

File No. 47/5

శ్రీ మ దాంధ్ర

మ హా భా ర త ము.

పండిత పరిశోధితము

—

పాహిత్య విద్యాప్రదాన

చిపుకుల

సుబ్బరామశాస్త్రి

గారి

లఘు వివరణ

— శ్రీ క మ.

శాంతిపర్వము

భాగము 1.

+జిజ్ఞాస+

ప్రకాశకులు

ఆంధ్రగ్రంథమండలి

కోటంరాజు వేంకట దుర్గావరప్రసాదరావు, బి. ఎ.,

పాపైట టి.

మొదాదారులకు

రూ. 0-11-0.

ఇతరులకు

రూ. 1-0-0.

సర్వ స్వామ్య సంకల్పితము.

ఓమ్.

శాంతి పర్వము.

భూమిక.

శ్లో. బ్రహ్మానందం పరమసుఖదం కేవలంజ్ఞానమూర్తిం ।
విశ్వాతీతం గగనసదృశం తత్త్వమస్యాదిలక్ష్యం ।
ఏకంనిత్యం విమలమచలం సర్వథాసాక్షభూతం
భావాతీతం తిగుణరహితం సద్గురుం తం నమామి॥
వసుదేవసుతం దేవం కంసచాణూరమర్దనం ।
దేవకీపరమానందం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్ ॥

శ్రీమన్మహాభారతమను సుప్రసిద్ధ వ్యవహారమును,
జయమను విద్యద్వ్యవహారమును గల్గియున్నట్టి గ్రంథరాజము
నందు శాంతిపర్వమనుభాగము శిరోవతంసమట్లు సర్వోత్కృష్టం
బుగ విబుధలోకముచే గొనియాడబడుచున్నది. ఇట్టిప్రశం
సనుబడయుటకు నీపర్వమునందలి విషయగౌరవమని వేఱ
వంచింపనక్కరలేదు. ఇందలి విషయమిహర్షనామముంబట్టి
శాంతియని సామాన్యముగ గ్రహింపబడుచునేయున్నను నట్టి
నామమెట్లు సార్థకతఁజెందుచున్నదో యద్దానినొకింత విషయ
స్వరూపప్రదశఁనంబుచే నిరూపింపునాశయముమీర నీభూమిక
వెడలుచున్నది. ప్రకృతమున విషయప్రదశఁనాది విమశఁనంబు

నిర్వహణోత్సాహంబంకురింప వివిధాశీర్వాదంబులుంబడసి ధర్మ
జుండు గరినగరంబు ప్పవేశించె. ఇట్లు ధర్మజు చిత్తశాంతిని
బడసిన కథావిశేషముతో నొప్పారుటంజేసి యీహర్షమునకు
శాంతియను నామము సార్థకమగుచున్నయది. ఇయ్యది యొక
కారణము.

ఇక రెండవది ధర్మరాజుయొక్క పట్టాభిషేక మిందు
వశింపఁబడుట. ధర్మరాజు పట్టాభిషేకమువలన భారతభూమి
యందు దదివఱకుఁ బెద్దకాలమునుండి ప్రవర్తిల్లియుండిన ధర్మ
విప్లవకారణములు పుష్కలముగ నుపశమించి షకల లోకములు
శాంతిని బడయుటచే నట్టి యఖిలలోకశాంతిహేతునిరూపణ
ముచేఁగూడ సీహర్షనామము సార్థకతఁ జెందుచున్నయది.

ఇవిరెండును సామాన్య విషయములు. ఇంతకు విశేష
మొందు గలదు. అయ్యది శేషించిన యైదాశ్వాసములందూ
దెలియ వచ్చెడి విషయ విశేషమే. ప్రకృతపుటైదాశ్వాసము
లందలి విషయవిశేష ప్రస్తావమితైఱుగునఁ బఱగుచున్నయది.

సమధిగత సామ్రాజ్యండై ధర్మనందనుండు, తేజోవిశే
షంబునఁ గృష్ణనారాధించుచు సమస్త పౌరజనపదకోటల
మనంబులం బ్రమోదంబు పరిపూర్ణంబగునట్లుగా ప్రవర్తిల్లు
చుండి యొక్కనాఁడు రేపడక కృష్ణునియున్న మందిరంబునకుఁ
బోయి పలువిధంబులగు సల్లాపంబులుసేసి పిమ్మట శ్రీకృష్ణుని
తోడను భీమసేన ప్రముఖులతోడను నోయవతి తీరంబున శర
తల్పగతుండైయున్న గాంగేయుం జేరంజని యచ్చటనున్న సా

త్యవతేయ ప్రభృతి మునీంద్రులకుం బ్రణమిల్లి భీష్ముంగాంచిరి.
అట్లు సముచిత ప్రకారంబునంగని యతనిం బరివేష్టించి యాశీ
నులైరి. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుం డమ్మహత్ము నాలోకించి యుమ్మ
లిచుచుఁ బొండవ్రాగజుం జూపి యిట్లనియె.

“నీవు తపోవిశేష మహనీయతఁజేసి జగంబులన్నియున్
భావమునంగనుంగొన నృపాలమహోత్తర చాలుదీతఁడ! త్యా విల
చిత్తుండయ్యె సుహృదాప్తమృతిక్ దురటిల్లు నెవ్వగం బోవగఁ
దోవ నీదయిన పుణ్యతమస్థుటవాక్యపద్ధతిక్॥

ప॥—నాలుగువణకంబులకును నాలుగాశ్రమంబులకు
నిట్టిటివియ్యర్థంబులని నాలుగువేదములంజెప్పిన ధర్మంబులు నీకు
విదితంబులు ప్రవృత్తినివృత్తులును సాంఖ్యయోగంబులునుబురా
ణేతిహాసంబులు ధర్మశాస్త్రంబులు నవగతంబులు సర్వసంశ
యచ్ఛేదనదత్తుండవీ వీక్షితిపతి నాదరింపుముశోకమోహగ్రస్తం
బగు జనంబు నిస్తరింపంజేయుటగదా మిముబోలుల బుద్ధివిస్తా
రంబునకుఁఫలంబని” యాసతియ్యనట్టి భగవదాజ్ఞను శిరసావహిం
చి ధర్మజునుద్దేశించి శంకింపక నన్నేమియైన నడుగు మనిననమ్మ
హిపతి మాధవునకుం బ్రణమిల్లి పారాశర్యప్రభృతి మునివర్యు
లకు నభివాదనంబొచరించి సర్వకౌరవులయనుమతివడసి యప్పి
తామహునకభిముఖుండై నమస్కరించి యిట్లనియె:-

“అనఘ నీదుబుద్ధియతిలోకమగుటయుఁ దెలిసికొనగనాకు
వలయునట్టి ధర్మకోటి నీవ తగఁజెప్ప వినవలయుటయుఁ జెప్పె
నంబుజోదరుడు! -

ధర్మవినులు రాజు ధర్మస్వరూపుగాఁ జెప్పవించుఁ దద్వి
విశేషవృత్తి । భరముగాఁదలంతు సరవర చెప్పవే మున్నురాజు
ధర్మముల తెలుగు” —

“అనుటయు నాపగేయుఁడు మహత్త్వసమంచితమైన
ధర్మమున్నిచుతవిధాత్మభావమహాసీయుని గృష్ణుని వేదమూర్తి
నాఁజనుధరణీసురావళిఁ బ్రసక్తిదలంచి నమస్కరించి యజ్ఞస
పతి వక్త్రమాదర రసపుతదృష్టినిజూచి యిట్లనుకొ॥” నృపధర్మ
ములన్నియు నీ కుపదేశించెద విసంశయోక్తుల మఱియుకొ ।
విపుల ఫలవంతమగు ధర్మపథంబును నడిగినెడఁ గరమున్ వివరిం
తుకొ” —

అని కురుపితామహుండగు భీష్ముడుపదేశించిన ధర్మము
లీయైదాశ్వాసములుగా నలరారుచున్నవి. అందు మున్నుండు న
నగ రెండుమూఁడాశ్వాసములందు నుపదేశింపఁబడినవి రాజధర్మ
ములు. రాజధర్మములు సకలలోకశాంతి హేతువులగుటజేసి
యవ్యాని సత్రిపాదింగంధము శాంతియను నామముచే
నొప్పుట సర్వవిధముల సమంజసము. శేషించిన మూఁడాశ్వాసం
బులందును రాజుచే సకలలోకశాంతికొఱకుఁ బ్రసక్తింపజేయుఁ
బడవలసిన వణాశ్రమాచారధర్మంబు లుపదేశింపఁబడుటయే
కాక, సకలపురుషులచే దీప్తిముగ నభిలషింపఁబడు మోక్ష
ధర్మంబు పుష్కలముగ నుపదేశింపఁబడుచున్నది. మోక్షమున్న
చో పరమశాంతి. ఇట్టి శ్రేష్ఠతమంబులగు ధర్మంబులగల్గియుం
డుటచేత నీగంధనామము సార్థకతను జెందుచున్నది. ఇట్టిధర్మ

ముల ధర్మజున కుపదేశించుటచేతనే భీష్మునకాచార్యత్వము లభించి నేటివఱకును భీష్మాచార్యుడను బిరుద మప్రతిహతముగ సుప్రసిద్ధవ్యవహారము గనుచున్నది. భీష్మునిచే నుపదేశింపఁబడిన రాజధర్మమంతయు “దండనీతి”యను నామంబుచే నలరారుచున్నయది. దీనినే రాజనీతియనియు సర్థశాస్త్రమనియుఁ గూడ బుధులు సెప్పుచుదురు. ఇట్టిదండనీతిని యితరధర్మములను తదుత్పత్తిమొదలు దనవఱకుఁ బారంపర్యక్రమమున లభించినదాని సప్రమాణముగ భీష్మాచార్యులు దండనాయకుఁడగు ధర్మరాజునకుపదేశించె నద్దాని సాంప్రదాయగౌరవ మొకింత చదునరులకు నభిరుచిగల్గింప వివరింపఁబడుచున్నయది.

—: దండనీతిజన్మ :—

“విను తొల్లికృతయుగంబున మనుజులయెడ దండనీతి మంతుండైరా । జననొకఁడుగలిగి యరయుట మనుజేశ్వర లేదు ధర్మమతమండుతగఁక॥

ఒండొరులకు రక్షకులైయుండుదురట్లుండ దైన్యమొద విసలోభంబొండొండపెరిగి ధర్మము ఖండితమై మొదలుకొని రకార్యంబులకుక॥ క్రిమమునఁ గామము రాగము దమమనముల నొదఁవగా మదంబెక్కిన విభ్రమమొందుచు విచ్ఛలవిడివి మార్గచరితముల వేదవిధ్వంసకులై॥

మనుజులు ధర్మముబొడవడఁచిన వేదము గర్మములును జెడుటకు భయమం । దిన యింద్రాదులు గమలాసను గానఁ మునులుఁ దారు జనిరి నరేంద్రా॥

చని యద్దేవుంగని మనుజులొకంబున వేదంబులు ధర్మంబులుఁ బాడ వడుంగిన నధ్వరరాహిత్యంబుననే మునుమర్పలులమై భయంబుది వచ్చితిమి రక్షింపుమని యప్పిబుధులు విన్నవింప వినిచిదానికిం బ్రతివిధానంబు సేసెదనని పలికి స్వామ్యమాత్య రాష్ట్రదుర్గకోశ సుహృద్బలంబులు నాస్వీక్షకీత్రయీవారాదండ సీతులును నరిమిత్రోదాసీనాదికద్వాదశరాజమండలంబును సంధి విగ్రహయానాసనదైర్విధీభావసమాశ్రయంబులును మొదలు గావలయువానికిం బ్రబోధకంబులగు నానావయవంబులుంగలిగి ధర్మార్థకామమోక్షంబులకు సాధకంబులయి యుండునట్లుగా నూఱువేలధ్యాయంబుల నఖిలలోకహితంబగు నీతిశాస్త్రంబు రచించి యిది లోకచరిత్రనిర్మలీకరణంబునకుం గారణంబగు నని యనుగ్రహించె నాలోకపితామహులలాటంబున ననాది నిధనుండును విశ్వజగత్కర్తయు సర్వభూతాత్ముండును సనాత నుండునునగువిరూపాక్షుండువిశాలాక్షుండనునామంబుననావిర్భవించి యాగ్రంథం బధిగమించి దాని నభ్యసించుటకు మర్త్యుల కాయుర్బుధులు సాలవని యుమ్మలించి యమ్మహానీయతంత్రంబు సంక్షేపరూపంబునం బదివేలధ్యాయంబుల వైశాలాక్షుంబన నిర్మించె.

“హరునివలనబడసి యాశాస్త్రమమరేంద్రు ।

డయిదువేలు సేసెనమరగురుడు ।

దేటపడనొనర్చెఁ ద్రిసహస్రకాధ్యాయ ।

రూపసమ్మితముగ భూపవర్య॥

దాని శుక్రుండు సహస్రకాధ్యాయ పరిమితంబు గావించె.

మఱియు మనుష్యుల శక్తియెఱింగి మునులు క్రమాబున సంక్షిప్తరూపములు గాగ్రంథములఁ గావించిరిది నీతిశాస్త్రప్రవర్తనప్రకారము”.

ఇట్లు నీతిశాస్త్రమును నాటంగోలె నభ్యసించుచుఁ బ్రవర్తింపఁజేసిన వారలలో గణనీయుఁ బ్రకరణ సందర్భమున స్మరింపుచు భీష్మాచార్యులు ధర్మజున కుపదేశించినటుల స్పష్టముగఁ దెలియ వచ్చుచున్నది. అట్టిపవిత్ర నామ సంకీర్తనము చే సాంప్రదాయవిదుల గుర్తెఱుంగనగును. అట్టి మహానీయుల నొకింత బేర్కొనియెదము.

ప్రకృతమున భీష్మాచార్యులు ధర్మజున కుపదేశించిన తెఱంగున సాంప్రదాయము ప్రవర్తింపు చుండును. దానంజేసి సాంప్రదాయమంతయు నెఱఁజూచిన నుభయుల సంవాదరూపమునఁ బరఁగుచుండు నట్టి సంవాద నామంబులే సాంప్రదాయాతిశయమును వ్యక్తీకరింపు చుండును. ప్రకృతమున నీశాంతియందు దెలియవచ్చెడి సంవాదము లెవ్వియన.

౧. బృహస్పతి వసుమన సంవాదము.
౨. వాయుదేవ పురూరవ సంవాదము.
౩. కుబేర ముచుకుంద సంవాదము.
౪. కేకయరాజ రాక్షస సంవాదము.
౫. కాలకవృక్షీయ క్షేమదశి సంవాదము.
౬. ఉతఖ్యమాంధాత్మ సంవాదము.
౭. వామదేవ వసుమన సంవాదము.
౮. ఇంద్రాం బరీష సంవాదము.
౯. వసుకోమ మాంధాత్మ సంవాదము.

౧౦. బ్రహ్మదత్త పూజని సంవాదము.
౧౧. కణిక శత్రుంజయ సంవాదము.
౧౨. మేధావి తజ్జనక సంవాదము.
౧౩. భృగు భరద్వాజ సంవాదము.
౧౪. కౌశికేష్వాకుమహారాజ సంవాదము.
౧౫. మను బృహస్పతి సంవాదము.
౧౬. సంచళి జనక సంవాదము.
౧౭. ఇంద్ర ప్రహ్లాద సంవాదము.
౧౮. ఇంద్ర బలిచక్రవర్తి సంవాదము.
౧౯. ఇంద్ర నముచి సంవాదము.
౨౦. శ్రీ శక) సంవాదము.
౨౧. దేవల జై గీషవ్య సంవాదము.
౨౨. ఉగ్రసేన శ్రీకృష్ణ సంవాదము.
౨౩. వ్యాస శుక సంవాదము.
౨౪. జాబలి తులాధార సంవాదము.
౨౫. కపిలస్యామరశ్మి సంవాదము.
౨౬. జనక మాండవ్య సంవాదము.
౨౭. హరీత విద్వజ్జన సంవాదము.
౨౮. నారద గాలవ సంవాదము.
౨౯. అరిష్టనేమి సగరసంవాదము.
౩౦. పరాశర జనకసంవాదము.
౩౧. వసిష్ఠజనకసంవాదము.
౩౨. యాజ్ఞవల్క్య జనకసంవాదము.

33. యాజ్ఞవల్క్యవిశ్వావసుసంవాదము.
 34. జనకసులభాసంవాదము.
 35. జనకశుకసంవాదము.
 36. నారదశుకసంవాదము.
 37. నారద నారాయణసంవాదము.

దీనింబట్టి భీష్మాచార్యులు దనస్వకపోలకల్పిత విశేషములగాక, శ్రుతిస్మృతి సదాచారసిద్ధమగు ధర్మమును ససాంప్రదాయముగ బోధించియున్నారలు. దానంజేసి యీశాంతి పర్యపుటతిశయము.

ఈగ్రంథమునఁ దెలియవచ్చెడి విశేషములలో దండనీతి యుత్పత్తివలెనే దండనాయకోత్పత్తి విశేషముగూడఁ దెలియవచ్చెడిని. అయ్యదియుగూడ నొకింత యభిరుచికై పరిదశింపఁబడుచున్నది.

“సురలు విశ్వలోకేశ్వరుండగు విష్ణుపాలికింజని నీతిశాస్త్ర సముద్భవంబెఱింగించి దీనినధిగమింపను దదీయాచారంబునడప నుశక్తుండగువాని నొక్కరుని నిదేశింపవలయునని యభ్యర్థించిన నద్దేవుండు నిజతేజోమయుండుగా నొక్కమానసపుత్రునిర్మించి విరజుండను పేరిడియె నతండు భూమికిం బ్రభువుగా నొల్లకుండఁ దత్పుత్రుండు కర్తముండు ననశేషీతరాజ్యుండై తపంబునకరిగెఁ దదీయపుత్రుండనంగుండు దండనీతినయించి భూప్రజలఁబాలించె నతనికొడుకు నీతి యనువాఁ డమృహారాజ్యమున కభిషిక్తుండై యింద్రియవశత్వంబునొంది మృత్యువుతీరి సునీధయను గామినింబరిణయంబైన దానియందు వేనుండు గలిగి

మాతామహద్వోషంబునంజేసి రాగద్వేషంబులం బ్రజకువిరుద్ధం
 డయ్యె నట్లగుటయు మహామునులుగూడి యేతెంచి మంత్ర)
 పూతంబులగు కుశసంచయంబుల నతనిం బ్రశమితుంజేసి తద్ద
 ష్ట్రీణోరుతలంబు మధించినఁ గాలినకొఱవి తెఱంగున నల్లఁడనంబు
 కుఱుచయెడలు నెఱ్ఱనికన్నులునై యశుచిత్వనిరూఢుండొకఁడు
 పుట్టె. హానింజూచి యాఱుములు నిషేద యనిపలికి వర్జించుటచేఁ
 దత్సంతానజాతులం నిషాదులనంబఱుగి వింధ్యాదిగిరివనప్రదేశం
 బులఁ గూర్తవ్వంబున వర్తిల్లి రమ్మనులు మఱియు నారాజు
 దక్షిణబాహువు మధించిన నుజ్జ్వలత్కవచశరశరాసనభాస
 మానుండును వేదవేదాంగ ధనుర్వేదపారగుండునునగు పరమా
 కారవంతుండుదయించె. సకలదండసీతీయు నష్టరుషునాశ్ర)
 యించె నతండమ్మహాత్ముల కభిముఖుండును బాంజలియునై
 వినయంబున—

“వినుడు ధర్మార్థతత్త్వ ప్రవీణయగుచు
 సూక్ష్మదశినియైనది సుకృతులార
 నాదుబుద్ధి మీకెప్పనిడపవలయు
 దీనఁగొని నన్నుఁబనుపరే దాని కనిన॥
 వారును నవైన్యాభిధాను నభినందించి:

“మానలోభములఁ గామకోధములఁబాసి
 సర్వజంతువులకు సముడవగుచు
 నియతధర్మము నీవు నిశ్చంక నడపుము
 ప్రియము నప్రియము నుపేక్షఁగూరు,

దండనీత్యాశ్రయ ధర్మబునాపని
 దీనిజేయుదు సావధానవృత్తి
 రక్షింతు శ్రుతులవర్ణముల సంకరములు
 సార నీ నదండ్యులు ధరణిదివిజు

లరయువాడనే భూపజ నని పృతిజ్ఞ
 యనుమహోన్నతపద మెక్కుమనుడు నాతఁ
 డవనిసురులు సహాయత్వ మాచరించి
 రేని నట్లగుఁ గాక నియె గుమార

ఇట్లు మహనీయ పృథుత్వపదస్థుండై యమ్మహాత్ముండు
 శాస్త్రోక్తమార్గంబున దండనీతి పరిపాలనంబు ధర్మతాత్పర్య
 సమీచీనంబుగా నాచరించె.

“బ్రాహ్మణక్షత్రాణ తత్పరతఃజేసి
 క్షత్రియాభిధానంబు రంజనమునెల్ల
 ప్రజకుఁ జేయుటకతమున రాజనామ
 మును బ్రవర్తిలై నాన్మపాలునకు బరగ.

తత్సంతతి జాతులెల్లను దత్కల్పులై రాజత్వంబు
 వహించి దండనీతి పాలించిరి. దానంజేసి క్షత్రియులనియు
 రాజులనియును నామంబుల కాకరమైరి.

ఇట్లు దండనీతియొక్కయు రాజన్యలయొక్కయు నుత్ప
 త్తి యిందుఁ గానవచ్చెడిని.

ఇట్లు పారంపర్యక్రమంబున వచ్చుచుండిన దండనీతి ద్వా
 పర యుగాంతమున నుచితముగు నండనాయకుండగు ధర్మరాజు

నకు భీష్మాచార్యునిచే నుపదేశింపఁబడినది. దండనీతి యొక్క
డుగాదు సకలనీతులు నుపదేశింపఁబడినవి. ఇట్టి నీతులన్నియు
సకలలోకముల శాంతికి హేతువులుగాఁగ నీవర్వమునకు శాంతి
యను పేరుగల్గె.

ఇదియట్లుండ భీష్మాచార్యోపదేశంబున నొక విశేష
ము గన నగును. ఉపదేశంబులందుఁ బ్రామాణ్యాతిశయముగల
నాయాయి యుపదేశకులయొక్కయు నవ్వాని గ్రహించిన వా
రలయొక్కయు నామసంకీర్తనము సేయఁబడియున్నది. అయ్యది
యచితమే. దుష్టజనలక్షణములు వారియెడల వర్తింపవలసిన
వ్యాపార విశేషంబుల బోధించుపట్ల బురుషుల నామంబుల
విడచి యన్యోపదేశంబుగ స్థావరంబులను మృగములను నా
యాయి స్థలంబులఁజొప్పించి యుపదేశించి యుండెను. అదె
ట్లనిన.

—: ధర్మనందనుండు. :—

“సౌమ్య లసౌమ్యలభంగి నసౌ మ్యులు సౌమ్యులవిధమున
జనవరచిత్తా గమ్యతః దోతురు వారిని సమ్యక్ష్మిశ్చయతః
గాంచు చందము సెపుమా॥

అనుటయు నాపగాతనయుండే తత్ప్రయోజనంబైన వ్యా
ఘ్రగోమాయు సంవాదంబును నితిహాసంబుగల దాకర్ణింపుమని
యిట్లనియె. అని వ్యాఘ్రగోమాయు సంవాదమునుఁ బఠ్యెను.

ఆతీరుననె— యుద్ధిష్ఠిరుండు దగుపదంబులకుఁగులవంతు
లగు పరిజనులు దొరకొనకున్న నరనాథుండేమి సేయవలయు

నని యడుగ గాంగేయుండు కుర్కురోపాఖ్యానమునుఁ జెప్పె
నట్లే ధర్మనందనుండు పెక్కండ్రోపగఱకునగ్గమై హీనబలుండై
నరపతి యెప్పురుసున నాపద నిస్తరించువాడనియడిగిన భీష్ముం
డు మార్జాల మూషిక సంవాదంబను నితిహాసంబు గలదది
నీదగు పౌశ్నంబునకు సదుత్తరంబగునని పలితరోమశులను
మూషిక మార్జాలంబుల సంవాదమునుఁ జెప్పె. ఆతీరుననే గృ
ధృజంబుకోపాఖ్యానము నాడీజంఘుని చరిత్రమునుఁ దెలియ
వచ్చెడిని. ఇట్లు బోధించుట యుపదేశ నైపుణ్యము. దుష్టుల
నామసంకీర్తనము సేయుట యశాస్త్రియమనియు నవ్వారల నా
మంబులఁ బ్రవర్తించుటచే వారల యపయశంబు భూమియందు
నిలచుటచే వారలకు నిహపరములు రెండింటికిని గొఱతగలుగు
నను మహదాశయముమీర వారలవలన లోకములు దెలసి
కొనవలసిన నీతి నన్యూపదేశముగ పశుపత్యాది నామంబులచే
బోధించుట శిష్టాచారము. దానంజేసి పశుపత్యాదులు మాట
లాడునా? అయ్యవి రాజ్యాంగతంత్రముల నడపునా? యను గు
యుక్తులతో నాయుపదేశములనుగాని గ్రంథమునుగాని చులకఁ
చేయఁజూచుట సుజనలక్షణముగాదని ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపఁగలరు.

ఇదియంతయు నటుండ నీపర్వమునందు గమనించవలసిన
మహత్తర విషయమొండు గలదు. అదెద్దియన. పౌకృతపు కలి
యుగమునకుఁ బూర్వము ద్వాపరాంతమున ధర్మసంగ్రహకా
ములై చరించిన పుణ్యమూర్తుల యతిశయవిశేషము. అట్టిపుణ్య
మూర్తులు శ్రీకృష్ణభగవానులు, శ్రీకృష్ణద్వైపాయన వేదవ్యా
సులు, భీష్మాచార్యులును. ఇందు శ్రీకృష్ణ భగవానులయొక్క,

పరాత్పరత్వము శ్రీకృష్ణుని భీష్ముడు భక్తియుక్తుడై స్తుతియి-
చిన స్తవరాజమువలన సువ్యక్తమగుచున్నది. అయ్యది ముల్లోక
విదితము.

భీష్మునియొక్క మాహాత్మ్యమును శ్రీకృష్ణ భగవాను-
లిట్లు ధర్మనందనునితోఁ బ్రశంసించియున్నవాఁడు.

“గంగయెవ్వనిఁ దనగర్భంబునందతి

శ్లాఘాసేమేతయై సంభరించె

భార్గవుండెవ్వనిఁ బరమశిష్యుఁడుగాఁగ

బడసిగురుత్వ మెక్కుడుగ నెగడె

నారాముండెవ్వనితో రాసి యిరువది

మూఁడుదినములకు వాఁడిదొఱఁగెఁ

గాశీశుకస్యలు గారణంబుగఁబోరి

యెవ్వనికోడి రనేకనృపులు

వేదములు నాలుగును ధనుర్వేదమును మ

హాస్త్రములుఁజెంది యెవ్వనియందువెలిఁగె॥

నట్టి భీష్ముడు... ..”అని

శ్రీకృష్ణుడై పాపాయనం డక్కాలమున జగద్గురుండై
యున్నవాఁడతని మాహాత్మ్యము విదు, ఆఱు ఆశ్వాసంబులందు
విపులముగఁ దెలియ వచ్చుచున్నయది.

వీరలు మువ్వరును ద్వాపర యుగాంతమునఁ దమ తమ
యధికారములనుఁదగు పురుషులకు నర్పించి కృతకృత్యులైరి.
అట్టి యధికారపురుషు లిద్దఱు మహానీయులు. వేదవ్యాస
భగవానులు దన జగద్గురుత్వంబును శ్రీశుకుని యధీనముంజేసి

వేదవ్యాస భగవానులచే జగద్గురుత్వంబొసంగబడిన శ్రీశుకుని యొక్క మాహాత్మ్యము విదాఱు ఆశ్వాసములందు సమగ్రముగఁ నెలియ వచ్చెడిని.

శ్రీకృష్ణ భగవానులన్ననో భూలోక సామ్రాజ్యము నకు ధర్మరాజునుఁ బట్టభద్రు గావించె. అట్టిధర్మజునకు శ్రీకృష్ణ భగవానులు వేదవ్యాసాది మహాసీయుల సమక్షంబున భీష్మాచార్యునిచే సకలధర్మములునుపదేశమునుఁ జేయించె నని యీ శాంతియందు సర్వవిధములఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కావున నీభీష్మాచార్యోపదేశ మొక్క భీష్మాచార్యోపదేశమేకాక యద్దాని నామోదించుచు నచ్చట నిలచియున్న శ్రీకృష్ణభగవానుల యొక్కయు శ్రీకృష్ణదైవపాయన వేదావ్యాసులయొక్కయు నుపదేశమనిగూడ నిస్సందియముగఁ జెప్పనగు

—: దేశకాల నిర్ణయము :—

ఇట్టిమహోపదేశమే దేశముననే కాలమునఁజేయఁబడెనను విషయమొకింత యాధునికబుద్ధివృత్తులకు నభిరుచిగల్గింప నిరూపించుట, యనవసరముగాదు గావున నద్దానినొకింత దిజ్ఞాత్రముగఁ బ్రదశికొంచి యీభూమికను ముగింపుచున్నారము. ఉపదేశ దేశకాలములనుగూర్చి యిచ్చట దెలియవచ్చెడి విషయమిట్లుఁ దెలియవచ్చెడిని.

సమధిగతసామ్రాజ్యంజై ధర్మనందనుం డొక్కనాఁడు
రేపకడ శ్రీకృష్ణనిమందిరంబునకుఁబోయి యాతనితో సల్లాపం
బులుసేయుచు నరిగి యోఘవతీతీరంబున శరతల్పగతుంజై
యున్న భీష్ముంఁగాంచిరనియు నప్పుడు శ్రీకృష్ణనియోగంబున
భీష్ముండు ధర్మనందనున కుపదేశముసేసినట్లునుఁ దెలియవచ్చె
డిని. మాధవధర్మజులు భీష్మునితోఁ బ్రశంసించిన కాలమిట్లు
నిర్వచింపఁబడియె.

“అనఘ యినుడింక నేబదియాఱు దివస

ములకుఁ దానుత్తరాయణమునఁ జరింపఁ

దొడఁగు నీవప్పుడేహంబు విడిచియేగు

దపునరావృత్తి పదమున కభినుతముగ॥

భీష్మనిర్యాణకాలమున నుత్తరాయణప్రవేశము మాఘ
శు ౭ మి యందైనట్లుఁ దెలియవచ్చెడిని. పిమ్మట నేకాదశి
నాఁడు భీష్మాచార్యులు దేహత్యాగముసేసినట్లుఁ గొందఱు ద
లంతురు గాని మాఘ శు ౮ మి రోజున భీష్మనిర్యాణమైనట్లు
భీష్మతర్పణదివసముగా వ్యవహారముండుటవలనఁ దెలియవచ్చె
డిని. ఇయ్యది భారతయుద్ధమునకుఁ బరమునఁగల్గిన రథసప్తమి
యని వేఱఁజెప్ప నక్కఱలేదు. భారతయుద్ధమున్ననో పశ్చిమ
గల్యాదికిఁ బూర్వము ముప్పదియేడవ వత్సరమునందు జరిగినది.
పశ్చిమ గల్యాదియన్ననో క్రీ. ము ౩102వ వత్సరమున ఫిబ్ర
వరి 17, 18వ తేదీలకు మధ్యరాత్రమున శుక్రవాదమున

బాగ్రంభమైనట్లు గణకులందఱు పుష్కలముగ గురైతింగిన విషయమే. దానంజేసి భారతయుద్ధము 3102 × 37 అన కీ). ము. 3139వ సంవత్సరమున జరిగియున్నట్లు సుస్పష్టమే. దానంజేసి కీ). ము. 3138వ సంవత్సరమున మాఘ శు ౮ మి యందు భీష్మనిర్యాణము. దానంజేసి యమాంతమాసగణనచే నీయష్టమికి పూర్వము అమాంతమాసగణనంబుచే మార్గశీర్ష శు ౧౦ యందు భీష్మసందేశణము జరిగినట్లు నిశ్చయింపనగును. మరియు సటిదివసమగు నేకాదశినుండి యించుమించుగా రథసప్తమివఱకును భీష్మాచార్యులచే ధర్మరాజునకు సకలధర్మోపదేశముసేయఁబడినకాలమని నిర్ణయింపవచ్చును. కురుక్షేత్రోపదేశమున నేటికినిఁగూడ నీస్థలము క్షీణ్మశరతల్పమనుఁబేర పవిత్రతఁగనుచున్నది.

ఇట్టి మహోపదేశ మఖిలభారతవర్షీయసామాజ్యమునకుఁ బట్టభద్రుండైన ధర్మరాజునకు భావిపరిపాలనంబు నుద్దేశించి చేయఁబడుటంజేసి యీమహోపదేశము భారతవర్షీయ ప్రభువులకెల్లఱకును సర్వవిధములఁబవిత్రతమంబుగ నలరారుట యకాక శ్రేయస్కరమని భారతవర్షీయప్రభువులు దెలిసికొనవలయును.

శాంతిపర్వంబున నుత్తమాశ్వాసంబులు రెండు నేజగద్గురుమాహాత్యమునుఁ బ్రకటించుటకుఁ బ్రవర్తింపుచున్నవోయట్టి భారతీయ జగద్గురుండగు శ్రీశుకుని జగద్గురుత్వపదవి యందిక్కాలమున సదాచార సాంప్రదాయసరణి నభిషిక్తుల

మైన మమ్ముల సీభూమికనుఁ బ్రార్థించిన కాశ్యపగోత్రోద్భవ
 వుండగు ప్రసాదరాయునిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన యీశాంతి సకల
 జనాదరణీయమై యాతనికి మైహికాముష్మిక నిశ్చేయససాధ
 నంబగు యశంబు నొసంగుగాక.

ఇతి నారాయణస్మృతిః

జగద్గురు శ్రీకల్యాణానంద భారతీమాంతాచార్యస్వామి

శృంగేరీ శ్రీవిరూపాక్ష శ్రీపీఠమ్.

19.—6—33.

ఐ సదనమ్ — గుంటూరు.

భూదేవి కశ్యపునితోఁ బరశురామునిచేఁ జావనిరాజులఁ జెప్పట	132
శ్రీకృష్ణుడు ధర్మజనకు ధర్మము లుపదేశింప భీష్ము నియ మించుట	136
ధర్మరాజు కృష్ణాదులతోడ భీష్ముపాలికిం బోవుట	142
భీష్ముడు ధర్మరాజును సప్రేమంబుగా గారవించుట	147
భీష్ముడు ధర్మజనకు విప్రులలో దండార్హులనిరూపించుట	151
భీష్ముడు ధర్మజనకు దండనీతి జన్మప్రకారం తెలిసిం గించుట	157
వైన్యం డనురాజుచరిత్రంబు భీష్ముడు ధర్మజనకుం జెప్పట	160
భీష్ముడు ధర్మజనకు వర్ణాశ్రమధర్మంబు తెలిసిగించుట	163
రాష్ట్రజనుల కర్తవ్యధర్మంబులు భీష్ముడు ధర్మజనకుఁ దెలుపుట	170
బృహస్పతి వసుమనుం డనురాజునకుం జెప్పినరాజధర్మ ప్రకారము	173
వాయుదేవుడు పురూరవునకుఁ జెప్పినరాజధర్మప్రకారము	180
కుబేరునకు ముచుకుందునకుఁ గలిగినసంవాదము	184
కేకయరాజ రాక్షస సంవాదప్రకారము	188
కాలకవృక్షీయక్షేమదర్శిసంవాదప్రకారము	192
బండారంబు వృద్ధిసేయు తెలింగు భీష్ముడు ధర్మజనకుం జెప్పట	198

మాంధాత్మన కుతఘ్యండు సెప్పినహితవాక్యములప్రకారము	200
వసుమనుం డనురాజునకు వామదేవుండు సెప్పిన ధర్మ ప్రకారము	202
ధర్మజునకు భీష్ముండు సమరంబునపాడి చెల్పుట	204
ఇంద్రాంబరీషసంవాదప్రకారము	206
సమరానివర్తనంబువలనఫలము	210

శ్రీ

హరిహరనాథాయ నమః.

శ్రీ మ దాంధ్ర

మ హా భా ర త ము

శాంతి పర్వము

ప్రథమాశ్వాసము.

సంక్రామణనిపుణవి
లాసకటాక్షా నివృత్తి శ్రీ లంపటచిత్తో
ల్లాసనదక్షా వేద
వ్యాసవచోవిభవలక్షు శ్రీ హరిహరనాథా.

— ❧ — ఊహలు పాండవులం జూడఁచుట. ❧ —

చ. దేహా పై శంపాయనుండు జనమేజయున కెట్లనియె నట్లునకల
బంధుమిత్రజనంబులకు నుదకకర్కూ బొచ్చరించి పాండవులు
గంగాతీరంబున నశుచిత్వం బపనయించుటకయి యొక్క
సమస్థలంబునం బటకుటీరసంవిధానంబు సేయించి ధృత

రాష్ట్ర విదురసర్వభరతభార్యాసమేతంబుగా నచ్చట మాన
మాత్రింబునిలిచి రట్టియెడం గృష్ణద్వైపాయన నారద దేవల
దేవస్థాను కణ్వలు మొదలుగాఁ గలమునీందుల నేకులు
శిష్యవర్గసహితంబుగా ధర్మనందనుసందర్శనంబునకుం జను
దెంచిన నజ్జననాథుండు ప్రత్యుత్థానప్రణామపాద్యాసనాకల
నంబులను దత్కాలోచితార్చనంబులను నమ్మహాత్ములం
బ్రీతులం గావించి కృష్ణనిజానుజయుక్తంబుగా వారలనుపా
సించియుండ వారలు బహువిధంబులగు ప్రియవచనంబుల
నక్కురువంశసత్తము సంభావింప నారదుండమ్మహానీయద్వి
జులం గలయం గనుంగొని యక్కొంతేయాగ్రజతోడ
దాను గుశలప్రశ్నంబు లగుమాటలాడం గలవాడగుట
వారికెఱిగించి యమ్మహీపతియాచనం బాలోకించి. 2

శా. గోవిందుం డనిశంబు శోభనమెదం ॥ గోరంగఁబార్థుండు ద
ర్పావేశోజ్వలబాహుసారమహనీయస్ఫూర్తి శోభిల్లగాం
డీవోల్లాసవిభాసియై సమరపాండీత్యంబు వాటింప సం
భావింపఁజగమెల్లరాజ్యమిటులొప్పుకెగొంటెరాజోత్తమా
చ. భువనభయంకరంబు లగుఁబోరులఁ దమ్ములతోడఁగూడ నీ
వువెడలఁబాటులెస్సయలనృంజలముకొవెలయించుచోట ధ
ర్మవున కొకింతయుం దొలంగఁద్రొక్కమియెంతయు మేలు
దీనఁ గా । రవకులముఖ్య యుమ్మలిక ॥ గ్రాచితెచిత్తము
బ్రీతిఁ బొందెనే. 4

1. క. రాపవేశంబున బాహు. 2 గ. జ, స్ఫూర్తి సంశోభి గాం.

3. జ. గొండె. 1, చ. నేసి.

వ. అనిన విని యజ్ఞనవిభుం డమ్మునివిభున కిట్లనియె. 5

సీ. కృష్ణుండు మామీంద్రగృహ సేయుటయు బ్రాహ్మ

ణానుగ్రహంబున శ ననిలపుత్ర

పార్థులపటుబాహుబలమున మేదిని

యంతయుఁ జేకుఱుగనట్టి దయ్యె

నైనను నతిఘోర శ మగునఖిలజ్ఞాతి

వధ మొనరించుట శ వలన నధిక

గుణుని సౌభద్రునిఁగలభూషణంబుఁ బొం

చాలితనూజపంశచకముఁ గోలు

తే. పోకఁజేసియు గెల్పు గెల్పుగ మదీయ

బుద్ధిగెకొన దయ్యెడు శ సిద్ధముఖ్య

యదియుఁగాక వేఱొక్కండుశ్రమదిగలంచు

చున్నయది దాని నేర్పడఁవిన్నవించు. 6

చ. ఘనభుజవిక్రమోన్నతుడుశక్రవకోటికిఁ బట్టుఁగొమ్మ మ

మ్మనిమొనఁ దూలపుచ్చినమ శ హాత్ముడు కర్ణుడు గొంతి

తోల్తచూ । అని యుదకప్రదానసమ శ యరిబుననాయమ

చేత వింటి నా । తని కుదకంబు లిచ్చుటకుఁ శ దామముఁ

బంచుట గోరి చెప్పినా. 7

చ. అప్పుడు దొడంగి యంతరంగంబు నిష్పలంబిబారఁటినట్ల

య్యెడి నక్కుంతీమహాదేవి దాను దివాకరువరంబున నప్పు

రువవరం బడసి పాత్రవైచుటయుం బిదప నతండు ధార్త

రాష్ట్రులకాల దొరయైయుండ మాకును వాఁకింగలహంబు

పుట్టిన నది మాన్పించుటకై యక్కొడుకు కడకుం జని
యేకాంతంబునం బుట్టువుదెలుపుటయు లోనయినతద్విషయ
వార్త లనుదినంబునుం జెప్పుచుండు. 8

సీ. ఆయమ దనపుత్తుఁ ఁ డవుట యెఱింగించి
తమ్ములలోనికి ఁ రమ్ము నీవు
నావుడు నాతండు ఁ నాకుఁ గృతఘ్నత
వాటిల్లదే కురుపతిఁ దొఱంగి
వచ్చిన నదిగాక ఁ వాసవితోడిక
య్యంబున కితఁడోడె ఁ ననరెయతఁడు
బెరయనొండెను నను ఁ బెరసి యొండెను నేవు
రింతియకాని ఁ నీ వెపుడు నీకుఁ

ఆ. దనయు లార్చు రనకు ఁ మనియె నద్దేవి ద
క్కనుజులెల్లవారి ఁ కభయమొసంగు
మనిన నట్ల కాక ఁ యని మమ్ము నలుపురఁ
బట్టెఁ గాని తెగఁడ ఁ పాణములకు.

ఆ. తొల్లి తాన దాఁచెఁ ఁ దల్లి పదంపడి
యతఁడు సెప్ప వలవదనఁగ దాఁచె
నిట్లుకెగాఁగ నెఱుంగఁగమేపురమును సతం
డిట్టిఁ డగుట దాన ఁ నొత వుట్టె.

10

క. అతఁడు దుర్యోధనునకుఁ
బీతిగ జూదంబునాడు ఁ పెక్కొడెనుధ

శ్మేతరములు వానికి మ

చ్చేతోగతి కోపభరముకేందక యుండున్.

11

ఆ. అతనిమేను కుంతి శ యట్టులకైవడి

యరయ నేను జూచి శ యాత్మ నెద్ది

కారణంబు యిట్లు శ గా ననుచుండును

నేమి నేయువాడ శ నింక జెపును.

12

క. కౌరవులు సేయసవిమతి

కారణముగఁ గోప మెత్తు శ గర్జునివదనా

భోరుహముం గనుఁగొన శమ,

మారున్ నావశముగాక శ యంతన బుద్ధిన్.

13

ఉ. గాడివి నొవ్వఁ బల్కి 1 తిటుకగర్జునిఁ జంపక వచ్చి తేనిఁ ద
మ్ముండవు గావు నాకు నని శ మూర్ఖత సోదిరఘాలి నైనక
ష్టుండ మనంబునం బెఱుగుశోకమునెట్లుసహితమదపైనా
తండును నేమునైన విబుధపకరంబును మాకునడ్డమే. 14

చ. అని మునీందా) యమ్మార్తాండనందనురథచక్రబు భూమి
సుంకెటకుం గారణంబెద్ది దాని నవ్వీరుండు పరశురాముని
చేత శస్త్రుండయిన తెఱుగును నెఱింగింపవలయు భువనంబుల
సర్తనంబులు నీకుం దేటవడనియవి లేవు గావున నిచ్చడిగెద
నని పార్థింతుటయు నవ్వీధంబంతయు వివరించెద వినుమని
యమ్మహిపతి కమ్మహాత్ముండిట్లనియె.

15

నారమందు ధర్మరాజునకుఁ గట్టుచిరితంబు పెప్పట

సీ. మునిదత్తమగుమంత్రమున గొంతి కన్నియ
నాఁడు వేడుక దిననాథుఁ డనకుఁ
బ్రత్యక్షముగఁ జేసి శ పడయుటఁ దాసిగ్గు
పొప్పున సుతు వెలఁయింప దయ్యెఁ
గన్యాత్వవికలత శ గాకూడ నాసూర్య
వరము గల్గుటఁజేసి శ వంశవర్య
యై పొల్చి దేవరహస్య మిచ్చెఱఁ గిట్లు
పాట వైవఁగబడ్డఁపట్టి సూతుఁ

తే. డెత్తికొనిపోయె సూతజం శ డితఁ డనంగఁ
బెరిగి కర్ణుడు నీనేర్పు శ భీములావు
ననునివిలుబల్కి యతనికీహరికిఁగలుగు
చెలిమి గని తద్దవఁగబొందుఁజ త్తమెరియ. 16

క. నకులసహదేవనయశా
స్త్రకళావేదిత్వమునకు శ జను లనురాగా
ధికులై మిమ్ము గొనియా
టకు నాతఁడు మనసుకిగీడ్పడం జింతిల్లున్. 17

వ. అది తదీయస్వభావా బట్టుగాక దైవఘటనంబు నట్టిద
యమృతస్మర్యంబున నక్కర్ణుండు మీయెడసినుగలవాడయి
దుర్యోధనుం గూడికొనియె బవంపడి ధనంజయుధనుర్వి

ద్యాతీశయం బుపలక్షించి కుంభసంభవుపాలికిం జని యేకాంతంబునం దనకు బ్రహ్మాస్త్రంబు సాగోపాంగంబుగా నుపదేశింపవలయు నని యడిగి యేను సమరంబున సవ్యసాచికి సమానుండ నగుటఁ గోరివచ్చితి నీవు సర్వశిష్యసమాదరుండవు భవత్ప్రసాదంబునం గృతాస్తుండనయి వెలయ నలదే యనవుడు నద్దిననాథనందనునకు నగ్గురు డిట్లనియె. 18

తే. వ్రతసమన్విత! భూసురవర్యుఁ డొండె
నిరుపమానతపఃపుణ్య! నృపతి యెండెఁ
గాని యన్యులు బ్రహ్మాస్త్రదానమునకుఁ
బాతములుగారు నీకు నీచబాడి⁴గాను.

ప. అనుటయు నట్లకాక యని నిజమందొరంబునకుం జని మఱునాడు గదలి మహేంద్రమహీధరంబున కరిగి పరశురాముని గాంచి వినయంబునం బ్రణమిల్లి యేను బ్రాహ్మణుండ భృగువంశజాతుండ నస్త్రనిద్యాపేక్ష నిన్నాశ్రయింపవచ్చి ననిన నమ్మునివరుడు ప్రేతుడై కర్ణం బరిగ్రహించి పరిశ్రమంబు సేయించుచుండ నట్టియెడ నాశ్రమపరిసరంబున నొక్కచోఁ దనయంతన లాఘవాభ్యాసంబు సేయుచుండ నొక్కమహాద్విజునిహామధేనువువత్సం బడ్డంబువాటి బాణగోచరంబై మృతిం బొందినంగని యవ్విప్పుండు గోపంబున శాపంబిచ్చిన దానందేరు ధరణింగుం గె జామదగ్నృండ శపించిన తెఱంగునుం జెప్పెద నవ్వీరుం డతనికి భక్తుండై పః

శ్రీమం బొచరింప నతండు బ్రహ్మస్త్రంబులోనుగా ననేకా
స్త్రంబు లొసంగె బదంపడి యొక్కనాడు. 20

తే. కర్ణునుత్సంగమున మస్త్ర శ కంబుఁ జేర్చి
గురుఁడు నిద్రింప వికృతాతి శ ఘోరరూప
1మశకమనియెడునొకకీట శ మద్దినేంద్ర
తనయుశిశ్రిఁదొడఁదొలిచె స శ త్వరముగాఁగ.

వ. అతండును గురునకు నిద్రాభంగం బగుట కోర్వక ధైర్యం
బునం గీటకృత్యంబునకోర్చి యచలుండై యుండె నెత్తురొం
డొండ పరఁగి పరశురాముశరీరంబు పోకిననమ్మహాత్ముడు
మేల్కని రక్తంబెక్కడిదని యడిగినఁ దొడయెత్తి కీటంబు
జూపి యిది దొలుచుచుండ హినిమర నెడుటకూ జాలక
కదల కుండితి ననియె నమ్ముని గనుంగొనిన నక్కిటంబు. 22

క. మృతిఁ బొంది గాక్షసుండై

ఖలంబుననుండి పలుకుఁ శ గరుణాకర నీ

కతమున దారుణశాప

ప్రతిహతి వాటిల్లె నిపుడు శ ప్రకృతి వడసితిన్. 23

వ. గొస్తూ డనువేరం బరఁగునొక్కరక్కనుండ భృగుపత్ని నప
హరించి తదీయశాపంబునం గీటంబునై యుండె భవదీయవిలో
కనామృతసేకంబున సుఖనైతి నని చెప్పి నమస్కరించి నిజే
చ్ఛం జనియె రాముండు రాధేయుఁడైర్యంబు మనంబున
నిరూపించి యతనితోడ. 24

క. ఈతాల్ని లేదు బాహ్యుణ

జాతికి నీవేవ్వడవు ని శ్రీ జం బనవుడు నే
సూతజుడ ననియే వేతతుచు

నాతం డామునివరేఁబ్బు శ్రీ డతికుపితుండై. 25

వ. నీవు బాహ్యుణుడనని కపటరబున మత్పరిగ్రహంబు వడసితి
తత్ఫలం బనుభవింపుమని యస్త్రవిభవంబు 1వికలాంబుగా
శపియించె గర్హుడునుం జేయునదిలేక వగచుచు వచ్చి
దుర్యోధనుం గాంచి. 26

ఆ. అధిప! పరశురాము శ్రీ నాశ్రియించితి గృతా

స్తుండ్ నైతి నన్ను శ్రీ భండనమున

మార్కానంగ లేరు శ్రీ మగ లిజ్జగంబున

ననుడు నతడు ప్రిముది శ్రీ తాత్కుడయ్యె. 27

న. ఇవి మీయన్నవోయినపోకు లిట్లు దుర్యోధనునకు ననుంగై
యుండం గళింగపతియగు చిత్రాంగదుండు శుభాంగియను
నిజపుత్రికి స్వయంవరమహోత్సవంబు సేయించువాడై
చాటించిన శిశుపాలుండును నీలుండును జరాసంధుండును
రుక్మియు లోనుగా రాజులనేకులు తదీయరాజధాని యగు
రాజపురంబునకుం జనిరి దుర్యోధనుండును దోహలంబున
సముచితచతురంగబలసమేతుండును గల్పితరథామాఘండు
ను గర్జనహోయుండునునై యరిగె నట్లు గూడినభూపతుల
కుం దగు సంవిధానంబులాచరించి. 28

సీ. కాళింగుఁ డాత్మీయ శ కన్యాస్వయంవర
 కార్యంబు నడప న శ కన్యసఖులు
 దాదులు 1. పేదోర శ ధరణీపతులఁజూపి
 చెప్పంగఁ జూచుచుఁజేతఁ బుష్ప
 మాలిక యొప్పు దశ్శత్రువీధికి నల్ల
 నడచుచో గురుపతిఁగడచి భోయె
 సతఁ డల్లి యచ్చపలాక్షిఁ బోసి కాంగి
 పట్టి రథంబుపైఁబెట్టఁ బిబిచి

ఆ. యేగుచున్న రాజులెల్ల సంక్షోభించి
 కూడుకొని యుదగ్రోహారభంగి
 దాడి రవ్వభ్రుండుఁడలఁకక బలశౌర్య
 ములుపోగ డ క్కఁబోరె నధిప. 29

న. శ్రీకృష్ణయోధుఁ . 30
 శ్రీకృష్ణ భల్లంబుల్ పథఁగించి యుగ్రముగఁ భూత పాలోత్తమాంగం
 జ్ఞులక. డొల్లం. జేయుచు జిత్రలాఘవము సారతోపంబు
 దర్పంబురా. జ్ఞుల. గుంభిఘటారథవ్రజహయశ్రేణీపదా
 తివ్రత్తా. నోల్లాసంబుల. దూపుమాపుచు నహ. ర్యం
 డయ్యో గర్జుణనిశా. 31

వ. ఇష్టిధంబునఁభిక్రమిండ్లనువ్వరపర్వని శౌర్యబాహువీర్యంబు
 లు. భయంబు. గొని. హతశేషు. లయినభూపతుల వడిచి
 నం బీతుం డగుచు నహంకరుమారుడు గన్యారత్నంబుఁ

గొని కరినగరంబున కరుగుదెంచె నప్పగ మనంబునఁ బెట్టి
కొని పదంపడి జరాసంధుం డక్కమలబంధుపుత్రు) నెక్కటి
సోరికిం బిలిచినం బోయి. 32

సీ. ఎక్కటెక్కటి పోరి శ్ర యిద్ధదివ్యాస్త్రసం
చయవంతుఁ డగుజరాసంధుబాణ
ధనురాదివివిధనా శ్ర ధనములు దనచేతఁ
దనయస్త్రశస్త్రసూతాన మెల్ల
నాతనిచే మడి శ్ర యంగ రథంబులు
డిగి పెంపారెడు శ్ర నగ్గలికల
నాతుడుఁ దాను బా శ్ర హాసంగరమునకుఁ
జొచ్చి పెనంగఁగ శ్ర నొచ్చి యతని
ఆ. యంగసంధి వికల శ్ర మగుటయుఁ బోరు సా
లించి యతఁడు గార శ్ర వించి తనకు
మహితవిభవ మైన శ్ర మాలినీనగర మీ
నధికతేజ మెసఁగ శ్ర నరుగుదెంచె. 33

వ. ఈరెండవదానంబులు నీవును గొంత యెఱుఁగు దిట్లు ప్రసిద్ధ
బలపరాక్రముండైనకర్ణునుదీర్ణత్వంబు నెఱుచుటకునై కవచ
కుండలంబులు భీక్షించి పుచ్చుకొని నాకలోకపతి నీకుహితం
బాచరించె దానంజేసి ధనంజయుం డతనిం దెగటార్పంజాలె
నని చెప్పి పెండియు. 34

చ. వినుము నరేంద్ర విప్రుండలిశవే జమదగ్నిసుతుండు శాప
మి । చెప్పె నమరభర్త పంచనము శ్ర సేసె వరం బని కోరి
కుంతి మా నై నలుక భీష్ముఁ డస్థిరధుం శ్ర జేసి యడంచె

గలంచె మద్రా | జనుచిత మాడి శౌరి విధి శ్ర యయ్యె
నరుం 1డనిఁ జంఁగె గర్జునిఁ. 35

వ. అట్లుం గాక. 36

క. హర సురపతి యమ వరుణులుఁ

గురుకృపులును దివ్యబాణశ్రోతు లొసఁగుటఁ

నరుశక్తి కర్ణతేజ

స్ఫురణము నార్పంగఁ జాలెఁజువ్వె నృపాలా. 37

వ. అనిన విని శోకవ్యాకులుండై యన్నరపతి గన్నీకొలుక
నిట్టూర్పు నిగిడించినం దత్సమిపంబున నున్నకుంతి గను
గొని యడ లుడుపుటలై యతనితో నిట్లనియె. 38

చ. జననముఁ శిశువుయేఁ దెలుపఁసత్యమునుమ్మరకుంతిభాషణం
బని తనుజత్వజాతకృత శ్ర నంబుజమిత్తుఁడు వల్కెనేమిటఁ
గొనకొననేరఁడయ్యె నినుఁగూడ సుయోధనుఁబట్టి యట్టిక
ర్ణునకయి నీకు నేటికి మరనోవ్యథఁ బొందఁగనిట్లుపుత్త్రకా.

వ. అనుటయు నవ్వచనంబులు దనకు నసహ్యంబు లైనం గటక
టంబడి యద్దేవి నాలోకించి భవదీయమంత్రకార్యగోపనం
బునం గాదె యింత పుట్టెనని పలికి యంత నిలువక. 40

|| శ్రీ భర్మరాజ స్త్రీలకు రహస్యరక్షణంబు లేకుండ శపించుట, ||

తే. అంగనాజనమ్ములకు ర శ్ర హస్యరక్ష

ణంబునందలిశక్తి మ శ్ర నంబులందుఁ

గలుగ కుండెడు మెల్లలో శ కముల నని శ

పించె నాధర్మదేవతా శ ప్రియసుతుడు. 41

వ. ఇట్లు మహాతేజోధనుం డగునజ్జననాథుం డట్లు శపియించి
కుంతి చేసినకర్ణగోపనంబు పసంగంబుగా నంతరంగంబు
గృతపడినకార్యంబులదెస నిగుడం దనకతంబున మృతీబా
దిన యుభయపక్షబంధుమిత్రకోటులం దలంచి యుమ్మ
లించి విశేషించి కర్ణచావునకుఁ దూర వగచి విహ్వలించి
వివ్వచ్చునాననం బాలోకించి యిట్లనియె. 42

క. మన కేటిరాజ్య మొండొక

జనపదమున కేఁగి ధైర్య శ చర్యావిధి జీ

వనము నడిపికొని యుండుద,

మనఘా యట్లయిన సుఖుల శ మవుదుము సుమ్మీ. 43

వ. అని వెండియు. 44

సీ. జ్ఞాతుల నందఱు శ జుపితి మది యాత్మ

వధమ కాదే రాజ శ వర్తనంబుఁ

గాల్పు మహింస ని శ క్కము దాల్చి మత్సర

వర్జన మిది వన శ వాసజనుల

కాగమవిహితంబు శ లఱె యింతయొప్పునే

వనమున వసియింప శ వలయు వింఱె

యసుఖదం బైనరా శ జ్యోమిషంబునకుఁ గు

క్కలభంగిఁ దమలోనఁ శ గాటులాడి

తే. కులమునెల్లను బాలియింపఁగఁజ్జిత్తితదపు

బ్రదుకు వచ్చె నెయనువగఁ పాఠనడఁగఁ

బ్రమదమొసంగదు తైలోక్యగజ్యమైనఁ

గానయెనొల్లమహిమిరకై కొనుండు.

45

మ. ధృతరాష్ట్రుండు తనూజకీడు సమబుద్ధి జూడ కన్నీచుండే
గతిజన్మంజనిచ్చెగాని మగుడంగాఁ దివ్యడయ్యెన్-1నిరా
కృతశీలు డగునాసుయోధనుండు సంగీతాంబుసేసె గులా
బతనింజుపగ గోపమాతె మదిశోకాక్రాంతమయ్యె దుదిక్.

వ. ఆమర్జనుండు గర్జన బెటుగక దుర్మానంబు వాటించిన
నైరించి తొలంగనైతి రాజ్యపరిగ్రహపరత్వంబు మచ్చిత్తం
బునం గలిమింజేసి కిల్చిమం బత్యంతంబు నాచరింపవలసె
బరిగ్రహదోషంబు పరిగ్రహత్యాగంబునంగాని పోదు పరి
గ్రహత్యాగశీలుండు జన్మమరణమఃఖంబులం బొరయం డని
శుశ్రులు నెప్పెడు నొకనికి సకలధర్మంబులుననుష్ఠింపశక్యం
బగునే యపరిగ్రహం బిక్కటన శుష్టుండ నయ్యెద మీరు
భూమిపాలన పరిగ్రహతత్పరత్వంబున వర్ణాశ్రమరక్షణంబు
సేయుం డేను గాననంబునకుం జని మునిజనసకాశంబున సుఖ
నైయుండెద ననిన విని యింద్రాంశసంజనితత్వకలితతేజో
ధనుం డగునద్ధనంజయుండు దనయామృతత్వంబున నవ్వా
క్యంబులు దుస్సహంబులైనం బదరి దరస్మితంబునఁ దద్వికా
రంబుఁ గప్పి యప్పుడమితేని కిట్లనియె.

47

అర్జునుండు ధర్మజాన కుచితవచనంబుల మనస్తాపోపశమంబు సేయుట.

క ఓహో యిట్టివి గలవే

బాహదర్పమునఁ బరులఁ శ బరిమార్చి తుదిక్

- మాహాత్మ్యం బెడలఁగ భి
క్షాహారత నొందఁ దలఁప శ నగునె నచేంద్రా. 48
- సీ. ధర్మపథంబున శ ధరణి సేకుఱిఁ బా
లింపక సత్త్వంబు శ పెంపు మాలి
విడుచుట యొప్పునే శ విను మిట్టు లైనము
న్నేల భూపాలుర శ నెల్లఁ జంపి
తడలి రాజ్యము దక్కి శ యడవికిఁ జనిన బే
లందురు గాక మే శ లండ్ర జనులు
కిల్బిషశంక గ శ ల్గిన నశ్వమేధాది
పుణ్యకర్మంబులఁ శ బోదె వంశ
- ఆ. ధర్మ మెడలఁ గృపణ శ కర్మంబుఁ గోరి త
ర్థంబు నువ్వె సకల శ ధర్మకారి
యొడమి లేనివాఁడ శ నడపీనుఁ గనునహు
పోక్తి వినమె దాని శ నూఁదవలదె. 49
- క. సరిగా నెన్నుచు రార్యులు
దరిమ్రుని బతితుని గృతఘ్నుని జడుని
దొరకొను ధర్మముఁ గామముఁ
బరమగతియు నర్థమునన శ పారవముఖ్యా. 50
- క. కలిమియ చుట్టలఁ జేర్చుం
గలిమియ చెలులను ఘటించు శ గలిమియ శౌర్యో
జ్వలుఁ డనిపించు గలిమియ
పలువురు సమ్మద్ది యనఁగఁ శ బరఁగంజేయున్. 51

క. ఏవానిబంధుమిత్రులు

జీవధనంబులును డప్పి శ జెంనును గృశుని

గావాని నెన్నఁగాఁ దగుఁ

గేవలతనుకార్యయుతుఁడు శ గృశుఁడె నరేంద్రా. 52

వ. కావున నర్థోపార్జనంబును బంధుమిత్ర పరితోషణంబును
భూపతులకుఁ బరమపురుషార్థం బదియునుగాక. 53

తే. జ్ఞాతినాశనమునఁ గాదె శ సకలదేవ

తలు పవర్ధన మొందుట శ ధనము లడిచి

పొడిచియొప్పనివారిచే శ బుచ్చికొనక

యడఁగియుండంగజేరునే శ యండుబంధులు. 54

వ. వేదంబులు నిట్లు సెప్పుఁ బృథివి బలువునం గైకొని పార్థివు
లర్థంబు లుపార్జించి పర్జనాను లగునాదిత్యుల నధ్వర
కియాజాతంబునం బ్రీతులం జేసి యుత్తమలోకంబులు వడ
యును రితైరువు వట్టి దీలీప నృగ నహుషాంబరీష మాంధా
తలు నడచుట వినమె తత్పదవి నీకొదవి యున్నయదితదీయ
హికారరంబున బహుశదక్షిణవిధానంబుగాఁ బ్రభూతంబై
న యజ్ఞంబు సేయవైతేనిఁ జూపె సకిల్బిషాండవగుట యశ్వ
మేధంబు సేసినరాజులెల్ల నవభృథంబునం బరిపూతాత్ము
లగుమరని పలికిన నయ్యజాతశత్రుండు. 55

క. వెడవెడ యప్పులుకులు చెవి

నిడి కొండాకసేపు చింత శ యెసకంబునపా

ల్పడి యూర కుండి చిత్తం

బడలునఁ జిక్కువడ నిట్టు శ లను నర్జునుతోన్. 56

క. సేమపుండెరు వొక్కటి గల
దే మెచ్చితి దాని నడుగు శ మెయ్యది యని ను
తామసుత యడుగ కున్నను
నేమి వినుము చెప్పెదను ము శ సిందుల కెక్క. 57

సీ. సారహీనము లగు శ ససారసుఖములు
విడిచి యేకాకినై శ యడవి కేగి
తాపసవాక్యామృ శ తములు వీనుల గోల్చి
చెలిమి వేర్పటను శ చిరమరలకుఁ
జొరకనిదాస్తుతుల్ శ సరిగాఁగ నుచుఁగ త్తి
నొకఁడు వేసినను వే శ తొక్కరుండు
చందనం బలఁదిన శ డెంద మయ్యిరువుర
యెడ సమంబుగ మూఁగఁబడఁడనంగ

తే॥ మెలగి తగువేళఁ బర్ణశా శ లలకు నరిగి
యెత్తఁగా భిక్ష యెవ్వార శ లెట్టు లేమి
యిడినఁ గైకొని నాలుగే శ నెడల మాత్రఁ
గన్నదానఁదృప్తుండ నై శ యున్నమేలు.

క. అటు గాక కర్మగతిలం
పటుడ నగుచు నేని నల్ప శ 1ఫలభాగితమై
నట యిట దిరుగుచు మోక్షని
కటవృత్తికి బాహిరుండఁ శ గానె కుమారా. 59

వ. కాపున నాకు దొరకొన్నవిమల 2ప్రజ్ఞామృతం బనుభవిం

పక తక్కుదునే యిది శాశ్వతపదప్రదం బనిన విని యనిల
తనయుం డతని కి ట్లనియె. 60

క. శ్రుతివిహితకర్మజాత

స్థితియోగ్యుడ వైననీకుఁ శ జేయఁగ వశమే
యతిలోకజ్ఞానసమ

న్విత యతిజనకృత్య మటు వి శ వేకింపు మెదన్. 61

చ. అడలున రాజధర్మములయందు జనించె నసూయ నీకు ని
ప్పుడుమునునిస్సప్పుహుండవయిపోవఁగఁగన్నఁగులంబువారుని
ప్పుడమిన్పుపాలురుఁ బ్రదికిపోదురు నెమ్మది నట్టు లైన నే
ముడుగుదు మస్త్రజీవనసరముద్ధతిఁ జొత్తుము భైక్షవృత్తికిన్.

క. వాఁడి యగునలుక లోకము

పోడిమి నెడఁ గయ్య మట్లు శ వాడిచి వనటమై
నేఁ డింక నడవికిం జను

వాడం గా కనినఁ బుడమి శ వారలు నగరే. 63

సీ. పనివడి త్రవ్వి కూ శ పమునందు నుదకంబు

పానంబు సేయని శ వానిభంగి

యున్నతతరు వెక్కి శ జున్ను సేకుఁగఁ గొని

తేనియ యానని శ వానిభంగి

యాఁకొని యొడఁగూర్చి శ యన్నంబు తళియకు

వచ్చినఁ గుడువని శ వానిభంగి

తమకించి యొకభంగి శ దనవశంబుగఁజేసి

మానినిఁ గవయని శ వానిభంగి

ఆ. గాదె కురువరేణ్య శ ఘనశక్తి శౌర్యసం
పన్ను లైనపగఱ శ భండనమున
నోర్చి పూజ్యరాజ్య శ మొల్లక యడవికి
నేఁగు టీవ యెఱుఁగు శ దిశ్చైఱుఁగు. 64

క. నీ వడవి కరుగ నొడబడి
నీవెనుకన వచ్చునపుడు శ నిందితురు మ
మ్మివెఱ్ఱు లితని మాన్పు
గా వలఁతులు గార యని జ శ గజ్జను లధిపా. 65

క. భోగములఁ బాపి నిందా
భాగులఁగాఁ జేసి యడవి శ పా ల్వఱిచెదవే
నీగారవంపుడమ్ముల
సాగరవృతధరణిఁ గలుగు శ జనములు వగవన్. 66

న. అని వెండియు. 67

క. కేవలనిష్కర్మత మో
తావహ మగునేని గిరులు శ నవనీజములున్
భూవర ముక్తిం బడయం
గా వలవదె యడవి నునికి శ కై వల్యదమే. 68

క. ఫలములయెడ బ్రహ్మర్పణ
కలనపరుం డగుచుఁ గార్య శ కర్మము నడపన్
వలయుం దత్త్వజ్ఞానము
దలకొనినం గర్మశమము శ దా నై కలుగున్. 69

కావునం గర్మహీనత్వం బపవర్గకర్మంబు గా దనవుడు నర్జు
నుండు ధర్మనందను నుద్దేశించి దేవా యొక్కయిలిహాసంబు
గల దవధరింపు మని యిట్లనియె. 70

సీ. కొండలు బ్రాహ్మణుల్ ॥ 1గొండుక లాత్మకు
లోచితాచారంబు ॥ లుడిగి కాన
లకుఁ జన్న వజ్ర వా ॥ రికిఁ గృప చేసి ప
త త్తీరూపమునఁ ద ॥ తార్పర్వమునకు
నరిగి మీకైకొన్న ॥ తేరు వొప్పు దనవుడు
విని వా రఖిలమార్గ ॥ వేడి యదృఢ
తాస్పద మీపక్షి ॥ యని దాని కభిముఖ
లై సత్పథం బెద్ది ॥ యనఘో బెపుమ

ఈ. యనిననిలుగాలివానగో ॥ వును నశేష
శబ్దములమంత్రమును లోహ ॥ జాతిగాంచ
నమును మనుజుల విప్రుండు ॥ సమధికత్వ
భాజనము లండ్లు వేదప్ర ॥ పంచవిదులు. 71

వ. ఇట్లు తమము డైనవిప్రుం డుత్తమమంత్రోపాశ్రితంబు లగు
విహితకర్మంబులు నడపుట రత్న కాంచన సాంగత్యంబునుం
బోలె సంస్తూత్యం బైయుండు నాలస్యంబునఁ గ్రోధంబున
శోకంబునఁ దదనుష్ఠాసంబు విడుచుట పాతకం బజ్ఞాను లగు
నర్థహీనులు సన్న్యాసకాలవివేకంబు లేక వేగిరపడి యుభ
యభ్యష్ట లగుదురు గృహస్థ ధర్మంబున వర్తించి యతిధి

దేవ పితృ 1 సంతృప్తి సేయుచు శిష్టాన్నభోజనపరులగు
పుణ్యులకుం బుణ్యలోకంబు లఱచేతిలోనివి గావె బ్రహ్మ
ద్వితం బయిన సత్కర్మకలాపంబు. మహానందంబుఁ జేయు
ననుటయు.

72

క. విని వారు దెలిసి మరలం

జనిరి గృహస్థత్వధర్మ శ సదనుష్ఠానం

బునకు నటు లగుట నేలుము

జనవల్లభ పుడమి నడపు శ జన్మము లెలమిన్. 73

. అని చెప్పె నప్పడు నకులుం డన్నరనాథున కి ట్లనియె. 74

✠ నకులుండు ధర్మజానకు మనస్తాపాపకమంబు సేయుట. ✠

సీ. దేవతల్ వేదవి శ ధివ్రవర్తకులు బ్రా

హ్మణులును వారల శ యట్ల శ్రుతుల

కింకరు లై కాదె శ కిల్బిషంబులఁ బాసి

వారిచందమున శా శ శ్వతవిభూతి

నొందుట యజ్ఞాదు శ లుడుగుట సంపది

త్యాగమే పాడిమై శ నర్థముల ను

పార్జించి దేవతా శ బ్రాహ్మణపూజగా

నిడుచుఁ దత్ఫలకోటి శ విడుపు గాక

ఆ. క్రోధశోకహర్ష శ కోటులు గృహముతో

విడిచి యోగ శ మూఁది శ వృక్షమూల

వాసనిరతి నుండు శ 1 వాఁ డొకసంపరి
త్యాగి నృపుల కది స శ మర్హ మగునె.

75

క. తక్కినమూఁ డాశ్రమములు .

నొక్కదెస గృహస్థధర్మ శ మొకదెసఁ దులయం
దెక్కింప వానితో న

యొక్కటి సరిదూఁగె నందు శ రుద్రీశ బుధుల్. 76

వ. కావున గృహస్థధర్మంబ యాచరణీయం బట్లుం గాక. 77

క. జతనంబున సర్థము సం

చితముగఁ గావించి క్రతువి శ శేషంబుల దే

వత్తలం దృష్టులఁ జేయమి

యతికిల్పిషకారి యందు శ రాగమవేదుల్. 78

చ. వినుముతమోమయంబయినవిశ్వము దావెలిఁగించునీశ్వరుం
డన నొకరుండు వర్ణతతి శ నాశ్రమకోటిని వాఁడు గాదె చే
సె నిఖిలకర్మయోగసవి శ శేషత గల్గుటయుం దదీయక
ల్పనమతదాజ్ఞకుందొలఁగఁబాడియెశోకముగారణంబుగన్.

వ. హింస దోషంబు గలుగు ననుశంకకుం బనిలేదవధరింపుము.

క. పరుల వధింపక యెవ్వఁడు

ధర యేలెం జెవుమ పూర్వ శ ధరణీశులలోఁ

బారయరు పాపము స్మరిత.

యరిగిరి వా రీపు నట్ల శ యగు టొప్పు నృపా. 81

క. రక్ష ప్రజ గోరు నిజయో

గత్తేమార్థముగ జనసు శ ఖస్థితి నడవక
దక్షుఁ డగుగాజు నడవ కు

నేక్షించినఁ బాప మొంద శ దే కురుముఖ్యా. 82

తే. గోవులను ఘోటకంబులఁ శ గుంజరముల

దాసులను బ్రీతి ని మ్మెల్ల శ ధాన్యములను
గ్రామముల మందిరముల ని శ ష్కముల వేడ్క

నొసఁగు తత్తత్సపాత్రత్వ శ యుక్తవిధుల. 83

వీని నిన్నింటి రిత్త వో విడిచి పోయెద ననుట నీయట్టి మహా
నుభావునకుం దగునే యని పలికినం దననంతరంబ సహ
దేవుం డమ్మహీపతి కి ట్లనియె. 84

సీ. 1 వెలివెలి వస్తువుల్ శ 2 విడిచెఁ బో నరుడు గ

ర్నిష్ఠతం గాదె శ శ రీరయాత్ర
నడపువాఁ డది మోక్ష శ ణంబు గా నేరదు

శారీరసౌఖ్యసం శ సక్తి వదలి
బాహ్యపదార్థముల్ శ పాటించి నిజవంశ

ధర్మముల్ వదలక శ తగఁ జరింపు
మమత బంధంబు ని శ ర్మమత మోక్షంబును

జేయు నిత యెఱింగి శ చేసి రథివ

తే. రాజ్య మెలమి మన్వాదు ల శ రణ్యమునకు

నరిగిసీవందు వలయు ద్ర శ వ్యములమీఁదఁ

జేయవలదె మమత్వంబు శ వేయు నేల
యదియు సంసారచక్రవా శ హాకముగాదె. 85

తే. నీవ చుట్టంబుఁ బక్కంబు శ నీవ చెలియు
నీవ తల్లియుఁ దండ్రీయు శ నీవ గురువు
నీవ దైవంబుఁ గావున శ నావిషాద
భాషణంబులు సైరింపు శ భరతముఖ్య. 86

క. తక్షము లైనను దలఁప న
తక్షము లైనను సభక్తి శ తాత్పర్యము వై
తక్ష్యంబుఁ బారయకుండఁగఁ
బక్ష్యంబుగఁ గొనుము నామ శ పలుకులు కరుణన్.

వ. అనియె నిట్లు దమ్ము లందఱును బోధించు పలుకులు విని
ధర్మనందనుం డూరక యుండె నతనియెడ సవిశేషబహు
మానయు నతనిచేత సంతతోపలాలితయు 1 ధర్మాధర్మ
నిదర్శనశీలయు నగు పాంచాలి భద్రగజప్రతిమానులైన
యప్పవమానతనయ ధనంజయ సకుల సహదేవుల మధ్యంబున
యూఢపతివోలె నున్న యన్నరేంద్రు నల్లన చేరి యేనును
నాయెఱింగినంత నెప్పెద నని యనుజ్ఞఁ గొని యవ్వభువద
నంబున నిజవిశాలలోచన రోచులు పరఁగ వినయం బాస
నంబున నతిశయిల్ల.

జాగ్రపది ధర్మజ్ఞానకు హితవచనంబుల మనస్తాపోపశమంబు నేయుట.

సీ. శోకాగ్ని దనికిన శ్రీ 1 సాగయుసీతమ్ముల
 నుపపన్నవాక్యామృత తోపయుక్తిఁ
 దేర్పము గానలం శ్రీ ద్రిమ్మరునాడు వీ
 రాయాసములఁ బడు శ్రీ టవధరించి
 సమయకాలము సన్నఁ శ్రీ జని సుయోధనుఁ జంపి
 భోగంబులను బహు శ్రీ త్యాగములను
 యాగంబులను సద్వి శ్రీ హారముల్ సలుపుద
 మని యూఱడింపవే శ్రీ యరిగణంబుఁ

తే. ద్రుంచి రాజ్యంబు ² నేకొంటి శ్రీ తొఱఁగిపోదుఁ
 గాకయనియిప్పు డుడికింప శ్రీ నీకుఁదగునె
 ధర్మమును సత్యమును నుచి శ్రీ తంబునిన్నుఁ
 గడవనెఱిఁగెడువారలు శ్రీ గలరెయధిప. 89

వ. అని ముట్ట నాడి మఱియును. 90

క. పేదమన సగుట ధర్మపు
 గాదు నరేంద్రునకు జగము శ్రీ గావం బ్రోవం
 గాదె నృపు లోకపాలాం
 శోదితుఁ గాఁ జేసెఁ బద్మ శ్రీ యోని చతురతన్. 91

క. నరరూపంబునఁ 3 బరఁగెడు
 పరదేవత గాక నృపుడు తత్సగ్ని ప్రణామిహ.

ప్పురుషునెడ నేమి హొమ్మని

తిరిగినదుర్మతులఁ బొంద శ దే కీ డధిపా.

92

ఉ. నేరక చేర నొక్కనిన శ నీటుగఁ జేయుఁ గృశానుఁ డిద్ధధా
 త్రీరమణాగ్ని గాల్చు నతి శ తీవ్రత వంశము నెల్ల నిల్లుగాఁ
 గారవకోటి దర్పమునఁ శ గానక నిన్నుఁ బరాభవించి దు
 ర్వారభవత్రు¹ కోపశిఖఁగ్రాఁగె మడిక వగ పేల దీనికిఁ.
 సీ. నృపునందు విధి దండ శ నీతి ప్రతిష్ఠించె

గావున నపరాధ శ గతి యెఱింగి

దండించునృపతికి శ రెండులోకంబులుఁ

జేకులు దోషంబు శ సేయ నుడుట

నచ్చొత్తి వెడలంగ శ నడుచు బిచ్చుని నైన

భూవరు డిది మెచ్చు శ దేవకోటి

సభ కేకవత్త్రు ర శ జస్వల యనక నక

దల వట్టి యీడ్చిన శ తప్పు దనదు

తే. తొడలు సూపితతప్పను శ దుష్టకష్ట

తరవచనములఁ బఱచిన శ తప్పు ననుజు

నందు దుర్యోధనునియందు శ ననుఁగునందుఁ

గాంచి దండించి తిట్టిది శ కల్మషంబె.

క. గరదుని గృహదాహకు మం

త్రరహస్యవిశేది వధవి శ ధాయిఁ బరసతి

హరు బంధుఘాతిఁ బరధన

హరణపరునిఁ జంపి పుణ్యుఁ శ డగు నృపుఁ డనఘా||

క. దండార్హులై నవారల

దండింపక యున్నఁ జువ్వె శ ధాత్రీవిభు నా
ఖండలసన్నిభు నై నఁ బ్ర
చండపుఁగిల్పిషము వొందు శ జగతీనాథా.

9

క. పేదలకును సాధులకును

వేదములకుఁ దాపసులకు శ వే యేల సమ
స్తాదిత్యులకును దండమ
కాదె బ్రహ్మకుఁ జేయు రాజు శ గావింపంగన్.

97

వ. కావున.

98

ఆ. ఉచితదండవృత్తి శ నుర్వీప్రజాభిర

క్షణము నోపి చేత శ గాక రాజ

నశజునకు ధర్మ శ వా భూసురార్హులు

లై నశమదమాదు శ లాత్మ నిడుట.

99

వ. అని యంత నిలువక చనవు మెఱసి మేలంపుఁ జందంబున.

ఉ. వైదికధర్మచారి జన శ వత్సల నీమదిఁ బట్టుకొన్నయు

న్మాదము హీనమానవుమ శ నంబునఁ బుట్టినవెట్టివోలె న

స్యాదులఁ దీర్చు టొప్పును ని శ జానుజవర్గముమీఁదఁగల్గున

త్యాదరసాండ్రసారకరుణామృతమానఁగనిమ్ము 1 నెమ్మదిన్.

వ. అని పలికి యి ట్లనియె.

102

క. నాయట్లు నడినయంగన

లేయెడలం గలరె యిట్టి శ యేనును ధర్మా

పాయము నీ కగు 1ననువెఱు

బాయన గృహధర్మ 2, వృత్తి 3 జారవముఖ్యా. 103

వ. అని వెండియు. 104

క. కౌరవులు దమదురితమునఁ

దా 3 రెరిసిరి కల్మషంబు 3 దానఁ గలదె భూ

భారము వహింపు బహుయ

జ్ఞారంభణ మాచరింపు 3 మఖిలహితముగన్. 105

క. సురగురుఁడును శుక్రండును

బరిపాటిగ దండసీతి 3 బలికిరి దానం

బరిణతుఁడవు నీ వనుజులు

పరికరముగ నడపు ధర్మ 3 భాసుర దానిన్. 106

వ. అనినం బాంచాలితో మఱుమాట లాడక యున్న యన్న

రేంద్రునకు నింద్ర నందను డిట్లనియె. 107

నీ. దత్తుఁడై భూపతి 3 దండసీతి నయింప

కున్న సన్న్యాసులు 3 నుత్పథప్ర

వర్తను లగుదురు 3 వావిరి ననోన్య

ధన ధాన్య పశు భూమి 3 దారహరణ

మాచరింతురు జను 3 లప్పాప మవ్వభి

నొందు దండము హింసరయుఁగఁ దలంప

వలదు దుర్వృత్తుల 3 వధియించు రుద్రుని

గోవిందు వాసవు 3 గుహుని జూప

తే. మామహాత్ములు దక్కు ను శ న్నార్గచరుల
దండితులఁజేతవిసమెయ శ ధర్మమడఁగు
ధర్మ మెసఁగు దండమున న శ ర్థంబు గామ
మునునదూష్యంబులై సిద్ధిఁ శ బొందునధిప.

వ. దండంబున సకలజనశ్రీరక్షణంబు సేయం బూనినభూనాథు
నక యేల యోగ్యహింసకుం దొలంగ నెట్టివారికి వశంబు
గాదవధరింపుము. 109

ఉ. కాయలఁ బండ్ల నీభులను శ గల్గవె సూక్ష్మపుజంతువుల్
మునుల్ । సేయరె హింస వాని 1 నుప శ జీవితఁ ద్రవ్వరె
కందమూలముల్ । నీయెడఁ జూడు పాణములు శ నిల్వఁగ
నేర వహింస నేరికి । వేయును నేల భక్ష్యముగ శ వేధ
విధింపఁడె పాణిఁ బాణికిఁ. 110

క. విను పశుహింసాకృతయా
గనిరూఢుని ధర్మనరుని శ గా వేదంబుల్
గొనియాడెడు సముచితహిం
సన మరయ నహింస గాన శ జగతీనాథా. 111

క. అరివీరుల ఘోరం బగు
దురమున వధియించు తేల శ దోసం బయ్యెన్
ధరణీశ పాండుపాలిత
ధరావలయ మాసపడుట శ దగదే నీకున్. 112

క. ఇల 1నీకై కొన్న తెఱగు
 దలఁపఁగ ధర్మంబు కాదొ శ దైవం బెఱుఁగున్
 వలవనిచింత యుడిగి ధృతి
 దలకొని పాలింపు యజ్ఞ శ దక్షుడ వగుచున్. 113

క. అని పలుకుపార్థపలుకులు
 విని పలుకక యున్నమనుజ శ విభుదేవఁ గోపిం
 చినతనమదివెడఁ గుడుపుచు
 ననిలసుతుం డిట్టులనియె శ నాతనితోడన్. 114

ఉ. నీవు సమస్తధర్మపరి శ నిశ్చయవేదివి నీచరిత్రమే
 మే వసుధేశ వంక యనిశమెచ్చక చక్కఁగ జేయువారమే
 శ్రీవచనప్రపంచమున శ కింక జొరంజొరనంచు నుండియున్
 వారిరి జెప్పఁగా వలసెనవాలినదుఃఖము దాల్చిఁగ్రాచిన్.

వ. అవధరింపుము. 116

క. ఒడఁగూడినసామ్రాజ్యము
 నడలున దిగఁదావి చనిన. శ నఖిలజనులు నిశ్
 గడుఁ బేదమనసువాఁ డని
 నెడ నాడుదు రనిన మము నిశే యనుటరుదే. 117

మ. కపటద్యూతమునం బరాధవము రాఁగఁ నూన్మతంబూడి
 భూ । మిప మమ్ము జలుకంగఁ జేసి నిను బేర్చి బాసి
 కొంచున్ దురం । తప్పుదుఃఖంబుల కొచ్చి పోయి తదియన్

ధక్ష్మిణ నప్పావక । ర్మపుజాతిం దెగటారఁ జేయఁగ బ్ర శ
కీర్త్యం బయ్యె లోకంబులన్. 118

దుర్జయు లగువిరోధుల నిర్జించి యుపార్జించినపుధివీప్రముఖ
పదార్థంబులు నిరర్థకంబులు సేసి వనంబునకుం జనుచులుకఁ
దనం బేమిటం బాపికొనువాడ వట్లుం గాక. 119

సీ. ఆసభలోఁ బడి శ నట్టిబన్నంబును
నడవులఁ దిరిగెడు శ నపుడు దుష్ట
దైత్యులచేత సైంధవునిచే 1 నొఱపులఁ
బడ్డవిపాదంబుఁ శ బరమదైన్య
మున కోర్చి కొలిచి మాతస్మ్యనిపాలనున్నదుః
ఖంబును ద్రోహులఁగనుపుగొట్టి
వెలువరించెద నని శ తలఁచి కృష్ణునినిశ్చ
యం బూది ధర్మంబరయగుటఁ దెలిసి
తే. రణ మెనర్చితి నిను ధార్త శ రాష్ట్రులొండె
సీవు వారలనొండెను శ జావఁజూడ
వలయుటప్పు డెఱుంగవే శ వసుమతీశ
యిప్పు డడలుట నింద్యంబ శ యిత నిజము. 120

క. పను లేము సేయఁగా దు
ర్జనులం జెఱుచుచును సాధు జన్మల మనుచుచున్
జననాథ మహాయజ్ఞము
లోనర్చుచును వెలయు కురుకులోత్తంసమప్తై. 121

వ. అనిన విని ధర్మతనయు డిట్లనియె. 122

చ. మదమును రాగమున్ భయముగమానము లోనగుకిల్బిషం
బులన్ | హృదయముఁ జొన్పి భూజనుల శ నేలుట మేలని
పల్కె దార్తికా | స్పద మని రామ్య లామిషము శ పైతగు
లిమ్మహి యెల్ల నేలినం | దుది నరకం బొకండ నృపరతుల్
సుఖులే యుపశాంతి యొప్పదే. 123

తే. కామభోగముల్ మేలనఁగారు వాని
విడిచి చూడుము పొందెడురవిపులసుఖము
కాయ లాకులు నీళ్ళను శ గాలి యనుభ
మించి యున్నమునీందులు శ వెట్టివారె. 124

క. దుర్మతు లామిషగత మగు
కర్మము వాటించి బంధకలితు లగుదు ర
య్యూర్జి గడచి సువిచారులు
నిర్మమతను ముక్తి వడయ శ నేర్తురు వత్సా. 125

వ. జనకునివచనంబులు వినమే వాని నేనుం జెప్పెద నాకర్ణిం
పుము. 126

ఆ. ఒకటిదెసను దృష్ట శ యెలయదు గావున
నేమియర్థములును శ లేమి లేదు
కాలఁ జొచ్చె మిథిల శ గాలదు నాకునన
దొక్కడైన నింత నిక్కువంబు. 127

క. అని పలుకుజనకుఁ దెగడిరె
జను లుల్లము శాంతిఁ బొందె శ సరసారం బొ

- ల్లనివాఁడు నింద కర్తుం
డని పలుకుట నీక యొప్పు శ నధికవిచారా. 128
- తే. వినుము ప్రజ్ఞాధిరూఢుడై శ వనట దక్కి
సంసృతి క్లేశపరుల భూస్థలిఁ జరించు
వారి నచలంబుపై నున్న శ వాఁడు సూచు
నట్ల చూచుటసూచె నే శ ర్పమలహృదయ. 129

జనకున కతనిసతితో నైఃసంవాదం బర్జనుఁడు ధర్మజానికిఁ జెప్పట.

- వ. అని పలికి మఱి పలుక కున్నయప్పుడమి తేనికిం గవ్వడి
యిట్లనియె. 130

క. జననాథ నీవు సెప్పిన

జనకనృపాలునకు నతివిశదమానస యా

తనిభార్యకు నీకియ న

య్యెను సంవాదంబు దాని శ నేర్పడ వినుమా. 131

- వ. అమ్మహీపతి పూజ్యరాజ్యంబు 1విడిచి భిక్షావృత్తికి వెడలఁ
జూచినం దదీయ భార్య యతని కిట్లనియె. 132

సీ. పుడమి యేలుట డిగ్గ శ విడిచి భిక్షార్థివై

సోయిన నతిధిసం శ పూజనంబు

దేవతర్పణ పితృ శ దేవతర్పణములుఁ

గలుగునే కాషాయశ్రములు ధరించి

ముండుఁ డైనతఁ డన్న శ మునకు గృహంబుల

కరుగక యున్నె గృహస్థుఁ డెల్ల

- వానికి నన్నంబు శ గారుణ్యమునఁ బెట్టు
నన్నదానము సేత శ యధికధర్మ
- ఆ. మనుట వినమె పెట్టునతనిఁ జేయొడ్డెడు
వానిఁ దలఁప నందు శ వరుఁడు పెట్టు
వాఁడ యగుట నిక్కునవం బింత సూడక
యిట్లు దీనవృత్తి శ 1 కేగఁ దలఁతె. 133
- క. త్రైవిద్య లగుమహాత్ములు
నీవలనన బ్రదుకఁ దలఁప శ నిష్క్రియతమెయిన్
నీ విందఱఁ జెటిచెద విది
దేవా ధర్మంబు గాదు శ దీని నుడుగవే. 134
- తే. అధిప మీతితల్లి యుల్లంబు శ నడలువెల్లి
ముంచి సతి శోకసంతాపమూర్తిఁ జేసి
వంశవిహితధర్మంబులవదలి వెడలి
పోయి యేగతిఁ బోయెదనో యెఱుంగ. 135
- క. శ్రుచలిపందిరిచందంబున
ఫలభరితం జైనతరువునభంగిఁ బ్రజలడ
ష్టాలు దీర్చ నమరి యుండెడు
నలఘుచరితునికు లఘుతరయగునే కోరన్. 136
- వ. ఇది ధర్మవిరోధంబు దీన మోక్షంబు గలుగు ననుట నాకుం
జూడ సందియం బని చెప్పె ననవుడు నయ్యజాతశత్రుండు
పురుహూతపుత్రుని కిట్లనియె. 137

మ. శ్రుతివాక్యంబులు కర్మనిష్ఠ 1 వినుతింశుచు నిష్క్రియత్వం
బు స । ద్గతిఁ గావించుట యూచి చెప్పు నిటు చిత్తప్రకీ
యకా రెండుఁ జో । దితముల్ వానిని వింటి మన్నకలుచకా
దీపించునే తత్త్వసం । గతబోధంబు సుకర్మతం గలుగు నా
కం బాత్తవీరవ్రతా.

138

తే. తత్త్వబోధంబు గలుగునతండు నన్నుఁ
దెగడనేరడు నీవు భాగ్యతృప్తిసాహు
దమునఁగర్మంబువిడుచుటగర్హవనిన
పలుకుప్రియమజిగన్న్యాయపథముగనుట.

139

సీ. వడముడియును నీవు శ వాయువాసపులశ
క్తులు ధరియించినదుర్జయులరు
హరికరుణాతిశ శ యమునఁ దత్తేజంబు
మీయందుఁ దగ సంక్రమించి యుండు
మీరు సంగరశాస్త్ర శ సారపారగులరు
గాక తత్త్వజ్ఞున శ ఘనమతులరె
యనఁటికంబమునట్ల శ యనిరి నిస్సారత
సంసార మనఁగ నిస్సంపబుద్ధు

తే. లది ప్రసిద్ధము విను తృప్తయడఁచి కర్మ
వృత్తి విడిచి నిరాలంబఁచిత్తుడైన
యాతఁడో సుఖ దోషదుఃఖాకరంబు
లగుధనంబులు గోరెడునతఁడో చెప్పుము.

140

ఉ. ఆదటఁ బూర్వశాస్త్రములశయర్థములారఁగఁ గ్రోలితత్త్వసం
వేదసుధారసంబునచరవి జరసఁ ఖ్యముఁ బొంద నేర కి
మ్మేదిని నెందునుం దిరిగిఁమేలని కర్మమ¹చెల్లఁ జెప్పుచుం
గాదని శాంతి యొప్పనిదిగఁజెడ నాడుదు రల్పభోధనుల్.

క. విమలజ్ఞానులు శమమును
దమమును ద్యాగంబు శాశ్వతపంచరానం
దమునకు మూలము లండ్రి ని
జముగాఁ గైకొందు రవి ప్రసన్నవివేకుల్. 142

వ. అనిన విని దేవస్థానుం డమానవపతి కిట్లనియె. 143

— శ్రీదేవస్థానుం డనుముని ధర్మజనకు హితోపదేశంబు సేయుట. —

సీ. ధనము లుత్పన్నంబు శ్రీ లనుధనంజయుమాట
పాటిగాఁ గొనుము సోఁపానభంగి
నున్నది మార్గంబు శ్రీ యోగసమారోహ
ణమునకు దానననడచి కాక
వడి నుల్కి పడ నీకు శ్రీ వచ్చునే ధనసంగి
హంబు భోగార్థకృతంబు దుష్ట
మగుటయుఁ గలదు యశ్శార్థకృతంబైన
నదియ నిచ్చెన బ్రహ్మోపదము నొంద
తే. యజ్ఞపరిశిష్టధనభోగమాత్మకలక
యుడువు నమ్మెయి శమదమరయు కిగలుగు

శమము దమమును దత్తవి శ్ర జ్ఞానదములు
గాన దక్షిణాధికయజ్ఞ శ్ర కర్త వగుము.

144

చ. హరుడును సర్వమేధ మనుకయాగమునం బ్రచరప్రకాశ
తం । బారయగ వేడ్క జేసె విధిపూర్వదిగీశముఖామ
రుల్ మహా । ధ్వరముల గాదె పేన్కొనుట శ్ర ధాత్రి సధ
ర్మత నేలి యజ్ఞత । త్వరత వెలుంగరే నృపులు శ్ర పార్థివ
ముఖ్య మరుత్తముఖ్యులు.

145

వ. వినుము దివస్పతి యడుగ బృహస్పతి సన్మార్గనిర్దేశకుండై
చెప్పినమార్గంబు.

146

ఉ. కామముఁ గోధముఁ మనసుఁగాడఁగఁ బాటుట మాన్పి
యిందియ । స్తోమవిమార్గవర్తనము శ్ర దుఁచుచు నెవ్వగ
లేక రక్షణం । బేమట కెవ్వరిం జెనకి శ్ర యించుక నొంపక
లోక మేలఁగా । నామహితాత్ము సర్వమహి శ్ర మాతిశ
యంబును జెందు వాసవా.

147

వ. అనియె మఱియు నాకర్ణింపుము.

148

ఉ. కర్మము మేలు 1నావిగతకర్మము మేలన రెండు నొప్పునే
కర్మఫలంబు నర్పితముఁగాఁదగ నీశ్వరునందుఁ జేత స
ధర్మము గా కనంగ శివివిధం బగుధర్మపథంబులోనమేల్
ధార్మికవర్య యేర్పటుపఁదా వశమే వగ బుద్ధి గుండఁగన్.

ఉ. కావున సిద్ధ్యసిద్ధుల విశకారముఁ బొందక దోహ మెయ్యెడ

న్వావిరిఁ జేయ కేలు భువనంబు భవత్కులధర్మరక్షి వై
భూవరు లిట్లు సేసి తుదిఁబుత్తుల గద్దియలందు నిల్చి కా
దే వనవాసు లైరి దృఢదీప్తనిరంజనబోధసంపదన్. 150

వ. అనిన విని నిర్విణ్ణమానసుడై యున్నయన్నకు నర్జును
డి ట్లనియె. 151

సీ. క్షత్రియధర్మని శ్రీ షాపరత్వంబున
సమరంబు సేసితి శ్రీ శస్త్రనిహతిఁ
బూతాత్మలై రిపుల్ శ్రీ వోయిరి సద్గతి
కమ్మెయి 1 రాచకర్మ మొనర్చు
విపున కైనను సుప్రశస్తం బది
కాద్రం బగుట బాలురకును దెల్ల
మైనను నిట్లుండు శ్రీ నార్యోక్తి నృపసీతి
దురితంబు సేయునే శ్రీ యొరుండు వెట్టె

ఆ. గుడువ నృపతిమాత్ర శ్రీ కునకును గా దన్నఁ
గౌర వాన్వయాగ్ర శ్రీ గణ్యుఁ డైన
సీకుఁ దగునె విడువు శ్రీ శోకంబు వజ్రస
న్నిభముగాదె నృపుల శ్రీ నెమ్మనంబు. 152

వ. అట్లు గాక. 153

ఉ. వైరివధంబు సీకును నరవశ్యముఁ జేయక పోవరాని దై
వైరులకు భవత్సమరవాంఛన సద్గతి కేగ బాలి దై

చేరె విధాత్మసంఘటనఁజింతకుఁ గారణ మేమి ధర్మవి
స్తారవిమండ నీ వకట శ ధైర్యసమగ్రుండ వై వెలుంగవే.

వ. రాజధర్మోపాత్తంబై భవదాయత్తం బైనపూజ్యసామ్రా
జ్యంబుఁ బరిపాలించుచుఁ బుణ్యక్రియానుష్ఠానపరుండ వగు
మని పలికిన మఱుమాట వలుక కున్న యన్న రేండునకు
మునీంద్రవర్యుం డగుపారాశర్యుం డి ట్లనియె. 155

సీ. అర్జునుపలుకు సత్యంబు సమీచీన
మార్యజనంబు గృ శ హస్తధర్మ
ముత్తమం బని చెప్పు శ నుర్వీశు పశుపతు
లాదిగా జీవుల శ కాశ్రయంబు
నృపులకు నది వక్కఁ శ దశమును దమమును
బ్రహ్మచర్యమునుధ శ ర్మములుగావు
ధనములఁ దనియుట శ యని కోహటించుట
ప్రజల రక్షింపమి శ రాజకోటి

ఆ. కరయఁ బాతకంబు శ లండు నీ వక్కట
వేదచోదనాప్ర శ వీణ మయిన
మనసు నేల యిట్ల శ మార్గవృత్తికిఁ జొర
నిచ్చె దోపి ధరణి శ యేలు మనఘ.

క. నీ వార్యబోధితుండవు
గావే వర్ణాశ్రమ ప్ర శ కారములు వినం
గా వలయునె ధర్మగుబులు
భూవరునకు దండనీతి శ బోలం గలవే.

వ. సుద్యుమ్నుం డనుధరణీశుండు దండనీతిన కాదె యపవర్తంబు
 వడసె ననుటయు నజాతశత్రుం డాసుద్యుమ్నువృత్తాంతంబు
 విన వలతు నాన తిమ్మనిన నమ్మహిపతి కమ్మునిపతి యిట్లు
 నియె. 158

పా రాశత్యుండు సుద్యుమ్ను చరితంబు ధర్మజువకుఁ జెప్పట

క. విను శంఖుండును లిఖితుం
 డన నిరువురు విప్రవర్యు శ లన్నయుఁ దమ్ముం
 డును గలరు బాహుదాతీ
 రనివాసులు ధర్మతత్పు శ రమనోవృత్తుల్. 159

సీ. వారియాశ్రమముల శ భూరిపుష్పఫలాభి
 వృద్ధి నొప్పారెడి శ వివిధభూరు
 హంబులు గల వొక శ యపుడుశంఖుండు గృ
 హమ్మున లేకుండ శ ననుజుఁ డచటి
 కరిగి యందొక మ్రాన శ నారఁ బండినపండ్లు
 గని వేడ్కమైఁగోసి శ కొని తినంగ
 నయ్యన్న యేతెంచి శ యనుజ యీఫలము లె
 క్కడియవి చెప్పు నాపుడును వార్చి

తే. ప్రణతుఁ డై యిచ్చటివ యని శ పలికె లిఖితుఁ
 డాతఁ డనుమతి లేక కో శ యంగఁ దగునె
 ముచ్చిమియ కాదె యిది పాప శ మచ్చుపడియె
 నృపతిచే దండితుండ వై శ నీగికొనుము. 160

న. రయంబున రాజసన్నిధికిం జని భవత్కర్మం బుపన్యసించి
దండించుట వేడు మనిపలికినం దెలిసి యట్ల కాక యని
లిఖితుండు సుహృద్ముం గానం బోయి నగరి వాకిట నిలి
చినం బ్రతిహరు లమ్మహాత్మునగుదెంచుట యమ్మహీ
పతి కెఱింగించిన నతండు సంభ్రమంబున సామాత్యుండై
యాసంశితవ్రతు డున్న యెడకుం జని వినయంబు సేసి
మీర లిచ్చటికి 1వేంచేసిన ప్రయోజనం బేమి యానతిండు
మీచెప్పినట్ల చేసెద నని విన్నవించిన నావిప్రవర్యం డాతని
కిట్లనియె.

161

ఆ. చెప్పినట్ల యేను శ్ర జేసెద నని యొడం

బడినవాడ వింకఁ శ్ర బలుకు దిరుగఁ

గామి మఱవ కుండఁ శ్ర గా నీకు వలయుఁజు

మృత్యు దండధార శ్ర కాగంగణ్య.

162

వ. అని యూఁది పలికి మన్దురునియనుమతి లేక తదీయతరు
ఫలంబులు గోసికొని యుపయోగించితి నది ముచ్చిమి
ముచ్చుల దండించు తెఱంగున దండించి నన్ను గతశిక్ష
మం జేయుము రాజదండితునకు యమదండంబు లేదని
పెద్దలు సెప్పుదురు నిన్నును దండధారణ వైకల్యకిల్చిషంబు
వొరయ కుండ వలయు నని తేటపడ నాడిన నమ్మాటలకు
మనంబున విషాదంబు నొంది యమ్మేదినివరుండు భూసుర
వరుం బొర్థించి.

163

ఆ. అనఘ చరిత యిట్లు శ నను నియోగించుట
 యుడుగు మని యమాత్య శ యుతము గాఁగ
 భక్తి మెఱసి యెన్ని శ భంగులఁ జెప్పిన
 నియ్యకొనక యున్న శ నెట్ట కేని. 164

ప్రతి లిఖితుండు సుద్యమ్నునిచేత నికృతకరుం డగుట. ప్రతి

వ. నిశ్చయించి 1సముచితదండనీతి వ్రతశీలుం డగునన్నరపాలుం
 డమ్మహాద్విజుని గరయుగచ్ఛేదనంబున దండితుం జేసిన
 నతం డతని దీవించి మగిడి చని శంఖుని గని నికృతంబు
 లైనహస్తంబులు సూపి సమ్యగనుభూతదండితుండ నైతి
 ననిన నాతండు ప్రీతుడై. 165

తే. ధర్మమార్గ ముల్లంఘింపఁ శ దగదు గాన
 వలసె నిమ్మతి కుల మెల్ల శ వెలసె నీక
 తమున సురమునిపితృతర్ప శ ణములు సేయు
 మరిగి బాహుదాపుణ్యతో శ యముల ననఘ. 166

వ. వినుము. 167

తే. కల్లు దాన్పుట గురువత్నిఁ శ గవయుటయును
 విప్రుఁ జంపుట బ్రహ్మన్యై శ విషయ మైన
 ముచ్చిలుటయును నివి గల శ కూరజనులఁ
 బ్రీతిఁ బొందుటయును మహా శ పాతకములు.

వ. ఇమ్మహాపాతకంబు లేనింటిలోన నెద్ది సేసిన నేజాతివాడును
 దండనీయుండ విశేషించి తస్కరుండు శారీరదండయోగ్యుం

ఊ రాజదండితులు సుకృతవంతులభంగిఁ బుణ్యలోకప్రాప్తు
లగుదురు నీవమ్మహారాజుచేత దండింపంబడుటం బుణ్యా
త్ముండవును వంశోద్ధరణసమర్థుండవు నైతివి సంతోషిం
పుము పొమ్మనినం బోయి లిఖితుండు. 169

తే. బాహుదానదియం దవ శ గాహనంబు
సేయఁ బ్రభవించె నాతని శ చేతు లపుడు
విస్మయం బంది యతఁడు వే శ వేగ వచ్చె
నన్నపాలికి మగుడఁ బ్ర శ హర్ష మెసఁగ. 170

వ. వచ్చి యరుణకమలంబులం దెగడుతనకరంబులం జూపిన
నతండు దీనికి నచ్చెరువడ నేల యిది మదీయతపోవిభవం
బున దైవకృతం బైనవిశేషంబు నీవు శుచివగుట దైవాబుచ
కెక్కి సుదృఢముండును నీపుణ్యానుష్ఠానంబున నిజపితృ
వర్గసహితంబుగా నిర్మలాత్ముం డయ్యె ననియె నట్లగుటఁ
జేసి. 171

చ. జననుత నీవునుం దగఁ బ్ర శ జాపరిక్షణ మాచరింపునీ
యనుజనిమాట వేదవచ శ నార్థనిరూఢము రాజనీతి దం
డనమునఁ గాని యొందున నొ శ డంబడ దెన్నఁడు నార్య
కోటియం । దును వగ దక్కు మేలు మిలఁ శ దుష్టిగఁ
జేయుము మేటిజన్మముల్. 172

వ. అని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. 173

సీ. అడవుల మీ రున్న శ యపుడు సీతమ్మలు
 వివిధమనోరథా శ వేశకలిత
 హృదయైతై యుండుదు శ రదయత వీరి ను
 పేక్షింప కిల యేలి శ యెల్లభోగ
 ములకును భాజనం శ బులగా నొనర్చుము
 తురగమేధాదిక శ తుప్రయుక్తి
 బరఃగుము వీరలు శ బహుయజ్ఞములు సేయు
 వా రటమీడ ని శ ర్ద వంద్యవృత్తి

తే. వెడలెదవు గాక విను మేము శ వెట్టివార
 మే మహీశ్వర సీమది శ మేలుగంటి
 మతిధిసురపితృవిషయము శ నప్పు 1 తిక్కు
 గలిగియుండంగ నది సీకుఁ శ గాదు గాని. 174

ఆ. న్యాయశాస్త్ర వేది శ యై యింగితాకార
 చేష్ట లెఱిగి జనుల శ శిష్టదుష్ట
 తావిశేష మరసి శ దండసీతి యొనర్చు
 పతికి నెల్లమేలుఁ శ బడయ వచ్చు. 175

క. అరి యాటవపాలు గొనుచుఁ
 గరుణ గలిగి ప్రజలఁ దండి శ గతి మధ్యస్థా
 చరణంబునఁ బాలించుటి
 పరమపదముఁ జేర్చు విడుచు శ భయ సంశయముల్.
 అ. ఇవిధంబు గాక శ కొవ్వి కామకోధ
 కలితచిత్తవృత్తిఁ శ న్నదొలగ నడచు

పతికి నగుఁ జతుర్థ శ భాగంబు ప్రజ సేయు

పాపములఁ గుల పృ శ దీపచరిత.

177

చ. క్రమమున నైన శాత్రువుల గ్రమ్మన నైనను జావఁజేత ధ
ర్మము విను పాపకర్ములగురరాజులతోఁ దగ సంధిసేత దో
షము విభుఁడుర్వియమ్ముకొని శ సంగరముం దొలఁగింపఁ
గూడునే సమరజితావసీధరణ శ శాలితఁ బోలునె యెం
డుధర్మముల్.

178

వ. కావున.

179

క. పో రుడుగను సమకూరద

కౌరవపతి యపుడు సంధి శ గావింపక హిం

సారుచి నైతి ననుట యవి

చారత నృపవంశకలిత శ జని యగునీకున్.

180

శా. భూవిస్తారము నాక్రమించి ప్రజలం శ బ్రోవంగదండింపనుం
గావన్ నేర్చి మఖక్రియల్ నడపి సం శ గ్రామాగ్నికాజ్య
హుతుల్ గా వైరిక్షతజంబు వ్రేల్చి తనుషం శ గక్షే
పకుం డై హయ గ్రీవుం డుత్తమసిద్ధిఁ బొందె రణ
ముల్ శ శిగిడే నృపశ్రేణికిన్.

180

వ. సంగరంబునం జంపుటయుం జచ్చుటయును బ్రజాపరిపాలన
బును దగిన తెఱంగున దండించుటయును నుత్తమక్షత్రి
ధర్మంబులు గావున హింసాశంక విడిచి యాస్వీక్షకీ త్రయీ

వార్తా దండ నీతులను రాజవిద్యలయందును బ్రవీణులగు
సహాయులతోడం గూడి సర్వవ్యవహారంబులు నిర్వహింప
నిర్మాణం బనతి దూరంబగుఁ గలంక దక్కు మని పలికె
సకలలోక గ్రాహ్యవచనండగు నమ్మహాముని యిట్లు సెప్పి
దేలివొందక యున్నధర్మనందనుం గనుంగొని పురందర
నందనుం డుల్లంబునం గోపంబు గమర మొగంబునం
దోప నీక యుండె నప్పండవాగ్రజుం డత్తపోధనవర్యు
నదనంబునం జూడ్కి నిలిపి నిభృతంబుగా ని ట్లనియె. 182

క. పతులు మృతులైనఁ బొగిలెడు
సతుల విలాపములు శోక శ సుతాపం బు
త్థిముగఁ జేయఁగ నే వసు
మతి యేలినకలుచఁ గలక శ మానునె బుద్ధిన్. 183

వ. అనుటయు నమ్మనివరుం డతని కి ట్లనియె. 184

సీ. దుఃఖంబుఁ బొ మ్మని శ త్రోవ సుఖంబు ర
మ్మని తెచ్చికొన వశఁ మయ్య వానిఁ
దొలుబామునందలి శ దుమ్మృతంబును సుకృ
తులు హేతువులుగఁ శ 1దగిలిచేయుఁ
బురుషునికాలంబు శ దిరములు గా వవి
పొరిఁ బొరి వచ్చుచుఁ శ బోవు చుండు
నర్థముల్ దుర్బుద్ధి శ కైనను సిద్ధించు
నగుకాలమున వాయు శ లయ్యుఁ గాని

ఆ. కాల మవి ఘటింపఁ శ్ర గా నేర రనిలవ
 ద్వాతపేందురుచులు శ్ర నధిపకాల
 కల్పితములు మంత్ర శ్ర శిల్పాషధాబులు
 మేలుసేత కాల శ్ర కీలితంబు.

185

క. కమలాబులుఁ దొవలు వికా
 సముఁ బొందుట లతలుఁ దరులు శ్ర సకుసుమఫల భా
 వముఁ బొందుట పక్షులును మృ
 గములును మదకలము లగుట శ్ర కాలకలితముల్. 186

గ. మఱియు జననమరణాబులును హానివృద్ధులును లోనుగా
 సకలాబును గాలాధీనంబ కావున నీకు శోకింపఁ బనిలేదు
 తొల్లి సేనజ త్తనుమానవపతి శోకార్తుండైయుండి తన
 లోనన తెలిసి సజ్జనసన్నిధి నుపన్యసించినవాక్యంబు లాకర్షిం
 పుము.

187

పారశక్యండు ధర్మజానకు సేనజత్తువాక్యంబు లపన్యసించుట.

సీ. తారు గొండఱకు బా శ్ర ధకు లయి నడచుట
 పరులచే బాధలఁ శ్ర బడుట గలుగు
 నివి కాలభావ్యంబు శ్ర లెఱుక గల్గిన నొరుఁ
 బఱిచితి నొరునిచేఁ శ్ర బడితి ననుచుఁ
 బురుషుండు ప్రియశోక శ్ర ములఁ బొండఁ డర్థదా
 రాపత్యబాంధవ శ్ర హాని కౌత్యఁ

గుండంగ నడలుట శ మందబుద్ధిత్వంబు

వగఁ గీడు మానునే శ వలవ దడల

తే. శోకభయకారణంబులు శ లోకమున న
ననేకములు దానఁ దలసూపు శ శోకములకు
భయములకు బుద్ధి నెడ యిఁడు శ పండితుండు
మూఢుఁ 1డవి త్రోవ నేరండుశమునుఁగు వగల. 188

క. వినుఁడీ సుఖమును దుఃఖము
ననిత్యములు గాన వాని శ యాగమకాలం
బున ముదమును శోకము మొగ
కొనమియచు మృత్యు శాంతి శ గోరుజనులకున్. 189

తే. మూఢతమబుద్ధు లగువారుఁ శ బౌఢతమవి
వేకులును సుఖు లట్టులు శ గాక కొంత
ప్రజ్ఞ గలవారలైన య శ ప్రతిభులైన
జనులు దుఃఖార్తు లగుట ని శ స్సంశయంబు. 190

వ. అనియె నాసేనజితుం డుదాత్తవివేకనిరూఢుం డతనివచనం
బులు విద్వదాదరణీయంబులిందలియర్థంబులు నీచిత్తంబున
నలవరింపుమువగ యుజ్జగింపుమని పెండియు. 191

తే. వర్ణముల నాశ్రమంబుల శ వలను మెఱసి
యరసి చక్కని తెరువున శ నరుగఁజేసి
ధరణి పాలింపు సముచిత శ దండధరణ
మాచరింపుము నీ కిది శ యర్హవృత్తి. 192

క. దివికిం జనినను నెవ్వని

వివిధగుణము లఖిలజనులు శ వినుతింతురు వాఁ
డవనీశ్వర సత్పురుషుం

డవు నని కయికొండ్రు బుద్ధి శ నార్యజనంబుల్. 193

వ. కావున సకలజనప్రియహితః బగు పృథ్వీపరిరక్షణంబు నీకుం
గులధర్మం బై కర్తవ్యం బగుట యుజువుగాదె యనిన
యమ్మునీంప్రసక్తు నమ్మను జేంద్రుం డి ట్లనియె. 194

తే. మఱవ వచ్చునె నా కభి శ మన్యు డాప

దేయులను గర్హ మత్యభూ శ నాయకుండు

ద్రుపదకేనృపతియుధృష్ట కే శ తుండుమావ

సమునఁ బాయును రేయెట్లు శ శాంతిగలుగు. 195

సీ. తొడలపై నగ్నిలి శ నిడికొని నన్నుప

లాలించు చుండు బా శ ల్యమున నట్టి

భీష్మునిఁ జంపితి శ బీభత్సుభల్లముల్

దనువు నెక్కంగ నా శ తఁడు శిఖిండి

జూచుచు నుండుటఁ శ జూచితి నది యుల్ల

మలమటఁ బెట్టెడి శ నట్లు గాక

యాభంగి నున్నప్పు శ డాతఁ డాదుపదజ

నేయమిఁ దలఁచిన శ నెరియు మనసు

తే. పరశురాముని నోర్చిన శ బల్లిదుండు

కాశిరాజకన్యకలకుఁ శ గాఁగఁ బుడమి

నరపతులనెల్ల గెలిచిన శ బిరుదు 1 గలన
నాటడియ పడు టూహింప శ నడలుగదురు.

196

ఆ. అల్పకాలభోగ్య శ మైనరాజ్యమునకుఁ
గా ననల్పకీర్తి శ ఘనుని జరఠ
సింహకల్పు వంశ శ శేఖరజన్ముఁ దుగ్గిం
చితి మనంబు వగలఁ శ జివుక కున్నె.

197

మ. జనసంపూజ్యవదారవిందుఁ డగునాచార్యుండు శోకించి నం
దనుచో ప్పారయ వేడి పెద్దయు ననురాదానమ్మి యర్థింపఁ
జా । వనివానిం గరిచావు బుద్ధి నిడి యశ్వత్థామ సచ్చైక్
నిజం । బని యే బాంకితి మేదిసీభరణ మర్హంబే గురు
దోహికి.

198

ఆ. రాజ్యలాభలోభ శ రతుడనై కడుఁబాప
మైన బాంకుమాట శ లాడి గురునిఁ
గూల్చినేర్చినట్టి శ కూరాత్ముఁ డేగతిఁ
బోవువాడు సెపుమ శ బుధవరేణ్య.

199

క. భారత మహాత్ముడు గర్జుం
డాతనిఁ జంపించి యేలు శ నవసీరాజ్యం
బాతురత సేయుఁ గాక సు

భాతిశయయు మతికి నొసఁగు శ నయ్య ముసీంద్రా.

చ. కడిదిమగండు కుంభజుడుగానఁగ 3 నొడ్డినమంటవోలెను
డెడిమొనఁ జూచి చూచి యిది శ డెప్పురమన్వగలేకపంచితిం

గొడుకుఁ జొరంగనఁజైఁఁగుఁకరారతనైఁపనుభద్రయట్లుఁ గ
వ్వడిక్రియ నేర్తురే యొరులుఁవల్లభుఁ డే లగునట్టిఁడుర్వికిన్
చ. 2 అడలడిఁ బొందఁగాఁ దగనిఁయట్టిదిద్రోవది మేరుకల్పులం
గొడుకుల నేవురన్ జముఁడుఁగొననలందురఁ జూడనేర్తునే
పుడమి గిరిండ్రదంచకముఁకిపొల్పినఁ బా డఱినట్లు లున్నయ
ప్పడఁతుకయెట్టలోర్పుగృహభారమునెమ్మదినిరవహింపఁగన్.

క. 4 ప్రాయోపవేశమున ని

క్కాయంబు దొఱుగుతలఁపు శ గదిరెడి సంతా

పాయ త్తచిత్తు నకటక

టా యని పో నిండు నను దృ శ ధవ్రతయుక్తిన్. 203

వ. అని పలికి బంధుమరణశోకవ్యాకులుం డయి యున్నయన్న
రనాథవరేణ్యతో నమ్మునినాథవరేణ్యుం డి ట్లనియె. 204

ఆ. ఇ ట్లనంగఁ దగునె శ యిమ్మెయి 5 నడల నీ

యట్టిధైర్యఘనున శ కగునె యనఘ

బుద్ధి సెప్ప వలసె శ బునరుక్తభాషలఁ

జెవులు మదియుఁ గూడఁ శ జేర్చి వినుము. 205

తే. పొదలుదఱుఁగుటకై పొడ శ 6 వొదవుఁబడుట

కైకడుంజేరుఁ బాయుట శ కై జనించు

బొలియుటకునై సుఖంబులఁ శ బొందుదుఃఖ'

మొందుటకునై పదార్థము శ లెందునధిప. 206

1. కట్టిఁ దుర్వికిన్. 2. అడజడి, 3. వోయిన. 4. ప్రాయోపవేశమున
బునఁ, గాయం. 5. నడవ, 6. వెనుగు

ఉ. మిత్రుల 1 చెద్దులన్ సుఖము శ్ర మేకొను నంటయుఁ జే
దుదుఃఖముల్ । శత్రులచెద్దు నంటయును శ్ర సన్మతి దా
ధనమూల మంటయున్ । గోత్రవరేణ్య భోగముల శ్ర కు
ధనముల్ గరణంబు లంటయు । జిత్రచరిత్రుఁ డైన విధి శ్ర
చేష్ట దొరంగిన నీటివ్రా లగున్. 207

వ. కాపున నెవ్వగ నొందం బనిలేదు. 208

ఆ. ధాత నిన్ను నేమి శ్ర ధర్మంబు నడపుట
కై సృజించె దాని శ్ర నాచరించి
యుండు నీవు నీక శ్ర యొడయుండవే ధాతృ
హృదయపరివర్త శ్ర నుడవు గాక. 209

వ. అని పలికి యప్పారాశర్యుండు వెండియు నిట్లను విదేహరా
జగుజనకుండు వివేకపరిపాకంబు నొందక మున్నొక్క సమ
యంబున బంధువియోగంబు వాటిల్ల విషాదంబు నొంది
గృహంబు దొఱుగి వెడలువాఁ డయ్యె నట్టియెడ నతని
పాలికి నశ్మకం దనువిప్రవర్యుండు వచ్చిన నవ్వసుమతీపతి
సముచితప్రకారంబునం బూజితుం జేసి. 210

జనకున కశ్మకుండు చెప్పిననీతి వ్యాసుండు ధర్మజానకుఁ జెప్పట.

తే. అర్థములు బంధువులుఁ గల్గి శ్ర నవుడు తద్వి
యోగ మైనట్టియెడను మరర్తునకు నెద్ది

తలఁపుమై నున్న మదవిపా శ దంబు లడర
కంఠంజుఁజెప్పవె యదికృపా శ యుక్తి ననఘ.

211

వ. అని యడిగిన నాతం డి ట్లనియె.

212

సీ॥ దుఃఖంబు సుఖమును శ దోడివ సంసార
మునకుఁ దద్వృశగతిఁ శ బోవునరుని
యాత్మ నంబుదము గా శ డృఢహరించినవిధం
బున నవి సెఱుచు నే శ పున సుఖైక
భాగియు దుఃఖైక శ భాగియు లేమి లో
కంబునం దెలియంగఁ శ గనుట మందు
వానికి విను జర శ రా నీక త్రోవంగఁ
జావక యుండ వ శ శంబె జలధి

తే. వలయవేష్టితక్షితి నేలు శ వాని కైన
నధిప యెద్ది వాటిల్లిన శ ననుభవించు
నపుడు ప్రాప్తవ్య మిది యని శ యంతరంగ
విభ్రమము లేక యునికి వి శ వేకసరణి.

213

క. నరవర సరసాన్నంబులుఁ
బరిమళసద్వస్తువులును శ బరమశయనవి
ప్రరములుఁ గాలాధీనత
నరుఁ బొందుం బాయు వాని శ నమ్మమియ యుఱున్.

చ. వలనధికంబుగాఁగలుగు శ వైద్యులుశాస్త్రములభ్యసించిమ
దులనొడఁగూర్చునేర్చితను శ దోషములారయుబుద్ధిగలి

ద్వలకుఁజిత్ససేసెదరు శ రోగము వాయమి లేదె వారు రో
గు లగుట గానమెట్లుప్రతి శ కూలవిధికనరునేర్పుదోచునే.
సీ. సద్వంశజన్మంబు శ సందర్శమును బలం

బును సుభగతయును శ భోగములును
భవితవ్యతానురూ శ పంబులు పేద లై

పెంచుట కలయంగఁ శ బెల్లు పుట్టు
దురు ప్రజ లెంతయు శ సిరి గలవారు గో

రంగఁ బుట్టరు దరి శ ద్రవుజనంబు
లాకటం దిని తాలు శ నటిగించుకొందురు

భోజ్యసంసన్నులు శ భోజనంబుఁ

తే. బూర్ణముగఁ జేయఁజాలరు శ భూపవర్య
వెలది జూదంబు పానంబు శ వేట యతిని

1 పేవితములుగా దంగ దని శ చెప్పవినచు

వలను గలవారఁచెడుదురు శ వానివలన. 216

వ. అట్టివి దైవకృతంబులు కావున నిష్టానిష్టప్రాప్తులకుం గార
ణంబులుగనికొనలేవు బాంధవలాభంబును దద్వియోగంబును
వలదం గాఢంబులు సంగతంబు లై పదంపడి పాసినచం
దంబు. 217

తే. మాతృపితృదారపుత్రక శ భ్రాతృశతస

హా స్రకంబులు సంస్మృతి శ నసంభవింపఁ

బడియె నిందులోనెవ్వరి శ కడలువాడు

నరుడనిత్యతయూహించు శ టరయ నుజువు. 218

క. జననజరామరణాగ్రా

హనిబిడకాలాబ్ధిమగ్న శ్ర మని జగము నెఱిం

గినవాఁడు ధర్మవర్తన

మున నుండుం జింత దక్కి శ్ర భూపవరేణ్యా.

219

క. తనయొడ లెర వని 1 నను మను

జనకును బంధుతతి సతమె శ్ర శోకించిన వ

చ్చునె చచ్చినజంతువు నె

మ్మన మధికము నొచ్చు గాక శ్ర మహితవివేకా. 220

ఉ. కావున నెవ్వగల్ విడువురైకొను మాత్మ కులార్హకర్మసం

సేవనతత్పరత్వము వి శ్ర శిష్టజనంబులసంగతిక భవ

ద్భావముకల్మషంబుదెగఁ శ్ర బాచిశుచిత్వముఁబొందులోకస

భావితకీర్తి వయ్యెడు నృపాలక నాపలు కూడుకపాటిగాన్.

వ. అనుటయుం దెలిసి జనకుం డమ్ముని నామంత్రితుం జేసి

నిజకర్మతంత్ర నిర్వహణంబున కై గృహంబున నిలిచె నీవు

నట్ల యుమ్మలికం బుజ్జగింపుము త్తమత్మాత్మ సరణిసాధితం

బైన భూవలయంబు బాలింపుము తక్కుటితలంపులు దక్కు

మని పలికిన విని పలుక కున్నయగ్రజం జూచి సవ్యసాచి

జనార్దనునితో ని ట్లనియె.

222

క. బహుబంధుమరణశోక

ప్రహతవివేక మయి ధర్మ శ్ర రాజునకు మనో

మహిమ వికల మయ్యెం బర

మహితవచోవృత్తిఁ దేర్పు శ మహితవిచారా. 223

ప. అనిన నచ్యుతుండు పాండవాగ్రజుఁ జేరం జని యభివందనం
బాచరించి యతని కరంబు వట్టికొని వదనంబు విరిదమ్మించు
దంబు నొంద మధురాక్షర విన్యాసంబుగా ని ట్లనియె. 224

మ. పురుషవ్యాఘ్ర మనంబు గుండ వగలంబొందంగ నీకేలసం
గరకేలిన్ భవదీయబంధు లతిలో శ కంబైన కెంపొప్పఁబో
యిరి నాకంబున కట్లు గాక కలగాఁ దే రాజవృత్తంబు దా
నరయన్ రాజులయేలయేజనులునిరత్యాయుష్యలేచెప్పమా

ప. అని పలికి వెండియు.

తే. తొల్లి స్మంజయుఁ డనుమహీ శ వల్లభుండు

పుత్రశోకాతురత్వంబుఁ శ బొంది యున్న

నుపశమంబుగఁ బ్రాక్తన శ నృపులఁజెప్పి

తెలిపె నిహ్మాని యంతకు బలిమి కలిమి. 227

ప. అని యెఱింగించి నారదుం జూపి యిమ్మహాత్ముం డట్లు
మరుత్తసుహోత్రాదు లగు రాజుల పరమోత్కృష్ట కర్మం
బులునునట్టిపారికింగాలవశత్వంబునం బొందకుండ రామియు
దెలియ నుపన్యసించిన వాక్యంబు లభిమన్యు మరణశోక
వ్యాకులుండవగు నీకుం దాపోపశమంబుగాఁ గృపాతిశయం
బునం బరిపాటి వీరలు సెప్పి రని పారాశర్యము నీశ్వరు
నిర్దేశించి వీరి వచనంబుల యేనునం జెప్పెద నాకన్జింపు
మని యి ట్లనియె. 228

ధర్మరాజువకుఁ గృష్ణుఁడు షోడశరాజులచరిత్రంబులు నెప్పట.

సీ. సంవర్తుఁ డనుమహా శ సంయమి దేవతా
గురుతోడియీసున శ నరుగుదెంచి
పూని యుపద్రోష్ట శ యై నడపంగ హి
మాచలపాదంబు శ నందు శక్తి
వరుణ పృథ్వుతులైన శ సురలు మహామఃసీం
దుర్లును సహాయులై శ మెలఁగుచుండ
శాలాపముఖిభవ్య శ సాధనమ్ములు గన
కమయంబులుగ వస్త్రశాంఛనాజ్య

ఆ. దధిపయఃఫలాది శ తర్పణద్రోవ్యస
మృద్ధి సకలజనులు శ మెచ్చుఁ బెక్కు
లధ్వరములు సేసె శ నట్టిమరుత్తుండు
నిత్యపదవి నుండ శ నేర్చెనయ్య.

229

సీ. సన్మార్గమున రాజ్య శ సంపద నొంది భూ
సురపూజ లొనరించి శ సువ్రతముల
బృందారకులఁ బ్రీతిఁ శ బొందింపఁ
దన కర్ణి బర్జన్యుఁడేఁటేటఁబసిఁడివాన
కనకమయము లైన శ కర్మటర్కుషనక్తి
కూర్మచయముతోడఁ శ గురియుచు ,
నయ్యర్థ మెల్ల ధ శ నార్థుల కిచ్చుచుఁ
గురుజాంగలంబునఁ శ బరమనిష్ఠ

ఆ. నశ్వమేధముఖము శ్రీ లైనరాజార్వయ
జ్ఞములు పెక్కు సేసి శ్రీ సకలజనులు
పొగడు నట్టిపాట శ్రీ నెగడె సుహోతుడ
వ్యభుడు దెగియె ననుట శ్రీ వినమెయధిప. 230

సీ. కాంచనాలంకార శ్రీ కాంతంబులై హృది
కెక్కినగజములు శ్రీ పెక్కువేలు
జవసత్త్వహూపాది శ్రీ సకలగుణములఁ బెం
పెసఁగినహయము ల శ్రీ నేకలక్ష
లమలినస్వర్ణమ శ్రీ యము లగుకొమ్మలం
గొమరారుపశువులు శ్రీ గోటు లూడ్డి
తాంగకవిలసద శ్రీ జావికంబులు గణ
నాతీతములు గన్య శ్రీ లహరిమేయ

ఆ. లఖలరత్నవిరచి శ్రీ తాభరణంబు ల
నల్పములు మహీసు శ్రీ రావళులకు
నిచ్చి చేసెఁ గీతువు శ్రీ తెన్నియేనియు నంగుఁ
డతడు నన్యలోక శ్రీ గతుడు గాఁడె. 231

సీ. ఏడుదీవులయందు శ్రీ గీడాగతులఁ దన
రథము చరింప న శ్రీ రాతు లనఁగ
వినియు నెఱుంగక శ్రీ విభవ మార్జించుచోఁ
బ్రజల నొప్పించని శ్రీ పరమపుణ్య
కర్మంబునకు మెచ్చి శ్రీ గౌరవంబునఁ దన
కక్షయధనము ఘా శ్రీ లాక్షుఁ డొసఁగ

నశ్వమేధములు జా శ హ్నవిపాంత శిష్టజ
నాకీర్ణములుగఁ బె శ క్కాచరించె

ఆ. దారకములు వృష్టి శ ధారలు లెక్కింప
వచ్చుఁ గాని యతని శ యిచ్చుగోవు
లెన్నఁ గొలఁది గాదు శ సన్నతిపాత్రమా
శిబికి నుర్వి నునికి శ సెల్ల నెట్లు. 232

సీ. యశావనంబునఁ దప శ మాచరింపఁగఁ దండ్రి
పంపున నరిగిన శ పెంపుకలిమి
సేతువు జలధిఁ బ్ర శ ఖ్యాతంబుగా నొన
ర్చినమ ర్త్యలోక1పా శ వనవిభూతి.
త్రైలోక్యకంటకు శ దశముఖు బంధుయు
క్తంబుగాఁ జంపిన శ కలితనమ్ము
బాలురమరణంబు శ వాటిల్ల కుండంగఁ
జేసినయత్యంత శ చిత్రమహిమ

ఆ. గలిగి యశ్వమేధ శ ములు మున్ను గాననే
కాధ్వరము లొనర్చి శ యఖిలజనులఁ
దల్లివోలె నరసి శ దశరథరాముండు
గాలవశత నొందె శ గాదె యధిప. 233

సీ. పూర్వవంశ్యులఁ గావఁ శ బూని వియద్గం
నవని భాగీరథి శ యనఁగఁ బఱపి
శక్కుండు మెచ్చు బ శ రాకృమంబునఁ బేర్చి
యప్రతిహతముగ శ నశ్వమేధ

యాగంబు లొనరించు శ నప్పుడు వేయువే
 లరదంబులందుఁ గ శ న్యల నలంకృ
 తలఁ జేసి యునిచి ర శ ధంబు రథంబున
 కిభములు నూఱు నూ శ 1తేసి యేనుఁ

తే. గేనుఁగునకుగుఱ్ఱములువే శ వియేసిపాటి
 హయముహయమునకట్లగో శ చయమమర్చి
 భూరిభూరియుతంబుగ శ భూసురులకు
 నొసఁగినట్టిభగీరథుం శ డున్నవాఁడె. 231

సీ. అర్థి విశ్వావసుం శ డాదిగాఁ గలుగుగం
 ధర్వులు హృద్యవా శ దన మొనర్చు
 నప్పురోనికురుంబ శ మాటలుఁ బాటలు
 నై వినోదింపంగ శ నమరగణము
 బహువిధాలంకార శ భంగులకివిన్నాఱు
 పులు సూప దివ్యము శ నులు నుతింప
 మనుజులోకం బెల్లఁ శ గనకాన్నవస్త్రభూ
 షణదానములఁ దృప్తి శ సనఁగ నశ్వ

ఆ. మేధసమితిఁ జేసి శ మెప్పించె నిందుని
 శతతమాధ్వరమున శ నతఁడు హయము
 నాసపడిన నిచ్చె శ నాదిలీపునిఁ జూపు
 మా ధరితి నిపుడు శ మనుజనాథ. 235

సీ. జనన మాదిగఁ బాక శ శాసనుకరమునఁ
 బ్రభవించునేయును శ బాలుఁ ద్రావి
 ద్వాదశదినము లా శ తఁడు గారవింపఁగ
 వర్ధిల్లి పండ్రెండు శ వత్సరముల
 ప్రాయ మై రాజ్యసం శ ప్రాప్తికి నేతెంచి
 యర్కునియుదయంబు శ నస్తమయము
 నగునట్లు పాలిమేర శ లైనమహాక్షేత్ర
 మంతయు నొక్కండ శ యనుభవించె

ఆ. నన్నపర్వతముల శ నాజ్యనదుల విప్ర
 భోజనము లొనర్చి శ రాజసూయ
 ములును నశ్వమేధ శ ములుఁ జేసి మాంధాత్యఁ
 డింద నిలిచెనే న శ యేంద్రమఖ్య. 236

సీ. అనిమిషాసురయుద్ధ శ మున నసురావలి
 సమయించి వర్ణాశ్ర శ మముల నేర్ప
 రించి భూమి యలంక శ రించి యగ్నిష్టోమ
 హయమేధవాజపే శ యాతిరాత్రీ
 పొండరికము లనఁ శ బరఁగినయధ్వరం
 బు లనేకములు సేసి శ భూసురులకు
 నఖిలభూములఁ గల శ యర్థంబు లెల్లను
 దన కని యేమియు శ నునుప కిచ్చె

ఆ. శుక్రునల్లుఁ డనఁగ శ శోభిల్లి తనయందు
 ధర్మతత్త్వ మూర్జి శ తముగ నియమ

నిష్ఠుడై యయాతి శ నెగడె శాశ్వతుఁ డయ్యె
నే నృపాల యమ్మ శ హీశ్వరుండు.

237

సీ. ఓర్వక పెక్కండు శ చురీశు లొక్కటఁ
బై నెత్తి వచ్చిన శ భండనమున
వారిహేతిచ్చత్త శ వాహనధ్వజములు
నటకీన నడునడ శ నడికి వార
లభయంబు వేడిన శ నందఱఁ గృపఁ గాచి
యేచి యిపెన్నేల శ యెల్లఁ దాస
కొని యధ్వరములుపె శ కొనరించి వేడుకఁ
బాయసంబులునఘా శ పములుమోడ

ఆ. కములు లోనుగాఁగఁ శ గలవంటకముల ను
ర్వీనురావళులకుఁ శ బీతిఁ జేసి
దక్షిణలుగ మణివి శ తానఁబు లిచ్చిన
యంబరీషుఁ డేమి శ యయ్యెఁ జెపుమ.

238

సీ. లక్షభార్యల నుప శ లాలించి యొక్కొక్క
వెలదికి వేవురు శ వేవు రాత్రి
జులుగాఁగఁ బదికోటు శ లలఘుమూర్తులఁగాంచె
వారును దోర్బలో శ జ్వలులునార్య
చరితులు నై పేర్చి శ తురగమేధంబు లం
దఱు బహుదక్షిణో శ దాత్తభంగిఁ

జేయుచు దనపంపు శ సేసి వ డింపంగఁ
దానును విశ్రుతా శ ధ్వరము లొప్పుఁ

తే. బెంపుసొంపును సువ్రత శ సంపదయును
నిర్మలశ్రద్ధయును గర్మ శ నిపుణతయును
నెఱయ శశిబిందుఁ డొనరించి శ నెగడె నతఁడు
పడయఁ జాలెనె యెన్నఁడుఁ శ జెడనియొడలు. 238

సీ. అధికతపంబున శ నగ్నినారాధించి
ప్రత్యక్ష మగుటయు శ బ్రహ్మచర్య
వృత్తంబుదమమును శ వేదవిత్యము నహిం
సయుఁ బాత్రదానంబు శ శమమువరము
గాఁ గోరికొని వేది శ కాస్థలి మణికన
కాత్మిక యై ముప్పు శ దాఱుయోజ
నముల దైర్ఘ్యమునంత శ కమరువిస్తారంబుఁ
గలుగంగ నొనరించి శ క్రతువుసేసి

తే. విప్రవితతికి, దాని న శ తిప్రియమున
నిచ్చెఁ దనపేర గయ నుతి శ కెక్క వటము
పొగడు వడయంగఁ బుణ్యుఁ డై శ నెగడె గయుఁడు
భూవరోత్తమ యతఁ డెందుఁ శ బోయెఁ జెపుమ. 240

సీ. ఇరువదివేపురు శ పరిణతపాచకు
లభ్యాగతులకును శ నతిథులకును

బాటించి క్రొత్తగాఁ శ బవలును రేయును
 వలయునన్నము లిడ శ వెలసె పశువు
 లర్థి నుత్తమగతి శ కై తార చనుదేర
 1 విశసించు చమరులు శ వేడ్కతోడఁ
 బాడసూపి కడుపారఁ శ గుడువ హవిర్భాగ

ములు వెట్టు చివ్విధం శ బున! మహాద్భు
 తే. తముగ నొనరించె సత్త్రియా శ గము తమత్స
 వంబు గొనియాడ వచ్చిన శ వారలెల్లఁ
 బ్రచురపుణ్యాత్ముడన నొప్పె శ రంతి దేవుఁ
 డవిభవకును వలసె లో శ కాంతరంబు. 241

సీ. శరభసింహాత్మ్యగ్ శ సత్త్వచయంబుల
 నేడిక కిల్లెట్లు శ యెక్కి యాడి
 కట్టుచు విడుచుచుఁ శ గణ్యాశ్రమంబున
 దమయింపఁగా సర్వ శ దమననామ
 మిడియె నమ్ముని పదం శ పడి మహారాజ్యప
 దస్థుడై కాళింది శ తటమునందు
 భాగీరథీతీర శ భాగంబునను సర
 స్వతీసమీపమునను. శ వాజిమేధ

తే. రాజసూయాదివివిధాధ్వ శ రము లొనర్చి
 కనకనిర్మితకరితురం శ గమరథంబు
 లసదృశప్రీతి విపుల శ కొనఁగె భరతుఁ
 డన్న గేంద్రచందుండును శ జన్మవాడ.

242

సీ. మిట్టఁ బల్లంబు నై శ మెలఁగంగఁ దనరథ,
 ప్రముఖవాహనములఁ శ బటప ననువు
 గా కున్న మేదినిఁ శ గని సమస్థలియుఁగ
 వెరవున నొనరించి శ విశ్రుతముగఁ
 దనపేరఁ బృథివి నాఁ శ జనఁ జేసి గోరూప
 మైనయివ్వసుమతి శ నమరనగముఁ
 బనిచి యోషధులును శ బహురత్నములు బిది
 కించి జనంబుఁబో శ పిఁచెఁ బృథుఁడు

తే. సేసె నానాధ్వరము లవి శ సెప్పు నేల
 సకలధాతీ బ్రాహ్మణులకు శ సత్కరించె
 నమ్మహానుభావునకును శ నతులయశమ
 కాక సుస్థిర మయ్యెనే శ కాయ మనఘ. 243

సీ. బ్రహ్మవిద్వేషంబుఁ శ బరికించి కోపించి
 యవిజేయుఁ డై నన శ హాసనబాహుఁ
 బరిమార్చి నృపతులఁ శ దర మిడి తునుమాడె
 నిరువదియొక్కమా శ తెల్లచోట
 నందఱయేలెడు శ నన్నిభూములుఁ దాన
 యేలె ధర్మోజ్జ్వల శ పాలనమున
 రాజ్యయోగ్యములు ధ శ రాసుర్వార్థంబులు
 నగునధ్వరములు పె శ క్కాచరించె

ఆ. గశ్యపునకునిచ్చి శ కాశ్యపి యనుపేర
 జనఁగఁ జేసె నుర్వి శ జామదగ్నుఁ

1వినమి యామహాత్ముఁ శ్రీ డును ససంతోషవి

భ్రాంతి గలిగెనేని శ్రీ బ్రదుక లేడు

244

వ. అని చెప్పినయప్పుండరీకాక్షునితోఁ బాండవాగ్రజుండు స్మృ
జయుసుతుం డైన సువర్ణప్రీతిజన్మంబును వాడు మృతుం
డయిన విధంబును వినినది యయినను సువ్యక్తంబుగా విన
వలతుం జెప్పువే యనిన నతం డతని కిట్లను నీకు నాడు
కృష్ణ ద్వైపాయనుం డక్కుమారు వృత్తాంతంబు నారదు
నధీనం బగుటంజేసి తద్వ్యాపారంబు నెప్పే బర్వతుని
జెప్పుండు గాని పర్వతుండును సహకారి యజ్ఞైఱు గాకర్ణిం
పుము.

245

శ్రీకృష్ణుండు ధర్మజనకుఁ బర్వతనారదుల వృత్తాంతంబు నెప్పుటఁజెల్పె

సీ. అధిప నారదుఁడెలి శ్రీ యలికొడు కప్పర్వ

తుం డిద్దఱును మహీ శ్రీ మండలమునఁ

ద్రిమ్మరువేడుక శ్రీ దివినుండి యొక్కటఁ

జనుదెంచి తమలోన శ్రీ సమయ మధిక

నిష్ఠమై జేసిరి శ్రీ నిజచిత్తవృత్తు లొం

ఱురులకు దాచక శ్రీ యుండువార

మటు గాక దాచ శా శ్రీ పార్వత వాటిల్లఁ

గలయది యని యిట్లు శ్రీ గలయఁబలికి

తే. యుచితవర్తనమున నుండి శ యొక్కనాడు
 స్పృంజయునిఁగాంచి యతఁడు వి శ శిష్టభక్తి
 నర్చనము చేసినను భవ శ దాలయమున
 ననఘ వసియింతుమే కొన్ని శ దినములనిరి.

246

౧. అని పలికిన నాపృథ్వీపతి ప్రియం బంది సుకుమారి యను
 పేరం బరఁగిన నిజనందన రావించి యిక్కన్నియ మీకుం
 బరిచర్య సేయ సమధానంబున నుండుండని యన్నెలంతతో
 నీవు దేవోపచారంబుల వీరి నారాధింపు మని నియోగించి
 వలయువస్తువులు సమగ్రంబులుగా సమకట్టినం బ్రీతు లై
 యమ్మునులు సుఖం బున్న సమయంబున.

247

సీ. అల్లడనంబున శ యనువు మైకొనఁ జూచు
 నడపు కాంతికి వింత శ తొడవు గాఁగ
 వెడవెడ నూఁగారి శ వింతయై యేర్పడు
 దేరనివధులలో శ నారు నిగుడ
 నిట్టలు ద్రోచుచు శ నెలవులకలమేర
 లెల్లను బిగి యెక్కి శ యేర్పడంగఁ
 దెలుపును గప్పును శ వెలయంగ మెఱుంగెక్కు
 తారకంబులఁగల్గి శ తనముదొడరఁ

ఆ. జరణములును నడుముఁ శ జన్నులుఁ గన్నులు
 జన్వపంబు చెన్ను శ నివ్వటిల్లు
 చునికీఁ దెలుప స్పృంజ శ యుని పుత్రి మెలఁగువి
 థంబు నారదునకుఁ శ దగులొనర్చె.

248

క. నారదుడు మదనబాణా

సారము దనుఁ బొందువ ధైర్య శ సార మెడలి దు
ర్వారమనోవ్యథ వంతం

గూరి క్రమంబునఁ గృశాంగ శ కుం డయ్యె నృపా. 249

వ. అట్లు కాముబారిం బడి నలంగియుఁ దనతో నుగ్గడింప సిగ్గు
వడి. 250

చ. వెనుఁబడుచి త్రవృత్తియును శ వెల్వెలఁబాటెడునాననంబునై
యనిశముఁగుందుమామఁగనిశయల్లుఁడితండ్రిటులేలవంతఁ బాం
దెనొ యనుచింత నొంది తనశివ్యమతిం బరికించి కాంచి కూ
డునెసమయంబుదప్పుఁగఁగఁడుంగుటిలాత్ముడవై తినాయెడన్

ఆ. రాచకూతుమీఁద శ రాగంబు పుట్టుట

నాచు జెప్పవైతి శ నీకు శాప

మిత్తు నమ్మగొక్షి శ నీవు వరింపక

నిలువలేవు మరుఁడు శ బలియుఁ డగుట. 252

వ. పాణిగ్రహణానంతరంబ వానరవదనుండవగు మనవుడు నార
దుండు నీకు నాకలోకంబునకుం జనుట లేకుండెడు మని
పతిశాపం బిచ్చినం బర్వతుం డచోచ్చిటు వాసిపోయి భూజ
నంబులు పూజింపఁ బ్రవర్తిల్లు చూడె. 253

శా. శాపప్రాప్తికినోగ్ని తా నడిగి యా శచంద్రాస్యనన్నారదుం
డాపుఖ్యపతియీఁబ్రియంబునవివారహంబయ్యెనమ్మాత్రోలో
భూపా యమ్ముని వానరాననతమై శ బాల్మీ దనక్కాంత త
ద్రూపప్రాప్తివిరక్తగాకతగఁబ్రీ శ తుంజేయుచుండెం బతిన్.

వ. ఇట్లు పతివ్రతయై సుకుమారి నారదు నారాధించు చుండఁ
బదంపడి యొక్కనాడే మేనియుం బనికి వనంబునకు
నారదుండు వోయినయెడం బర్వతుండు డబ్బెట్లు గాంచి
నమస్కరించి నా కిచ్చినశాపంబు మరల్పువే యనుటయు
నారదుండు నీవుగావే మున్ను శపియించినవాడవు ముందర
మరల్పు దగు నని పలికిన నతండట్ల కాక యనియె నివ్వధం
బున నొడంబడి యిరువురు నొండొరువులశాపంబులు మరల్చి
రయ్యెల్లండును మామతోడన వచ్చి మందర ప్రవేశంబు
సేయు సమయంబున నా రాజనందన నిజపురుషుం జూచి
పరపురుషుండ కాదలంచి మఱి చూడక మాటుమొగంబు
వెట్టికొని పోవుటయు.

255

ఆ. నగుచుఁ బర్వతుండు : నాతి నీపతి యగు
విశ్వసింపు మని స శ విస్తరముగ
శాపములును మోక్ష శ సంవిధానములును
జెప్పి తీర్చె దాని శ చిత్తవృత్తి.

256

వ. ఇట్లు నారదుండును బర్వతుండును బరస్పర ప్రీయకారులైరి
కౌరవోత్తమా నీయడిగిన సువర్ణప్రీతివృత్తాంతంబు ని మ్ముని
వరుండు దేటపడం జెప్పెడునని స్పృజయ పుత్రచరిత్రకథనంబు
నారదు కృత్యంబుగాఁ బలుకుచుఁ నతనిం జూపిన నాతం
డిప్పుడు శౌరి చెప్పినంతయు నిట్టిద యక్కుమారు తెఱంగు
జెప్పెద నాకర్ణింపు మని యప్పండవాగ్రజున కభిముఖుండై
యి ట్లనియె.

257

సీ. అవ్యధంబున నేను శ నల్లుండు సంప్రీతి
 స్తుంజయుపాల వ శ సింహ గొన్ని
 సంవత్సరంబులు శ సనినఁ దదాశ్రిత
 బాహ్మశోత ములసం శ ప్రార్థనంబు
 గలుగంగ మాకును శ గమనేచ్చ పుట్టంగ
 నారాజునకు నుప శ కార మొకటి
 సేయఁ దలంచి యే శ మాయనసన్నిధి
 కరిగి కోరుము వర శ మంటి మనిన

ఆ. నతఁడు మీరు ప్రీతు శ 1 లయినకంటెను నొండు
 గలవె వరము లనిన శ గారిమించి
 యనిమిషులను మిగులు శ తనయునిఁ బడయంగ
 వలచియుండు దట్టి శ వానిఁ గనుము. 258

వ. అంటి మట్టియెడ నింద్రతేజోరక్షణాయ త్తచిత్తుం డగు నప్ప
 ర్యతుం డప్పుడమితేనితో విను మక్కుమారుండు దీర్ఘాయు
 రుపేతుండుగాకుండు ననియె దానికేనమ్మానవపతియుమ్మలించి
 యమ్మహాత్మునానంబునం జూడ్కినిలిపి యి క్లేల యుమ్మ
 దనుగ్రహం బనూనంబు గా వలవదే యని ప్రార్థించిన
 నమ్మాట కమ్ముని మఱుమాట వలుక కున్న నే నన్నరనాథు
 వైఁ గలుగు కరుణావిశేషంబున. 259

తే. వలదు శంకింప నింద్రుని శ వలనఁ బుట్టు
 నెడరు వొందక యుండంగఁ శ గొడుకు నోపి

నంత గావుము గావంగ శ నైనచావు

నవుడు నన్ను దలంపు మే శ నది మరల్తు. 260

వ. అక్కుమారుండు నిజనిష్ఠీవనాదులు సువర్ణమయంబు లగుటం జేసి సువర్ణస్థీవియనం బరంగు బ్రహ్మాదంబునం బొందుము.

క. అని యూఱడిల్లఁ బలికిన

విని యాతఁడు సంతసంబు శ వెల్లిం దేలెం

జని యే మీప్పితవర్తన

మున నుండితి మవ్వభుడు శ పుత్రునిఁ గాంచెన్. 262

వ. వాఁడును మలమూత్రాలాలాశ్రు స్వేదంబులు గనకమయంబు లయి తొరుగం బెరుగఁ చుండె నాసమయంబునవేచి వెంగలు లగుముచ్చు లబ్బాలుం బట్టినోరం జీర దుఱిగి యడ వికిం గొనిపోయి యొడలు జల్లించి పసిండి గానక పీనుంగు నైచి పోయిరి స్మృజయుండును దనకొడుకు నింద్రుం డపహరించె ననుతలంపున శోకార్తి నొంది పలవించుచు నన్నుం దలంచినం బోయి నీకుం బుండరీకాక్షుం డిప్పుడు సెప్పిన యాదిరాజవిషయంబు లగు శోకోపశమనవచనంబులు సెప్పి యంకిలి దేర్చి యవిచారు లగు తస్కరు లాశిశువుం జంపుట యెఱింగించి. 263

క. మ్రుచ్చులమూఢత్వమునం

జచ్చి నరక వాసమునకుఁ శ జనినతనయు నేఁ

దెచ్చి మగుడంగ వే నీ

కిచ్చెద వగ పుడుగు మింక శ నేనియు నధిపా. 264

వ. అని చెప్పి యేనును. 265

మృచ్చులచే జచ్చిన సువర్ణప్రీతి నారదువలనఁ బునర్జీవితం దగుట.

క. భావమున నమ్మెయికిఁ దగు

దీవన యిచ్చుటయు నరుగు శ దెంచె సువర్ణ

ప్రీతి గగు నద్భుతమ్ముగ

నావిభుఁడుఁ బ్రమోదసంభృతతాత్ముఁ డయ్యెన్. 266

తే. అతని పీడ్మాని సంప్రీతి శ నరుగుచుండి

యింద్రుచేతఁ గాదిది విను శ మిక్కుమారుఁ

జంప నింద్రుండు వేచు ర శ క్షూము మఱవ

వలదు నీ వని చెప్పితి శ వసుమతీశ.

267

వ. ఏను బోయినకొండొక కాలంబునకు నాఖండలుం డక్కు

మారుండు దన్ను మిగులు నని శంకించి చంపింపం దలంచి

నన్నుం బర్వతునిం దలంచి పుయిలోడి బృహస్పతితో విచా

రించిన నతం డతనిభయం బుడిపె నతండును దివ్యం బగుట

సబుద్ధికం జైన వజ్రంబు నాలోకించి నీవు శార్దూలరూపం

బున స్మంజయసుతుం డగు సువర్ణప్రీతి జంపు మనుటయు

నప్పని పూని యది ననుసమయంబున.

268

సీ. స్మంజయుం డుజ్జ్వల శ శ్రీసముల్లాసప్ర

హర్ష మొప్పుంగఁ బ్ర శ యాంగనలును

దానుఁ గుమారయు శ క్తముగ భాగీరథి

తీరకాంతార ప్ర శ దేశనిత్య

వసనేచ్ఛమెయి నుండి శ కుసుమాపచయముఖ

బహువిధకేళిత శ త్వరత నొంది

యొందుదలంపు లే శ కుండ నద్దంభోభి
సంచన నయ్యెడ శ బొంచి నిలిచి

తే. తెఱపిగాంచిశాద్దూలమై శ యుటికివార
ణేంద్రసమయాను నమ్మార శ వేద్రతనయు
వచ్చియత్పిత్తంబయ్యెడ శ జచ్చెవాడు
దాదియాకోశమునయార్త శ నాదమెసంగ. 269

క. విని స్పంజయుండును బ్రియా
జనములు వే పాటుదెంచి శ చచ్చినబాలు
గని బహులశోకపూరం
బున మునిగిరి విక్రలాప శ ములు పె ల్లెసంగన్. 270

ఆ. అట్టియవసరమున శ నమ్మహిపతి నన్ను
దలచె నప్పు డేను శ బలవిరోధి
మది విరోధ ముడిపి శ మసలక వచ్చియ
బౌలుపాణ మెత్తి శ ప్రమద మెసంగ. 271

వ. ఉచితసల్లాపంబుల నించుకసేపు నిలిచి యన్నరపతి యను
మతి సేయ నరిగితి సువర్ణక్షేవియుం దండ్రుకి సంతసం బెసంగు
తెఱుగునం బ్రవర్తిల్లి యతనిపిమ్మటం బృథ్వీభారంబు
పూని శిష్టానుగ్రహమష్టనిగ్రహంబులు నడపుచు జన్నం
బులు సేయుచు శతాధిక సహస్రవర్షంబులు రాజ్యంబు
సేసె నని చెప్పి నారదుండు వెండియు. 272

చ. హరియుఁ బరాశరాత్మజుఁడు శ నాదరణాతిశయంబునకా సవి
స్తరత నుపన్యసించినవ శ చక్ర ప్రకరంబు మహాద్ధగార్హ మి
ప్పు రమహిమోపదేశములుఁపాటిగఁ బట్టి 1 వసుంధరాధురా
ధరణ మొనర్పు మయ్యెడు ను శ దాత్తయశంబును ధర్మ
వృద్ధియున్. 273

వ. అనిన నజాతశత్రుఁ డూర కున్నఁ బరాశరపుత్రుండు పరను
కరుణావిధేయచిత్తుండై యతని నుద్దేశించి. 274

సీ. క్షత్రియులకుఁ బ్రజా శ సంరక్షఁ గడచిన

ధర్మంబు గలుగునే శ దానివలన

వేదసంఘోదిత శ విప్రకర్మంబులు

లెస్స లయ్యెడు నవి శ లేక యున్నఁ

జెడియెడు లె సైనిఁ శ జెడినను రాజున

కగుఁ బుణ్యపాపంబు శ లగ్గలములు

గాన బిజనాభిర శ క్షణ మొనరింపుము .

నావుడు నన్నర శ నాథుఁ డిట్లు

తే. మీరు సెప్పుగ నునియాట శ మేలె రాజ్య

కాంక్షమిగిలి యేజుంపంగఁగనియట్టి

వారిఁ బలుపురఁ జూపిన శ కూరతావి

శేష మాత్మ దహించుటఁ శ జేసి కాక. 275

వ. అనిన విని యమ్మునిపతి యమ్మహిపతి కి ట్లనియె. 276

చ. మనుజులు సేయ నెవ్వరు సమస్తము నీశ్వరునాజ్ఞఁ జెల్లెడు
నివ్వినుము కుఠారపాణి ధృత శ ణీరుహముల్ నటకంగఁ బాప

మొం । దునొకొ కుతారముఁ జనులుగదోసముఁ బొందరు
కర్త యీశ్వరుం । డనియెడినిశ్చయంబు దృఢ శ మై మది
నిల్చినఁ జాలు భూవరా. 277

న. కర్మఫలం బీశ్వరునియదియ తదర్పణబుద్ధిసహితంబుగాఁ
బ్రబుద్ధులు వేదచోదిత కర్మంబు లనుష్ఠింతురు. 278

తే. ఒప్పకున్నను నాత్మకు శ లోక్తకర్మ
మూర్ధ్వగతిఁ జేర్చుఁ బరకర్మ శ మొప్పెనేని
నార్యజనములు గిల్చిష శ మండు దాని
గాన నడపుము నిజవంశ శ కర్మ మధిష. 279

క. అగివధము పాప మని మది,
మెరమెర గలిగినను దగిన శ మెయిఁ జేయుము భూ
వర ప్రాయశ్చిత్తము గృహ
1ధుర యుడుగుట మేలె కీడు శ తోఁ జిజన నగునే.

వ. అనుటయుఁ గౌంతేయాగ్రిజుండు సాత్యవతేయు నాననం
బాలోకించి పుత్రులుం బౌత్రులు నన్నలుం దమ్ములు
జనకులుం దాతలు మామలు గురువులు సంబంధులు
సఖులు నల్లరు బాపలు మఱుదులు మఱియుఁ బ విత్తు
లగు ధాతృపత్రులు నాచేత మడిసిరి తదీయస్త్రీజనంబులు
పతి సుత సోదర పితృమరణశోకసంతాపాతిశయంబునం బల
వించి పలవించి ప్రాణంబులు విడుతురు గావున దాని
సూక్ష్మంబుగా విచారించితెలుగు విష్ణుచిత్తవృత్తులు

బాటిల్లు నెయ్యది కడగా నిమ్మల్మఘండ నగుమ నను¹వెగ
 డున మునింగినమనంబు మహీభరణంబున కెట్లు సొచ్చు
 నుగ్గించెన తపంబునం దనువు దొఱంగుటదక్క నొండు
 విధంబు నాకుం జూడలే కున్నయది యనిన విని యమ్ము
 సీశ్వరుండు నిజబుద్ధి నిపుణంబుగా నిరూపించి యన్నరపతి
 కిట్లనియె.

281

సీ. విడువు ముమ్మలికంబు శ వినుము సీచెప్పిన

యందఱు భూముల శ కాసపడియుఁ

బెంపును దేజంబుఁ బేరును గోరియు

సీనున సమరంబు శ సేసి చచ్చి

రాపని కిల్చిషం శ బగునె నీ కట్టును

గాక వారల నెట్టికర్మగతులు

మృతులఁ గావించెనో శ మతి నెఱుంగుదె వాని

నెఱుంగుఁ గాలుఁడుచావ శ నేరికెద్ది

తే. తటి యతం డల్లు దెగటార్పు శ దాని నీవు

సేసినాడవుగా మదిఁ శ జింత సొనివి

యుడుకుటాకవెట్టిదీనిపై శ నొల్లగృహము

విడుతుఁ గాకను టిదిపెద్ద శ వెట్టి యధిప.

282

క. నేర్పరి పెక్కువిధంబుల

నార్పంగ బొమ్మలు గడంగి శ యాడెడుచందం

బేర్పడఁ గాన్పుము కాలస

మర్పితకార్యకరు లైనశమానవులదెసఁ.

283

వ. నీకుం బాపంబునకుం బనిలేదు పని గా కుండుం గాక. 284

క. 1 ఇచ్చుఁ గృపకల్మయైష్పదే
చచ్చిననరపతులయేలు శ జనపదములు నీ
విచ్చెదవుగాక మనమునఁ
బొచ్చెము లేక తగ వారి శ పుతుల కధిపా. 285

ఆ. కొడుకు లేనిచోటఁ శ గూతుఁ బ్రీతిప్రింపు,
దానఁజేసి వారి శ తల్లు లధిక
హర్ష మొందుదురు ప్రి శ యంబును నీ కగుఁ
బుణ్యమునుయశంబుఁ శ బొందునిన్ను.

మ. అనుమానింపకు తోడఁబుట్టువులు గారాతున్ని తూటాడె
నెం. దునుఁగొన్నెత్తురు లేటులై పఱవ నింద్రుం డుగ్గి
తఁ దైత్యులక. మును లవ్వీరు భజింపరే కృతువులా శ
మోదంబుతో నమ్మహా. త్మునిఁ జేయింపరె యూర్ధ్వలోక
మది గారదో యేలఁడో నాకమున్. 287

శా. నీవుక ధర్మవిరోధు లైన జనతానింద్యాత్ములం బుణ్యమా
ర్గావప్తంభము దేజరిల్ల నృపవం శ శాచార మొప్పురఁ దో
డై వీరానుజు లుల్లసిల్లఁగ మహోగ్రాజిం దెగం జూచి తా
దేవాధీశుడవోలె శిష్టపరిష శ తేవ్ర్యుండ వై తాపనిన్. 288

ఆ. వలయునేని యధిప శ వాసపుచాడ్పునఁ
గ్రతుపరుండ వగుము శ రాజధర్మ

కలిత మైనపుడమిఁ శ గైకొమ్ముతొలిదొలి
యశ్వమేధయాగ శ మాచరింపు.

289

వ. అనిన విని యంకిలి దేటివడెందంబుతో ధర్మనందనుం డెట్టి
కర్మంబులు పాపంబు లేపాపంబున కెద్ది ప్రియశ్చిత్తంబు
ముసోద్రా యెఱింగింపవే యనుటయు నతనికి నమ్మహాత్ముం
డిటనియె.

అశ్వక్షద్యైపాయనఁడు ధర్మజనకు ధర్మధర్మంబు లెఱింగింపట.

ఆ. ఆగమోక్తకర్మ మాచరింపమియు ని
పిద్ధ మైనదానిఁ శ జేయుటయును
బ్రాహ్మజనులు ధర్మ శ పాలవరేణ్య చె
ప్పుదురు పాపములుగ శ బోధ్యతతికి.

291

వ. ఇది కల్మషసామాన్య నిర్దేశంబు విశేషంబు వినుము.

సీ. ఆదిత్యునుదయాస్త శ 1మయకాలముల నిద్రఁ
బొందుటయును బ్రాత్ర శ భూతుఁ డింటి
కరుగుదెంచినఁ బూజ శ యాచరింపమియును
బరదారగమనంబు శ గురుల కెదురు
నేతయు గ్రామంబు శ సెఱుచుటయును వేద
విక్రియంబును రస శ విక్రియంబు
భృత్యుఁ బ్రోవమియు నసతోపచారంబు
గహనదాహము నన్యకర్మకృతియుఁ

తే. దనదుకర్మంబు విడుచుట శ యును వృథాప
శుప్రహరణంబు మేదిని శ సురులకలిమిఁ
గొనుటయును శరణార్థి జే శ కొనమివిన్
వధయుఁ బాపంబు లందురు శ బుధజనములు. 293

వ. పాపంబులుంబోలె నుండియు దూష్యంబులు గానివానిం
జెప్పెద నాకర్ణింపుము. 294

క. దురమునఁ గైదువుఁ గొని తనుఁ
బారిగొన నేతెంచునట్టి శ పురుషుని వేదాం
తరహస్య వేది నయినను
బారిగొనినను గిల్బిషంబు శ వొందదు వత్సా. 295

క. ధరణీసురవిత్తము నప
హరింపఁగాఁ గని వధించు శ నతఁడు దురితముం
బారయఁ డొకయించుకయు నని
నరేంద్ర చెప్పుదురు ధర్మ శ నానార్థవిదుల్. 296

క. జీవితసంశయవేళను
భూవర యొం డన్న పానశములు దొరకమిఁ గల్
ద్రావినఁ గల్లగు తెఱుగక
త్రావిన నద్దరిత మధికశ్రద్ధమునఁ జెడుక. 297

క. గురుసంరక్షణమునకును
బరమాపద యైనయెడను శ బ్రాహ్మణధనముల్
విరహితములుగాఁ బెఱచోఁ
జొరఁగా నగు ముచ్చిమికి వశసుమతీనాథా. 298

తే. ప్రాణహాని దప్పించుచోరబరిణయంబు
నందు గురుజనకార్యార్థ శ్ర మయ్యునంగ
నాజనముతోడిసంభాషణమున సర్వ
ధనముఁ జెడియెడు నెడబొంకఁజనున్మపాల. 299

క. కలలోనఁ జరమధాతు
స్థలనము గలిగినను బ్రహ్మచర్యము నెడ దు
జ్వలవహ్ని నేయి వేల్చినఁ
దొలఁగుం గిల్బిషము దురితదూరచరిత్రా. 300

అ. అన్న పతితుడైన శ్ర నటుగాక సన్నాస్తి
యయ్యెనేని దమ్మకడతఁ డుండ
దారసంగ్రహంబు శ్ర దాజేసి పాపంబుఁ
బొరయఁ డండు బుధులుకురువరేణ్య. 301

తే. అడవి గోవులకై కాల్చుటధ్వరమునఁ
బశువుఁ జంపుటయును దానశపాత్రభూతుఁ
డగు పెఱుంగక యిచ్చుట శ్ర దగనిబంటుఁ
బోవకుండుట 1గీడులు శ్ర గావు వత్స. 302

వ. తపంబుల దానంబుల మఱియును దగినపుణ్యకర్మంబులను
బాపంబులు పరిక్షీణంబు లగుననునివి సామాన్యవచనంబులు
ప్రాయశ్చిత్తవిశేషంబు లెఱింగించెడ.

శ్రీ సాయము ధర్మజానకుఁ బ్రాయశ్చిత్తవిశేషంబు తెఱిగించుట. ౩౦౪

సీ. వినుము కర్మము దెల్పుచును గవాలంబున
 నెత్తినభైతృన్న శ మేకకాల
 మశనంబు గొనుచుఖరత్నాంగచిహ్నముబ్రహ్మ
 చర్యబునై యథశ్శయనమాచ
 రించుచు నిల్లు పురఁద్రోమవర్షంబులు
 వ్రతవృత్తి నడపంగరబ్రహ్మహత్య
 కిల్పింపంబు దొఱుగురగృచ్ఛముల్ నడపిన
 నాఱువత్సరములనడఁగు మూడు

తే. హేయనంబులు నడపఁ జాంరద్రాయణములఁ
 బోవునిష్ఠానిరతి మాసభోజి యైన
 నబ్దమునఁ బాయు నటు గాకరయశ్వమేధ
 యాజి యగునేని వలచుభిక్షాదు లధిప.

క. అవసీత యశ్వమేధము
 నవభృథముననీరఁ గుంకిరయన్యుడు శుద్ధం
 డవుఁ బాపుడైనఁ దత్క-
 ర్త విశేషము లోకపూజితం బగు టరుదే.

305

తే. పుష్టగోలక్ష యొండెఁ గాంరభోజవాజి
 శతక మొండెను భూసురతతికి నొసఁగఁ
 బాయుబ్రాహ్మణార్థాహవరప్రాణహాని
 యైన, నొండెను జెడు బ్రహ్మహత్యకీడు.

306

సీ. కల్లు దాంబినపాత శ కం బది చుగ్గివ
 ర్ణము గాఁగఁ గాఁచి పోనంబు సేయఁ
 గను 1మారి యులుకంగననలంబుఁ జొర మహా
 ప్పొన మాచరింపంగఁబాయు
 నట్లును గాక బృహస్పతీసవన మ
 స్కృతు వొనరించిన శ నతివిశిష్ట
 భూమిదానమునను శ బోవు నక్కీ ధ్వరు
 తల్పగుం డనలవ్రతాప్త మైన

ఆ. యాయసాంగనాంగ శ మాలింగనము సేసి
 యైనఁ గోసి కరము శ నందు మేహ
 నము ధరించి యుంబ శ రముఁ జూచుచరిగియే
 నియును జచ్చియఘము శ నిస్తరించు.

307

క. గురుతల్పగుండు రణమున
 గురునకునై చచ్చియేని శ గురువర ధరణీ
 సురులకు సర్వధనము భ
 క్తిరతి నొసంగి యేని బాత్రకిత్వముఁ దొలఁగున్. 308

క. ధరణీసురుస్వర్ణము నప
 హరించినతఁ డంతకనక శ మట్టిద వినయో
 త్తరుడై మగుడంగ నిచ్చినఁ
 బరిహృత మగుఁ గల్మషంబు శ పౌరవముఖ్యా. 309

క. అన్యతోపచారకలనం

బునఁ బుట్టినపాతకంబు శ్రీ వోవుం దానె
వ్వని నపచరించె దగ నా
తనిఁ బీఠుం జేయ ధర్మ శ్రీ తత్త్వప్రవణా.

310

క. గురువునకు మాఱు వల్కుటఁ

బారసినకల్మషము వాసి శ్రీ పోవు నతనికిం
బరితోషముగా వినయపు
వెరవున నుపహార మిచ్చి శ్రీ వినతుం డయినన్.

311

క. పరదారగమనదోషము

పరిహృత మగు నొక్కయేడుపరమనియతుడై
చరియించిన గృచ్ఛింబులు
గురుకులజలనిధిశశాంకశగుణమణినికరా.

312

ఆ. వావి గానియట్టి శ్రీ వనితఁ బొందినపాప
మాఱునెలలఁ 1బాయు శ్రీ నార్ద్రవస్త్ర
ధరణభస్మశయనశపరతఁ బాటించుచు
నియతి నుండె నేని శ్రీ నృపవరేణ్య.

313

క. పరపురుషసంగమంబునఁ

బరిహృతయై యున్నయట్టిభామిని శుద్ధిం
బారయు రజస్వలయై కం
చరయఁగ భస్మమున శుద్ధ శ్రీ మైనవిధమునన్.

314

ఆ. నటకఁ దగనిమాన్మ న నటకిన దిర్యగ్వ
ధంబుఁ జేసినను న న ఘంబుఁ బాచి
కొనునరుండు మూఁడూదినములు దనచేత
పలుకుచును సమీర న భక్షుడయిన. 315

వ. అని చెప్పి వెండియు. 316

క. మితభోజయై వివిక్త
క్షీతి సావిత్రీజపంబు న సేయు టది యహ
స్థితియు 1 నిశాసీనత్వము
మతి నేమట కట్టులైన న మాను నఘంబుల్. 317

తే. పుణ్యకర్మముల్ సేయుచుభూసురులకు
వివిధధనములు పీఠితో న వినయ మొప్పు
నొసఁగుచుండెడువారు పూర్వోపచితము
లైనకీర్తిషములఁ బాతు న రవనినాథ. 318

క. విను మా స్తికతాశ్రద్ధా
వినయంబులు గలుగువారువీనికి నెల్లఁ
జననాథ యప్పులవి లే
నినరులు పాపములఁ దొలఁగనేర్తురె యెట్లున్. 319

వ. ఆ స్తికతాశ్రద్ధావినయంబులు నీకు సహజంబులు గావే
కావునఁ బ్రాయశ్చిత్తంబు లల్పంబు లైననుం బాపంబులం
బాపనోపుఁ బాపంబోయని శంకించుకర్మంబును భారత
యోధవధంబ కాదె యది యాత్మరక్షణంబునకై చేయుట

జేసియు నుత్తసు క్షుత్తధర్మం బగుట నిరూపింపం 1 బాప
త్వంబుం బొరయకున్నయది యట్లుం గాక భవదంతఃకరణం
బున జనియించిన కరుణయుం బశ్చాత్తాపంబును నిన్నుం
బరిశుద్ధుని జేసె నీవు ప్రాణబాధకంబు లగు తపశ్శరణంబు
లకుం జొరం జూడకుము కురుకులచూడామణిత్వంబునకు
మూలం బయిన మహీపాలనం బొచరింపు మనిన నబ్బాద
రాయణతో నమ్మేదిసీరమణుం డపేయంబులు నభోజ్యం
బులు నెయ్యవి యపాత్రభూతపురుషు లెట్టివారు మహా
పుషా యెఱింగింపవే యని యడిగిన నతం డిట్లునియె. 320

క. తురగియు నుష్ఠ్రియు ఖరియును

గురిసినదుగ్ధములు నింద్య శ కోటిగణితముల్

ధరణీసురాదిజను ల

ప్సౌరువునఁ బోయిన నఘంబుఁ బొందుదు రధిపా.

సీ. మానుషీక్షీరంబు శ నీనినపదినాల్గ్

లోనిధేనువులపా శ ఖును నపేయ

ములు ప్రేతవిషయాన్న శ మును సూతకాన్నంబుఁ

దలవరియన్నంబు శ గులటయన్న

మును వనితోపజీ శ వనశీలునన్నంబు

నాడెడుపాడెడు శ నట్టిఘాని

యన్నంబు జూదరి శ యన్నంబు శిసూనరి

యన్నంబు బహివెట్టి శ నతనియన్న

- ఆ. మును నిజాగ్రజనకు శ మును పెండ్లియాడిన
పురుషునన్నమును న శ భోజ్య మౌడ్రు
వదియన్న మధిక శ నిందాస్పదంబు ప
ర్యపితగుమ్మములను శ నుడుగ వలయు. 322
- క. విను సురతోఁ గూడఁగఁ దె
చ్చినయట్టిది యెద్దియును భు శ జింప రభోజ్య
త్వనిరూపణనిపుణత గల
మనుజోత్తము లఖిలలోక శ మాన్యచరిత్రా. 323
- క. పులగముఁ బాయస మట్టులుఁ
బలలము నర్చనకుఁ 1గాక శ పక్వము లయినం
గలుగు నభోజ్యత్వము వి
చ్చలవిడి వంటకము సేసి శ చనదు భుజింపన్. 324
- వ. అని వెండియు. 325
- తే. అతిథిపితృదేవతాపూజ శ లాచరించి
కాని గృహమేధులకు భోజ్య శ మైనఁ గుడువఁ
దగదు యజ్ఞశిష్టం బమ్మ శ తంబు గాఁగ
నార్యజనములు నెప్పుడు శ రథివవర్య. 326
- క. ఆలును బిడ్డలు బంధులు
నై లీలఁ జరించుచును గృ శ హస్తాడు దత్త
శ్లోలత్వరహితచిత్తత
మేలుగ నలవఱుప వలయు శ మీఁ దెటిఁగి నృపా. 327

కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధర్మరాజునకు నపాత్రపురుషుల నెఱింగించుట.

వ. అని యిట్లు చెప్పి యపాత్ర భూతపురుషుల నాకర్ణింపు మని పలికి. 328

సీ. పాడియు నాడియు శ బ్రదుకువారలఁ బరి
హాసకు దుర్జను శ నంగహీను
మత్తుని మ్రుచ్చు ను శ నృత్తు నపుంసకుఁ
జెనఁటిమాటలఁదేల్పు శ మనుజుఁగులము
చాలమి వేదంబు శ చదువమి నిజవృత్తి
హాని దుర్వృత్తి గ శ లట్టివాని
దానపాత్రంబులు శ గా నియ్యకొనరు పె
ద్దలు దీనుఁడును విప శ ద్వాధితుండు

తే. నీగి కర్షులు దయవేడ్చి శ నిచ్చుచోట
నైన నవగుణ మెక్కుడై శ కానఁబడిన
నిందితాత్ముల కిచ్చుట శ నిష్ఫలంబు
ప్రాతనిశ్చయ మిట్టిది శ పారవేంద్ర. 329

క. శిల చేవమాను దెప్పగ
జలనిధిఁ గడవ దొరఁకొనిన శ చా డ్వుగుఁ బాత్రం
బును గానియెడల దానం
బులఁ బాపము నిస్తరింప శ బుద్ధిఁ దలఁచినన్. 330

ఆ. పునుకఁ గుక్కతిత్తి శ బోసినపాలు నీ
శ్లోధికనిందఁ బొరయు శ నట్లు దుష్ట

- మై యపాత్రవిషయ శ్ర మగుసీగివృథవోవు
నిచ్చుచోటఁ బాత్ర శ్ర మెఱుంగవలయు. 331
- తే. పండునకు బిడ్డ నిచ్చిన శ్ర చంద మొందు
బూదిలో నేయి వేల్పుటఁ శ్ర బోలు నోటి
కడవ నీళ్ళులు వెట్టిన శ్ర కరణి యగు న
పాత్రజనులకుఁ బెట్టుట శ్ర పారవేంద్ర. 332
- క. దానవిధి యరయ నసమీ
చీనం బగునేనిఁ గీడు శ్ర సేయుం గురుధా
త్రీనాథ మఱియుఁ బాత్రం
జైనను గొన్నతని కిచ్చు శ్ర నతనికి నెట్లున్. 333
- క. కావున విను పాత్రము మే
లై విహితాచరణసామ్య శ్ర మగుదానము ధా
త్రీవర దాత్రాదాతలఁ
దా వెలయుచు భవనద్వీ శ్ర తయరంజకతన్. 334
- వ. అని చెప్పి యేను నీకు బుద్ధులు నెప్పంజొచ్చి సంక్షేపరూపం
బునం గీడు మేలెఱిగించితి నిప్పులుకులు పాటిగాఁ గొని
విహితానుష్ఠాన పరుండ వగు మనుటయు నమ్మనుజపతి
యమ్మునిపతితో మహాత్మా భవదనుగ్రహీతంబు లైనయి
వ్యాకల్యంబులు హర్షంబు నావహించె నెప్పొబ ధర్మం బగు
మార్గం బవలంబించి రాజ్యతంత్రంబు నడపి యశుభంబునం
దొడరక జయింతు నట్టితెఱంగు గలుగం గృహసేసి రాజ
ధర్మంబులుం దక్కెనుం గలుగువర్జితమధర్మంబులు నాప
ధర్మంబును లోనుగా నెఱుంగం దగుధర్మంబు లెల్ల నెఱిం

గింపవే నాకు రాజ్యంబును ధర్మచర్యయును బరస్పరవిరు
ద్ధంబు లయిన ట్లున్నవి గావున నివ్వధంబున విన్నవింప వలసె
నని చెప్పుటయు సత్తాపసోత్తముండుప్రీతచిత్తుండై యతండు
విన నారదుతోడ సీభూపతి భీష్ముపాలికింబోవలయు నయ్యా
ర్యవద్యుచేత సకలధర్మంబులు వినువాఁ డగుట యర్హప్రకా
రం బనవుడు నారదుఁ డిది లెస్సయని పలికిన నప్పురాశర
పుత్తుఁ డయ్యజాతశత్రున కిట్లనియె.

335

ఆ. కురుపితామహుండు శ గురుబుద్ధి నిందాఁడు
లకును మానసీయుఁ శ డకుటిలాత్మ
కుండు పరశురాముఁకోదండవిద్యాది
సుగుణములకు నెల్ల శ జొచ్చినిల్లు.

336

క. సురతటిసీపుణ్యతమో
దధమున జన్మించినాఁ డుదాత్తవృత్త
త్పరుఁ డతని కెల్లధర్మము
గిరస్థలామలకసన్ని శ కాశం బధిపా.

337

క. చ్యవనుఁడు మార్కండేయుం
డు వసిష్ఠుఁడు లోనుఁగాఁ బటపాఞ్జులు గా
రవమున వినిపింపఁగఁ చెలి
య వినియె ధర్మప్రపంచ శ మతఁ డఖిలంబున్.

338

తే. శాంతమానసుఁడై నయాశాంతనవుఁడు
విస్మయావహచరితుండు శ వినుమువలసి

నపుడువిడుచుటకై పాణి శ మాఁగినాడు
గాదెయిరు లంతవారెండు శ గలరెండులు.

339

చ. అతనికి నీపయి గరుణాయగ్గల మట్లగుటం గురుక్షమా
పతివర పొమ్ము నీ వతనిరపాలికి నాతడు నిన్ను సంప్రబో
ధితుడుగఁ జేయు ధర్మములుదేటపడంగనుష్యసించు మా
మత మిదిదీనగీర్తియుసమంచితధర్మముఁబెంపునొందెడున్.

వ. అయ్యుత్తమోత్తమునకు నూర్ధ్వలోకగమనంబునకు సమ
యం బాసన్నం బగును వచ్చెం దడయ కట్లు సేయు మనిన
విని యవ్వసుమతీకతి ముసీంద్రా బహుబంధువధపాతకం
బాచరించి యమ్మాననీయాత్మనెదిరి కెల్లు వోడు నట్లుం
గాక యకృత్రిమసమరశీలి యగునగ్గుణశాలిం గృత్రిమసమ
రంబునం గూల్చి కమ్మి నమ్మహాత్ముమొగంబు సూచి
నాకు ధర్మంబు లుపదేశింపవేయని యడుగనేర్తు నే యను
టయు నజ్ఞననాథునకు జనార్దనుం డిట్లనియె.

341

తే. ఇంతసిర్బంధ మేటికి శ నిమ్ముసీంద్ర
పనుపు సేయుదు గాక యిరప్పట నెల్ల
పెనుపులకుఁ బాత్రమయ్యెదురవనటతోడ
నెద్దియును నేల పురమునకేఁగుమిపుడు.

342

వ. మరల గాంగేయుకడకు వత్తు వది మేలు లెమ్మని పలికి
వెండియు.

343

తే. తమ్ములును విప్రవరులును శ ధరణిఁ గల్గి
బహువిధంబుల ప్రజలును శ బార్థివేంద్ర

చాతక ప్రకరములు పర్యవృత్తి గోరు

నట్లు నినుఁ గోరు టతికృప శ నాదరించి.

344

5. ఈసర్వజనంబులమనోరథంబులు సఫలంబులు సేయు మని
ప్రార్థించె నిష్ప్రధంబునం గృష్ణ కృష్ణదైవపాయన నారద
దేవల దేవస్థాన విష్ణులు లోనుగాఁబెక్కుండు పెక్కుదెలు
గులఁ జెప్పినవాక్యంబులఁ జిత్తంబుకలంక దేటి కాంతేయా
గ్రంజిండు రాజ్యభారనిర్వహణోత్సాహంబంకురింపశిశిరాపగ
మనసమయకమలంబు ననుకరించునాననంబుతోనప్పారాశర్య
ప్రముఖమునివరులకుం బ్రదక్షిణంబును బ్రణామంబును
శాచరించి వారలవలన వసుమతీవహనానుజ్ఞయు వివిధాశీ
ర్వాదంబులుం బడసి వెలింగె వారును నిజస్థానంబులకుం
జనిరి తదనంతరంబ.

345

సీ. దేవభూదేవపూ శ జావిశేషము లాచ

రించి యక్కురుకుల శ శ్రేష్ఠుఁ డుద్వి

నెడనెడ బుంగుడు శ వడి యున్న రాజులు

సనుదెంచి కనునవ శ సరము వేచి

యునికి కృష్ణునిచేత శ విని పూసి తొడికట్టి

కొలువిచ్చిమణిహేమ శ కుంజరాశ్వ

కాంతాదు లగుతగు శ కానికల్ గైకొని

యాన్మపాలురకుఁ బ్రేరయం బొసర్చి

తే. యమ్ముకుందుండు వారును శ దమ్ముగమియుఁ

దక్కుఁ గలబంధుమిత్రులు శ ధామ్యముఖ్య

సూరిజనములు బలయంగఁ గ దారకముల

మధ్యమునఁ బొల్పుచుండుని గ మాడ్కిఁ బొలిచె. 346

వ. మఱునాఁడు కల్యంబునం గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి ధవ
ళానులేపనమాల్యవస్త్రాభరణంబుల నలంకృతుండై. 347

క. నవ మగురథమున షోడశ

ధవళహరులఁ బూన్పఁ బనిచి గ ధరణిపుండు విధుఁ

డవిరళసుధారథం బె

క్కువిధము దోఁపంగ నెక్కె గ గురువంశనిధి. 348

శా. సారథ్యంబు వహింప భీముండు సితశచ్చత్త్రంబు గాండీవిసె
ల్వారం బట్టంగఁ జామరల్ గవలిడఁగఁ హరిప్రభం బయ్యె న
త్తేరం దేవురు నగ్నిపంచకము వేరేదిం బొల్పున ట్లాప్పి రం
భోరాశిధ్వనివోలెదూర్యనికరంబుల్ మ్రోసెనొక్కుమ్మడి

ధర్మరాజు సపరివారంబుగాఁ గరివగరంబు ప్రవేశించుట. 349

వ. ట్లట్లు నితాంతకాంతిప్రకారముండై పాండవాగ్రిజుండు పాండు
రాజాగ్రిజు నతని దేవిం బ్రభూతాందోళికారూఢులం జేసి
పురస్కరించుకొని కైబ్య సుగ్రీవ మేఘపుష్ప వలాహకంబు
లనువాహంబులఁ బూన్చినరథంబున సాత్యకిసహితుం డయి
వెలుగువెన్నునిం బిటిందిదెసం బెట్టికొని యతనికెలన మనో
జవంబు లగు హయంబులం బూన్చినయవదాతస్యందనంబున

యుయుత్సుం డరుగుచేర నుచితవాహనానూఢుం డై విదు
రుండు కుంతీప్రముఖకురుస్త్రీజనంబుల నందలంబుల నిడికొని
వెనుకనడవ నరేందులు నానాముఖంబులం దమతమసేనల
తోడంగూడగొలిచి చనుదెంచు చుండ జనునప్పుడు. 350

క. ద్విరదంబుల సరదంబులఁ

దురగంబులఁ గాల్చులములఁ 3 దూర్యంబుల 1సీ

గిరులఁ గొడుగులఁ బడగలఁ

బరిస్ఫురిత మయ్యె నతనిఁపయనంబు గడున్. 351

5. మఱియును.

352

క. వందిజనులుఁ బాతకులుం

గొందుకొనం బొగడఁ జదువఁగ మాగధు లా
నందముగఁ బాడ నుచితపు

మందత్వము గమనమునకుఁమహిమ యొనర్పన్. 353

5. అన్నరనాథుండు నడచి నాగనగరంబు ప్రవేశించె నతకు
మున్న యందలి జనంబులు 3 గలువడఁగలను దోరణంబులను
గ్రముక కదలిస్తాభ పూర్ణకుంభ స్థాపనంబులను గస్తూరికల
యంపులనుగర్హారపుష్కలను బుష్పీపహారంబులను బ్రా
లంబమాలికలను నొప్పు మిగుల నప్పురంబలంకరించి యాబా
లవృద్ధంబుగాఁ బరమాంబరానులేపన మాల్యభూషణంబులం
బొలిచిబహులప్రమదంబున సమదంబు లగు సంచారంబులం
జారుత్పవిత్రేషంబుల నహించి రక్కురురాజోత్తముండు రాజ
మార్గంబు దఱిసి చనుసమయంబున. 354

తే. హర్ష్యములనుండి పణ్యపు శ ణ్యాంగనాని
 కరము లక్షతయుతమాక్తి శ కములసేస
 1లలుకఁ గల్పలతానిచ శ యములు పుష్ప
 పృష్టి వెల్లుగఁ గురసిన శ విధము దోచె. 355

వ. అట్టియెడఁ జూడఁ బఱతెంచిన పౌరజానపదజనంబులు.

సీ. దిగ్విజయంబునం శ దేజన్వి యయ్యు న
 జాతశత్రుం డనఁ శ జను నితండ్
 రాజసూయమహాధ్వ శ రము సేసి విప్రులఁ
 గనకరత్నాదులఁ శ దనివె నితండ్
 నిత్యవ్రతంబుగా శ సత్యంబు పాలించు
 నిష్ఠ యస్థలితగా శ శ నెఱవె నితండ్
 ధర్మైకనిరతుడీ శ తం డొక్కరుడచువ్వె
 యని పల్కుటకుఁబాత్ర మయ్యెనితండ్

తే. బలముఁ దగవును ధర్మంబు శ వెలయఁ బగఱ
 ననవశేషంబుగాఁదెగ శ టార్చెనితండ్
 యనఁగ మఱియును వివిధకీ శ ర్తనల హర్ష
 వచనముల నుల్లినిల్లుర శ వంబు మిగిలె. 357

క. లావులు వెరవులుఁ దాల్ములుఁ
 జేవలు నస్థలితములుగఁ శ జెల్లుపనులు నా
 నావిధములఁ బేర్కొనుచుం
 బాపని నరుఁ గవలఁ బొగడు శ పటరవ ఘోసఁగెన్.

క. వ్రతచర్యయు భాగ్యంబును

ధృతియు మతియు నరయ దౌఢ్యం దికి నెన యగుభూ
పతివల్లభాజనము లీ

క్షీతిఁ గలరే యనురవంబు శ సెలఁగెం గలయన్. 359

5. ఇట్లు పెల్లయినమ్రోతను దరంగితంబు లైన నెరవులపెంపున
బురంబు చంద్రోదయఘూర్ణమానం బైన మహార్ణవంబు
ననుకరించె నాధర్మరాజు రాజమందిరద్వారంబు సేరం
జనియె నప్పుడు బహువిధంబులగు శోభనద్రవ్యంబులు గరం
బులం గొని భవ్యభూసురులును బుణ్యాంగనలును నెదు
ర్కొన వాని నెల్లం గైకొనుచుం బ్రవేశించి యతం డేనుం
గుమొగసాల నరదంబుడిగ్గి ధౌమ్యధృతరాష్ట్ర పురస్సరంబు
గా నభ్యంతరనివాసంబు సొచ్చి గృహదేవతలం బూజించి
మగుడ బహిరంగణభూమికివచ్చి 1 నగరదేవతాపూజలు సే
యింపం దగువారలం బనిచి బౌద్ధాన్యసంఘంబులం గొని
పించుకొని కనకంబులును గోవులు మొదలైన వివిధవస్తు
వులు నొసంగె నప్పు డాశీర్వాదనాదంబులను శంఖభేరీప్రము
ఖమంగళతూర్య రవంబులను రోదసి పిక్కటిల్లెఁ దదనంత
రంబ నిశ్శబ్దంబైయున్న సకలజనంబులును నజ్ఞనపాలునాన
నంబాలోకించుచుండి రట్టియెడ దుర్యోధనసఖుండైన చా
ర్వాకుండను నొక్కరక్కనుండు విప్రాకారంబు గైకొని

త్రిదండివేషం బలవడ నయ్యవనీ దేవతాకోటిలో నిల్చి
యన్న నాథున కిట్లనియె.

చార్వాకుం డను రాక్షసుఁడు బ్రాహ్మణనిగ్రహంబునఁ జచ్చుట.

చ. వినుమునరేంద్ర సర్వమగు శ విప్రజనంబునుగూడి నన్ను బు
చినవిధ మీతఁ డేటివతి శ సేసినపాపము పెద్ద చంపుచో
జనకుఁడు భ్రాతపుత్రుఁడను శ శంక యొకించుకలేదు సద్గురుం
డనియెడికొంకు బుద్ధి నిసుగమతయుఁ బుట్టను వీనిఁ గాల్చునే.

వ. అను మని రని పలికి మెడియు. 362

ఆ. ఇట్లు శిష్టజనము శ లేవగింపఁగఁ జేయు

రాజ్య మేల బంధు శ రాజి నెల్లఁ

బాలియ జేసి యెట్టి శ భోగంబు లనుభవిం

చెదవు కల్మషంబు శ చిక్కె నీకు.

363

వ. అనిన విని యవ్వీపు) లత్యంతవ్యధితాంతకరణ లగుదు
నొండొరుల మొగంబులు సూచి యిట్లు వుట్టం బని యేమి
యనువచనంబులతోఁ దిరుగుడువడిరి ధర్మనందనుండు లజ్జా
వసతవదనుం డై యూర కుండి వారలవలను గనుంగొని
కేలు మొగిచి ఫాలభాగంబునఁ గదియించి యిట్లనియె.

తే. మొక్కి వేడెద ననుమీరు శ ధిక్కరింప

కాదరింపుడుమునిసమూ శ హనుమతుడ

నై వినిశ్చయపరికలి శ తాంతరంగ

వర్తనముతోడ నిచటికి శ వచ్చినాడ.

365

వ. అనవుడు భయసంక్రమభరితు లగుచు నాభూసురులు దేవా
యీవాక్యంబులు మావలనం బుట్టినవి గా విది యేమియో
కాని నీవు తమక్షత్త్రధర్మంబున సముపార్జించినయుజ్జ్వలశ్రీ
1 సుస్థిరతం బొందెడు మని యతనికి నాశ్వాసం బొనర్చి
యమ్మాయాభిక్షువు నాలోకించి పరమబోధంబున నప్పుడు
పాదము నెఱిగి యమ్మహిపతితో వీడు దుర్యోధనసఖుం
డగురాక్షసుండు సన్నాసివేషంబున నేతెంచి యతనికి హితం
బాచరించువాడై యీదుర్వచనంబులాడె నీకుక్క మొఱు
గినయంతన పాలమున్నీరుంబోనినీకుం గలంగ నేల ధర్మాత్ము
లగుతమ్ములు పనుపు సేయం బూజ్యం బగుసామాజ్యంబు
వహింపు మని యాదరించి. 366

క. ఆరాక్షసుఁ గనుఁగొని కో

పారంజితనేత్రుఁ లగుచు శ నవ్విపుఁలు హుం

కారముఖురు లగుటయు నతి

ఘోరాకృతితోడ వాడు శ గూఢం బుడమిన్. 367

తే. బ్రహ్మతేజోనిహతి నిట్లు శ పడి మహాశ

నిపహతిపాతితోర్విజ శ నిభత నొంది

యున్న యద్దానవునిఁ జూచి శ యన్న రేండుఁ

డెలమిసొంపు వహించె ద శ మ్ములును దాను. 368

వ. ఇట్లు పీఠుండై యజాతశత్రుఁ డవ్వినసమూహంబునకు
సవిశేషార్చనం బొనర్చి వీడుకొలిపె నప్పు డచ్యుతుండ

బ్రాహ్మణస్తుతిసేసి యజ్ఞసపతితో నిట్లనుఁ గృతయుగంబు
నం జార్వాకుం డనుదైత్యుండు తప బొనరించి పద్మభవుండు
ప్రత్యక్షం బయిన నఖిలభూతంబులవలనను నభయంబువేడిన
నద్దేవుండు భూదేవతల 1కనిష్టంబులైనపనులు సేయకుండు
వాడవు చేసితేని నదియ నీకుఁ దుదియని పలికి యవ్వరం
బొసంగె నట్లు లబ్ధవరుండై వాడు గర్వించి గీర్వాణుల
బాధింపందొడంగిన వారు విరించి గాంచి యారక్కసుండు
సేయబాధలు సెప్పిన నమ్మహాత్ము డేను మున్నయెఱింగి
యొనర్చినవాడ దుర్యోధనుం డనురాజునకు నెచ్చలియై
యచ్చపలుండు తత్కార్యం బాచరింపం జొచ్చి మహీసురు
లకు మనోవ్యథాకరం బగుకర్మంబు సేయు నప్పని కారణం
బుగా వారలకోపంబునం 2గూలం గలవాడని పలికె నద్దా
నవుండు నేడిట వచ్చి తనదుర్వినయంబున బ్రహ్మాదండనిహ
తుండై పడియున్నవాడని చెప్పి యప్పీనుంగు వెడలవైపించి
యాభూపాలు నుద్దేశించి వెండియు.

369

ఆ. మాఱుకొన్నవారి శ నీటు సేయుము ప్రజ
నరసి మనువు ధరణి శ సురులఁ బోవు
మఖిలబంధుజనుల శ నాశ్రితులను సుఖ
వృత్తిమనువు పెంపు శ వెలయ నధిప.

370

వ. రాజ్యాభిషేకశోభనం బనుభవింపు మని పలికి యాభిషేచని
కద్రవ్యానయనంబునకుం దగువారిం బనిచి బయలిపెద్దకూ

టంబున నమ్మహాపతికి మహాన్నత హేమమయసింహాసనంబు వెట్టించి వలయువారల కెల్ల సముచితసమంచిత పీఠంబులు పచరింపఁ గవ్వడి నియోగించిన నప్పండవాగ్గిజంజుల్లంబుకలంకయెల్ల డిగ్గదావి యిచ్చుం దెలివొంది చెలువొందునిజపీఠంబునం బూర్వాభిముఖుండై కూర్చుండె నతని కట్టెదురం గనత్కాంచనాసనంబున సాత్యకిసమేతంబుగా శౌరియు వలపటను దాపటను మణిపీఠంబుల వడిముడియుఁ గవ్వడియును వెనుకం గనకాయతకుబ్జాసనంబులం గవల గిరుపక్కంబుల నునిచికొని కుంతీమహాదేవియు దామోదరు దక్షిణదిక్కున నర్చిస్సముజ్జ్వలం బగునాసనంబున ధృతరాష్ట్రుండును తదీయపాక్షప్రదేశంబునం బ్రీస్ఫురితపీఠంబుల విదురుండును ధౌమ్యుండును ధౌతరాష్ట్రునిపిఱుంద నర్హ పీఠంబుల గాంధారీయుయుత్సు సంజయులునుం గూర్చుండి రాసమయంబున నంబుజాక్షుండు గృపావిశేషంబునఁ గృపాచార్యుం దగుతెఱంగున నయ్యజాతశత్రుం గానిపించి యోగ్యాసనంబున ధౌమ్యుసమీపంబున నతని నునిచె నంత నప్పుడమి తేఁడు సితకుసుమాక్షత కాంచన రజత రత్నగర్భాస్పర్శవంబాచరించె దదనంతరంబ.

371

సీ. విద్యత్సమూహంబు శ్ర వివిధదేశాధీశ

సంఘంబుఁ గార్యభి శ్ర చారపరులు

నథార్జునాదికృ శ్ర త్యంబులవారలు

బహుపరిచర్యలఁ శ్ర బరంగుజనులు

వైశ్యప్రముఖపౌర శ వర్గంబులును ముఖ్య
హలికాదిజానప శ దావలులును
వైశికగాయక శ వాంశికాదివినోద
కరులును వారసుం శ దరులు లోను

ఆ. గాంగదగినవారు శ గాంచి యవ్విభునిస
త్కారములఁ బ్రమోది శ తంబు లగుచు
భావములు దలిర్ప శ సేవించియుండ న
క్కులువు సాల నొప్పె శ గురువరేణ్య. 372

శ్రీ ధర్మరాజపట్టాభిషేకమహోత్సవము. ప్రి

వ. అంత నాభిషేచనికద్రవ్యసంచయంబు సన్నిహితం బగుటయు
మాధవానుమతుండై ధౌమ్యుండు ప్రాగుదీప్తిప్లవనంబైన
వేదికాతలం బలంకరించి యందు జాతరూప నవరత్న ఖచి
తంబును దృఢపాదంబు నగుభద్రపీఠంబు ప్రితిష్ఠించిశార్దూల
చర్మాస్తరణశోభితంబు సేసి యర్చించి కాంచనదామజుష్టం
బగునుత్కృష్టఘన శంఖంబు సమంచితస్థంధిలంబున నిలిపి
పూజించి దానను దానిచుట్టునుం బౌర్ణివంబులు హైమం
బులు రాజతంబులు రత్నమయంబులు నగు కుంభంబు
లోనర్చి వానను గాంగంబు లగుజలంబులు నిలిచి యన్నిం
టికి రత్నమంగళతరుత్వకృష్ణవ కుసుమంబులను బంచగవ్యం
బులను సమంత్రీకముగా సంస్కారంబు నిర్వర్తించి.

సీ. వీర్యవంతము లగు శ వివిధమంత్రంబుల
 తోఁగూడ సద్విజ్ఞ శ స్తోమపరివృ
 తునిఁ జేసికొని రాజుఁ శ దోడ్కొని యేఁగి యా
 వినుతపీఠంబున శ నునిచి శోభ
 నాలంకరణమున శ నభిరామ యైనపాం
 చాలిఁ దద్వామపా శ ర్శ్వమున 1 సహస
 మాసీనఁ గావించి శ యగ్నిముఖము సేసి
 కొని హోమతంత్రవ శ ర్తనమొనర్చె

తే. నంత నూర్జితశుభవేళ శ యగుడు శంఖ
 చక్రధరుఁ డాసమర్చిత శ శంఖ మెత్తి
 పృథివి కధిపతి వగు మని 1 పీఠి నాపు
 థాసుతుని నభిషిక్తునిఁ శ జేసె నధిప. 374

1. అప్పుడు చిత్తంబుత్తమ ప్రకారంబై యాంబికేయుండు
 హాసన్నవదనుం డగుచుం బ్రతిష్ఠితంబు లయినకలశంబులలో
 నుజ్జ్వలం బగునొక్కటి ధౌమ్యం దంది యీనెత్తి యాభూ
 పోత్తము నభిషేకించె మఱియుం బ్రభూతాత్ములగు రాజు
 లును బ్రకృతులలోనం దగువారును దదభిషేకశోభనం
 బాచరించిరి శంఖానక దుందుభిప్రభృతి మంగళతూర్యం
 బులు గంభీరనాదంబులం జెలంగె నివ్వధంబున సుహృజ్ఞన
 హృదయంబు లానందింప ధర్మనందనుండు సామ్రాజ్యపద
 స్థుండై భూసురదీనానాథప్రముఖపాత్రంబులకు వివిధబహు

ధనంబు లొసంగె నట్టియెడ విద్యావిశిష్టబ్రాహ్మణాదిపుంగవ
 మన త్తము లక్కురున త్తమున కభిముఖులై దేవా దైవమాను
 మంబులకలిమి నతిమానుషం బగు నీవిజయంబును వసుధాధి
 పత్య సంప్రాప్తియు నిత యొప్పునే యనిన విని వారలతో
 నవ్వసుంధరావల్లభుడు. 375

సీ. కలిగె లేకుండ 1ని శ ట్టలఘుగుణంబులు
 వాక్కుచ్చి మీయంతరవార లిట్లు
 గొనియాడఁ బొండునం శ దనులు ధన్యాత్ముల
 యని పల్కియంబికా శ తనయుఁజూపి
 తండ్రియు గురువును శ దైవంబు సీతఁడ
 మాకు మీరెల్ల నీ శ మనుజవిభుని
 పనుపు సేయుటయు నీరతనికిఁ బ్రియంబుగా
 విచుటయును మమ్ము శ వేనవేల

తే. విధులబీరులఁజేతయుఁర్వజనములుఁ
 జారులునుమీరలును దొంటిభంగిడప్పు
 కిమ్మహారాజునెడ వినయమ్ముతోడ
 నడచుచుటయ యంతయుఁనాకుచ్ఛ్రియము. 376

క. జ్ఞాతివధ మట్లు సేసియు
 సీతనిఁ గొల్చుటకుఁ గాఁగ శ సీగృహధర్మో
 వేతత్వముఁ బొరసితి 2భూ
 భూతికి మనకు విభుఁ డీప్రభువ మఱవకుఁడి. 377

వ. అని చెప్పి నిజేచ్ఛ వర్తించి నుఖం 1బుండువారుగా వినయం
 బుతో ధృతరాష్ట్ర గాంధారుల నగరిలోని కనిచి పౌరులను
 జానపదులను బోవం ఒనిచి సగౌరవంబుగాఁ గృపాచార్యు
 నిజనివాసంబున కరుంగ వీడ్కొలిపి యువరాజపదంబున భీమ
 సేను నిలిపి కర్తవ్యవిచారంబునకుం దదీయనిశ్చయంబున
 కును సంధివిగ్రహాదిషాడ్గుణ్య చింతనంబునకును విదురుని
 బ్రీయవచనపూర్వకంబుగా నియోగించి వలయుషనులు
 వెనుక ముందరరసి యెఱింగించుటకును నాయవ్యయంబు
 లెఱింగించుటకును సంజయుం జొనిపి సేనలకొలందులు గనుం
 గొనుటకు భృత్యులకు జీవితంబులు వెట్టుటకుఁ గర్మకలా
 పంబులు సేయించుటకు నకులు నాజ్ఞాపించి దర్శితుల మర్దిం
 చుటకుఁ బరచకంబు లాకృమించుటకు నర్జును నిర్దేశించి
 బ్రాహ్మణకార్యంబులకు శ్రోతస్మార్తకృత్యసమనుష్ఠానంబు
 నకు ధౌమ్యుం జూలించి సహదేవుం జూచి నీవు మదీయ
 గోపనపరుండవై సర్వావస్థలయందును మత్సమీపంబున
 నిల్చునది యని పలికి మఱియుం గరణీయంబు లగునధికారం
 బుల నెల్లను 2గల్పించి 3వారలమీఁదన పెట్టి యుయుత్సుం
 గనుంగొని విదుర సంజయుల నాలోకించి మీర లనుదినం
 బును నవధానంబు గలిగి రాచవారియోగక్షేమంబు లేనె
 ట్లట్ల నిర్వహింప వలయుఁ బురజనంబుల భూజనంబులకర్జం

1. బులుండునట్లుగా. 2. దలఁపించి; ఘటించి; గలాపించి; 3. వీర
 బువీర అని వారివారిమీఁదను-వారలమీఁదన- పెట్టియుండక యుయు
 త్సునిం గనుంగొని నీవును నిర్వహింపుమని పనిచి?

బులు రాచవారి కెఱిగించి పంచినట్లు నడపం గలవార లని
యప్పగించి యభ్యంతర మందిరంబునకు విజయంచేయుమని
కుంతీదేవిని బాంచాలీసహితంబుగాఁబుచ్చి. 378

తే. ప్రేమసంప్రీతివినయమి శ శ్రితవిలోక
నంబు గృష్ణనిముఖకమ శ లంబునందు
మాసరం బగు వికసన శ మధువునకు మ
ధువృతం బయి నిగుడ నా శ సువ్రతుండు. 379

వ. అమృహాత్ముని సాత్యకిసహితంబుగా వీడుపట్టున కనుప నను
జన్ముల ననిచి యుచిత వ ర్తనంబున నుండి పదంపడి భండ
నంబునం జచ్చినవారిం జిత్తంబున నిరూపించి తొడంగి. 380

తే బ్రాహ్మణానుజ్ఞతోఁ గూడ శ బంధుజనుల
కందఱకు వేటువేట మ శ హవిభూతి
వెలయునంచితశాస్త్రక్రి శ యలుసభ క్తి
కముగ రత్న హేమాదిదా శ నములుమెఱయ. 381

వ. అనుష్ఠించి దోణాచార్యద్రుపదతద్బంధు విరాట తదీయజ్ఞా
తులకును బ్రత్యేకంబ కర్ణాభిమన్యుప్రభృతుల కెట్లట్ల సర్వ
దక్షిణాసామగ్రి వెలయం బరలోకక్రియలు నిర్వర్తింపం జేసి
దుర్యోధనాదులకు నంతకంటె విభవం బెసంగ ధృతరాష్ట్రం
డార్థ్యదైహికవిధు లాచరించునట్లుగా నొనర్చి తా నెఱిగిన
వారల కెల్ల లగ్గుసేయుటకుఁ దగుబంధులు లేనివసుంధరా
ధిపుల నెల్ల మద్దేశించి యంచితదానంబులతోఁ జేయ ధా
మ్యం బనిచె మఱియును. 382

క. చలిపందిరులును సత్త్రిం
బులుఁ బెట్టించెను దటాక శ ములు దేవగృహ
మ్ములుఁ గల్పించెను బంధుజ
నులకు సుగతి యగుటకై వి శ నుతథంగి సృషా. 383

క. లోకమునఁ గలుగుభూసుర
లోకమునకు నెల్ల గోవు శ లుం బసిఁడియు నా
నాకల్పంబులు బంధుల
కై కోటివిధముల నిచ్చె శ నతులితభక్తిన్. 384

వ. ఇట్లు సకలబాంధవసుహృజ్ఞనంబులకుం బారతాకికక్రియలు
సేసి యన్మణత్వంబున వెలింగి జిగంబులచేతం బొగడు వడసి
కృతకృత్యతం బొందె నివ్విధంబునం బ్రాప్తసామ్రాజ్యం
డయిన పాండవాగ్రజుం డొక్కసముచితావసరంబున గోవిం
దున కభిముఖుం డయి వినయంబునం గేలు మొగిచి. 385

ధర్మజుఁడు కృష్ణు షచితవచనంబుల స్తుతియించుట.

తే. అమలభవదీయసుప్రసా శ దమునఁ జేసి
పితృపితామహాక్రమయోగ్య శ పీత మైన
వినుతసామ్రాజ్యమున కేరు శ విభుఁడనై కృ
తార్థతానందపూర్ణుండ శ నైతిఁ గృష్ణ. 386

వ. అని మఱియును. 387

క. బావలు మఱుదులు ననుచును
నీవు కృపాతిశయ మెసఁగ శ నెమ్మది మమ్ముం

గావను బోవనుఁ దలఁచి ర

మావర కలిసికొని తిరిగి శ్రీ 1మన్నించుటలకా. 388

వ. తేకుఁచ లేక మెలుగితిమి గాక భవదీయమహానుభావంబు
న్నరూపెఱుంగను దగం గొనియాడను నేమెంతటివార మని
పలికి వెండియు. 389

క. ఆదిమపురుషుఁడ వగుటను

వేదంబులు సెప్ప నవియు శ్రీ వెఱుఁచు బలుకఁగా

నీదృక్ప్రకారుఁ డని దా

మోదర నీ పెంపెఱుంగ శ్రీ నొరుల కలవియే. 390

క. దురితములఁ జెఱుప శుభములఁ

బెరిఁగింపు జాలునట్టి శ్రీ పేళ్లులు నీకుం

బురుజోత్తమ కడుఁబె క్కవి

పరమార్థద్యోతకములు శ్రీ భావింపంగకా. 391

తే. ప్రియతు లగుసద్విజ్ఞులు వానిఁ శ్రీ బరమభక్తి

యుక్తి నెపుడుఁ బఠించుచు శ్రీ భుక్తియుక్తి

దాయి వగునిన్ను సతతంబుఁ శ్రీ దలఁచుచును న

మస్కృతులు సేసి యవ్యయశమహిమఁ గండు. 392

వ. అని విష్ణు విశ్వాత్మ జిష్ణు శరవ హంస దామోదర శంభుప్ర
ముఖంబు లగుప్రభూత నామంబులం బ్రస్తుతించినఁ బ్రీతుం
డై పుష్కరాక్షుండు పుష్కలం బైనవాగ్విశేషంబున నాధ
ర్మనందను నభినందించె దదనంతరంబ కొచ్చియున్న జనంబుల

నిజనివాసంబులకుం బోవం బనిచి యక్కురుసత్తముండు
దమ్ముల నాలోకించి.

మ. అటవీదేశములందు గాఢబహులార్యాసంబులం గందిదు
ర్లుటమత్సేవ్యశ్వరుసేవఁ గుంది బహుసంక్రామంబులవిద్విష
త్పటునానాస్త్రమహోగ్రిశస్త్రచయనిర్భగ్నాంగతం బొంది
యు । త్కటదుఃఖంబుల మీర లొందితి రభే శ దృష్టైర్మతై
నాకుఁగాఁ.

394

వ. నన్నుం గృతకృత్యునిం జేసితిరి కృష్ణపాదలబ్ధం బయిన
యీజయశోభనంబు నిజేచ్ఛాకలితసుఖావాప్తి లీల ననుభ
వించుచు నాత్మప్రియ ప్రకారంబుల వర్తించుచు నవధానం
బుతో రాజ్యాంగసప్తకం బరయుం డని చెప్పి యాంబికేయు
ననుజ్ఞతోడ.

395

సీ. బహురత్నమయఘన శ పాదసాదమండప
దాసదాసీజనో శ ద్భాసితంబుఁ
దత్తుల్యవైభవ శ తదధికధనధాన్య
ముఖవస్తుసంచయ శ సుఖకరంబుఁ
గిన్నరవల్లభ 1 గృహసమానత్వమ
హవిభూతిస్ఫుర శ జాంచితంబు
సర్వ 1సంపత్సూర్తి శ చారు 2వామాక్షీ పృ
చారసంశోభిత శ స్థలచయంబు

తే. నైనవాని రారాజుని శ్రీ ల్లనిలజునకు
 దుస్ససేనుమందిరము పా శ్రీ ధ్ధనకు వరుస
 తోడ దుర్మర్షణునియును శ్రీ దుర్ముఖునియు
 నిండ్లు గవలకు సంపీఠి శ్రీ నిచ్చె నృపతి.

396

ప. మఱియువిదురయుయుత్సుసంజయధౌమ్యులవదనంబు లాలా
 కించి మీమీనికేతనంబులు మీరలు గైకొనుండని నియో
 గించి పెద్దనగరిలోన ధృతరాష్ట్రుండు మున్ను పన్నుగా వసి
 యించుహర్ష్యంబున నజ్ఞచళి నునిచె నివ్వధంబున గృహం
 బులు విభజించి యిచ్చి కృష్ణసాత్యకుల సవ్యసాచిసదనం
 బున నిల్చునట్లుగా నిర్దేశించి యందఱు బోవం బనిచి
 యభ్యంతరమందిరంబున కరిగె నాభీమసేనాదు లమ్మహా
 నీయనివాసంబులు సేకొని యందుఁ బ్రభూతాన్నపానాద్య
 నుభవంబుల సుఖించియుండ నవ్వభుండు నిజేచ్ఛ విహరించె
 నని యిట్లు ధర్మపుత్రుఁచరిత్రంబు నెప్పిన విని యబ్బంగిం
 బ్రాప్తసామ్రాజ్యంజై పాండవాగ్రజుండు పదంపడి యెత్తె
 ఱుగున వర్తించె సకలజగద్గురుం డగు కృష్ణుండు మఱి యె
 ట్లుండె నెఱిగింపు మనుటయు.

శా. భక్తాంభోరుహబాలసూర్య దనుజప్రథ్వంసనాచార్య సు
 వ్యక్తావ్యక్తనిజప్రకార సదయశ్వాపార దాంతిక్షమా
 సక్తస్తీకృతనిత్య వేదపరిష్కృతస్తత్య మాయావిని
 ర్ముక్తకోతన తార్క్ష్యశాక్వరమహామూర్తిస్ఫురత్కేతనా

క. భవమృఖభరనిరాస

1 ప్రవీణనానాభిధాన ౧ పారాశర్య

స్తవనీయగుణ ౨ నిధాన ౩ స

మవబోధనిరంతరా వి ౧ దాత్మాధీనా.

399

మాలిని. ప్రకృతిపురుష యోగీ ౧ భక్తతాత్పర్యరాగీ

సకృపహృదయపద్మా ౧ శాంతచిత్తైకసద్మా

వికృతిరహితమూర్తీ ౧ విశ్వభూతప్రసాదీ

సుకృతఫలమయాత్మా ౧ సుస్థిరానందవర్త్మా.

400

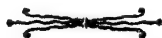
గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్రౌ కొమ్మనామాత్యపుత్రౌ బుధా

రాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతం బయిన

శ్రీమహాభారతంబున శాంతిపర్వంబునందుఁ

బృథమాశ్వాసము.

1. ప్రవీణప్రగుణాభిధాన. 2. విరాజ. 3. సమవబోధ, నిరంతరా
విధాత్మాధీనా, నిరంతరాచ్యుతాత్మాధీనా.

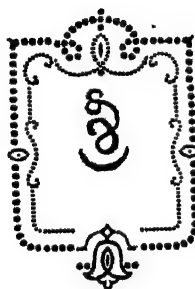
శ్రీ

హరిహరనాథాయ నమః.

శ్రీ మదాంధ్రమహాభారతము.

శాంతిపర్వము, ద్వితీయాశ్వాసము.

—❧—

శుచితాధృతికరణక

లాశౌండకటాక్షలీల శ తాల్యరహతలో

లాశక్తిత్రయసమయు

క్యాశోభితరూప హేల శ హరిహరనాథా. 1

—❧— ధర్మనందనుని ప్రవర్తనము. —❧—

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లు సమ
ధిగతసామ్రాజ్యండై ధర్మనందనుండు తేజోవిశేషంబున
మహాజ్ఞాన్విత్యంబు నొంది మహీసురుల నాశ్రితజనంబుల
నర్థులం గృతార్థులం గావించి ధృతరాష్ట్రగాంధారివిదురులకు
రాజ్యంబు సమర్పించి మీర లింతటికి నొడయుల రేను
మీపనిచినపని నేసి పెట్టినయట్లు గుడిచి యుండం గలవాడ

నని పలికి నిత్యంబును వారలయనుమతి గొని భవ్యమార్గంబునం బ్రజలం బొలింపుచు వారికిం బూర్వప్రకారంబు కంటె నతిశయిల్ల నెల్లవర్తనంబులు సంప్రీతిం జెల్లించుచు విపతు లైనసత్తుల నుమ్మలికంబు వారయకుండం గరుణ నరయుచుఁ గృప యుయుత్సుసంజయులకుం గౌరవామా త్యులకు మన్ననలు సలుపుచుఁ గుంతీదేవికి శుశ్రూషయాచ రించుచుఁ బాంచాలికి సౌమనస్యం బాపాదించుచు ధౌమ్య నకు సశౌరవంబుగా సకలసంపదలు నొసంగి తన్ముఖంబున దేవపితృపూజనంబులు నతిధితర్పణంబులు వైదేశిక విప్రార్చనంబులు దీనానాథపోషణంబులు బరమసంతోషంబుతో నడపుచుం గృష్ణు నారాధించుచు సమస్తపౌరజనపదకోటల మనంబులం బ్రేమోదంబు పరిపూర్ణం బగునట్లుగా నివ్వధంబునఁ బ్రవర్తిల్లు చుండి యొక్కనాడు రేపకడ కృష్ణుని యున్నమందిరంబునకుం బోయి.

2

ధ్యానాసక్తుఁడైన కృష్ణునింగని ధర్మజుడు సంభాషించుట.

సీ. మణిహేమపర్యంక శ మహితోపవేశుని
 సురుచిరాభరణవి శ స్ఫురితగాతుఁగి
 గాన్తుభరత్నువి శ కాసివక్షస్థలుఁ
 బీతకౌశేయసం శ వీతమూర్తి
 మేరుతటిగత శ మేఘసంకాశు న
 క్షత్రగణావృత శ గగనసదృశు

- నూతనోచితరవి శ ద్యోతితోదయగిరి
నిభురుక్మ బద్ధేంద్ర శ నీలతుల్యు
ఆ. సమ్మూరారిఁ గని కృ శ తాంజలియై భక్తిఁ
జిత్తవృత్తి గరము శ జొత్తిలంగ
నంత కంత కాన శ నాంబుజ మలరంగ
నిట్టు లనియెఁ దియ్య శ మెసక మెసఁగ. 3
- తే. కడపితే రాత్రి సులభసౌ శ ఖ్యంబుగా మ
నంబు గాఢ ప్రిసన్నమే శ యంబుజాక్ష
దైవి యగునీదుబుద్ధిక శ తమునఁ గాదె
ధర్మగతిఁ బాభవంబుఁ బొం శ దంగఁగంటి. 4
- వ. త్రిభువనవ్యాప్తవిక్రముండ వగునీకటాక్షంబునకలిమిం గాదే
జగత్త్రియసంభావ నీయుండనై వెలింగితి ననుచుం జేరం
బోయి. 5
- క. తనయుచితాలాపములకు
మనుజేశ్వర మాధవుండు శ మఱుమాట యొకం
డును బలుకక భవ్యధ్యా
ననిరూఢత నున్నయపుడు శ నరపతి యతనిక. 6
- వ. నిరూపించి యిట్లనియె. 7
- సీ. పంచాత్మకం బైన శ పవనంబు నిగృహీత
మైనది భవదీంద్ర శ యములు మనము
నం దాఁగఁబడ్డవి యవియును నదియును
బుద్ధియం దొడిగించి శ శుద్ధమైన

నాలవ తెరువున శ లోలతారహితము ల్

గాఁగ నిన్నియును సంకలితములుగ

నూచితక్షేత్రజ్ఞు శ నందుఁ గూర్చినవాడ

వీపరమధ్యాన శ మేమికతన

తే. నొలసెనొకొ లోకములకు నొంకొక్కమిత

లేక నెమ్మదియున్నది శ యేకరంబు

విస్మయముఁ బొందె నామదిరవినఁగ నర్థ

మేని వినిపింపవే నాకు శ నితైఱుగు.

8

వ. అని యిట్లు ధర్మనందనుండు నివాతనిశ్చలదీపప్రకారంబున
నున్నయపురమపురుషుం బ్రార్థించి మఱియును.

9

తే. క్షరము నక్షరమును సేవ శ కర్తయును వి

కర్తయును సేవ యాద్యంతరగతులు సేవ

యొక్కఁడై వెలిఁగెడుపురుషోత్తమాభి

ధానవాచ్య వినమ్రవాత్సల్యకల్య.

10

వ. ప్రసన్నుండ వగుము నాడెందంబు సందియంబు వాయం
జేయవే యని విన్నవించినం బాచజన్యధరుండు బుద్ధియు
మనంబు నిందియంబులును గోచరత్వ సంప్రాప్తంబులు
గావించి కొంచెపునగవున నెమ్మొగం బొప్పు నప్పుడమితేని
నాలోకించి యిట్లనియె.

11

సీ. గంగ యెవ్వనిఁ దన శ గర్భంబునం దతి

శ్లాఘాసమేత యై శ సంభరించె

భార్గవు డెవ్వనిఁ శ బరమశిష్యుఁడుఁగాఁగఁ
 బడసి గురుత్వ మె శ క్కుడుగ నెగడె
 నారాముఁ డెవ్వని శ తో రాసి యిరువది
 మూఁడుదినములకుఁ వాఁడి 1దొఱఁగెఁ
 గాశీశుకస్యలు శ గారణంబుగఁ బోరి
 యెవ్వని కోడి ర శ నేక సృపులు

తే. వేదములు నాలుగును ధను శ ద్వేదమును మ
 హాస్త్రములుఁ జెంది యెవ్వని శ యందు వెలిఁగె
 సట్టిభీష్ముడు నన్నిప్ప శ డాత్మఁ దలఁచు
 చునికిఁ దద్గత మయ్యె నా శ మనము నధిప. 12

క. అనలము శమించుచాడ్పున
 ననఘు యతండు పరమోన్ను శ ఖాత్ముడై తా
 ననుఁ దలఁచె విందియింబులు
 మనమునఁ దగ నిగ్రహించి మహితసమాధిక్. 13

క. శరతల్ప శిగతుం డతఁడే
 శరణంబుగ నాశ్రయించి శ సద్భావవ్యా
 ప్తిరతుం డగుటను విను త
 త్పరత సతనియందు నాదుభావం బెలసెన్. 14

వ. ఇది మదీయధ్యానంబుఁజెఱంగమ్మహాత్ముడు వసిష్ఠశిష్యుండు
 భూతభవిష్యద్వర్తమానవేది సర్వవిద్యాధారభూతుం డాతం
 డస్తమించిన ధాత్రీ యస్తమితసుధాగభస్తి యగురాత్రి

యుబోలె నగు సకలజ్ఞానంబులు ననాశ్రయంబులై పానుం
గుపడుం గావున నీవతనిపాలికిం బోయి నీయడుగందలంచిన
యఖిలధర్మంబులు నడిగి చెప్పించుకొని నిశ్శేషనిరస్తసంశ
యుండవు గావలయు నని యానతిచ్చిన సమ్మానవపతి గడ్డ
దకంతుం డగుచు నావైకుంఠున కిట్లనియె. 15

ఉ. శంతనుసూనుగౌరవముసర్వము మున్నును వింటి విపుల
త్యంతము వేడ్కఁజెప్ప సతఁడట్టిఁడ యాతని నీవు మున్నుగా
నెంతయుభక్తిఁగాంచుటకు నేమదిఁగోరెద నమ్మహాత్ముఁడు
సంతస మంచు నీదయినసన్నిధిఁ గాంచిన భక్తవత్సలా. 16

వ. ఉత్తరాయణంబు వేదికొని యున్నయన్నరోత్తమండు బ్ర
హ్మమయనిధి యయిననీ సందర్శనంబుగోరు నామిఁదియను
గ్రహంబునను సతనియెడం గలుగుపరిగ్రహంబునను దేవా
నీవిట్లు సేయవలయు ననుటయు నద్దేవకీనందనుండు సమీప
గతుం డగుసాత్యకిం గనుంగొని రథంబు సమకట్టు మని
దారుకునకుం జెప్పము భీమార్జున సకుల సహదేవులను
గృహ యయుత్సు సంజయులను రావింపు మనిన సతం డట్ల
చేసి దారుకుండునుం దే రాయితంబు గావించె. 17

క. అది రత్నరుచులపెల్లన

నుదితార్కునిఁ బోలి వెలుఁగుచుండెను జవసం

పదుదీర్ఘసత్త్వసారా

స్పదసుగ్రీవాదిరథ్య శ సంతోభితమై.

వ. ఆసమయంబున నక్కడం బారాశర్యనారద దేవల దేవస్థానంబు
వాత్స్య దేవరాత ప్రభృతిపరమమునంద్ర పరివేష్టనంబుగలిగి
గాంగేయుండు గృహగణపరివృత్తుడైన చంద్రుండును
బోలెఁ దల్పిఘాతశాతశరశతంబులచేత శోభిల్లి సందర్శనీయ
గభ స్తివితానుం డగునస్తమయసమయభానుం గ్రేణీసేయు
చుఁ గృష్ణం జ్ఞంబున నిరతిశయనిష్ఠ నిలిపికొనియుండి
చేతులు మొగిడ్చి సుపుష్పస్వరంబున నిట్లని స్తుతియించె. 19

అల్ల భీష్ముండు కృష్ణుని భక్తియుక్తుండై స్తుతియించుట. శ్లో.

సీ. శుచియును హంసుండు శ శుచిషత్తుఁ బరమండుఁ
బరమేష్ఠియును నగుభవ్యుఁ గొలుతు
మునులును సురలు నె శ వ్యనియున్నరూ పెఱు
గరు సర్వవిదుని నశ్వురుషుఁ గొలుతు
శుత్రులు సెప్పంగ మహామతులఁ దుఃఖాపదం
బుగ నెఱింగెడుపుణ్యమూర్తిఁ గొలుతు
లోకంబు లెల్లఁ గల్గుట నిల్చు టొడుంగుట
తనయంద యగుమహాశ్ర త్తరునిఁగొలుతుఁ

తే. బక్షి రత్నచయంబుఁ బుష్పవ్రజంబు
బంజరముత్యాడునార యుపాశ్రయముగ
నుండుచాడప్పన విశ్వంబునుండుటకు సు
ఖాస్పదం బగుపుండరీకాక్షుఁగొలుతు. 20

ఆ. హరి సహస్రశీర్షుఁ శ బరము సహస్రాక్షు
వేదమయు సహస్ర్రపాదు నలఁతు

లైనవారికంటె శ నలతి పెద్దలకును
జాలఁబెద్ద యగుదశయాభుఁ గొలుతు. 21

క. అమృతమయు ఋగ్యజుసాని
మముల యుపనిషద్వచస్సమాజములకు వా
చ్య మయినపురుషోత్తము ని
క్కము రూపగువాని భక్తిగమ్యుఁ దలంతున్. 22

ఆ. అరణి నగ్ని వాడముకరణి దేవకియందు
విప్రకర్మయజ్ఞ శ వేదగుప్తి
కై జనించె నెవ్వఁ శ డవ్వసుదేవనం
దను భజింతు నేక శ తానిరూఢి. 23

తే. ఒకఁడు పండెండుమూర్తులై శ యుండునట్లు
గా హిరణ్యవర్ణం బగు శ గర్భ మదితి
దాల్చియెవ్వానిఁగనియె దై శ త్యఘ్ననట్టి
దేవు సూర్యాత్మకునిఁబ్రేమ శ తింతువిష్ణు. 24

క. సురపితృకోట్లం బూర్వా
పరపక్షదినముల నమృత శ పానపీఠిం
బారయం జేయుదు వెలింగెడు
హరి సోమాత్మకునిఁ గొల్తుఁ శ నాత్మేశ్వరునిన్. 25

తే. విశ్వసృజు లనుమునులచే శ వితత మగుస
హస్సవత్సరకలితమ శ హాధ్వరమునఁ
గశ్యపబ్రహ్మయెవ్వానిఁ శ గనియెఁగనక
పక్షుఁదార్జ్యుత్కృదలతున శ పృథ్వీనాభు. 26

- క సువ్యక్తక్షేత్రంబున
 నవ్యక్తాకృతినిరూఢి శ నాసీనుడై
 భవ్యత నుండెడుక్షేత్రా
 త్మవ్యపదిష్టుఁ బ్రణుతింతు శ దామోదరునిక. 27
- క. ప్రకృతివికృతు లనుషోడశ
 వికారముల బెరసి ప్రకృతి శ వికృతిత్వము లొం
 దక యుండఁ గాంతు రెవ్వని
 సకలమునులుఁ దలఁతు నట్టి శ సాంఖ్యత్కుహారిక. 28
- క. అతశ్చరమారుతములు
 శాంతములుగఁ జేసి యనల శ సత్త్వము శమముక
 దాంతియుఁ గలజనములు గను
 నంతర్వితుఁ గొలుతు జలశ శ యను యోగాత్మున్. 29
- క. ఉపరమముం బ్రాపించిన
 యపుణ్యపుణ్యములు గలుగు శ నతిశాంతులు భ
 వ్యపుగతిఁ బొందెడు నానం
 దపురూపుని విష్ణుఁ దలఁచె శ దను మోక్షాత్మున్. 30
- తే. చరణనాభిశీర్షంబులు శ ధరయు నంత
 రిక్షమును దివమును జగ శ చ్చక్షురగ్ని
 దిశలు దృఙ్ముఖశ్రోత్రముల్ శ దీప్తులమ్మ
 హంగునకునట్టిహరిని లో శ కాత్ముఁదలఁతు. 31
- క. భూతముల మ్రింగి లోక
 వ్రాతము జలమయముఁ జేసి శ వశ్యాత్మతని

ద్రాతిశయంబున బాలుం

డై తేలడువానిఁ దలఁతు శ హరి మాయాత్మున్. 32

తే. అంబుదంబులు గేశంబు శ లందు నదులు
సర్వతనుసంధులందును శ జలధు లుదర
దేశమునయందు నున్నట్టి శ దేవదేవుఁ
గొలుతుఁడోయాత్ముడేవకి శ కొడుకుఁ గృష్ణు. 33

తే. వదనబాహూరుపదము లె శ వ్యాడు విప్ర
రాజవైశ్యశూద్రులకు సు శ శ్రభవదేశ
ములుగ వెలుఁగొందునమ్మహా శ మూర్తివిభవ
దీప్తువర్ణాశ్మకునిఁబ్రణు శ తింతువిష్ణు. 34

క. మాసర్వయనాబ్దమయో
దాభిసితరూపుఁడయి సృష్టి శ బ్రళయంబుఁ దగం
జేసి పాలుపారు శౌరి ను
పాసింతును యోగిభోగ్య శ బలుఁ గాలాత్మున్. 35

క. మునిదివిజాదికలోకము
లనంతుఁ డన జగతి కెల్ల శ నాధారం బై
పెను పొందెడు శేషాత్ముని
వినుతింతు విష్ణుభక్తి శ విభవవిధాయిన్. 36

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు
ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల శ నవయవరూపో
త్పాదకలితు లెవ్వనికి
నాదేవుని సంస్తుతింతు శ హరి దేవాత్మున్. 37

- క. సర్వమునుదును దానున్
సర్వముఁ దనయందు నుండు శ సంచారంబున్
సర్వమునకుఁ దనవలనన
సర్వాత్మకు నట్టివృష్టి శ సత్తముఁ దలఁతున్. 38
- క. మీ నయి తా నతలగతం
బైననిగమచయముఁ దెచ్చి శ యజునకు నొసఁగం
గా నేర్చినసుమనస్స
1 మ్మానితవిగ్రహం భజితు శ మత్స్యాత్మ హరిన్. 39
- క. అమృతమథనమున మంథన
గము లీలోద్ధరణకేలిఁ శ గైకొని సురసం
ఘమునకుఁ బ్రియమొనరించిన
యమేయుఁగూర్మాత్మనంబుజాక్షుంగొలుతున్. 40
- క. వారాహరూపమునఁ బెం
పారినతనదంష్ట్ర నొకట శ నవని సగిరికాం
తారంబుగ నెత్తినయా
శౌరి గోడాత్ముఁ దలఁతు శ సమ్యక్చక్తి. 41
- ఆ. నారసింహవపురు శ దారభావము నొంది
ఘను హిరణ్యకశిపు శ ఖరనఖముల
వచ్చి దీప్తమూర్తి శ వజ్రులనుసంహత్ము
నాత్మభవునిభక్తి శ నాశ్రయింతు. 42
- క. వామనరూపంబున ను
ద్దామబలున్ బలి నడంచి శ త్రైలోక్యాది

కామితం బేర్చినయద్భుత

ధాముం గాంతాత్ముం దలతు శ దామోదరునిఁ. 43

ఆ. పరశురాముం డనఁగ శ భవ్యుండు జమదగ్ని

కుద్భవించి యిరువ శ దొక్కమాటు

మనుజపతుల నెల్లఁ శ దునిమినకోభాత్ము

నధికభక్తి శాన్తి శ నాశ్రియితు.

44

క. క్షతాత్ముం గొలుతు దశరథ

పుత్రుఁ శ్రీరాముం డనఁగఁ శ బాలించినదేవుఁ

శత్రుభయదు రావణ నొక

మాత్రం దునుమాడినట్టి శ మధుసూదనునిఁ.

45

క. హలముసలధరునిఁ గరుణా

నిలయవృద్ధయు రాము రాహిణీయు సీతాంగఁ

జలదనిభాంబరుని శుచి

దలతును గోవిందు శౌర్యధను భోగాత్ముఁ.

46

మ. యదువంశంబున వాసుదేవుం డనఁ గ్రీరడార్థంబు జన్మించి

దు | రృదదైత్యావలిఁ గూల్చి పాథునకు సాతరధ్యంబు తె

లోక్యన | మృద మారంగ నొనర్చి దేవమునిసమ్మానోద్ధృ

తిన్ భూభరం | బు దొలంగించిన చక్రినంబురుహనా భం

గొల్తుఁ గృష్ణాత్మునిఁ.

47

క. కలికాలచలితధర్మము

నిలువం గలయట్టివిష్ణు శ ని గల్యాత్ముం

దలఁతుఁ దురగవాహను మే
చ్చుల నెల్లం గీటడంచుశుభచారితుఁకా. 48

ఆ. తురము లైనభూతసంఘంబులుం జెల్ల
నక్షరస్వరూపుఁ డై వెలుంగు
నకలబుద్ధివృత్తి శ సాక్షి సాక్ష్యాత్ము న
స్పందబోధఘను ము శ కుందుఁ దలఁతు. 49

సీ. పరమేశ పుణ్య సు శ బ్రహ్మణ్య భక్తవ
త్సల మహాదేవ 1విశ్వప్రకాశ
కరణ హృషీకేశ శ వరద నారాయణ
రాజీవనయన హిరణ్యనాభ
యజ్ఞలలోక నమస్కృతాంఘ్రిసరోరుహ
యజ్ఞాంగ యచ్యుతయమృతరూప
సీకు మౌక్తికేంద్ర గరుణింపవే యతసీకు
సుమవర్ణితాంబరము ధరించి

ఆ. యున్ననిన్ను నెవ్వ శ రుల్లంబునందుఁ ద
లంతు రట్టివార శ లకు భయంబు
గలుగ దెందు నేమి శ కార్యంబులం దెప్పు
వినుతమంగళాయ శ తనమ వగుట. 50

క. మంగళము విష్ణుదేవుఁడు
మంగళ మెమ్మెఁ దలంప శ మధురిపుఁ డుద్య
న్మంగళ మంభోజాత్ముఁడు

మంగళ మఖిలము విహంగమధ్వజః డరయన్. 51

క. నారాయణపరములు నిజ
మారయ బ్రహ్మాంబుఁ బరము శ నంచితసత్యో
దారతపంబులుఁ గావున
నారాయణపరత పీని శ నాల్గితి నిచ్చున్. 52

తే. విష్ణుమయమగ్ని హవియునుఁ విష్ణుమయము
విష్ణుమయముసర్వంబునుఁ విశదబుద్ధి
నిట్లగుటఁ గంఠఁ గావునఁ నించుకేనిఁ
గల్మషము నాకు లేకున్కి శ గానవచ్చు. 53

క. శరణాగతుండ భక్తుండఁ
బరమపదవి గోరెదను శుభంబుగ నన్ను
బరికించి యేది మేల
య్యిరవు దొరకొనంగఁ దలఁపరవే కమలాక్షా. 54

తే. తపమునకు విద్యకును జనుగ్రస్థాన మైన
జననరహితుని యజ్ఞాత్ము శ శౌరివాఙ్మ
యాధ్వరాల్చితుఁ జేసితి శ నాజనార్ద
నుండు మద్భజనమునఁ బ్రీతుండు గాత. 55

క. అని యి ట్లతులస్తోత్రం
బున హరిఁ బూజించి గంగశ్రుతుఁడు మదిలో
న నమః కృష్ణాయ యనుచు
వినతశిరస్కుండయి మ్రొక్కెఁగ్రవిశ్రుతభక్తిన్. 56

వ. అని పలికె నని చెప్పి వైశంపాయనుం డిట్లనియె. 57

క. స్తవరాజు బనంగ ముని
 స్తవనీయం బైనయీవ్యూహకపిభవ్య
 స్తవనామృతార్ణవము సు
 స్తవనంబున నిచ్చు సుగతి శ జగతీనాథా. 58

క. విను జనమేజయభూవర
 యనుత్తమం బయినయీమృహస్తవము పఠిం
 చిన వినినను వాసిన శ్రీ
 యును నాయువుఁ బెంపుఁ బేరునొసఁగు జనులకున్.

వ. అని చెప్పి వైశంపాయనుండు వెండియు నిట్లనియె. 60

తే. అట్లు హరిఁ బ్రస్తుతించి శాంతతాత్పర్య
 నూరకున్న శాంతనవుని శ భూరితేజు
 నమ్ముకుందునిఁ గీర్తించి శ రచటనున్న
 పరమమునులు గద్గదికతోఁగరువరేణ్య. 61

వ. అంత నిక్కడ. 62

ఉ. ఆ దివిజాపగాతనయునంచితభక్తికిఁ బీఠిఁ బొంది దా
 మోదరుఁ డప్పు డన్నరవరోత్తముచిత్తమునందు సర్వలో
 కాదృతదివ్యబోధనుహిమాంతిశయం బుదయింపఁ జేయుచుం
 దా దయతోడ సెజ్జ డిగిరధర్మజుమోమునఁజూడ్కి పర్వంగన్

వ. భీష్ముపాలికిం బోదము ర మ్మని పలికి కృతపరికరబద్ధుం డై
 వెడలి రథం బెక్కి సాత్యకిం దనపిఠిందివలనం బెట్టికొనియె
 ధర్మనందనధనంజయు లొక్కతేరును మారుతినకులసహదేవు
 లొక్క యరదంబును గృపయుయుత్సుసంజయు లొక్క
 స్యూదనంబును నెక్కి తదీయంబు లగు నేమీనాదంబులు

దిక్కులం బిక్కటిల్ల నుచితపరివారపరివృతు లై నడచి ర
ట్లరిగి యస్థికేశబహులంబును బహుద్విప 1కుంభఖండ నర క
పాలపాళీనిబిడంబును నై ప్రేతపత్యనుభూతోజ్ఞితం బైన
యాపానభూభాగంబు ననుకరించు కురుక్షేత్రంబు దతీయు
సమయంబున నయ్యంబుజాతుండు పాండవాగ్రజుతోడ. 64

తే. దూరమున నైదుమడుపులు శ దోచుచున్న

యవి నశేశ్వరమునువీని శ యందుఁగాదె

పరశురాముండు సేసెఁ ద శ ర్పణమునృపుల

రక్తమునభూరితరపితృ శ భక్తివెలయ.

65

మ. షీతి నెందుం జరియించి భూపతుల నిశ్శేషంబుగా నేకవిం
శతీవారంబులుద్రుంచియాతఁడుదుదిశశాంతత్వముంబొందెను
వ్రతుఁడై నావుడునమ్మహేశుడతఁడీశక్రార్యంబుసేయంగనే
ల తొడంగెన్ నృపులెట్లుగల్గిరిలయెల్లంగైకొనం గ్రమ్మెఱన్.

వ. అనుటయు నచ్యుతుండు సప్తరశురాముజన్మ ప్రపంచంబును
దదీయక్రోధకారణంబును నృపలోకమారణంబును భూపాల
వంశపునస్సంభవ వ్రకారంబును మునులవలన వినినచొప్పు
నం జెప్పెద నని యజ్ఞనపతి కిట్లనియె.

—శక్తికృష్ణుండు ధర్మజనకుఁ బరశురాముని చరిత్రంబు నెప్పుటన్—

సీ. కలఁడు జహ్నుండనఁ శ గాఁదొల్లియొకమహీ

పతియజహ్నుండుద శ త్పుత్రుఁడువాని

కుదయించె బల్లవ్రా శ డుర్వీశ యాతని
 కొడుకు తపోనిష్ఠఁ శ గుశికుఁ డింద్రు
 మెచ్చించి జగముల శ మేటి నాఁ దగుపుత్రు
 వేడిన దాన న శ విభున కుద్భ
 వ మ్మయి కౌశికుఁ శ డిమ్మహి గాధినా
 మమ్మునఁ బరఁగె న శ మ్మనుజవిభుఁడు
 తే. సత్యవతి యనుతాకన్య శ సప్రమోదమున
 ఋచీకున కిచ్చె న శ మ్మని సుకర్మ
 నిరతి సంతానవాంఛమై జరుయుగంబుఁ
 దనకు మామకునై కల్పి శ తముగఁజేసి.

ప. ఆభ్యుదయమునందనుండ చురువులు నిజభార్యముందట నిడిక్షత్తి
 యాజేయుండును క్షత్రియసూదనుండును నగు క్షత్రియో
 త్తముం డిచ్చురువున జన్మించు దీని మీతల్లికి నిమ్ము తపో
 ధృతిశమంబుల నుత్కృష్టం డగు ద్విజశ్రేష్ఠుండు దీనివలనం
 బుట్టు నిది నీ పుష్పయోగింపు మని వాని నేర్పరించి భవజ్ఞ
 ననీజనకు లిప్పుడ వచ్చెద రని చెప్పి నదీన్నానార్థి యయి
 యరిగెం దదనంతరంబ తదాశ్రమంబునకుం దీర్థయాత్రాప
 రం డయి గాధి గృహిణీసహితంబుగాఁ జనుదెంచిన సత్య
 వతియును నిజభర్త గావించినచరుద్వయంబు మాతకుం
 జూపి తత్ప్రభావభేదం బుపన్యసించినం బీత యై యద్దేవి
 పరమపావనస్నానం బాచరించి చరు పుష్పయోగించు నప్పు
 డజ్ఞానంబునం దనచరువు కూతున కిచ్చి కూతుచరువుదా
 నుపయోగించె నయ్యనలెనుం దలంపులేమి నాలేమ

యిచ్చినభంగిన కుడిచే నంత భార్గవుండు వచ్చి పత్నిం
జూచి దివ్యబోధంబున నెఱింగి క్షత్త్రియాంతకరం బగు
గర్భంబు ధరియించినదాన వనవుడు సత్తరుణీయుఁ దత్పా
దంబులకుం బ్రణత యై మీరిఁగ్లన తీఁ దగునె యని వడ
వడ వడంకుచుఁ గేలుమొగిచి నిలిచిన సత్తపోధనుం డత్తైఱ
వతో నత్తైఱుగు నాతలంపున వచ్చినది గాదు భవన్మాతృ
బుద్ధిహానింజేసి చరువ్యత్యాసంబున నయ్యె నీకుఁ గూర
కర్ముండును మహాబలుండును నగుపుత్రుండుద్భవించు నా
యమకు బ్రహ్మభూతుండును దపోధనుండును నగువాఁ
డుదయించు నేను దపంబున విశ్వబ్రహ్మంబు సచ్చరువున
నావహించినవాడ నని పలుకుటయు.

69

క. అమ్ముగ్ధ యతని కిట్లను

నిమ్మాడుజగములు మీర శ్ లితరంబులుగాఁ

గ్రమ్మనఁ జేయఁగఁ జాలుమ

రెమ్మెయి నైనఁ గృప సేయ శ్ రే నామీదఁ. 70

ప. కూర్మం డగుకొడుకుం గనుట కోర్వననుటయు ననుగ్ర
హతిశయంబున సమ్మహాముని యవ్వీశేషంబు నాపుత్రునకు
లేకూడెడుఁ జాతునియం దావహిల్లెడు నీ కెట్లు ప్రియం
బట్ల కాఁ గలయది యనియె నట్ల యత్తన్వి తపోనిరతుం
డును దాంతుండును శాంతుండును నైననుదగ్గిం గనియె
బ్రహ్మస్వి సద్గుణు మగు విశ్వానిరున్ది గాధిపత్ని గాంచె.

క. జమదగ్ని సర్వవిద్యా

సమేతుఁడు నుదారగుణుఁడు శ్ర జాపాగమవే

దిమతియు నగురామునిఁ గాం

చె మహీపతిహాననశీలు శ్ర శిఖనిభమూర్తిక.

72

వ. అక్కాల్లంబునందు హైహయవంశవరుండు.

73

ఉ. దుర్జయవికృమోజ్జ్వలఁడగు శ్ర దోషవివర్జితబుద్ధి కార్త వీ
ర్యాష్ట్రనుఁ డేడుదీపులు నశయాన్వితశూరత నేలు చుండు ధ
ర్మార్జవలోలబుద్ధియు మహాస్త్రబలంబు సహస్రబాహుతా
స్ఫూర్జనముక వెలుంగఁగ నృ శ పుల్ దనయాజ్ఞఁ దలక
వహింపఁగక.

74

క. ఆరాజు నగ్నిదేవుఁడు

గారవమున నడుగ నతఁడు శ్ర గడుఁబెంపున నా

హారముగ నిచ్చె గిరినగ

రారణ్యగ్రామఖర్వ శ్ర టాదు లతనికిన్.

75

వ. ఇచ్చిన నగ్నిదేవుం డాహారంబుగాఁ గొనుతరువాత మిత్రా
వరుణానందనునాశ్రమకాసనం బతండులేనిసమయంబున సమ
సిన నమ్మహాత్ము డెఱింగివచ్చి యాసర్వభక్షకునకు రక్షణం
బాచరించుచు వర్తించుకార్తవీర్యునిం గని కనలి నీవు మదీయ
తపోవనంబు పరిహరింపక గహనసామాన్యబుద్ధిం గొల్పితి
నీబాహులు రాముండు నటకువాఁ డని శాపం బిచ్చె
సహస్రబాహుండును దానికి విషాదంబునొంది యధిక
తాత్పర్యంబుతో ధర్మకార్యంబుల నడపు చుండె.

76

క. శాపము గారణముగ నా

భూపతి కవినీతు లైన శ పుత్రులు సబలా

టోపాత్ములు పలువురు సిం

హోపములు జనించి ధాత్రి శ నుద్భటవృత్తిన్. 77

వ. ఎందునను జరియించువా రొక్కనాడు జమదగ్నియూశ్ర
మంబునకుం బోయి యతండును జామదగ్నియందును
నయ్యెడ లే కుండ హోమధేనువును వత్సంబునుం దమ
మందిరంబునకుం గొని వచ్చి రిట్లు దెచ్చుట సహస్రబాహుం
డెఱుంగడు. 78

క. అట రాముఁ డెఱిగి పరమో

ద్భట మగుకోపమునఁ జాప శ పరశుముఖమహో

త్కటశస్త్రాస్త్రంబులతోఁ

బటుగతి వచ్చెను సహస్రశ్రబాహునిమీఁదన్. 79

+శి పరశురాముఁడు కారాపీఠ్యాదునిఁ జంపుట శి+

ఆ. వచ్చి ముట్టి కయ్య శ మిచ్చిన నవ్విభు

నొంచి బాహువనముఁ శ జంచదుగ్ర

పరశుఘోరధార శ పాల్ సేసి పోయి ని

జేచ్చునుడె మేది శ నీశవర్య.

చ. అతఁడు సమిత్కుశాభిహరణార్థము గానకు నేఁగి యుండగా
నతికుపితాత్ము లై కడఁగిరయర్లునుసూనులువోయి ముట్టి త
త్పితృశిరమున్ వెసం దునిమిశ్రీతిమెయిం జనుదెంచి రమ్మ

సో! ధృతుఁ డట వచ్చి వారిచరితం బెఱిఁగెం దమఁ
సెప్పఁగన్.

వ. అట్లెఱింగి.

శా. రాముం డుద్ధతరోషపావకశిఖా శ్ర ప్రస్ఫీతుఁ డై తున్నుడు
భూమిశాలిఁ గుఠారధార నని విస్ఫూర్జదత్తి హైహం
స్తోమం బాదిగఁ జొచ్చి రాజకులముంద్రున్మాడిచేసెన్సప
ద్దామకీడను రాద్ర మొప్పు నిల రక్తస్యందసంసిక్తఁ గన్

వ. ఇట్లు సేసి పరమకృపావిష్టహృదయుండై తపోవనంబునకుల
జనియెఁ బదంపడి బహువత్సరంబులు సనిన పిమ్మట విశ్వా
మిత్రపౌతుండైన పరావసు వనురాజు దుర్విసీతుండై
గర్వోద్యేకంబునం బరశురాము నధిక్షేపించి రాజులకు
వెఱచి డాఁగి యున్నవాడ వని విశిష్టజనసన్నిధిం బలికి
బాల వృద్ధభావంబున నుపేక్షితులై యతనిచేత మున్ను
చావక యున్నప్రతర్దనాదుల నుగ్గడించి. 84

ఆ. నృపులు గారె వారు శ్ర సీవు మిథ్యాప్రతి

జ్ఞాభిమాని వనుకు శ్ర నతఁడు మగుడ

రోష మెత్తి కడఁగి శ్ర కూరత నాబాల

వృద్ధముగ నరేంద్ర శ్ర వితతి నఱకె. 85

వ. గర్భంబుల నున్నయర్భకులను మఱియు వివిధప్రకారంబులఁ
బోరం దప్పి పోయి పుడమి యేలురాజులం గాలాంతరంబుల
వెదకి వెదకి వధియించె నిట్లిరువదియొక్కమాఱు నేల
నిజుత్త్రంబుగావించి యశ్వమేధయాగంబు సేసి దక్షిణగా

నీక్షితి యంతయుఁ గశ్యపున కిచ్చెఁ బదంపడి యమ్ముని
యాజామదగ్నుతో నిట్లనియె. 86

తే. అశ్వమేధయాగంబున శ నవనియెల్ల
నాకు దక్షిణగా నిచ్చినాఁడ వింక
నాధిపత్యంబు నీకు లే శ దరుగు దక్షి
ణాబ్ధిపారదేశమునకు శ ననఘచరిత. 87

వ. అని పలికి యందేని నేమేనియుం దెలుగున శేషించినరాజ
పింఛంబునకు నిశ్చేషత్వంబు వాటిల్లకుండుం బరిహరించు
బుద్ధిం బలికిన నప్పురుషసింహుండు నట్లకాకయని పోవ నతని
వలనివెఱపున నవ్వలనిసముద్రిండు శూర్పాకార ప్రదేశంబు
బెరయం గొంతదేశం బతనికి విహారస్థానంబు గావించె నివ్వ
ధంబునం గశ్యపమునీంద్రిండు పరిగ్రహించి భూమిభూసుర
ప్రకరంబుల కిచ్చి తపోవనంబున కరిగె భూమియు నతనిపేరఁ
గాశ్యపి యన నెగఁడఁ గొండాకకాలంబునకు వైశ్యశూద్ర
ప్రముఖులు దర్శితులై వివిధప్రకారంబుల విప్రదారధనధా
న్యాదు లపహరింపం దొడంగిరి. 88

సీ. పదపడి విప్రులు శ పథము దప్పి వధంబు
మద్యపానంబు సరస్వార్థవర్తు
లైనసాధులధన శ మపహరించుటయును
మొదలు గాఁగ నకృత్యములకుఁజొచ్చి
రధ్వరాదికసత్కి శ యల్ ప్రవర్తింపక
తెక్కలి బంది యేరదిక్కులందుఁ

వటు చయ్యె నిమ్మెయి శ ధర్మంబు సెడి యధ
ర్మంబు వర్తించి యరరాజకత్వ

ఆ. దోషజాత మైన శ దురితబాహుళ్యంబు
గుతిలపెట్ట భూమి శ యతలమునకు
బోవ నెఱిగి కశ్య శ పుడు నిజోరుపు నెఱి
గ్రుచ్చి దాపు గాఁగ శ నిచ్చి యెత్తె. 89

వ. అది కారణంబుగా ధరణి యుర్వి యనం బ్రసిద్ధి వహించె
నయ్యుద్ధరణ సమయంబున గాశ్యపి గశ్యపుని వేడుకొని
యత్తమ క్షత్రియులు దండనీతి ప్రయోగంబునం జేసి
ధర్మంబు రక్షించి తన్ను సురక్షితం జేయువారు గా వరంబు
వడయుటకై యమృహామునితో నిట్లనియె. 90

భూదేవి కశ్యపునితోఁ బరశురామునిచేఁ జావనిరాజులఁ జెప్పట.

క. నాయం దచట నచట రా
మాయతబాహువిభాతికగపడనిఘనుల్
ధీయుక్తులు గల రన్నర
నాయకులను వినుము పనుపురసను రక్షింపఁ. 91

వ. అని పలికి యద్దేవి దనసురక్షితత్వంబున హైహయలు
గొందఱు చావునకుందప్పటయుఁ బౌరవాన్వయప్రభవుం
డగువిదూరధనుతుండు ఋక్షవత్సర్వతంబున ఋక్షంబులచేత
రక్షితం డగుటయు సౌదాసవంశజనితుం డొక్కరుండుపరా
శర సంయమివరునధ్వరకాలంబునంజేరినఁ గారుణ్యతిశయం

బున నమ్మహాత్ముండు వాని శూద్రప్రవర్తనంబున సర్వ
కర్మంబులుఁ జేయించుకొని రక్షింప సర్వకర్ము డనంబరఁ
గుటయు శిబిమనుమఁడు గోపతి యనువాఁడు వనంబున
గోవులు రక్షించిన బ్రదికి యునికియు బ్రతర్దనపుత్కుండు
వత్సభిధానుండు వత్సంబులు గోవృంబున రక్షణంబౌచ
రింప సంచరించుటయు దివిరథతనయుండగు దధివాహను
కొడుకంగుం డనువాఁడు గంగాకూలంబున గౌతమమునీం
దునిరక్షంజేసి నిర్భయుండై వర్తిల్లుటయు బృహద్రథకుల
జాతుండు భూరినామధేయుండు గృధ్రకూటశైలంబున గో
లాంగూలంబులు రక్షించుటవలనఁ గలిగి యుండుటయుమరు
త్తసంతానసంభవులు చతుర్వర్షవయస్కులగువారుమువ్వరు
సముద్రిండు రక్షకుండై పెనుపందతీరంబునం బెరుంగుట
యుం జెప్పి వారు తమక్షత్రియులు వారలు సమ్యక్పరిపాల
నంబున నన్నరయువారు గా ననుగ్రహించిన నచలితనై
యుండెద.

92

క. వారలపెద్దలు నాకై

పోరఁ బరశురాముచేతఁ శ బాలిసిరి నాకుఁ

వారి నధిపతులఁ జేయుట

గోరం దగుఁ గాన యిట్లు శ గోరితి ననఘా.

93

తే. అనిన విని వారి రావించి శ యమ్మునీందు)

డందఱును జూచి యాధిప శ త్యమునకిమ్మ

హాభుజులు దగువా రని శ యవనిఁ దగిన

యట్లు విభజించి యభిషేక శ మాచరించె.

94

క. ఆన్మపులవంశముల నా

నాన్మపతులు వుట్టి రిట్లు శ నరవర నృపసం

తానములు పెక్కు గలిగి మ

హీనాథత్వమున వ్రాలె శ నెందును గలయన్. 95

క. అప్పురుసునఁ బెరిగినన్మపు

లిప్పుడు భారతరణోప శ హృతు లై పలువుర్

గుప్పలు గొనఁ బడి రనికిం

దప్పినవాఁ డొకఁ డొకండ శ ధర నంతంతన్. 96

వ. నీవడిగిన పూర్వవృత్తాంతంబు చిత్తాయత్తంబుగా నెఱింగిం

చితి ననవుడు ధర్మనందనుండు గోవిందునితోడఁబరశురాము

డింతటివాఁ డగునే కోపంబును విక్రమాటోపంబును జిత్రం

బుగా ధాత్రి నిఃక్షత్రంబు సేసె నని పలికి వెండియు. 97

తే. ధరణియును ఋక్షములుఁ బరా శ శరుండు గోస

మూహములు వత్సములు గౌత శ మూడుఁ గపులుఁ

దోయధియు నింతపుణ్యంబు శ సేయునే జ

నంబుభాగ్యంబు నభివర్ణ శ నమున కెక్కె. 88

వ. అని యిట్లు 'సల్లాపంబులు సేయుచు మాధవధర్మజు లరిగి

యోఘవతీతీరంబున శరతల్పగతుడై గాంగేయుం డున్నెడ

కనతిదూరంబున రథావతరణంబు సేసిన భీమసేనప్రముఖు

లుం గృపాదులు నరదంబులు డిగ్గి రిట్లంధటు సంతరంగంబు

లేకాగ్నింబులు సేసికొని చేరంజని సాత్యవతేయ ప్రభృతి

ముసీంద్రులకుం బ్రణమిల్లి మఱి భీష్ముం గాంచి రట్లు సము

చితప్రకారంబునంగని యతనిం బరివేష్టించి యాసీనులైరప్పు
డచ్యుతుం డమ్మహాత్మునాలోకించి యుమ్మలించుచు నతని
తోడ. 99

సీ. నీకు మున్వోలె న శ వ్యాకుల మైయున్న
యదియె చిత్తంబు దేశహంబుపీడ
ఘనము మనగ పీడకంటె సందురు బుధు
లొకముల్కి యొడలిలో శ నున్ననలత
సేయు నెమ్మెయి బహుసాయకకీలత
మైనయంగంబునోవ్వడుగ నేల
యిట్టు లుండియు నించుకేనియు దుఃఖంబుఁ
బారయమి పితృవరశస్సార్థిగాదె

తే. దేవతలకు నైన శ నీ పుపదేశింతు
కలిమిలేములకు వికార మొంద
కుండ బోధవృద్ధులొరులు నికా దేర్పంగ
వలవ కునికి నిజ మశ్వార్యతేజ. 100

క. భూతంబులసంసరణము
భూతభవదృవికార్యములుఁ గర్మసము
ద్యోతనభంగియు నీయఱ
చేతివి కావె కురువంశశేఖరజన్మా. 101

అని వెండియు. 102

రాజులు రాగహీనుఁ డులైరాజితసుందరమూర్తి యట్టె వి
భ్రాజితసంపదున్నతివిభాసితవర్తనుఁ డట్టె కామినీ

రాజిమనోజ్ఞభంగిచతురత్వధనుం డటె బహ్మచర్యదీ
క్షౌజితమన్మథుండు నటేజన్మము లిట్టివి యెందుఁ గల్గునే.

క. సురలును నసురులు యక్షులు

నురగులు గంధర్వులును మహోద్ధతిఁబైపై

నురవడి వచ్చిన నొకఁడవ

పరాజితులఁ జేయు దుగ్గిరబాహుస్ఫురణ్. 104

చ. దమమును సత్యముం దపముదానము వేదములందుఁజూపవే
దమునను గల్గునెఱుఁగియూరధర్మవిధిజ్ఞతయున్ విరోధిభూ
రమణ విమర్దనకృసువిరాజితశౌర్యము నీకుఁబోలె నై
జము లగువాఁడు వేటొకఁడుశంతనునందనపుట్టఁడెన్నఁడున్

క. వేయేల సంభవించునె

సాయకతల్పమున నుండి శ చావగ నొల్లన్

నాయిచ్చుఁ గాక యనునరుఁ

డేయుగమునఁ జూడ వినఁగ శ నెచ్చట నైనన్. 106

తే. వసువులందును బెద్దవు శ వాసవాది

సురుల మిగులుదు గుణములరధరణిసురులు

సెప్ప విందు నీమహిమ నాచిత్తమునను

గందు ననుపమతేజ గంగగతనూజ. 107

వ. అని పలికి పాండవాగ్గ్రంజు జూపి.

108

కృష్ణుఁడు భర్తజాను భర్తము లుపచేకింప భీష్ము నియమించుట.

ఉ. నీవు తపోవిశేషమహాసీయతఁజేసి జగంబు లన్నియున్

భావమునం గనుంగొన న్మరపాలమహోత్తర చాలు దీతఁడ

త్యావిలచిత్తుడయ్యెనుహృదా ప్తమృతిఁ దురటిల్లునెవ్వగం
బోవఁగఁ దోపు నీదయినపుణ్యతమస్ఫుటవాక్యపద్ధతిఁ.

నాలుగు వర్ణంబులకును నాలుగాశ్రమంబులకు నిట్టిటివి
యర్హంబులని నాలుగువేదంబులం జెప్పినధర్మంబులు నీకు
విదితంబులు పవిత్రత్తినివృత్తులును సాంఖ్యయోగంబులును
బురాణేతిహాసంబులు ధర్మశాస్త్రంబులు నవగతంబులు సర్వ
సంశయచ్ఛేదనదక్షుండ వీ పీఠీతిపతి నాదరింపుము శోక
మోహాగ్రస్తం బగుజనంబు నిస్తరింపం జేయుట గదామిము
బోటుల బుద్ధివిస్తారంబునకు ఫలం బనిన విని మొగంబిం
చుక యెత్తి కృతాంజలియై గాంగేయుండు గోవిందున కిట్లు
నియె.

110

క. కర్తయును భర్తయును సం

హర్తయు జగములకు నీవ శ్రయాశ్రితజనఘా

రాత్రినిరాసనిపుణసం

కీర్తనయోగీశ్వరేశ శ్రకృష్ణవరేశ్వర.

111

వ. అని మఱియు ననేక ప్రకారములం బ్రశంసించి నాకు మే
లెయ్యది దానిని నీదివ్యచిత్తంబునం దలంపు మనపుడు నద్దే
వుం డిట్లనియె.

112

తే. అచలభక్తి నిత్యంబు నాశ్రయందు నీకుఁ

గలిమిఁజేసి నీయంతరంగమున నాదు

దివ్యరూపంబు నెలయించితఱి బ్రమోద

భాజనం బైతి భీష్మ తపస్స్వరూప.

113

వ. మేలు వేట తలంప నేల యని మెడియు.

114

క. భక్తియు నార్జవమును సం

యుక్తములై యున్న యట్టియుల్లంబున నా

సక్తి నిలుతు ని దొకడు వి

యుక్తం బైనను వసింప నుర్వీనాథా.

115

తే. అనఘ యిరుండింక నేబదిరయాఱుదిపస

ములకుఁదా నుత్తరాయణమునఁ జరింపఁ

దొడఁగు నీవప్లు దేహంబుఁవిడిచి యేఁగు

దపునరావృత్తిపదమున ౩ 1కభినుతముగ.

116

వ. వీరై వసువులు విమానంబులతో నంతరిక్షంబున నంశర్వీతు

లై నీరాక ప్రతీక్షించి యున్నవారది యట్లుండె నీవు సన్న

నీటోకంబున నెఱుక పొనుంగుపడుంగావున వీరెల్ల సకలధర్మ

వివేకలబ్ధికి నయి యరుగుదెంచి పరివేష్టించి యున్నవారని

తత్కాలసమాగతయోగ్యజనంబులం జూపి ధర్మపుత్రునుప

లక్షించి శోకోపహతబహుశ్రుతు డగునితండు దెలివొందు

నట్లుగా ధర్మార్థసమాధియుక్తంబు లగునుక్తివిశేషంబుల

ననుగ్రహింప వలయు ననుటయు నద్దేవకీనందనునకు దేవ

వృత్తు డిట్లనియె.

117

క. శివ నారాయణ యచ్యుత

భవదీయము లైనమధురభాషణములు నా

చెవు లానిన నమృతరస

ప్లవనంబునఁబోలెఁ బ్రేమద్రభరితుడ నైతిన్.

118

తే. వాస్విభుడ వైననీ నచోశ్రవైభవంబు
లో సమస్తంబు నుండుటలోకనాథ
నీదుసన్నిధి బలుకంగ శ నేర రాదు
పద్మభవునకు నేనెట్లు శ పలుకువాడ.

119

వ. విమానలనదృశంబు లగుశరంబులు సేయు వేదనంజేసి యంగం
బులు నంతరంగంబు నవశంబులై యున్నయవి ప్రితినంభావ
ణక్షమలేదు దౌర్బల్యంబున నెలుంగును నాలుకయుం
బస్సుటవర్తనంబులు గావే నెవ్విధంబున భాషింప నుత్స
హింతుఁ బ్రితిభాషాశక్తిలేమి సహించి నాదెసం బ్రసన్నుండ
వగుము ధర్మపుత్రిన కెయ్యది హితం బది నీవ చెప్పము
నీవుండ నేను జెప్పట గురుండుండ శిష్యుండు సెప్పినవిధంబు
గాదె యనిన విని భక్తార్తిహరుండైనహరి యతనితో నిట్ల
నియె.

120

క. కురువంశధురంధరుఁ డగు

పరమార్థజ్ఞునకు వినయశ్రవణితిం దగుని

ర్భరశర వేదన సెప్పితి

వరములు మూఁడిత్తుఁ గొనుమువసుధాధీశా.

121

క. శరములవలనను మూర్ఛం

బూరయక యొక్కింతడప్పిఁబూరయక నొప్పిం

బూరయక యవిధగాతుని

కరణి సుఖాత్ముడవు గమ్మూకొరవనాథా.

122

ఆ. అనఘ నీరువట్టు శ నాకలియును నెప్పుఁ

బూరయ కుండునట్టిభూరిశక్తి

నీకుఁ గలుగ నేను శ నెమ్మనంబునఁ దలం
చితిఁ దదీయపీడఁ శ జెంద కుండు.

123

క. విను సకలభూతముల వ

ర్తనములు గనునపుడు బుద్ధి శ దవులఁబడక యె
దును బరఁగి 1దివ్యబోధం

బున నలవడునట్టిపెంపుఁ శ బొందు మనింద్యా. 124

వ. మత్ప్రసాదంబున నీదృశప్రభావనిరూఢుండ వయి నెగడు
మని పల్కుటయు బారాశర్యాదిపరమార్కు లప్పద్మనా
భుం బ్రశంసించిరి దివంబున దేవమందుభులు మొరసె
మురారిభీష్మధర్మజులఁబాదం గుసుమవర్షంబు గురిసె
నప్పరోగణగానంబు వీతెంచె నచ్చటియందఱు నాశ్చర్యప్ర
మోదభరితహృదయులైరి తదనంసరంబ యంబుజాప్తుం
డపరగిరిశిఖరం బలంకరించె నప్పు డమ్మును లచ్యుతగాంగేయ
కౌంఠేయాంగ్రిజుల నామంత్రితలం జేసి గమనోన్ముఖు
లగుటయు నమ్మాధవయుధిష్ఠిరులును సాత్యకియును భీమా
ర్జున యమభులును గృపయుయుత్సుసంజయులును వార
లకుం బ్రణమిల్లిరి వారలును రేపు వచ్చెదమని నిజస్థా
నంబులకుం జనిరి కృష్ణాదులును దేవప్రతున కభిముఖు
లగుచు నట్ల పలికి వలగొని యరిగి యరదంబు లెక్కిరి
వారిపిఱుంద మున్ను వచ్చిన వారణరథతురగపదాతులు
బలసి కొల్చి పోవం బురంబునకు వారు వోవు సమయం
బున.

125

చ. దినమున నెల్ల నుష్ణకరదీప్తులు పర్వి రసంబుఁ బీల్చి వం
దినసకతాషధిప్రవితరతిం దెలి వొందఁగఁ జేయునేర్పు గ
ల్గినతనరశ్మిజాలమున శ్రీ లీలఁ జకోరములక మదింపఁ జే
య నుదయ మై వెలింగె నమృత తాంశుఁడు సేనకుఁ దన్ను
సేయుచున్. 126

వ. ఇట్లుదయించిన సుధామరీచి లోచనప్రీతి యాచరింపఁబెంపు
సుభగంబుగా శౌరిప్రముఖులు పురప్రవేశంబు సేసి నిజ
నివాసంబుల నుచితవర్తనంబుల నారాత్రి గడపిరి ప్రభాతం
బగుటయు. 127

తే. మంజుపాతకరవమును శ్రీ మధురమాగ
ధస్వనంబును వినుచు మా శ్రీ ధవుఁడు మేలు
కాంచి తత్కాలసముచిత శ్రీ కర్మజాత
మాచరించి భూసురులకు శ్రీ నర్ప లిచ్చి. 128

వ. మంగళప్రకారంబున నలంకరించి నిజాకృతి యాదర్శంబు
నందు దర్శించి యప్పుడు సన్నిహితుం డైన సాత్యకివదనం
బవలోకించి భీష్మునిపాలికిం బోవుటకుం బొండవాగ్రజుం
డాయితం బగుట యెఱింగి మనవెలువడు చునికి యెఱిం
గింపు మని పనిచే నంతకు మున్న యక్కురుపుంగవుండుఁ
బుణ్యసంకీర్తనాశీర్వాదంబులను భద్రాగౌన నాదంబులను
వీనులు వికసిల్ల మేలుకాంచి సమయకృత్యంబు లనుష్ఠించి
యుండ నాకృష్ణానుజుం డతనిం గని గాంగేయుకడ కరుగు
టకై రథంబు సన్నద్ధంబు సేయించి నీరజనాభుఁడు నీరాక

వార్చియున్నవాఁడని చెప్పటయు నమ్మనుజవతి పార్శ్వ
 గతుండ గుపార్థుం గనుంగొని మనయరదంబు సంఘటింపుము
 నేఁడు మొదలుగా నయ్యెడకు సైనికుల రాసికు మంత్రఃపరి
 వారంబు వచ్చు టుడుపుము శాంతనవుండు సందడిం బడ
 నర్హుండు గాఁడు విశేషించి పరమగుహ్యార్థంబులగు వాక్యం
 బులు మనకు ననుగ్రహింపఁగలవాఁడు గావున నిస్సమ్మర్దం
 బుగా నుపాసింప వలయు నని పలికి యొక్కింత విచారించి
 తగురాజులం గొందఱు బేరుకొని ధృతరాష్ట్రవిభుండును
 వారును వచ్చువారు వారిం బిలువం బంపు మనవుడుఁ బిలి
 పించి యతండు.

129

+శిశిర్మరాజు కృష్ణమలతోడ భీష్మపాలికిం బోవుట కిం+

క. 'అరదము వన్నిన నాభూ

వరుఁ డతడుఁను దాను నెక్కె శ వడముడి వే టొ

క్కరథమునఁ బిన్నతమ్ముల

నిరువురఁ గలపికొని యెలమి శ నేతేరంగళ. 130

క. వినుము మహాభూతము లే

నును సమధికరూపమున వి శ నుతభంగిఁ దగం

జను తెఱఁగు దోఁప నెలమిం

జనియెను వసుదేవసుతుని శ సదనంబునకుఁ. 131

వ. రథగమనరవంబునం గృపయుయుత్పసంజయులుం గూడు
 కొని రంత.

132

క. దారుడు పన్ని తేచ్చిన
తేరను వెలువడియె వాసు శ దేవుడును న
రులు నాలుగు నేమిక
లారవ మెసంగంగ బెరసి శ యరిగె నరేంద్రా. 133

క. జనమేజయస్య యంతకు
మును నారదముఖ్యులైన శ మునివర్యులు శాం
తనవునిపాలికి వచ్చిరి
వనజభవునికడకు సురలు శ వచ్చువిధమునన్. 134

వ. అట్లు సంయమివరపరివత్పరివృతుం డై యున్న యద్దేవవ్రతు
ని కడ సేర నరిగి శౌరి ప్రముఖులు రథంబులు డిగ్గి. 135

ఆ. తత్సమీపమునకు శ ధర్మనందనపుర
స్సరత నరిగి తొలుత సకలమునులఁ
బ్రణతిఁ దెలచి కదిసి శ బలసి యుపాసించి
రన్నదీతనూజు శ నధికభక్తి. 136

వ. అనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె. 137

మ. శరతల్పంబునఁ బొల్చుభీష్మకడకు శసంప్రీతి నక్కార వే
శ్వరుండుం దమ్ములుఁ గృష్ణుండుం జని మునివ్రాతంబుతో
గూడ న । పురమోదాత్తునిచుట్టు నున్నయెడ నేభంగిం
బ్రవర్తించె వి । సైరమాధుర్యమనోజ్ఞసత్కథలు విశ్మయం
బుగా జెప్పవే. 138

వ. అని యడిగిన నమ్మహీవిభునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె
మున్ను ధర్మపుత్రిండు రావించిన ధృతరాష్ట్రుండును రాజు

లు నతనిపజ్జ నరిగి వారును గాంగేయు నుచిత ప్రకారంబు
నం గాంచి కొల్చియుండి రట్టియెడ నారముడు ధర్మపుత్రా
దుల నమ్మేదినిపతులం గలయం గనుంగొని. 139

క. శంతనునందనుఁ డపరది

గంతప్రాప్తపరియట్టిఁడయ్యె నితఁడు లో

కాంతరగతుఁ డగుటకు ము

న్నంతఃకరణముల సంశయము వాయంగఁ. 140

వ. సకలధర్మప్రకారంబులు నడిగి తెలిసికొం డనినఁ బ్రశ్నపాట
వంబు లేమి నందఱు నొందొరువుల మొగంబులు సూచు
చుండఁ బాండవాగ్రిజుండు పుండరీకాక్షున కిట్లనియె. 141

తే. నీవు దక్కంగ మందాకినీతనూజ

తోడిసల్లాపములకు 1. నుగ్గులు ముకుంద

కలరె యెందును ధర్మవేదులకు నెల్ల

గురుఁడ వీవ సంభాషణాపరుఁడ వగుము. 142

వ. ఆనుటయు నచ్యుతుండు భీష్మున కత్యాసన్నుండై శారీర
మానసకుశలప్రశ్నంబుఁ జేసిన నతండు. 143

ఉ. దేవ భవత్ప్రసాదమునఁదీతె శరీరమునొప్పిడప్పి మ
ద్భావము నిందియంబులును బాటవసంపద నొందె వేదవి
ద్యావిభవంబు నాకుఁ బరశతత్త్వపరిస్ఫుటబోధయుక్తమై
భావిత మయ్యె నాత్మఁ బరిపక్వదయాకరచిత్త మాధవా

వ. దేవర దివ్యచిత్తంబున నన్నుం దలంచినదానంజేసి బృంహి

1. శక్తులు; యుక్తులు.

తుండ నయ్యను గొండుకప్పాయుంబువాడును బోలె
నయితఁ జెప్పవలయువాని నెల్లం జెప్పెదఁ భాండవశుభ
కరం బైనదాని నీవేల చెప్పు నీతలం పేమి సెప్పవేయనినఁ
గృష్ణుండు గాంగేయున కిట్లనియె. 145

తే. అనఘ శ్రేయస్సునకు యశంబునకు నేను
మూలకందంబ విను చంద్రముండు శీత
కిరణుండనుమాటవిస్మయకరమెచెప్పుమ
యశముపార్జింపఁగొత్తపెంపగు నెనాకు. 146

క. పరమ మగుయశము నీకును
ధరణి గలిగింపఁ బూని శ తాత్పర్యమునం
బురుషవర నాదుబుద్ధి
'స్ఫురణము నీమనమునందుఁజొనిపితి నెనయన్. 147

తే. ధరణి యెందాఁక నుండు సుశస్థిరత నీదు
కీర్తియందాఁక నక్షయస్ఫూర్తిఁదాల్చి
నడవఁగలయది నీవుసెప్పెడిసువాక్య
ములును వేదతుల్యంబులైరవెలయుచుండు. 148

క. ధర్మజునకు నీచెప్పెడు
ధర్మస్థితివాక్యసమితి శ తాత్పర్యముతో
నిర్మలులై శానియాడెడు
ధార్మికులకు నుభయజగదుదాత్తత గలుగున్. 149

5. కావున నిట్లు సేసితి భవదీయధర్మ వేదిత్వంబును సవిశేష
ప్రకారంబుగా నీమనుషులు ధర్మజభీమార్జున నకులసహ

దేవులు భద్రభాజనంబులుగా నీయున్న మహిమతులు విని
కృతార్థజన్ములుగా నఖిలధర్మ ప్రకారబోధకంబు లగువా
క్యంబులు సెప్పుమనుటయు శాంతనవుం డట్ల చేసెద నని
పలికి యాదరభరితుం డయి యిట్లనియె. 150

సీ. ఎవ్వడు పుట్టిన శ నెల్లమునీందుల
నత్యంతసంప్రమోదాత్ము లైరి
పరమధార్మికు లైన శ భరతులయందును
నెవ్వరు నెవ్వని శ నెనయ లేరు
సత్యంబు దాంతియు శ శౌచంబు శాంతియు
నలవడి యెవ్వనియందు వెలయుఁ
బాత్రదానాధ్వరబంధురక్షాదిధ
ర్మంబు లెవ్వనికిఁ బ్రీతయంబు లెపుడుఁ

తే. గామమున నైన విపులార్థకారణమున
నైన భయమున నైనను శ నపథవర్త
నంబునకుఁజొరఁడెవ్వఁడూనన్న నేమి
యడుగఁదలఁచె నాధర్మజుండడుగుఁగాక. 151

వ. అనుటయు సతనితో నచ్యుతుండు. 152

చ. గురులను బంధుమిత్రులనుగూర్తశరంబులఁ గూల్చె నుగ్ర
తే. నరుల ననేకకోటుల రక్షణంబునఁ దాఁ దెగటార్చె
గాన యి. క్కురుపతి సీసమక్షమునకుం గదియం బుయి
లోడెడుం గృపా. విరహితకార్యకర్మకుడు శ వీడని యా
డుదొ యన్ తలంపునన్. 153

వ. అనిన విని వాసుదేవునకు దేవప్రీతుం డిట్లనియె. 154

సీ. విపుల కథ్యయశన ప్రదానాధ్వరా

ద్యము లగుకర్మములట్ల రాజు

లకు సంగరము తండుకలను బుత్రపౌత్రుల

గురుల నైనను బాపపరులఁ బోరఁ

జంపుట ధర్మంబు శ సమయంబు విడిచి లో

భంబున నన్యాయప్రథమునందు

వర్తించువారి నెవ్వరి నాహవంబునఁ

బారిపుచ్చు గలిగినఁ శ బుణ్యకృతియ

ఱి. యట్లుఁ గాక శోశితాంబుపూరముఁ గేశ

తైవలంబుఁ గాఁగ శ సమరభూమి

నక్కజపునదీచరయం బొనర్చినరాజు

ధర్మవిదుఁ డనంగఁ శ దగు ముకుంద.

155

శ్లో భీష్మండు ధర్మరాజును సప్రేమంబుగా గారవించుట. శ్లో

చ. అన విని ధర్మసూనుఁడు కృతాంజలియై తగ భీష్ముడాయ న
ల్లన చని కేలఁ బాదకమశలంబు లమర్చి శిరంబు సోక వం
దన మొనరించినం బిలిచితా నభినందితుఁ జేసి మస్తకం
బునఁ గడునర్చిలిందనదురమోవిడిమూర్ఖుని సాదరంబుగ

వ. భీష్ముం డాభీమాంగ్రజుం గూర్చుండం బనిచి శంకింపక నన్నే
మియైన నడుగుమనిన నమ్మహిపతి మాధవునకుం బ్రణమిల్లి
పారాశర్యప్రభృతి మునివర్యులకు నభివాదనం బాచరించి

సర్వకౌరవులయనుమతి వడసి యప్పితామహున కభిముఖుం
డై నమస్కరించి యిట్లనియె. 157

చ. అరయఁగ రాజధర్మము సకమాశ్రయమై నడపుండ్రివర్గమున్
గురుతరమోక్షధర్మమునకుందలఁపం దనప్రాప యాతభూ
వర విను ఘోటకంబునకురవాగెయు దంతికి నంకుశంబు నే
కరణి నివారకంబులు జగంబుల కట్టుల తాను నెమ్మెయిన్.

క. వ్యాకులతఁ బొంది రూపఱు
లోకస్థితి తొంటిరాజులోకముచే నం
గీకృత మగుధర్మ మనం
గీకృత మగుసేని వీతరకిల్బిషచరితా. 159

క. తరణి వొడిచి తమము సెఱుచు
కరణిని లోకమునఁ గలుగుకల్మష మెల్లన్
ధరణిపతి ధర్మ మాత్మ
స్ఫురణంబునఁ జెఱుచు విమలభోధనచరితా. 160

ఆ. అనఘ నీమాబుద్ధియతిలోక విమగుటయుఁ
దెలిసికొనఁగ నాకు శ వలయునట్టి
ధర్మకోటి నీవ శ తగఁ జెప్ప వినవల
యుటయుఁ జెప్పె నంబుజోదరుండు. 161

ఆ. ధర్మవిదులు రాజు శ ధర్మస్వరూపుఁగాఁ
జెప్ప విందుఁ దద్విశేషవృత్తి

భరముగాఁ దలంతు १ నరవర చెప్పవే

మున్ను రాజధర్మముల తెఱంగు.

162

చ. అనుటయు నాపగేయుఁడు మహత్త్వసమంచిత మైనధర్మము
న్వినుతవిధాత్మభావమహానీయునిఁ గృష్ణుని వేదమూర్తినాఁ
జనుధరణీసురావలిఁ బ్రసక్తిఁ దలంచి నమస్కరించి య
జ్ఞపతివక్త్ర) మాదరరసపుతదృష్టినిజూచి యిట్లనున్. 163

క. నృపధర్మము లన్నియు నీ

కుపదేశించెద విసంశ ధ యోక్తుల మఱియున్

విపులఫలవంత మగు ధ

ర్మపథంబును నడిగినెడఁ గ ధ రము వివరింతున్. 164

వ. అవహితమతివై యాకర్ణింపుము.

165

ఆ. మేలు దనకుఁ గోరు ధ మేదిసీశుఁడు మున్ను

దేవతలకు భూమి ధ దేవతలకుఁ

బూజ యాచరించు ధ నోజయత్నముఁ జేయ

వలయు రెండుఁ గార్య ధ ఫలకరములు.

మ. విను ముద్యోగము రెంటియందుఁ బర ముద్వీనాథ యుద్యో
గవం తునకున్ దైవము దోడ్పడంగ ఫలసిద్ధిల్ సేకుఱున్
మానుషం బున కొక్కొక్కెడ సిద్ధి దప్పిన వగల్ ధ వం
దంగ రా నీక య పుని దైవోపహతంబుఁగా గనుట భూ
పాలార్హవృత్తంబగున్. 167

క. దాంతియు 1 విజితాత్మత్వము

శాంతియు శీలంబుఁ గలుగు ధ జగతీశుఁడ శ్రీ

మంతుండు యశస్వియు నై
యెంతయు సౌఖ్యంబు నొందు శ నిభపురనాథా.

తే. ప్రకృతు లేడింటి నెఱి నడ శ పగ వలయు
దాని కార్జవసత్యముల్ శ దావలములు
దండసితివిధాన నుం శ తటికి రక్ష
యర్హమగుమెల్పుతోఁ జేయ శ నది వెలుంగు.

వ. అదియును బుద్ధిమంతులు బ్రాహ్మణులవలనం బ్రయోగింప
రమ్యర్థంబునకు మనువాక్యంబులు గల వాకర్ణింపుము. 170

ఆ. ఇనుము తాత నీర శ నలంబు విప్రుల
వలన రాజు లుద్భ శ వంబు బొందు
టిది నిజంబు తత్ప శ మిధతేజము లెందుఁ
జెల్లుఁ బుట్టి నెడలఁ శ జేటు నొందు. 171

క. శీల ద్రెంపఁబోయి యినుమును
జలములు గొని కాల్పుఁ గడఁగి శ చని యనలంబుం
బొలియును రాజును విప్రుల
కలిగి చెఱుపఁబోయి తాన శ యనయంబుఁ జెడుక్.

శా. ఈవాక్యంబులు రెండుఁ జిత్తమున నీ శ వెల్లప్పుడుక్ నిల్పి
భూ! దేవశ్రేణియెడం గృపాన్వితుడ వై శ దీప్తార్థదండంబు
స! ద్భావం బొప్పుఁగ నొండెడక్ నడపు శాం శ తత్త్వము
రోదారజి హవ్యవిశ్రాంతము బ్రహ్మ మట్లగుట దై శ వం
బుద్రు విప్రుక్ బుధుల్. 173

వ. విప్రుని దండించునెడలునుం గలవు శుక్రుండును జెప్పిన
వాడు వినుము. 174

అభీష్మండు ధర్మజనకు విప్రులలో దండార్హుల నిరూపించుట

క. శాంతుడు గా కని నాయుధ
వంతుడై కవియువిప్రు శ వశుధేశుడు వే
దాంతి నయిన హింసించుట
యెంతయు ధర్మబు శ్రుతులు శ ని ట్లని చెప్పెన్.

క. గురుతల్పగు భూణహనున్
నరేంద్రవిద్వేషి బ్రాహ్మ శ ణఘ్నుని బెలుచన్
ధరణి వెడల నడువవలయు
శరీరనిగ్రహము సేయ శ జనదెయ్యెడలన్. 176

5. దుర్గంబు లనేకవిధంబులు గలవు వానియందు నరదుర్గంబు
వరిష్ఠంబు గావున వర్ణంబులు నాలుగింటిహింసను మేదిసీశ్వ
రుండు దయగలుగ వలయుఁ గేవల క్షమావంతుం డగుటకు
సాదుటేనుంగు చందం బై యుండు నిర్విషయంబున బృహ
స్పతి వచనంబులు గలవు తదీయార్థంబులు వివరించెద. 177

సీ. మేదిసీపతి యతి శ మృదు వైనమావంతుఁ,
జేనుంగు నె ట్లట్ల శ యెక్కియాడఁ
జూచు దేతువ నెడి శ సీచపుట్రజ కూరుఁ
డగునేని లోకంబు శ 2 బెగడు గుడుచుఁ
గాన వసంతంబు శ భానునిచాక్షునఁ
దగియెడుపాటితో శ ధరణిప్రజల

నుచితవర్తనముల శ నొదించునది యిది

రాజధర్మములకు శ రాజు సుమ్ము

ఆ. కౌరవేంద్ర యదియుఁ శ గాక దండము పరీ

త్రావిశుద్ధిపూర్వ శ కముగ వలయుఁ

దనతలంపువెంటఁ శ దమకించి ప్రజకు నొ

వ్యుగఁ జరించుటయును శ దగదు పతికి.

క. విను గర్భిణి ప్రజబ్రమకున

కనుహాపము లైనయట్టి శ యాహారంబుల్

గొనుగతిఁ బతి ధరణీప్రజ

మనికికిఁ దగ నడచునది త శ మకి గా కెప్పుడుక. 179

మ. పరిహాసంబునఁ దేలి భృత్యులయెడం శ బ్రహ్మాదముంబొందు
భూ! వరునాజ్ఞం జన రీగి మెచ్చరుపనిక శ వంచింతు రెగ్గా
డఁ జొ! త్తురు కౌతూహలవేషభాషణములం దుల్యత్వముం
బొంది యే! తురు వా రెల్లపదంబు వేడుదురు సింహతుర్
భూమి 1మాతొడ్డులక. 180

వ. కావున భృత్యులయెడ సత్యంతహర్షంబునం దేలి తేకువ
సెడఁ జరింపవలదు సప్తాంగంబులయెడ విరోధం బాచరించు
వాని నెవ్వని నైనను విడువ వలయునని చెప్పి మెడియు.

క. అవలేపంబున గర్త

వ్యవివేకము లేక వలసి శ నట్టుల యెవ్వం

డవినీతి సేయు ధరణీ

ధవుడు విడువవలయుఁ దన క శ తఁడు గురుక్షేత్రక.

అని మరుత్తుం డనుమహారాజునకు బృహస్పతి యొడంబడం
బలికె నట్లగుట గురుండు మిత్తుండు పుత్తుండని మన్నింప
వలవదు తప్పు గలిగిన ధరణీపతులకు దండింపవలయు సగ
రుండు దనకొడుకు నసమంజసుని జౌరబాలబాధకుండుగాఁ
దెలిసియు నుద్దాలకముని నిజతనయు శ్వేతకేతుని విప్రుల
యెడ మిథ్యోపచారకుం డని యెఱిగియుఁ బరిత్యజించిరన
వినమె యిట్టిచరితంబుల రాజు 1 ప్రజారంజకుండు గావలయు
నిక్కంబును జక్కటియును గలిగి జనులచిత్తంబులు నొప్పి
పక పెట్టవలయు నట్టివి దఱితోన పెట్టుచు నైనరణ గలిగి
వర్తిల్లుభూవల్లభుం డభిన్నుని నొంది యతిశయిల్లు. 183

క. తనకీడు వైదికపువ

ర్తనములఁ గొని యడఁప వలయు శ దానిం గడవఁ
జనపతికి మేలు గలదే

వినుము చతుర్వర్గపరతఃవిహిత శిమతనికే. 184

ఆ. సకలవర్ణధర్మ శ సంకరరక్షయు

సంధివిగ్రహాది శ షడ్గుణములు

నలయ కరయుటయును శ సర్థసమ్యగుపార్జ

నమును నృపతి యెప్పుడుగనడపవలయు. 185

క. పొనరిచి యాడెడుమాటలఁ

గొనఁ దలఁపక దుర్వినితశ్కోటిధనఁబుల్

దన కెక్కినట్టితప్పులఁ

గొని సుజనుల కీగి నృపతిగణా మంహు బుధుల్. 186

క. కడు నమ్మి యునికియును నె
 క్కుడునమ్మమియును సుశీల శ కుశలత గాదె
 యెడ నైనను బుద్ధి సానిపి
 తడవి కనికొనంగ వలయుఁదగవుఁ దగమియున్. 187

క. ధన మహరించుటయ తన
 కనిశముఁ బనిగాఁగ బ్రదుకునతిలుబ్ధనకున్
 విను శత్రులచే నొటకు
 మును దన ప్రజచేన చేటుఁమూఁడు నరేంద్రా. 188

ఆ. ధర్మరతులు నర్థనిర్మాణచతురులు
 తొల్యరహితులును నశలంఘితాజ్ఞ
 లును సునీతినిపుణులును గులజులు నగు
 పరిజనములఁ బెనుపురపతికి హితము. 189

చ. కపటము లేక వైభవముగఁపుక యొండొరుమీఁద రాజుపై
 నపరిమితప్రియం బెసఁగనల్లక యుండు ముదంబుఁ బొందియే
 నృపువిషయంబునం బ్రజవినిర్మలవృత్తతఁ బుత్రుభంగినా
 నృపు నృపుఁ డండ్రుగా కితరునిదగువారెద నియ్యకొందులే

క. ధనదారాదికముల నె
 వ్వనికిని రక్షించికొనఁగ శ వశమే రక్షా
 ఘనుఁ డగుపతి గల్గినఁ గా
 కనఁడే శుక్రుండు సుమతు శ లభినందింపన్. 191

క. 1 అనధీయానుం డితఁ డనఁ
 జను ఋత్విజునట్ల చూవె శ సురక్షాక

ల్పసహీనుఁ డైననృపుఁ డని

మనువు పలెకెఁ గాదె బుద్ధి శ మంతులు మెచ్చున్.

వ. మఱియు బృహస్పతి మహేంద్ర భరద్వాజప్రముఖు లగు
రాజధర్మాను శాసకులు రాజత్వమూలకారణంబు ప్రజా
సంరక్షయ యనిగి గావున నెత్తెఱంగున నైనను లోకరక్ష
ణంబు రాజున కవశ్యకర్తవ్యంబు.

తే. సంతతోత్సాహవంతుడై శ శత్రుకోటి

నార్జవంబున నైన న శ నార్జవమున

నైనఁ జెఱుప నవలయు నశత్రుల్పుఁ డైనఁ

బగతుఁ డగ్నివిషంబుల శ పగిదిన్ఁచు.

క. విను నృప రాజ్యామిషముం

గొనఁ 1బలువురచేతఁ బ్రాణ శ గొడ్డం బై యు

న్నను ధీరుఁ డేమఱిమి నది

దనకును దక్కించుకొను బు శ ధస్తుత్యముగన్. 199

వ. అని చెప్పి భీష్ముం డేను రాజధర్మప్రకారంబు సంక్షేప
రూపంబున నెఱింగించితి నీకు సందేహంబు గలయట్టిది
యెయ్యది యడుగుమనిన ధర్మనందనుం డమ్మహాత్మునితో
నరుణగభస్తి యస్తగిరి సేరెడు నేటికిం బనివినియెద రేవు
వచ్చి యడిగెద ననుచుం దత్పాదంబులకుం బ్రణతుం డై
వీడ్కొనియెఁ బద్మనాభప్రముఖులును వీడ్కొనిరి వార
లందఱును మునులకు నభివాదనంబు లొచరించిరి మునులు

నిజస్థానంబుల కరుగం దారును దృష్టదృశి యను మహా
నదిం గృతసంధ్యావందనులై చని కరిపుర ప్రవేశంబు
సేసి సుఖవృత్తి నా రాత్రి గడపి కల్యంబునం
గాలోచితకృత్యంబు లాచరించి భీష్ముపాలికిం బోయియంతకు
మున్న వచ్చియున్న మునిలోకంబునకు నమస్కరించి సవిన
యంబును సకుశల ప్రశ్నంబునుం గా నగ్గాం గేయునిం గదిసి
బలసి కూర్చుండి రాసమయంబునఁ బొండవాగ్గిజండు
పొంజలియై యతని కిట్లనియె.

196

సీ. రాజనామమునకురభాణనంబై మహా

దృతచరితుం డగురపురుషుఁ డొకఁడు

గలిమికి మూలంబు శ ఘనవిశేషము గల్గ

నోపుఁ గారవకులరదీపజనన

యది యెఱింగింపవేరయవయవంబులుఁబాణ

మానసంబులుజన్మమరణములు శ

రీరయాత్రలు నెల్ల శ వారికి నెట్లట్ల

కొని విభేదంబు శ గాన మిట్టి

ఆ. రాజొకండు శూరరతేజస్విబుద్ధిమ

జ్ఞుల నెట్లు దనవశంబు సేయ

నిలుపఁ జెఱుప నెల్లరయిలయును నేల దై

వనిభుఁ డగుచు మొక్కుకొనఁగఁ జాలె.

197

శ్రీకృష్ణ భీష్ముండు ధర్మజునకు దండకవీణస్మృతకారం బెఱింగించుట. ౧౯౪

వ. అదియును వినవలతు నని యడిగిన నమ్మనుజుపతి కమ్మహా
త్ముం డిట్లనియె. 198

క. విను తొల్లి కృతయుగంబున
మనుజులయెడ దండనీతిశమంతుండై రా
జున నొకఁడు గలిగి యరయుట
మనుజేశ్వర లేచు ధర్మమత మండు తగ్గ. 199

క. ఒండొరులకు రక్షకులై
యుండుదు రట్లుండ దైన్యమొదవిన లోభం
బొండొండ పెరిగి ధర్మము
ఖండితమై మొదలుకొని రోకార్యంబులకు. 200

క. కృమమునఁ గామము రాగము
దమమనముల నొదవఁగా మోదం బెక్కిన వి
భ్రమ మొందుచు విచ్ఛలవిడి
విమార్గచరితముల వేదవిధ్వంసకులై. 201

క. మనుజులు ధర్మము బొడవడఁ
చిన వేదముఁ గర్మములునుశ్చెడుటకు భయ మం
దినయింద్రులు గమలా
సనుఁ గానఁగ మునులుఁ దారుణజనిరి నరేంద్రా. 202

వ. చని యద్దేవుని గని మనుజులోకంబున వేదంబులు ధర్మం
బులు బొడవడంగిన సద్వరరాహిత్యంబున నేమును దుర్బ
లులమై భయం బంది నచ్చిమి రక్షింపుమని యవ్వబుధులు

విన్నవించిన విరించి దానికిం బ్రతివిధానంబు సేసెద మీరు
 వెఱవ వలదని పలికి స్వామ్యమాత్యరాష్ట్ర దుర్గకోశసుహృ
 ద్బలంబులు నాన్వీక్షకీత్రీయావార్తాదండసీతులును నరి
 మిత్తోదాసీనాదికద్వాదశరాజమండలంబును సంధివిగ్రహ
 యానాసన ద్వైధీభావ సమాశ్రయంబులును మొదలుగా
 వలయువానికిం బ్రబోధకంబు లగునానావయవంబులుం
 గలిగి ధర్మార్థకామమోక్షంబులకు సాధకంబులయి యుండు
 నట్లుగా నూఱువే లధ్యాయంబుల నఖిలలోకహితం బగు
 సీతిశాస్త్రంబు రచియించి యిది లోకచరిత్ర నిర్మలీకరణం
 బునకుం గారణంబగు నని యనుగ్రహించె నాలోకపితా
 మహులలాటంబున ననాదినిధనుండును విశ్వజగత్కర్తయు
 సర్వభూతాత్ముండును సనాతనుండును నగువిరూపాక్షుండు
 విశాలాక్షుం డనునామంబున నావిర్భవించి యాగ్రంథం
 బధిగమించి దాని నభ్యసించుటకు మర్త్యుల కాయుర్బు
 ధ్ధులు సాలవని యుమ్మలించి యమ్మహాసీయతంత్రంబు
 సంక్షేపరూపంబునం బదివే లధ్యాయంబుల వైశాలాక్షం
 బన నిర్మించె.

203

ఆ. హరునివలనఁ బడసియాశాస్త్ర మమరేందుఁ

డయిదువేలు సేసె శ్రీ నమరగురుండు

దేటపడ నొనర్చె శ్రీ దీప్తహస్రకాధ్యాయ

రూపసమ్మితముగ శ్రీ భూపవర్య.

204

న. దాని శుక్రుండు సహస్రాధ్యాయపరిమితంబుఁ గావించె
 మఱియు మనుష్యులశక్తి యెఱింగి మునులు క్రమంబున

సంతోషపూర్వముగా గ్రంథంబులు గావించి రిది నీతి
 శాస్త్రప్రవర్తనప్రకారం బట్లు సుర లక్ష్మీలు వడసి విశ్వ
 లోకేశ్వరుండగు విష్ణుపాలికిం జని తగం గని కార్యంబు
 విన్నవించి నీతిశాస్త్రసముద్భవం బెఱిగించి దీని నధిగ
 మింపను. దదీయాచారంబు నడపను శక్తుం డగువాని నొక్క
 రుని నిర్దేశింప వలయు నని యభ్యర్థించిన నద్దేవుండు నిజ
 తేజోమయుండు గా నొక్క మానసపుత్రుని నిర్మించి విరజం
 డను పే రిడియె నతండు భూమికిం బ్రభువు గా నొల్లకుండఁ
 దత్తుతుండు కర్తముండు ననపేక్షితరాజ్యంజై తపంబునకరిగె
 దదీయపుత్రుం డనంగుండు దండనీతి నయించి భూప్రజల
 బాలించె నతనికొడుకు నీతి యనువాఁ డమ్మహారాజ్యంబున
 కభిషిక్తుం డై యింద్రియవశత్వంబునొంది మృత్యుపుత్రి
 సునీధ యను కామిని గమనీయాకార నతిమనోహర గుణ
 విభాసిని బరిణయం 1 బైనదానియందు వేనుండు గలిగి
 మాతామహదోషంబునం జేసి రాగద్వేషంబులం బ్రజకు
 విరుద్ధం డయ్యె నట్లగుటయు మహామునులుగూడి యేతేంచి
 మంత్రపూతంబు లగు కుశసంచయంబుల నతనిం బ్రశమితుం
 జేసి తద్దక్షిణోరుతలంబు మఱించిన.

205

క. విను కాలినకొఱవి తెఱు

గున నల్లదనంబు మిగులు ౨ కుఱుచయెడల నె

1. బైనదానియం దానకుం డయ్యె నయ్యత్వానక్తింజేసి రాగ

జ్ఞానికన్నులు నై యశుచి

త్వనిరూఢుం డొకఁడు పుట్టె శ ధర్మతనూజా. 206

— కైశ్యం డనురాజచరిత్రంబు భీష్మఁడుధర్మజానకుఁ జెప్పట —

వ. వానిం జూచి యాఋషులు నిషీద యని పలికి వర్జించుటం
జేసి తత్సంతానజాతులు నిషాదు లనం బరఁగి వింధ్యాదిగిరి
వనప్రదేశంబులఁ గూరత్సంబున వర్తిల్లి రమ్మునులు
మఱియు నారాజు దక్షిణబాహువు మఱించిన నుజ్జ్వలత్కవ
చశరశరాసనభాసమానుండును వేదవేదాంగధనుర్వేదపార
గుండును నగు పరమాకారవంతుం డుదయించె సకలదండ
సీతియు నప్పురుషు నాశ్రయించె నతం డమ్మహాత్ముల కభి
ముఖుండునుం బ్రాంజలియు నై వినయంబున. 207

తే. వినుఁడు ధర్మార్థతత్త్వప్ర శ్రీ వీణ యగుచు

సూక్ష్మదర్శిని యైనది శ సుకృతులార

నాదుబుద్ధి మీ కెప్పుని శ నడప వలయు

దీనఁ గొని నన్నుఁ బనుపరే శ దాని కనిన. 208

వ. వారునుం దత్సమయసమాగతు లయినవిబుధులును నవ్వె
న్యాభిధాను నభినందించి. 209

సీ. మానలోభములఁ గా శ మకోధములఁ బాసి

సర్వజంతువులకు శ సముండ వగుచు

నియతిధర్మము సీవు శ నిశ్చంకనడపుము

ప్రియము నప్రియము నుశపేక్షఁ గూర్పు

దండనీత్యాశ్రయ శ్ ధర్మబు నాపని

దీనిఁ జేయును సావ శ్ ధానవృత్తి

రక్షింతు శ్రుతుల వ శ్ త్తముల సుకరములు

సార నీ నదాద్యులు శ్ ధరణిదివిజు

తే. లరయువాడ నే భూప్రజ శ్ నని ప్రతిజ్ఞ

యనుమహోన్నతపద మెక్కు శ్ మనుషు నాతఁ

డవనిసురులు సహాయత్వ శ్ మాచరించి

రేని న ట్లగుఁ గా కని శ్ యెం గుమార.

210

వ. అనిన విని వారలు ప్రీతచిత్తులై యతనికి మహీసురులు
సహాయత్వం బాచరించువారుగా ననుమతి సేసి రయ్యవస
రంబున వాత్సల్యంబున సకలదివ్యపరివృత్తులైవచ్చి విష్ణువిధా
తలు నమ్మునీశ్వరులును నక్కుమారు నఖిలధరణీసామ్రా
జ్యాభిషేకంబునిర్వర్తించి రవిభునకుశుక్రండు పురోహితుం
డునువాలఖిల్యులయందు సారస్వత్యగణం బమాత్యులును
గర్భండు సాంవత్సరికుండు నై నడచిరి మున్ను మహి విషమ
యగుటయు నమ్మనుజుడతి సమమూర్తి గావించుటయు
విందుము కరచరణాద్యవయవంబులతో నవనియు సాగరం
బులును మహాగిరులును నగ్గురుప్రభావుని భజించె. 211

క. సురపతి విభవము మేరువు

హిరణ్యమును గిన్న రేశుఁ శ్ డీడితసంప

ద్గురుతయు నొసఁగిరి రథకరి

తురగభటావళులు కలఁపు శ్ తో నొడఁగూడెన్. 221

వ. ఇట్లుమహనీయప్రభుత్వపదస్థుండై యమ్మహాత్ముడు శాస్త్రా-
క్తమార్గంబున దండనీతిపరిపాలనంబు ధర్మతాత్పర్యసమీచీ-
నంబుగా నాచరించె. 213

క. ఉరగాదులవలగి భయముఁ

బారయక యొండురులతోడఁ శ్రీ బాసఁగి రుజలుఁ జి-
త్తురుజలు లేక యతనితటి
ధరణీప్రజ సస్యసంపదయుఁ గల్గి మనున్. 214

తే. బ్రాహ్మణక్షత్రాణత శ్రీ త్వరతఁజేసి

క్షత్త్రియాభిధానంబు రం శ్రీ జనము నెల్ల
ప్రజకుఁ జేయుటకతమున శ్రీ రాజనామ
మును బ్రవర్తిల్లె నాన్యపా శ్రీ లునకు నధిప.

వ. తత్సంతతిజాతు లెల్లను దత్కల్పులై రాజత్వంబు వహించి
దండనీతి పాలించిరి రాజనియొకండు గలిగినతెఱుంగును
రాజ్యస్థాపనంబును రాజు మిగిలి వర్తిపం దక్కినజనంబు
లకు రాకుండుటయు విష్ణువిహితంబులు విష్ణుండు రాజుల
నిజతేజోంశంబులు బ్రవేశించి యుండు నట్లగుటంజేసి
దైవనిభుం డగుచు రా జెల్లవారిచేతను మొక్కుకొని గొనం
జాలుఁ దద్రక్షణంబును నాచరించు నొక్కనివశంబున లోకం
బుతయు వర్తిల్లుటకు దేవసంబంధకలితం బయినగుణంబు
వెలిగా నొండు కారణంబు గలదే యాకర్షింపుము. 216

మ. హరిఫాలంబునఁ బుట్టి ధర్మమున కారలై యర్థ మన్నుత్రకున్
సిరి గాంచెన్ దగ వారుమువ్వరును సుస్థేమోన్నతిన్ సంతో-
యిం ! తురు భూపాలకు నాతఁ డన్యజనతాతత్వలోద్భవం

డెట్లు ని । ర్జరలోకార్హసమగ్రపుణ్యవితతి శ్ర ప్రాప్తుండు గా
కారయన్. 217

౪. దివంబుననుండి దండనీతి నయించుటకు వచ్చి వాసుదేవ
మహత్త్వభావితుండైన మహానుభావుండుగావున వర్ణంబులు
నాశ్రమంబులుం దదాచారప్రవర్తనంబులైన వేదపురాణేతి
హాసంబులును రాజున కధీనంబులు తదీయమాహాత్మ్యంబున
నతనియందు సౌందర్యశౌర్యచాతుర్యాదిగుణంబులు గలుగ
జనంబులు దలంతురు తదాజ్ఞకు లోనై వర్తింతు ఁది
రాజులు దేవసము లైనతెఱుగు మఱియు నడుగ వలయు
వాని నడుగు మనిన నయ్యాపగానందనునకుం బ్రణమిల్లి
యప్పొందునందనుం డి ట్లనియె. 218

తే. అనఘ నాలుగువర్ణము శ్ర లాశ్రమములు
నెన్ని గల వెవ్విధంబుల శ్ర నన్నిటికిని
వర్తనమ్ములు వేర్వేరు శ్ర వానిఁ డెలుపు
విశ్వరాజధర్మములను శ్ర విస్తరింపు. 219

— భీష్ముడు యర్జునకు వర్ణాశ్రమ ధర్మంబు తెఱింగించుట —

౪. అని యడిగిన నాదేవవ్రతుం డన్నరదేవోత్తమున కిట్లనియె.

క. కొంపంబు లేమి సత్యా
లాపము నిజదార పరవిలాసము శుచితా
గోపన మద్రోహం బవ
నీపాలక సర్వవర్ణ శ్ర నియతగుణంబుల్. 221

ఆ. బ్రాహ్మణునకు దమము శ పరమధర్మం బవ
శ్యంబుఁ గృత్య మధ్య శ యనము దాన
సర్వకర్మములును శ శాసితంబులు వాని
నడపవలయు నిష్ఠ శ యెడప కతఁడు.

ఉ. కానిపథంబునం జనక శ కారుణికత్వము గల్గి శాంతిమైఁ
దా నడవంగ విపున కు శ దాత్తధనం బొడఁగూడ నేని సౌ
తానముఁ గూర్చ నర్హులకు శ ధర్మనిరూఢతఁ బంచి పెట్ట దు
ర్మానవిదూరుఁడై పరఁగఁ శ బ్రాహ్మణుడు కారవవంశదీపకా.

చ. యజనము దానకర్మమును శ నధ్యయనంబును దస్యహింస
యుం బ్రజ కనురాగ మొదఁ బరి శ పాలన సేతయు సౌ
గరంబున నిజితవిభీతమై నురవ శ శించుటయున్ నృపధర్మ
ముల్ గురు ప్రజతిలకాయమాన సమ శ రంబు సుధర్మపు
వీనిలోపలన్.

224

తే. అధ్యయనదానయజ్ఞంబు శ లభిప వైశ్య
నకునుగృత్యముల్ శుద్ధార్హ శ నమున ధనము
సంచితవ్యంబు పసుల ర శ క్షించువాఁ డ
తండు వానికి నిది మహా ధర్మ మనఘ.

క. ఈమూఁడువర్ణములకును

దామంచిగఁ బనులు సేత శ ధర్మపు కురుధా
త్రీమహిళేశ్వర శూద్రున

కామెయి జీవనము వాని శ కజుఁడు విధించెన్.

226

క. ధనధాన్యంబులు గూర్చుట
జనపతి యనుమతము లేక శ చన దతనికి దా
ననిరూఢి శ్రద్ధ గలిగినఁ
జను నది సుపవిత్ర యగుట శ జగతీనాథా. 227

తే. అధిప త్రైవర్ణికులకును యజ్ఞవిధుల
శ్రద్ధ గలిమికి మిగుల ధ శ ర్మంబు లేదు
యజ్ఞమునకంటె నధికమై శ నదియుఁ గలదె
యజ్ఞకర్తయచూపె స శ ర్వాధికుండు.

వ. ఆశ్రమధర్మము లాకర్ణింపుము.

మ. గురుశుశ్రూషయు నాగమాధ్యయనము శ గోష్ఠీనిరాసం
బుఁ దా త్పరతఁ మేన్ దొడయంగఁ దాఁ జొరమియు శ
భైత్రాశనత్వంబు మ! డ్వరకర్మంబులయందు రాగభరగా శ
ధర్మేషముల్ లేక యె వ్వరితోడం బగ గాక యున్ని
యును భ శ వ్యబ్రహ్మచర్యోక్తముల్. 230

మ. నిజదారైకపరత్వముం గరుణయు శ నిక్కంబునుం దా
ల్మియు శ సుజనాసంగము దేవపితృతిథి సం ✱ శుద్ధార్చనల్
హవ్యభుగ్భజనంబు శ కలాశ్రమస్థులను శ కృత్యప్రక్రియం
బ్రోవుఁ బం కజగర్భుండు గృహస్థధర్మములు గా శ గల్పిం
చె నురీశ్వరా. 231

శా. తాను భార్యయు నేఁగు జేరడవికి ✱ దా నొక్కఁ
డైనం జను శ మానాహంకృతు లూడ్చు నింద్రియముల శ
మర్గించు నచ్చోడవ. పూనుం దావసశాస్త్రముల్ సదు

పుం జ ర ల్పక్ గోష్ఠి తజ్జాభితో! వానప్రస్థవిధాపివిష్టుడు
ప్రజా ర వాత్సల్య¹నిఘ్నాత్మతక్. 232

శా. ఎచ్చోనైనను నిల్చు నాకటికి నేరమేనిం గొనున్ రాత్రియై
నచ్చో నెమ్మి శయించు నగ్నిపరిచర్యం బాసి వర్తించుదా
నిచ్చుం గోరఁ డొకండు నిందియజయం ర బేపారుభోగంబు
లన్ । మెచ్చున్ ² మొక్కును నొల్ల కుండు యతి పేర
ర్కిన్ నిర్మలుం డై నృపా. 233

క. ఈనాలుగాశ్రమములకుఁ

బూని చొరం దగినవాడు ర భూదేవుడు రా
జైనను వీనను వైశ్యుం
డేనియు వర్తించు శుద్ధ ర హృదయత కల్పిన్. 234

తే. సుమతిఁ ద్రైవర్ణికులకు శుశూంషసేసి
యాప్తసంతానుఁ డయ్యు ని ర లాధినాథు
ననుమతంబున శూద్రున ర కాశ్రమాంత
రంబు దగుఁగాను యతిగాఁగ ర రాజముఖ్య. 235

క. నిజధర్మవర్తి యగు స
ద్విజుఁ డగు బాత్రంబు దానరవిధిమఖముల క
ల్ల జనేశ్వర నృపముఖులకు
నిజవిత్రము లీయ మాన ర సీయత గలుగున్. 236

తే. వర్ణములు నాశ్రమంబులు ర వసుమతీశుఁ
డుక్తపథమున నడపించి ర యుభయలోక

సిద్ధి గనుఁ దప్పఁ దొక్కిని శ శిష్టజనులు
గలనరేందుని కిందుండు శ దలఁప సరియె.

237

5. అదియునుం గాక.

238

సీ. ఏనుంగుహజ్జలో శ నెల్లసత్త్వంబుల
హజ్జలు నడఁగిన శ యట్లపోలె
రాజతక్షత్త్ర ధ శ ర్మమునకు లోనయి
సర్వధర్మంబులుఁ శ జను మఖములు
వేదంబులును శుభ శ వృత్తంబులును దండ
నీతిమాసినఁ జెడు శ భూతలంబు
సంస్కారరహితమై ♦ చాల హీనతఁ బొందు
నట్లైనఁ బ్రజకుఁ జే శ టావహిల్లు

తే. రాజు లరసిన నెమ్మది శ బ్రదుకుఁ గాన
రాజు సర్వోత్తముఁడు ధర్మ శ రాజియందు
రాజధర్మంబ యెక్కుడు శ రా జనంగ
ధర్మదేవత యన వేతె శ ధర్మతనయ.

6. ఆకర్ణింపుము.

240

తే. తొల్లి మాంధాత్యఁ డనుమహీ శ వల్లభుండు
విష్ణుసందర్శనముసేయవేడి యొక మ
హాధ్వరమునిష్ఠమైఁ జేయ శ నమరవిభుఁడు
సన్నిహితుఁడయ్యెఁ బ్రీతి న శ జ్ఞనవిభునకు.

7. అ క్లింధుండు ప్రత్యక్షుంబగుటయు.

242

క. అన్నరహాలుఁడు దానున్

జన్నమునకు వచ్చినట్టి శ్ర జగతీశులు భ

క్తిన్నములైరి దేహము

లు స్థేలయు ముదము మనము శ్ర లుం గలయంగ్.

వ. అట్లు దండప్రణామంలు సేసి లేచి చేతులు మొగిచి నిలిచిన
సురేంద్రుఁ డన్న రేంద్రునితో నిట్లనియె. 244

ఆ. విష్ణుఁ జూడ నీవు శ్ర వేడుక పడితి నా

కైన నజున కైన శ్ర నరిది విష్ణు

దర్శనంబు నీదు శ్ర తలఁ పెద్ది యెఱింగింపు

మది యొనర్చెదను మ శ్ర హనుభావ.

క. అనవుఁడు సాంసారికవ

ర్తన ముడుపుము భైక్షచరణ శ్ర తత్పరత మనం

బున దృఢముగ నొందింపుము

ననుఁ జరితార్థునిఁగఁ శ్ర జేయు నావుడు నగుచున్. 246

మ. ధరణీశా నృపధర్మ ముత్తమము స శ్ర ధర్మంబులం దెల్ల నే
తెరువున్ రా జరయంగఁ గాదె తగ నీరధ్ధిం బొందుఁ గా
మంబుఁ గ్రో। ధరయంబున్ మగిడించి దండము సమత్వ
వ్యాప్తిఁ జెల్లించుచున్ । ధరఁ బాలించినరాజు వొందుగతిఁ
బొందఁ శక్యమే యేరికిన్. 247

వ. అనిపలికి పురందరుడందఱు రాజులం గలయం గనుంగొని.

తే. లోకపాలాత్ములరుమీరు శ్ర మీకుభైక్ష

చరణ మర్హమే ప్రజఁ బ్రోవు శ్ర సమరముక్త

దేహు లగుటయు నమ్మేలు శ దెచ్చు సంశ

యంబు వలవదు మీపద శ మధికతరము. 249

వ. అని చెప్పి దేవేంద్రుండు దివంబున జనియె. 250

చ. అది యొకఁ డేల వేదములయందుఁ బురాణములంబ్రసిద్ధకో
విదులు బహుప్రదేశములవేమఱుఁ గాంచి మనుష్యు లెల్ల
భూ | మిదయితుకంటఁ దక్కువ య శ మేయసుధర్మము
లీడు గావు ని | ర్మదకృతదండనీతి కనరా మన మెల్లవినంగ
నెప్పుడు. 251

ఉ. కావునఁ గామరోషములఁ గొంచుచు నాశ్రమకోటిఁ గాచు
చుక | భూవలయప్రజక సమతఃప్రభోచుచు రాజ్యము సేత
మేలు భిక్షావిధి లోను గాఁ గలుగు శ సారపుధర్మములక
ఘటించు మేల్ | వావిరి నప్రయత్నమున శ వానికి వచ్చు నృ
పాల యెమ్మొయి. 252

చ. అతిథుల దీనకోటుల ధ శ నార్థిత లేని యతివ్రజంబు స
మృతిఁ బరికింపు హర్షమద శ మానవిషాదములు జొరంగ నీ
క తొలఁగఁ ద్రోవు నాయొడలుగవావక భూప్రజ గాతునన్నిని
శ్చితదృఢబుద్ధి గల్గు మిది శ సేయు సమస్త సుధర్మసిద్ధులక.

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు మహాపురుషా వర్ణాశ్రమవిధం
బులుం దద్రక్షణంబు చొప్పును దానవచ్చు పెంపును నెఱిం
గిందితి రాష్ట్రజనంబు లెయ్యది యాచరించి సుఖు లగుద
రెఱింగింపవే యని యడిగిన నమ్మహీకాంతునకు శా
నవుం డిట్లనియె.

+శిః రాష్ట్రజనుల కన్సధర్మంబులు భీష్ముడు ధర్మజనకు చెలుపుట శిః

సీ. రాజు నుత్తమగుణ శ భౌజిష్టు నభిషిక్తుఁ
 గావించుకొని యెల్ల శ కార్యములును
 దన్ముఖంబునఁ జెల్లఁ శ దద్దయు సుఖ ముండఁ
 బడయుదు రొకఁడు భూపాలనంబు
 సేత లేకున్న దు శ శ్చేష్టితు లై జను
 లన్యోన్యదారధ శ నాపహరణ
 మాచరింతురు మీల శ యట్టుల బలవంతు
 లల్పులఁ దమకు నా శ హరములుగఁ

తే. గొండుభూపతి లేకున్న శ మండ్రజనము
 లధిప కృషి సేయుటయును బే శ హరమాడు
 టయును గోరక్షగావించు శ టయును మొదలు
 గాఁగబ్రదికెడు తెరువులు శ గాసిగావె.

వ. వినుము.

256

సీ. జనులొక్కతఱిదొల్లి శ సమయంబుదమోనఁ
 జేసి ప్రారతయు మ్రుశ్చిమియు అంకు
 నైఘిక యట్టిదుర్జను నందఱును గూడి
 శాసించువారుగాఁ శ జాలి తమకు
 నధిపతియుఁగ నొరు శ నాసపడక యుండి
 నడవడి బహుకార శ ణములఁ జిక్కు
 వడిన విషణ్ణులై శ బ్రహ్మ గాఁనఁగఁ బోయి
 మాకు రక్షకుఁడుగఁగమహిపుఁ డొకఁడు

తే. వలయురూపింపుమాతనిఁ శ గొలిచిబ్రదుకు
వారమనుటయు నజుడును శ వారివలని
కరుణమనువునిరూపించె శ నరులసత్య
చరితు లని పాలనమునకుఁ శ జొరఁడయతఁడు. 257

వ. చొర కున్న నజ్ఞనంబు లమ్మహాత్మునితో నీకుం బుయిలోడ
నేల స్రబలచేతఁ బశువులయందును బసిండిని నేఁబది
యగుసంశంబును ధాన్యంబున దశమభాగంబును భండారం
బుగాఁ బుచ్చికొని శస్త్రోపజీవులనెల్ల నీవారిం జేసికొని
బలవంతుండవై దుష్టనిగ్రహశిష్టప్రతిపాలనం బాచరింపు
మే మందఱము ననుసరించి నీపనుపు సేయంగలవార మధర్మ
వర్తనులు నీచేతం జెడువారు ధర్మవర్తనులు సేసిన ధర్మం
బున నాటవపాలు నిన్నుం జేరం గలయది గా నొడంబడితి
మిందుగ్రిండు దేవతల రక్షించుమాడ్కి మమ్ము రక్షించు
కొని సుఖం బుండు మనుటయు. 258

క. అతఁ డొడఁబడి యత్తైఱుగున
నతిబలవంతుఁ డయి నీతి శ నంచిత మగును
ద్ధతవిక్రమమునఁ దగ నీ
క్షీతిఁ బాలించె సుఖు లై ర శేషజనములున్. 259

ఉ. కావున మేలు సేయదె జగజ్జనకోటికి రాజునాజ్ఞమైఁ
బోవుట యాతనిం దగిన శ పూజలఁ దృప్తునిఁ జేత దేవసం
భావనఁ గొల్వతం డొకటఁ శ బాడి దొఱుగిన సైచుటిటు

సం భావితుఁ జేయఁగా నతని శ పం పొనరింతురు మ్రొక్కి
శత్రులున్. 260

క. తనవారు పెద్దసేయని
మనుజేశు నరాతిజనులు శ మదిని సరకుగాఁ
గొన రది భూప్రజ కొప్పుదు
విను కావునఁ బతికిఁ బ్రజలు శ వెఱచుట యొప్పున్.

తే. వాహనాసనశయ్యాని శ వాసములును
భోజ్యగంధమాల్యాంబర శ భూషణములు
గుప్తియును నరపతికి నె శ క్కుడుగ వలయు
నను తలంపుతో మనుట భూ శ జనులగుణము.

చ. అతఁడును మందహాససహి శ తాలపనంబును సత్యభాషణ
వ్రతమును సంవిభాగనిరవద్యతయున్ సమభావముం గృత
జ్ఞతయు జితేంద్రియత్వముఁ బ్ర శ సాదఫలంబును గల్గి భూమి
కిం బితృసముఁ డై విరోధిజన శ భీషణసారత నొప్పుఁ జెం
పగున్. 263

వ. అనుటయుం గాంతేయాగ్రజండు మనుష్యుల కెల్ల రాజధిప
తియును దై వంబునుం గా విప్రులు సెప్పి రట్లగుట యేమి
టనో యని యుండుదు నది మీ వలనం బ్రస్ఫుటంబు గా
వింటి నని పలికిన గాంగేయుం డింకనుం జెప్పెదఁ దొల్లి
వసుమనుం డను మానవేంద్రుఁడు నీవపోలె వితర్కించి
బృహస్పతి నడిగిన నతం డతనికిఁ జెప్పినభంగి యాకర్షింపు
మని యి ట్లనియె. 264

బృహస్పతి వసుమతుం డను రాజునకుం జెప్పిన రాజధర్మప్రకారము.

తే. లోకములు లోకధర్మంబు శ్రీ లును నృపాల
రాజమూలముల్ రాజ వి శ్రీ రహితమైన
పుడమి జనులకు నింకిన శ్రీ మడువులోని
జలచరంబులు పడుపాటు శ్రీ సంభవిల్లు. 265

క. తరణి శశాంకుల తేజ
స్ఫురణము లేకున్నయట్లు శ్రీ ధూజనములు ని
ర్భరదురితతఁ జేడ్చడుమరు
నరపాలక విహితపాల శ్రీ నము లేకున్నఁ. 266

క. తనధన మిది యని యూఱడి
మనఁ బరిణయ మాదియైన శ్రీ మహితోత్సవమఁల్
గొనియాడ నెవ్వరికి వ
చ్చునె జనపాలుండు లేని శ్రీ చో నిర్భయతఁ. 267

తే. విభుఁడు లేకున్న జనములు శ్రీ సభయహృదయు
లగుచు హఃహనినాదంబు శ్రీ లడరఁదల్ల
డిల్లుదురు రాజు లేమియ శ్రీ యెల్లవారు
లేమి కల్మియ కల్మి దు శ్రీ క్లేషరహిత.

క. యాగములును భోగములును
ద్యాగములును బహువిధముల శ్రీ ధర్మములు మహా
భాగా నరపతిరక్షా
యోగంబునఁ జెల్లుఁ బ్రజకు శ్రీ నుల్లాసముగఁ. 269

క. ఒకరునికి నలిగి యాతని
 సకలహిరణ్యంబు రత్న శ్ర సంచయమును బు
 చ్చుకొనుం దనవలచినవా
 నికి నిచ్చు ధనేశుఁ డండ్రు శ్ర నృపు నట్టితఱికి. 270

తే. చారచక్షుఁ డై కను నెల్ల శ్ర జగము నపుడు
 సూర్యుఁ డండ్రు నరేంద్రు న శ్ర కార్యకరులఁ
 దునుము నయ్యెడ జముఁడు నా శ్ర జను నతండు
 దేవతాత్మకుఁ డగుట సం శ్ర దియమె యధిప. 271

క. విను నృప సప్రమాట్టు విరా
 ట్టనియెడు శబ్దములఁ బొగడు శ్ర నాగమములు నె
 ట్టన భూపాలకు ననిన న
 తనిఁ దగ నర్చింపకుండఁ శ్ర దగునె యెరులకుఁ. 271

క. నియతిమెయి నెవ్వఁ డింద్రియ
 జయమును భక్తియును జిత్త శ్ర సారము దృఢసం
 శ్రయతయుఁ గలిగి కొలుచు నృపు
 నయసంపన్నుఁడుగఁ జేయు శ్ర నధిపతియతనిక.

క. రాజునకుఁ బ్రజ శరీరము
 రాజు ప్రజకు నాత్మ గాన శ్ర రాజుం బ్రజయుక్
 రాజోత్తమ యన్యోన్య వి
 రాజితులై యుండ వలయు శ్ర రక్షార్చనలక. 274

వ. అని యిట్లు బృహస్పతి యుపదేశించినం గౌసల్యపతి యగు
 నవ్వసుమనుండు ప్రయత్నంబునం బ్రజాపాలనం బాచరించె

నని చెప్పటయు ధర్మనందనుండు రాజు జనపదపరిపాలనం
బును శత్రువధంబును మొదలైన కృత్యంబులు నడపుతెఱు
గెఱింగింపవే యనుటయు భీష్ముం డిట్లనియె. 275

క. తనుఁ దాన తొలుత గెలువక

మనుజపతికి వలయుఁ బిదప శ మార్తుర గెలువక

మనమునఁ దలంచునది యును

దను గెలువని పతికి గెలువఁ శ దఱమే పగఱక. 276

ఆ. వినుము తన్ను గెలుచు శ టన వే తొకండ్లె షం

చేంద్రియములఁ దూల శ నీక కొలఁది

నాఁగుటయ జితేంద్రి శ యత్వంబు గలరాజు

రిపులఁ జెఱుపఁ జాలు శ నృపవర్ణ్య.

క. ఆరామాదికనిజసం

చారస్థలములకు దేశ శ సంధులకుఁ బురీ

ద్వారములకు నగరికిని ధ

రారమణుఁ షొనర్ప వలయు శ రక్షలు నియతిక. 278

తే. అరులకడ నిజభూమియం శ దనుజతనుజ

బాంధవామాణ్యమిత్తుల శ పాల వేష

ధరుల వేగులఁగాఁ బెట్ట శ ధరణిపునకు

వలయు నొండొరు నెఱుగని శ వారిఁగాఁగ.

క. తను హీనుం డని యెఱుంగక

మును ప్రబలునితోడ శీఘ్ర శ మున సంధానం

బొనరింప వలయు నతనికి

ధనం బొసంగి యైన బతికిఁ శ దగు నిలఁ గావన్. 280

క. మత్తుఁ బ్రమత్తుని విషయా

యత్తుని దుర్బలునిఁ జూచి శ యట్టి పగతుపై

నెత్తునది శిఖివిషాదుల

నుత్తలపెట్టునది యతని శ యుర్విఁ గడంకన్. 281

క. కయ్యమునకు వలదు శ కార్ద్రావ్య నధిప సా

మమున భేదమునను శ మార్తు మనము

మెత్తఁ జేసి 1 చెఱుచు శ మెయివడిఁ దప్పించు

కొను తెఱు గెఱింగి శ కొనుట మేలు. 282

చ. జనకుఁడుఁబోలె నర్మిలిఁ బ్రజం బరికించుచు షష్ఠభాగముం

గొనునది వారిచేత నరిఁ శ గోటివిధంబుల నా ప్తదక్షులం

గని వనగోకులాకరనగపముఖార్థకరంబు లారయం

బనుచుచు నన్నిటన్ ధరణి శ పాలుఁడు గన్నిడి యున్నఁ

బెం పగున్. 283

సీ. కోట యేమట కెప్పు శ బాటించి గడ్డియు

ఖాణంబుఁ గొల్చును శ గట్టియలును

నేయునూనియయును శ నాయుధమ్ములునాప

ధములునాభీలయం శ త్రములుఁగూప

ములు లోనుగా నందుశవలయువాని సమగ్ర

ములుగ సంపాదించిభూరిధైర్య

శౌర్యాదిగుణములనడి సన్నయాప్తయో
ధులఁ బెల్లమర్చుటరయలఘునీతి

ఆ. పగతుఁ డలిగి నడచునపథమునఁ దృణకాష్ట
ములును ధాన్యతోయనములును లేక
యుండఁజేసి మిత్త్రమండలేశుల నె
యరుగుదేరఁ బనుచునది విభుండు.

284

న. మఱియు రాజునకు రక్షింపవలయునది స్వామ్యమాత్యజన
పదకోశనైన్యమిత్త్రదుర్గంబు లనురాజ్యాంగసప్తకంబు గన్ని
డి యరయవలయునది సుధివిగ్రహయానాసనదైవధీభావ
సమాశ్రయంబు లనుషాడ్గుణ్యంబు నడపవలయునది ధర్మార్థ
కామంబు లనువర్గత్రితయంబు పాటింపవలయునది మంత్ర
ప్రభుత్వోత్సాహంబు లనుశక్తిత్రయంబు నిజవశవర్తిం
జేయవలయునది సత్త్వరజస్తమంబులను గుణత్రైకంబు విశే
షించి ధర్మసేవ సంతతుంబు నాచరింపవలయునది ప్రమా
దంబున నర్థకామంబులు హీనంబులైనను ధర్మనిష్ఠుండేసి
ధరణీపరిపాలనంబు సుస్థిరంబై చెల్లు నాంగిరసభారవాదు
లగుపెద్ద లిట్లని చెప్పిరి త్వక్చక్షుశోత్రజిహ్వఘ్రాణంబు
లనుబుద్ధీంద్రియంబులును వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబు
లనుకర్మేంద్రియంబులును మనంబునుం గూడ నేకాదశ
సంఖ్యం బైనయింద్రియజాతంబు జయించి కామజంబులగు
నక్షమృగయాస్త్రీపానార్థదూషణంబులునుం గోధజంబు
లగు వాక్పారుష్యదండపారుష్యంబులునునైన సత్తవ్యసనం
బులందగులక యజ్ఞాధ్యయన దానతత్పరుం డగుచు దుర్మా

తులకుటిలవాక్యంబులకు లోను గాక నయవిక్రమక్రమజ్ఞు
లైనయమాత్యులతో దైవమానుషచింతనంబు సేయుచు
దేవబ్రాహ్మణప్రజామతర్పణరక్షణంబులం జేసి యశుభ
నిరాసనంబును శుభాధానంబును నొనర్చుచుఁ బ్రజలం
బాలించుభూపతి యుభయలోకసిద్ధులం బొందు. 285

తే. అనిన విని ప్రీతి ధర్మనందనుఁడు రాజు
దండనీతియు ననంగ నుదాత్తయుక్త
వస్తువులు రెండు నార్యప్రశస్తకార్య
సిద్ధి గావించుతరములు సెప్ప మనఁడు. 286

వ. అని యడిగిన నప్పడమితేనికి సరితూసానుం డిట్లనియె. 287

క. భూరమణుఁడు గాలమునకుఁ
గారణ మెట్లన్న ధర్మగతి పూర్ణత నొ
ప్పారంగ దండనీతిన
మారంభము నడపుఁ గృతయుగగతి నధిపా. 288

వ. అందు.

క. ధర్మంబు పెరుఁగు వైదిక
కర్మఫలము లెనఁగు ఋతునికాయము ప్రజకుఁ
శర్మ బొనర్చు నాయువు
పేర్కొ బారయు దునక పెద్దపృథివీ ఫలించుకా. 290

తే. రాజు మూఁడుభాగములధర్మంబు నడపుఁ
దేత నమ్మెయి నది ప్రజాప్రీతినలుపు

ద్వాపరంబున నర్థంబఁయోపిచెల్లఁ
జేయు నక్కాల మన్మాతఁజెందు మేలు. 291

క. నరపతి ధర్మోపేక్షా
పరుఁ డగుఁ గలియుగమునందుఁబాయును ధర్మ
స్ఫురణ మధర్మం బెందును
బరఁగును వర్ణాశ్రమములపథములు దష్ఠుఁ. 292

వ. కాల ప్రభావం బిట్టిద యైనను. 293

ఆ. విభునిసకలధర్మవృత్తి నత్తఱి కృత
యుగముఁబోలు ధర్మోక్తిమాత్ర
లరయ విభుల కెట్టులయ్యె 1నయ్యెతఱు .
లవులయుగములట్లయగు నృపాల. 294

న. అనుటయు నెట్టివాఁడైన విభుని శుభంబులు వొందు నను
టయు ధర్మనందనునకు మందాకినీనందనుం డిట్లనియె. 295

మ. అరయుం దప్పు కృతం బెఱుంగు మదలోభావేశముల్ లే
వ ము! ష్కరుఁ డాత్మస్తుతి లేదు సేయు నియతింగార్యంబు
లీగుల్ ఘన | స్థిరముల్ శూరుఁడు గర్విగాఁ డశతుఁ డ
స్త్రీలోలుఁ డకోధనుం | డరి శివోవ్వం గొనఁ డన్పొగడ్తఁ
గనురారజత్యంతదీప్తుం డగుఁ. 296

వ. అని చెప్పి వెండియు. 297

ఆ. సాంగవేదవేదియగుపురోహితుఁ డెప్పు
నగర మెలఁగవలయుఁదగవుఁ గృపయుఁ

జక్కటియును గలుగునచివు నప్పనములు

నరులు నరయఁజనుచునది విభుండు.

298

క. పరుసఁదనముమెయి నరి గొనఁ

జొరఁ దగ దది పొదుఁగు గోయశఁచొప్పగు విను పా

ల్గురియించుకొనఁ దలంచిన

నరయ వలదె గోవుఁ బ్రజయునట్టిద యధిపా. 299

ఆ. కోరి తోటవాఁడుకుసుమఫలంబులు

గోయనట్లు రాజుగొనఁగ వలయు

నప్పనములు నఱకియంగారములు సేయు

భంగి యైన భూమిపాడు గాదె.

300

క. దయఁ బ్రజ రక్షించుటకు నె

నయె తపములు నధ్వరములునరవర దానఁ

జయమును లక్ష్మీయును గీ

ర్తియు సుగతియుఁ గలుగు వసుమతీనాథునకుఁ.

|| శ్లో వాయుదేవుఁడు పురూరపునకుఁ జెప్పిన రాజధర్మ ప్రకారము. || శ్లో ||

వ. విశేషించి పురోహితుం బాటింప వలయు వినుము తొల్లి
యైలుం డగుపురూరపుండు వసుధ విప్రక్షత్తియులందెవ్వ
నిధనంబైయుండు నని వాయుదేవు నడిగిన నమ్మహాత్ముండు
చతుర్ముఖసింముఖ బౌహళారుపాదంబులు బ్రాహ్మణక్షత్రి
యవైశ్యశూద్రులకుఁ బ్రభవస్థానంబు లగుట సెప్పి యిటు
త్కృష్టప్రభవుండై సర్వవర్ణంబులకు నీశ్వరుడగు బ్రాహ్మ

ఋషీపృథివీధనధాన్యాది సమస్తవస్తువులును దాననుభవిం
పను నొడ్లకు నొసంగను నుక్తుం డగుట దండనీతిధారణ
ఋనకు ఊత్తియుం జొనిపె బాహ్మణశాంతిపరత్వంబున
ఊత్తియాధిపత్యప్రాప్తి పతిలేమి నంగన దేవరునింబ్రతిగ్ర
హించినట్లున్నది యిది భూమి తెఱం గిట్లగుటంజేసి నిజధర్మ
క్షిప్తుండును విద్వాంసుండును శాంతుండును నగుపురోహితు
నకు సర్వసంపదలును సమర్పించి జనపతి శుశ్రూషాపరుం
డును నహంకారరహితుండునునై దండనీతి నయించి యుభ
యలోకంబులనుం బెంపు వహించు.

302

క. రసగంధాద్యనుభవములు

పొసంగవు భీత మగుచిత్తమున భయముం బా

ప సమర్థుడు గావున నృపుఁ

డసమానప్రభుతఁ బొందెనవనీనాథా.

303

క. అని వాయుదేవుఁ డిట్లు

జ్ఞనపతి బోధించె ననుడు శాంతనవున క

మృనుజపతి యిట్లు లను నే

పనులఁ బురోహితుండు మాన్య శ భావము నొందున్.

వ. అనిన నాధర్మతనయుతో నద్దేవప్రతుండు పురోహితవిషయం
బులుగా శుక్రుండు సెప్పిన వాక్యంబులు గల వ్రపన్యసించెద
నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె.

305

తే. అమర గరుడగంధర్వ వి శ్ర ద్యాధరాది

దివ్యులకు నధ్వరంబులఁ శ్ర దృష్టి సేసి

- పరమశుభములఁ బొందు భూ శ్ర వరుఁడు దాని
కెల్లమూలంబు దగుపురో శ్ర హితునిబుద్ధి.
- క. రక్షఃపిశాచ1గుహ్యక
యక్షాదులు బాధ పెట్టు శ్ర నవసీనాథుఁ
దక్షపురోహితమంత్ర సు
రక్షాసంస్కారవిధి వి శ్ర రహితుఁ డైనఁ. 307
- క. వివిధోత్పాతంబులకుఁ
నవభులలోఁ దోచు కీడు శ్ర నకుఁ దోడ్తో శాం
తివిధానంబున నిరసన
మృచును బురోహితునిచేత శ్ర ననవద్యముగఁ. 308
- వ. ఈవాక్యంబులు దాత్పర్యంబు గలుగుము బృహస్పతియును
శాంతికంబును జౌష్టికంబును శత్రునాశంబును మంత్రాధ్య
పురోహితసాధ్యంబు లనియొగావున నీవును సంభావిత పురో
హితుండ వగుము. 309
- క. పరిశుద్ధి లేనికుత్సిత
పురోహితులు నీచదశలఁబొందుదురు మహీ
వర యల్పమె శుద్ధుండై
పురోహితత్వంబు నేత్రభూపతిగరఁ. 310
- క. ఆరోగ్యము గలయుత్తముఁ
జారోహిత్యంబు నడపఁబనుచునది ధరి
త్రీరమణుఁ డతఁడు దాను స
మారంభము తెల్ల నేకశ్రమతిఁ గను టొప్పుఁ. 311

క. బ్రహ్మక్షత్రిము లొంది య
జహ్నులై కృత్యములు విశిష్టత నడపన్
బ్రహ్మదులు హర్షింతురు
బ్రాహ్మణముఖవర్ణసమితీరప్రమదముఁ బొందున్. 312

వ. ఈయర్థంబున దైలకశ్యపసంవాదం బనునితిహాసంబు గలదు
విను మైలుండు గశ్యపుని బ్రహ్మక్షత్రిప్రకారం బడిగిన
నమ్మనుజపతికి నమ్మునీందుఁ డిట్లనియె. 313

ఆ. క్షత్రిమునకుఁ బుట్టఁగాఁ బట్టు బ్రహ్మంబు
బ్రాహ్మణునకు యోనిరౌఞ గాన
యుభయవర్ధనంబునొండొంటి విడువమి
వెలుఁగు రెండు మాయురవిడిచెనేని. 714

క. తమలోనఁ బొందు గల వి
ప్రమహీశులఁ బ్రజయుఁ బొదువుఁబ్రజచే మాన్య
త్వము వడయఁగ నేరరు భే
దము గలిగిన నలఁతు రొలసేదన్యులు ప్రజలన్. 315

తే. అట్టిదశఁ బుట్టు రుద్రునిరయలుక దాన
సకలమునకు వినాశంబునంభవిల్లుఁ
గాన యెల్లవిధంబులఁగలసి యుండ
వలయు నృపుఁడు బుర్రోధయురవసుమతీశ. 316

క. వినుము విశేషించి జనన
జనితోన్నతి విపుఁ డతనిరజనపతి వినయం
బున నడపవలయు దానను
మనుగడ యిరువురకుఁ బ్రజకురమహాసీయ మగున్.

అర్జును ధేరునకుఁ ముచుకుందునకు గలిగినసంవాదఁకు. ౩౧౮

వ. అని చెప్పి యపురోహితుని విశేషంబు ముచుకుందుం డను
రాజునకు వైశ్రవణునకుం గలిగినసంవాదంబునం బ్రకటం
బయ్యె నత్తెఱుం గెఱింగించెద. 318

మ. విను మారాజు సమ స్తదిగ్విజయమున్ శ విస్ఫూర్తిమైఁ జేసి
తాఁ దనలా వారయుబుద్ధి వైశ్రవణుమీఁ శ దం బోవ
నాతండు దై । త్యనికాయంబులఁ బంచినం దెరువునం శ
దత్తైస్యముల్ రాజుమూఁ । క నతిక్షుభ్యము గాఁగఁ జేయు
టయు సుగ్రక్కం బడ్డచిత్తంబుతోఁ. 319

క. నృపతి పురోహితు దూఱినఁ

దపముల మంత్రముల దేవతాపూజల వీ

ర్యపటుత్వ మతనిసేనకు

నపరిమితము సేసె నమృతహాతుఁ డధిపా. 320

ఆ. బ్రహ్మశక్తిఁ బేర్చి శ రాజసైన్యము దైత్య

సేన బడలువడఁగఁ శ జేయ నాతఁ

డతిరయమున ముట్టె శ నలకఁ గుబేరుండు

ననికి వెడలె నిజబలార్జితముగ. 321

వ. వెడలి సమరంబు సేయుసమయంబునం గిన్న రేశ్వరుండన్న

రేశ్వరు నాలొకించి. 322

శా. దక్షుండై తిటు బ్రహ్మశక్తిన భవద్యాహవిలాసం బమి

త్రోక్షోభం బొనరించెనే యనుడు నాతం డిట్లు నీవంటిబ్ర

హృక్ష త్తంబుల కేకయోనిజననంబవేధ 1 గల్పించె యో
గక్షేమాకలనంబు సంగతములైకావింప బంపండొకో.

వ. అనుటయు ధనదుండు సాంత్యనస్వరంబున. 324

ఉ. నాకును నీకు నేటికి ర శ ణ బానరింపగ నేను బంప నీ
వేకముఖంబుగా ధరణి శయేలుము నావుడు నవ్వె యవ్వభుం
డీకుపతిత్వ మొల్ల నొరు శ నీగి మహత్త్వకరంబె విద్విష
ద్భీకరమద్భుజాజ్ఞితమ శ పెం పొనరంగ భుజింతు దిక్పతి.

వ. అనిన విని పౌలస్త్యుండు నీ వధికుండ వట్లు సేయు మని
గారవించిన ముచుకుందుండు ముదితుం డై చని సకలో
ర్వీయు నిర్వక్ విక్రమంబున నేలె నని చెప్పిన విని యజాత
శత్కుండు రాజధర్మంబులయం డైశ్వర్యప్రీతిపుణ్యలోకం
బులు నిరతిశయంబుగాఁ జేయం జాలునది యెయ్యది యని
యడిగిన. 326

ఆ. అతని కిట్టు లనియె శ నమరతరంగిణీ

సూనుఁ డధికభీతు శ లైససజ్జ

నులకు నభయ మొసగి శ యలఘుసౌఖ్యాత్ములఁ

జేత యెంతయును వి శ శిష్టమధిప. 327

వ. అని వెండియు. 328

క. విను పర్జన్యుండు భూతము

లను బండివహ్నాను పక్షు శ లను బోచువిధం

బును నీవు బంధువుల స

జ్ఞనయుతముగఁ బోవు మదిప్ర శ శస్త్రం బనఘా. 329

వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు విప్రప్రభృతులకు నిజధర్మనర్త
 నంబుల జీవనంబులు నడవక తక్కిన నెట్లని యడిగినఁ
 బితామహుం డతనితో నాపద దనికిన నితరజాతివృత్తంబు
 గర్హితంబు గా ద ట్లయినను నాయుధోపజీవనాదిక్షత్రి
 ధర్మంబులఁజేసి బ్రాహ్మణ్యంబు 1 వట్రపడి బ్రాహ్మణులు
 క్షత్రిసము లగుదురు వాణిజ్య ప్రముఖవైశ్యక్రియ లాచ
 రించి వైశ్యసము లగుదురు నిత్యానుష్ఠానంబులు లోనుగాఁ
 గలయవి డిగవిడిచి ధనలోభతాత్పర్యంబున శూద్రప్రా
 యులై చరించి శూద్రసము లగుదురు దక్కినజాతులవా
 రందఱుఁ దమతమ తారతమ్యంబులతో నిట్ల నిజజాతివిహీను
 లగుదు రట్టివారు జాత్యుత్తమకృత్యంబులకుఁ బాత్రంబులు
 గారు భూకాంతం డింతయు నెఱింగి యర్హప్రకారంబులఁ
 బ్రజ నడపి రక్షించినం బ్రజాకృతం బగుధర్మంబునందుఁ
 జతుర్థాంశంబునకు నుక్తుం డగుఁ బ్రజలఁ బాతకంబులం
 బొర్రయ కుండ నరయం జాలక దండ్యదండనరహితుం డైన
 మహీవిభుని వారలచేసినపాతకంబుల నాలవపాలు వొందుఁ
 గొందఱు బుధు లంతయుం బొందు నని చెప్పుదురనుటయు
 నమ్మనుజనాథుండు.

330

ఆ. వినుము వివిధసుఖము శ్రీ లనుభవింపఁగ రాజ్య

విభవయుక్తిఁ దిరుగ శ్రీ వేడ్క లేదు

నాకు ధర్మరక్షణముమీఁదిభరముఁ ద

ల్లోపభయము మనము శ్రీ లోనఁ బెద్ద.

331

వ. కావున.

332

చ. అనఘ యనేకదోష మగు శ నట్టిమహీవహాసంబు నొల్ల దం
డన పరుషత్వ మేటికి దృఢప్రశమంబున నేను గానకుం
జనియెద నన్న భీష్ముఁ డిదిరజాడ్యము గాక నృపాలధర్మమే
మనుజవరేణ్య సీమనముఁమార్దవ మగ్గల మిట్టు లొప్పునే.

వ. నిన్నొత్తి చెప్పటకుఁ బాండువిచిత్రవీర్యశంతను లున్నవారే
నాబుద్ధి వినుము.

ఆ. ఈఁగకాలియంతరయేనియు వీసర
పోవ కుండ ధర్మమునన నడచి
రయ్య దొంటిరాజు శ లక్రొధకామప్ర
యుక్తదండధరణ శ మొప్పుఁగాక.

335

క. దానాధ్యయనయజనముల
తో నుర్వీజనులఁ గావఁ శ దొడఁగుట పతికిం
దా నజకల్పితధర్మము
దీనివిడుపు నరకమునకుఁ శ చెరువగు నధిపా.

336

క. కావున వర్ణాశ్రమముల
నేవిధమున నైన నడపు శ లెడలక యుండం
గావంగ నోపుచుపతికి
లే వలజ భృభయలోక శ లీలలయందుక.

337

జ. ఇట్లగుటం చెలువునది యొక్క యితిహాసంబు గల దాక
ర్ణింపుము.

338

— కేకయరాజ రాక్షస సంవాదప్రకారము —

క. పరమ నియతిమైఁ గేకయ

నరపతి యధ్యయనవిధి యొ శ నర్పఁగ నటవీ

పరిసరమున కేఁగినయెడ

ధరణీశ్వర పట్టె నొక్క శ దానవుఁ డతనిన్. 339

వ. పట్టినఁ బ్రబలుం డగునద్దనుజునిం ద్రోచిపోవంజాలక యమ్మ
హీపాలుండు వాని కిట్లనియె. 340

నీ. మ్రుచ్చిమియును అంకు శ నెచ్చోటనైన నా

భూమిలోపల శ లేకు శ భూమిసురులు

వేదాధ్యయనయజ్ఞ శ విధిదానతత్పరుల్

రాజులు బ్రాహ్మణా శ రాధనంబు

జన్మముల్ సేతయు శ సమరానివర్తన

వ్రతమును గలరు గో శ రక్షణాది

వార్తావినీతులై శ వైశ్యులు నడపుదు

రమ్మూడుజాతుల శ కధికభక్తి

తే. తోడ శుశ్రూష సేసి శూ శ దుగ్ధిలు చరింతు

రేమిరంధ్రంబు గాంచి నీ శ విట్లువెరవు

మాలి పట్టి తత్పరత్వ శ లీల నన్నుఁ

దలఁప నిది నీకుఁ బథ్యమే శ దానవేంద్ర. 341

చ. అనుటయు నమ్మహాదనుజుఁ శ డాతని కిట్లను సట్టివానిఁ గా
నినుఁ గని వర్ణరక్షణము శ నిర్మలచిత్తతఁ జేయురాజు కీ
డునఁ బడ కున్ని దెల్పఁగఁ గరడుం బ్రియమై చను దెంచి

తిక్ మహీ ! జనపరిక్ష యస్థిత శ సౌమ్యత నిట్ల యొసర్పు
భూవరా. 342

వ. అని పలికి సఖ్యంబు చేసి చనియె నని చెప్పినం గాంతేయా
గంజుండు సంతోషించి జీవనాభావం బైనచో క్షత్రియ
కర్మానుష్ఠానంబునకు నశక్తుం డగు విప్రసింహుఁడు బ్రదుకువాఁ
డని యడిగిన భీష్ముం డిట్లనియె. 343

చ. మనఁ జను నుప్పు నువ్వులును శ మాంసము గోవు వృషం
బుఁ గూడుఁ గిల్లును ఘృతతైల మాక్షికముఁబాండ్ల ధృత
కేశర మైనజంతువుఁ ధన మధికంబుగాఁ బడయు శదానికి
నేనియు విక్రయింపఁ గా దనుమతి యూఁది వైశ్యకృతి శ
నైనను విప్రున కాపదాగతి. 344

వ. అనిన విని ధర్మతనయుఁడు యజ్ఞంబు లెట్లయిన సమీచీనం
బులగునని యడిగిన ననిమిషనదీనందనుం డతని కిట్లనియె.

ఆ. శ్రద్ధవలయు మిథ్య శ చనదు వేదంబుల
బరిభవింపఁ దగదు శ భవ్యయజ్ఞ
కర్త కెపుడు నదియుఁ శ గాక దక్షిణలు మం
త్రార్థపోషకంబు శ లందు రధిప.

క. ఈగతి యెఱింగి చేసిన
యాగము సోమాపుంజేయు శ నప్పురుషునిఁ ద
ద్యోగ మొనర్పు మహానుఖ
యోగము సోమాధిరాజ్య శ యుక్తము శ్రుతులక్.

ఆ. అధ్వరంబుకంటె శ నధికంబు దపము ద
పం బనంగ మేని శ ప్రన్నదనము

నివృరఁజేతగా ద శ హింసయు సత్యవా
క్యంబు దమము దయయుఁ శ గాని యరయ.

వ. అనిన.

349

చ. ప్రియమున ధర్మనందనుడుశభీష్మనితో నృపుఁ డెట్టిభంగి
వా నియెడఁ గంబు నమ్మఁ దగు శ నిక్కపుమిత్తుఁడు లేని
భరతుఁ. నయగతి నెల్ల నేర దనినన్ విని యిట్లను నాతఁ
డేకబు ధ్వియుతుఁడ వై వినన్ వలయుఁ శ దెల్లముగా నెఱిఁ
గింతు భూవరా.

350

క. నమ్మమి మృత్యువు పెద్దయు
నమ్మట యపమృత్యు వగుట శ నరపతి 1మిత్రున్
నమ్మి పనులు గొనునది ని
త్యమ్మును సూక్ష్మమతిఁ దాను శ నరయఁగవలయున్.

తే. తనకుమేలొనరించు నాతండు మిత్తుఁ
డతఁడునడపంగ నెల్లకార్యములు శుభము
నొందునేమిట నేమట శ కునికితోడ
నృపుఁడుమిత్తుఁడై గార్యముల్ నిలుపవలయు.

ఉ. మన్ననకున్ మదింప కవరమానము వచ్చిన స్రుక్క కొక్కభం
గి న్నేఱి గార్యముల్ విగతశిల్పిఁడై తగ జేయునట్టిమి
త్తుఁ స్మరనాయకుండు దన శ రూపుగ నగ్గల మైనశీయు
న. త్యున్న తియున్ ఘటించు మహి శ మోజ్జ్వలుఁ జేత
సుఖావహం బగున్.

353

క. విను మట్టిమంత్రీ గామం

బునఁ గ్రోధంబునను లోభ శ్ర మున భయమునఁ గా
ర్యనిరూపణంబు వదలక

విసీతుఁ డై నడచు టధిక శ్ర విభవముఁ జేయున్. 354

వ. అని చెప్పి వెండియు.

355

క. అన్నలుఁ దమ్ములుఁ గలుగుట

యున్నతుఁ జేయు నృపు నెంత శ్ర యొకపిళ్ళయినఁ
మన్ననయు నీగియును సం

పన్నంబులు గాఁగ వారిఁ శ్ర బాటించు టురున్. 356

వ. అది యె ట్లంచెని.

357

క. బలఁగము గలభూపాలుఁడు

గెలనిమహీశ్వరులబుద్ధి శ్ర కిని వేఁగ గగుచున్
బలియుఁ డగు లేనివానిం

జులుకంగాఁ జూతు రెట్టి శ్ర శూరుం డై నన్. 358

క. ఎక్కువతక్కువమాటలు

నుక్కివములు బంది గీడు శ్ర లొందించుటలుం

బెక్కు దనయన్నదమ్ముల

దిక్కున నన్నియును నైఁవఁ శ్ర దేజము సేయున్. 359

క. లోపల 1 రాజుచుఁ బొగయుచుఁ

బాపంబులు దలఁతురోపి శ్ర బలిమియు 2 వెఱపుం

జూపక తక్కురు కెలనికి

నేపాటను వారి నడపు శ్ర టెంతయు నొప్పున్. 360

తే. చాలుమరు వారు నృపతికి శ మేలుసేయఁ
గీ డొనర్పంగఁ గావునఁ శ గిల్బిషములఁ
బొరయకుండంగ వారల శ నరసికొనుచుఁ
బొదివి నడపుటకార్యంబు శ భూవిభునకు. 361

వ. అనుటయు ధర్మజుండు ధనార్జునం బేమిటం బ్రస్తుటం బై
నడచు నని యడిగిన నతనికి భీష్ముం డిట్లనియె. 362

కాలకవృక్షీయక్షేమదర్శిసంవాదప్రకారము.

క. ఆయతికాఁడు వలయు నర
నాయకునకు వాని కెల్ల శ నరులుం జేటుం
జేయఁ దలంతురు దా నవ

ధాయకుఁ డై కావ వలయు శ ధరణిపుఁ డతనిన్. 363
వ. ఈయర్థంబున నితిఃసంబుగల దాకర్ణింపుము కాలకవృక్షీయ
నామధేయుం డగునొక్కముని క్షేమదర్శియనియెడు కోసల
భూవిభునిభూమికిం బంజరస్థంబుఁ జేసికొని యొక్కకాకంబుఁ
దెచ్చి యిప్పక్షి త్రైకాల్యవేది యని యెల్లజనంబులకుం
జెప్పుచుం దిరిగి క్రమంబున రాజుం గని యతని కక్కా
కంబుఁ జూపి నీయందర్థార్జునాదినృపకార్యంబులవలన నేమ
ఱుట గలదు దానం బుట్టిన సేగియెల్ల నిష్పలుఁగు సెప్పి
నీకుం దప్పినముచ్చులం బట్టింపఁ జాలు ననుపలుకు వలికి
యమ్మహీవరునాదరంబు వడసి వీడుఁబట్టున కరిగిన. 364

క. ఆరాత్రి యవ్వభునియధి

కారులు సంపిరొకభంగి శ గాకము మఱునాఁ

డారాజున కవ్విప్రుడు

గోరి రహస్యంబుఁ జేసి శ్రీ కొని యెఱింగించె. 365

వ. అట్లు నియోగుల కపటోపాయంబునం గాకి మృతం బగుట సాభిజ్ఞానంబుగా నెఱింగించి తనపేరుసెప్పి యేను మీతండ్రి సఖుండ నెఱిపిమ్మట నిచ్చట నిలువ నొల్లక వనంబున కరిగి తపంబు సేయుచుండి నీమీఁది యధిక స్నేహంబునం జేసి నీదగు యోగక్షేమంబు లరయ వేడి వచ్చి యీ రాష్ట్రం బునం బురంబునను వర్తించుచు భవదీయ రాజ్యలక్ష్మీ మధురభంగి యయ్యును నధములగునా నియుక్తులవలనం జోరజన సంవృతం బైన కావేరియుంబోలె నుపయోగ గా కునికి యెఱింగి నీ కెఱింగించుటకై మిథ్యాభివర్ణితం బైన కాకంబు నెపం బిడి చొచ్చితి దుర్మతు లైన ద్రోహులు దానిం జంపుటకతంబున లోనం గీడు గలుగుట నీకుం గొంత గాన నయ్యెఁ గను గలిగి యురసిన నికనుం దేటపడియెడు నా యాప్తియును గార్యవివేకంబు కలిమియు నమ్మి మదీ యోపదేశంబు నాదరింపు మిప్పుడు నన్నాదరింపక విడిచిన వాడ వగుము మచకు లైన యధికారపురుషులకు నేర్పు మైఁ గ్రమంబునఁ బరస్పర విరోధంబుఁ గలిగించి సంప్రీతి నెఱిచి నీవలసిన ట్లొకనొకని దండింపు మని వారలం బేరు గ్రుచ్చి యుపదేశించిన.

366

క. ఆరాజు నట్ల చేసి మ

హారాజ్యస్థితికి నెల్ల శ్రీ సవ్విపు మహా

దారగుణ మంత్రీ గొని

సారధనప్రీతిసుఖయ శ శంబులు వడసెన్.

367

వ. అనిన విని కౌంతేయగ్రజుండు మంత్రీ యెట్టివాఁడు గావ
లయు నెఱింగింపు మనుటయు గాంగేయుం డతని కిట్లనియె.

సీ. జ్ఞానపరుఁడుఁ బౌర శ జానపదావృండుఁ

గార్యజ్ఞుఁడును ధైర్య శ శౌర్యఘనుఁడు

నక్రూరుఁడును విశు శ ధాత్ముఁడుఁ బతియెడ

భక్త్యనురాగసంభ్రమము లెసఁగ

సమసుఖదుఃఖుఁ డై శ చెమరు నెత్తురుగాఁగఁ

దలఁచుచు 1నరయక శ తప్పమిఁదఁ

బెట్టిన నలుకమై శ దిట్టినఁ గలఁక దా

నొందక తేర్పుచో శ బొందునెడక

తే. మెలఁగువాఁడును నిజరంధ్ర శ ములకు మాటు

సేయఁ బరరంధ్రములు గని శ చిక్కువఱుపఁ

జాలునిపుణుండు నైనవి శ శాలబుద్ధి

గావలయు మంత్రముఖ్యుండుఁకొరవేంద్ర.

369

వ. అని చెప్పి.

370

క. మృదుమధుర వాక్యముల నిం

పొదవెడు చిఱునవ్వుతోడ శ నుర్వీశుఁడు స

మృదము సచివలకుఁ బ్రజలకు

నొదవింపఁగ వలయు నది మ శ హాన్మతిఁ జేయుకా.

తే. ఈగియును బ్రియవచన సం శ యోగమునన
కాని జనులకు సంతోష శ కారి కాదు
పుచ్చికొనునపు పల్కుల శ పొందుకలిమి
యెదిరిమదిగందనీదింత శ యెఱుంగు మధిప.

వ. అనుటయు ధర్మతనయుండు జనంబుల వివాదం బుడుపున
ప్పుడు పుడమిఁజేడు దూఱునుం బాపంబును బొరయకుండు
తెఱుంగు దెలుపవే యనిన దేవవ్రతుం డిట్లనియె. 373

సీ. వ్యవహారశుద్ధి స శ ర్వప్రజాప్రియకారి
యదియ భూపతికి ధ శ రాత్రిశయముఁ
గీర్తియుఁ జేయు న శ క్షీణసత్కులు ధర్మ
పరులును నైన భూ శ సురులు నీవుఁ
ద్రానులుంబోని చి శ త్తంబులతోడుతఁ
బ్రజవివాదము లెడఁ శ బక్షముడిగి
విని ధనవాంఛమై శ ధనికులచెస వ్రాలి
తీర్పక ధర్మంబు శ తెరువుదప్ప

ఆ. కుండఁ బాడిఁ దీర్చి శ దండింపఁ దగునెడ
ననుగుణంపుదండ శ మాచరింపు
మొఱుగఁ బలికితేని శ నుండదు ప్రజ డేగఁ
గనిన పులుఁగుపిండు శ కరణిఁ జెదరు.

వ. దండించుట దానును.

375

క. నఱకుట యర్థముఁ గొనుటయుఁ
జెఱ నునుచుట కట్టి యిడిచి శ చేడ్పాటొడిదం

బటచుట మొదలుగఁ గలపలు

దెఱఁగులఁ దగవుమెయి నడచు శ ధీరవిచారా.

వ. అని చెప్పి భీష్ముండు వెండియు నిట్లనియె. 377

క. తనకడకు వచ్చి మొగ మొ

డనివాఁ డగుదూత పల్కు శ టకుఁ గోపింపం

జనదు జననాథునకు దూ

తునిఁ జంపిన నరక మగుట శ ధ్రివమని రార్యుల్.

తే. కులము శీలంబు హితవాక్య ♦ ములును నేర్పుఁ

గార్యవాదిత్వసద్వచో ♦ గౌరవంబుఁ

దలఁపుగలుగుట దక్షత శ యలఘుగుణము

లండ్రుదూతకు నియ్యేడు శ నార్యజనులు.

క. మొన దీర్పువెరవు యంత్రము

లనేకము లొనర్పు నేర్పు శ నాయుధముల వి

న్ననువును బోటులకర్జం

బును సేనాపతికి నైజ శ ములు గావలయున్. 380

క. తనయుల నైనను నమ్మిన

జనపతి సిరి గోలుపోవుఁ శ జతురతమై న

మ్మినవాడపోతె నమ్మక

యునికి సకలజనుల యెడల శ నుర వై యుండున్. 381

తే. అనిన విని పాండవాగ్రజం శ డనఘ పురము

భంగియైత్తెన. మేలు సె శ పుంగవలయు

ననుడు నమ్మహీవిభునకు శ ననిమిషాప

గాతనూభవుఁ డిట్లునుఁ శ బ్రీతితోడ.

సీ. పరపులోతును గల శ పరిభితోఁ బూడవును

ఘనమును నగుకోట శ గలిగి తగిన

వాకిళ్ళు బలువుఁగా శ వలి నొప్ప రమ్య గృ

హవ్రాతములు గొమ శ రారు వీధు

లందంబులగు మేటి శ యంగళ్ళ నెల్ల వ

స్తువులును శోభిల్ల శ సుజనబహుళ

మై ధాన్యములును ఘృ శ తాది రసద్రవ్య

ములును నానాయంత్రములును బహువి

ఆ. ధాయుధములు బిరుదు శ లగు యోధులును బండి

తులు విలాసినులును శ దూతముఖ్య

పరిజనములు నెఱయఁ శ బరమోత్సవంబులు

మెఱయఁ బురము చెలువు శ మిగుల వలయు. 383

ఆ. అట్టి పురవరంబు శ నంచు రత్నస్వర్ణ

ముఖము లగుపదార్థము శ లకు బంధు

తతికిఁ బతి సురక్షి శ తస్థితి సేయునాఁ

డధిప వినుము భూమి శ యరయు తెఱఁగు.

వ. అని పలికి మఱియు.

385

క. స్థలముఖ్యము లయ్యెడు పే

ర్క-లయూర్ణుల నెల్లవెరపు శ గలిగినవిశ్వా

సులఁ బ్రభుత యిచ్చి భూపతి
నిలుపవలయు వర్ణ రక్ష రణీయత వెలయన్. 386

క. చోరులచేఁ జెడ కుండం
గూరులచేఁ జావ కుండఁ శ గునలయజనులన్
జారులచేఁ బడ కుండ ధ
రారమణుఁడు నేర్పు గలిగి శ రక్షింపఁ దగున్. 387

క. అవు బేహారముఁ గృషియు
స్సవరణలును పసులసొంపు శ నన యట్లగుటన్
భువిఁ బసులు గలుగుకాపుల
నవసీశుఁడు గన్నప్రజల శ య ట్లరయఁ దగున్. 388

క. అరి మిగులఁ గొనుట గ్రేపులఁ
బారిమాలం బిదికినట్ల శ భూవర కదుపున్
పెరవునఁ బెనిచినయ ట్లగు
నరపతి ప్రజచేత నప్ప శ నము దగఁ గొనినన్. 389

బండారంబు పృథ్వీయు తెజంగు భీష్ముఁడు ధర్మరాజానకుం జెప్పట.

వ. అనిన విని పాండవాంగ్రజుండు బండారంబు గలిగించువెర
వేట్టిది తెలుపు మని యడిగిన నాపగాతనయుం డతని
కిట్లనియె. 390

క. విను కర్షకులును వణిజులు
ననఘా గోరక్షకులు ధ శ రాధీశునకున్
ధన మొడఁగూడెడుచోటుల
కనేకవిధములకు నెల్ల శ నాద్యస్థలముల్. 391

తే. ధనములకు ధాన్యములకు ను శ త్పత్తితలము
లయినవాని కించుకయును శ హని గాక
యుండఁ దనకును బండ్డార శ మొదవఁ దగును.
పార్జనము సేయ వలయు భూ శ పాలకుండు. 392

క. పులి గూనలఁ దినుచందము
గలిగిన నంతటన నిలుచుఁ శ గాక ధనంబుల్
గలుగునె మీఁదం గావున
జలగ దిగిచినట్లు గొనఁగఁ శ జను నిల సొమ్ముల్. 393

క. అరయుటఁ బ్రజ వర్ధింపఁగ
సరి యేఁటఁ గ్రమప్రవృద్ధ శ మానట్టులుగా
నరపతికిఁ గొనఁగ వచ్చు
నైరవులఁ బెంపంగఁ జాల శ నెఱయు ధనంబుల్. 394

క. దమియింపఁ దగినవారల
సమయమున దమించి వారి శ సంపదలు మహీ
రమణుండు దనదుబండ్డ
రముగా సమకూర్చు జనము శ రాగిల్లంగఁ. 395

క. ఆపనికిఁ గీడు రోయుచు
భూపాలుండు ధనము గలుగు శ పురుషులసిరిఁ దాఁ
జూపొపక కొనఁదగదు ద
యాపరుఁడై పెంప వలయు శ నఖిలజనములఁ. 396

క. ప్రభువుల నుపచారంబుల
విభుఁ డనురాగిల్లఁ జేసి శ వెదగొనుఁ గాపుల్

సభయులు గాకుండ ధనం

బుభయజగత్సిద్ధిపొంతు శ నుర్వీనాథా.

397

క. ఆయతి కిమ్మెయిఁ గలుగు ను

పాయంబులు ధర్మమార్గ శ ఫలితంబులు గాఁ

జేయుటయ మేలు నృపతికి

మాయాకృతినిపుణుఁ డగుట శ మతిగాదు సుమీ.

క. ధనము సవరించినఁ బ్రయో

జన మేమి యపాత్రములకుఁ శ జల్లి చెఱుచునే

ని నరేంద్రముఖ్య వ్యయములు

విను రక్షయ సిరికిఁ బాత్ర శ విషయము లైనన్.

వ. ఈభంగి యైనంగోళమిత్త) రాష్ట్రబలంబులు వృద్ధిఁ బొందు నీ
విట్టితెఱంగువాఁ డవై ప్రజల రక్షింపుము రణంబుల కల
యక విరోధుల వధింపుము మఖంబు లొనరింపుము దరిద్రు
లైన ధరణీసురాదిసాధుల నరసి కుటుంబరక్షణంబుసేయుము
మాంధాత్మనకు నాంగిరసుం డగునుతథ్యుండు సెప్పిన హిత
వాక్యంబు లుపన్య సింఁచెద నాకర్ణింపుము. 400

శ్లో మాంధాత్మన కుతథ్యుండు సెప్పినహితవాక్యములప్రకారము. శ్లో

తే. భూతవృద్ధులు ధనలాభములును గలుగు

ధర్మమునను రాజనువాఁడుధర్మరక్ష

కై జనించెను గావుననతఁ డరోష

కాముఁడై ధర్మనిరతుండుగౌఁగ వలయు.

401

క. విను ధర్మమునకు బాహ్మణ
జనము జననదేశ మగుటజనపతి భక్తిం
గొనియాడి యసూయావ
ర్జనుడై తగు విప్రకోటిసంభావింపఁ.

402

చ. అనిమిషులు విభీతు లగునట్టిపదంబునఁ జేర్చి మున్ విరో
చనతనయుండు భూమిసురజాతిసువృత్తి కసూయ చేసి నె
ట్టన సిరిఁబాయఁడే బలిర దృఢం బగుభక్తివిశేషమూఁదఁగా
ననఘ యతండు దాఁ బిదపనవ్యయసౌఖ్యవిభూతి నొందఁడే.

ఆ. ధర్మమునకు సిరికిరదగ జనించినయది
దర్ప మనిమిషులు నురదాత్తమునులు
నైన సగ్గుణముననూనినఁ జెడుదురు
దాని గెలువ వలయుఁధరణిపునకు.

404

మ. పరనారీగమనాదిదోషములు భూతపాలుండు సేయంగఁ ద
ద్ధరకున్ వర్షములేక యుండుఁ బ్రజకున్ దైన్యంబు వాటిల్లుఁ
బె । క్కురుజల్ పైకొను నెందునుం గలయ నుకక్కుం దేజ
ముండక్కును । ద్ధరనైన్యంబుల శత్రు లొత్తుదురు బంధు
శ్రేణికిం జేటగున్.

405

క. కానిచెయిదములు సేయ క
నూనపుధర్మమున నడచునర్హుండు సం
తానము బంధులుఁ బ్రజయును
దానును సేనలును శుభముదలకొనఁ బేర్చున్.

406

వ. అని యిట్లు సెప్పినవాక్యంబులం దెలివొంది ధర్మతత్పరుండై
మాంధాత్మ్యమ మహావిభూతిఁ బొంది నెగడె నీవును నట్ల

నెగడు మనిన ధర్మతనయుండు ధర్మంబున నెగడ తొరకా
నుట యెట్టిభంగిం గలుగు సని యడుగుటయు నతనితో
నక్కురు పితామహుండు దొల్లి కౌసల్యుం డగువసుమనుం
డనురాజు వామదేవమహాముని నిట్ల యడిగిన నతం డతనికి
నుపదేశించిన తెఱఁ గెఱింగించెద వినుమని యిట్లనియె.

వసుమనుం డనురాజునకు వామదేవుండు నెప్పినధర్మపుకారము.

ఆ. అర్థసిద్ధికంటె శ నరయ నెక్కుడు ధర్మ
సిద్ధి దాన సకల శ సిద్ధులును బ్ర
శస్త్రభంగిఁ జేరు శ శాశ్వతకీర్తియు
సంభవించుఁ గలుగు శ సద్గతియును. 408

క. ధనమునకై ధర్మముదెస
ననాదరము సేసెనేని శ నాన్యపతికి న
ధనమును జెడు దుర్యశముం
బనుగొనుఁ దుది దుర్గతియును బాటిలు ననఘా. 409

క. లాభంబు ధర్మముఖ్యము
గా భరపడి మార్గశుద్ధి శ గనుఁగొని కైకొ
ల్లా భూవరునకు నిహళర
శోభనములు సేత చెప్ప శ శుక్తివాక్యంబుల్. 410

క. ధర్మపవృత్తి యయ్యును
ధర్మము నాకింతకంటెఁగద తద్విధులం
బేర్చిం బొరయవలయు నను
ధార్మికతాత్పర్య నత్యుదాత్తుఁడు వొందుకా. 411

వ. అని తనవచనంబులం దెలివొందిన వసుమనుం డనురాజుతో
వామదేవుండు రాజ్యతంత్రంబునకెల్ల నాధారభూతుంబులగు
సామభేదదానదండంబులం బ్రయోగించు తెఱం గెఱింగి
చెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె. 412

క. మూలబలము సంతృప్తం
బై లాలిత మగుచు నున్నయప్పు డసదుఁజో
లొలోకించి నడవ భూ
పాలకునకు దండ మతిశుభం బొనరించుక. 413

చ. సమరము సాహసం బధిక్రసంపద లమ్మెయిఁ దెచ్చికోలు ప
భ్యమె రిపులేల కల్గుదు ర్రహంకృతివెంపును నుత్కటంపుఁగో
పము మగిడింపఁ జాలునరరపాలున కట్లగుటక హితంబు సా
మము దనయంతవాఁడయినమానవనాథు నెడకమహీశ్వరా

క. తనభటులు గలఁగినప్పుడు
ధన మిచ్చి విరోధి నల్పతరు నై నను శాం
తునిఁ జేయవలయు దానము
నన యధికునిఁ దేర్చు టురపునరపతి కెపుడుక. 415

తే. ఆ యుపాయముల్ మూఁటికిననువు గాని
యట్టిపగతునియెడ భేదమాచరింప
నలయురంధ్రముల్ దగవేచువలనుగలిగి
తత్పరతఁ జేయఁజాలుసాధకులఁబనిచి. 416

వ. శుక్రమతంబునం బంచమోపాయం బైనయుపేక్ష వర్తిల్లుదా
నిం బ్రయోగించు భంగియుం జెప్పెద. 417

- మ. కలహంబుల్ దమలోనఁ జేసిన నుపేక్షానైపుణం బొప్పు శ
 తులఁ జూడందగుభూతదానవులపోరరుం జూచినట్లెమ్మెయి
 న్ములు ముంటందగఁబుచ్చుభంగి గలుగునాభానాథకీడైనమం
 త్రులయేపున్ విభుఁడిట్లమాపునది నేర్పుంబెంపుఁబొల్పరఁగన్
- వ. అని యత్తెఱంగున వామదేవుండు సెప్పినహితవచనంబులు
 వాటిం ది కోసలపతి భాసమానుం డయ్యె నీవును నట్లవ ర్తిల్లి
 వెలయు మనినఁ బొడవాగ్రిజుండు సమరంబున శత్రుల
 జయించునప్పటిపాడి యెట్లుండు ననుటయు భీష్ముం డతని
 కిట్లనియె.

419

❧ ధర్మజునకు భీష్ముండు సమరంబునపాడి చెల్పుట. ❧

- సీ. పగవాఁడు బలములఁబన్ని తోచినఁ దాను
 సబలుఁడై యొటిమైసంగరంబు
 గోరిన నమ్మెయి ర గొనకొని మాయ లొ
 నర్చిన మాయలఁబేర్చి గెలుపు
 గొనునది వెన్నిచ్చినను బ్రమాదంబునఁ
 బడినను గైదువ్రభగ్నుమైన
 శరణన్న మొక్కినఁదరుగాలి యెడలిన
 నొరుతోడఁ బోరుచునమన్న నెట్టి
- ఆ. పగతు నైనఁ జంపుఁడగ దధర్మంబునఁ
 జంపుకంటె ధర్మసమర్థకేలిఁ
 జావు మేలు రాజుశయ్యఁ జచ్చుట గొఱ
 గాదు గాన యోడఁగగాదు పోర.

420

క. విను చిల్ల యిడినయాయుధ
మును విషలిప్త మగుశస్త్రమును నెట్టియమి
త్తునిపై నైనఁ బ్రయోగిం
చిననరపతి నరకమున వశించు నృపాలా. 421

క. తనకు దోడ్పడి యని నొ
చ్చినవానిం గాంచి కడఁగిరచేష్టింపక యు
న్ననరేందుఁ బొందుపాపం
బునకుఁ గొలఁది గలదె భరతశ్రుంగవ తలఁపఁ. 422

వ. అని చెప్పి వెండియు. 423

చ. అరిపయిఁ బోయి వానిపురమగ్గలికం జెఱుపంగఁ దద్ధరం
బరఁగుప్రజం జలంబుమెయి బాధలఁ బెట్టుటధర్మమట్టిని
ఘృత యొనర్చుటప్పటికిఁజూడఁగ మానఁగ రాదయేని భూ
సురగృహదేవగేహములఁచూఱనవశ్యముమాన్చుటొప్పుగఁ

వ. అనిన విని యజాతశత్రుండు రాజధర్మంబుకంటెం బాప
కర్మంబు లేదు పొమ్మని పలికి యిట్లేని రాజున కెట్లును
సఢోగతి వాటిల్లుఁ గదేయనుటయు నాపగాతనయుం డిట్లు
నియె. 425

క. శరణాగతుఁ గాచియు నని
నరిపోటులఁ బడఁ దెచ్చియరిసియు ధరణీ
సురులం బోచియు నానా
ధ్వరములు సేసియును రాజుదలఁగు దురితముల్. 426

క. అని విని యమ్మనుజేశ్వరుఁ
డని ననివర్తులయి శౌర్యమభినుతి కెక్కం

దనువు దొఱంగినవారికి

ననఘా యెబ్బంగిలోకరమగు నని యడిగెక.

వ. అడుగుటయు నమ్మహీకాంతునితో శాంతనవుండు శక్రాం
బరీషసంవాదంబు చెప్పెద దాన నీయడిగినయది దేలపడు
నని యిట్లనియె. 428

—❧— ఇంద్రాంబరీషసంవాదప్రకారము. —❧—

సీ. అంబరీషుండు నానాధ్వరంబులు సేసి

కడచని వాసవురకడకు నేఁగి

యచట నుజ్జ్వలవిమారనారూఢుఁడును మనో

ఃపరిసంక్రీడనోరదారచరితుఁ

డునునై వెలింగెడురతనదుబంటు సుదేవుఁ

డనువానిఁజూచి యరయ్యనిమిషేందుగ

తోడ మదీయభృత్యుఁడు వీడఁకృతుముఖ్య

కర్మముల్ సేయఁడెక్కారణమున

తే. ననఘ నాకంటెఁగడుఁబేర్చియునికి గలిగె

ననుడునాజిష్ఠుఁడిమ్మహాత్ముని తెఱంగు

సెప్పఁ జిట్టలు వినఁగ వాంఛించితేని

వినుముచెప్పెద నని యిట్టలనియెఁ బ్రీతి. 429

వ. శతశృంగుం డనియెడుదానవునితనూజులు సదముండును విడి
ముండును దముండును ననియెడువారలు. 430

శా. బాహుగర్వముసూపఁగోరి పటుదరర్పం బొప్ప నుగ్రాహవో
తస్సహం బూర్జితభంగి గౌ భయదఘోరపస్ఫీతనానావిధ

వ్యూహంబుల్ ధరణీప్రకంపనములై యుద్ధామసర్వాంగస
న్నాహత్యంబునఁ బేర్చి తోడ నడవఁసంగంభశుంభద్గతిఁ.

ఉ. మంచిమగండ వైననినుమాంకొనువా రయి దాడివెట్టి యొ
క్కించుక శంక లేక ప్రజలయెల్లను బెగ్గిల ముట్టి యర్థముల్
గొంచు ధరితిఁ గైకొనుటకుం గన లగ్గల మొది యీతనిం
బంచితి నైనయొక్కముగఁ గ బాధివ యిట్లనిపల్కి తత్తఱిన్.

మ. పసగన్ వే చని దోర్బలంబున రణోపావీణ్యముం జూపి నీ
వసురాసకముఁ ద్రొంచి భూప్రజలకుఁ హర్షంబు గావించిరా
క సుమీ రాక జయంబు లేక ప్రజ దుఃఖం బొందఁగారాకనీ
యసువర్గంబులపోక గానెఱుఁగు పెరక్కాడంగ నిం కేటికిఁ.

మహాస్యగ్ధర. అనినఁ సుగ్రామ కేళీవ్యసనరసికుండై యెట్ల కా
కంచు నిఁ వీ । డొని యీతం డేగి తానశ్చ దనుజతతి
యాటోపముఁ గూఢచారుం । డనుదృష్టిం జూచి తాని గ
ట్లను మనమున సైన్యంబుచే లేల శత్రుం । గొన నీనేలా
పురారితగొలుతు నతనికింగోసి యిత్తు శిరంబుఁ. 434

మ. అని నిశ్చయకుండై రణం బుడిగి సైన్యం బంతయుం గ
మ్మఱుం । జనఁగా జేసి పరేతభూమికి దృఢోత్సాహంబునం
బోయి శం । భునిఁ జిత్తంబున నిల్పి వాలును గళంగు
గూర్చినఁ సత్కృపా । ఘనుఁ డద్దేవుఁడు ముందటఁ నిలిచి
ఖరడ్గంబుం దొలంగించుచుఁ. 435

మ. చనునే సాహస మిట్లు సేయ నిది కర్తవ్యంబే కతం బేమి యి
ష్టనికన్నంగని చక్కఁజూఁగి ధరయుఁ ధాలంబునుంబొందవఁ

దనముం జేసి యితండు సీపలుకులున్ దైతేయులం దాఁక నొ
ల్లనివాఁడైనతెలుంగుఁజెప్పె శివునుల్లం బార్ద్రతంబొందఁగన్

ఉ. ఆపరమేశ్వరుం డితనికప్పుడు దివ్యరథోత్తమంబునుం
జాపము నస్త్రుకోటియుఁ బ్రసన్నత నిచ్చి రణంబునందు సీ
యేపున కోర్వ దేవతలకేనియు దైత్యుల కేని రాదు పా
మృపగఁజేని గెల్పుముమహిం జరణం బిడకుండుమాజిలోన్

మ. అని వీడ్కొల్పిన సీతఁడుబ్బు మదిఁబాంఁగారంగఁదే రెక్కి వే
చని దైత్యధ్వజసీప్రతాపమహిమోత్సాహంబులం జీరికిం
గొన కుగోర్ధ్వతఁ దాఁకి పీనుఁగులపెంకుప్పల్ గొనంజేసె న
య్యనిఁ బైదోచిన నిద్దఱుదునిమెదైత్యాధీశులఁప్రేల్పిడిన్

వ. ఇవ్విధంబున నదముండును దముండునుం బడినం గని కోపా
దీపితుండై. 439

సృగ్ధర. వీరోదారోగ్రోలీలన్ విదముండు సమరోర్విన్ బలోల్లాస
మొప్పం । జేరెన్ బాహుసముల్లారసితఘనరుచిరా । సిప్రభా
భాసురుండై । యారక్షోనాథుపైఁ బేరలక మఱపుఁ జే
యంగ సీతండు డిగ్గెం । దే రుద్రతృడదీప్తుల్ దెసల నిగుడ
దైతేయవీరుల్ చలింపన్. 440

ప. ఇట్లు విధాతృవశంబునఁ బాదచారియై. 441

మ. దనుజుం దాఁకి కృపాణభేలనము చిత్రింపై వెలుంగొందఁ ద
త్తనుసంఛేదనకేలి సల్ప నతఁడుంగదన్నుం బటుపగ్గుసూర

ద్వనకౌక్షేయకధారః జీరః బడియేందా నాతనింగూల్పైః ద
క్కినదైత్యావలి విచ్చె నల్లడఁ బరిక్షీణోద్యమత్వంబునన్.

ఇట్లు నిశ్శేషంబుగాఁ బరవీరులం బరిమార్చిన నీరాజ్యంబు
పూజ్యంబై వెలసె భూపంజయుం బ్రమోదంబు నొందె
నితైఱుగున నీసుదేవుండు సుకృతవంతుండై యీతటిపడు
బున కర్పండయ్యె నేయజ్ఞంబులును సంగ్రామయజ్ఞంబునకు
సదృశంబులు గావు వినుము వీరమస్తకరాశి వేదికగాఁగృహ
ణబాణాదిసాధనంబులు సమిత్సక్తుస్సంబులుగా శోణితం
బాజ్యంబుగా మాంసంబు పురోడాశంబుగా వీరవ్రత దీక్షి
తుండు సమరాధ్వరంబుసలిపి రుధిరజలపూరయు మస్తిష్క
కర్దమయుఁ గేశశైవాలయు నాంత్రఫేనయు భేరీమండూకయు
హేతిమీనయు గజకలేబర పులినయు నగునమరపుణ్యనది న
వభృథస్నానంబు సేసి మదీయలోకంబున సుశ్లోకుండై నిత్య
స్థితి నత్యుదాత్తపదవిం బ్రవర్తిల్లుఁ బుణ్యతముం డగుట
దనువు దొఱుగ వలయు నని లేదు తెగువతోడి యని
వర్తన గతియచాలు నిట్టిదిరణాచరణప్రభావం బేనును బ్రబ
లదై తేయ వ్రాతశాతనసుకృతంబునం గాదె యీ దేవేంద్ర
త్వంబు నొందితినిని పలికిన నంబరీషుండు సమర శూరుల
సమధికపుణ్యత్వంబుదెలిసి సంభావించెననిచెప్పి దేవవ్రతుండు
వెండియు.

~~~~ సమరానివర్తనంబు ఎలని ఫలము. ~~~~

క. జనకుడు ప్రతర్దనునకుం,
దనకును రణ మైనయపుడు శ తనయోధులకుఁ
విను నాకంబును నరకముఁ
గనుఁగొనుఁడని చూపిచెప్పెఁ శ గౌరవముఖ్యా. 444

తే. పుణ్యతమము భోగాస్పదంబును మనోహ
రాంగనా జనబహులంబు శ నైనయది ర
ణంబు విరుదు లై చేసిన శనరుల నెలవు
దూరఁబందలచో టిది దుఃఖమయము. 445

వ. అని తనమాహాత్మ్యంబునం జూప నోపినయుభయస్థలంబులుం
జూపం జూచి యేచి యవ్వీరులు నెంపు పొంపిరి వోవం
దటియ నుటికి నైరుల జయించిరి సమరంబు తెగువ దీప్త
లక్ష్మీం గరం బొనర్చు బుణ్యతమలోకంబు లిచ్చుం గావున
శూరుం డధికపుఃశ్యోదారుం డని యిట్లు దేవవ్రతుండు ధర్మ
సూనునకు సమరా నివర్తనజనవిశేషం బెఱింగించె నని
చెప్పిన విని యటమీఁద వారలసంప్రశ్నోత్తరంబులు ప్రవ
ర్తిల్లిన విధంబులు వినిపింపు మనుటయు. 446

మ. పరమాయుఃపరమార్థసిద్ధిపరమ శ ప్రావీణ్యసంపాదనా
దరసంభావితభక్తలోక నిగమాం శ కస్మితహర్షాగ్రసం
చరణప్రాథమ్యూర చిత్రమహిమా శ సర్వాత్మవిజ్ఞానసం
పరిపాకప్రకటాకృతీ శమదమో శ ద్భవాహితస్వీకృతీ.

క. యమనియమాద్యష్టాంగ

క్రమాభ్యసననిర్మథితివి శ కారసుచేతః

కమలామోదమయాత్మా

సమతారాహిత్యశస్య శ సర్వ నమస్య.

448

మాలిని. సమధికనిరవద్య శ పైవ్విరనిత్యప్రభుత్వా

విమలమహిమహేలా శ విరభవత్సర్వసత్త్వా

నమదమలినచితై శ స్సత్యదీవ్యస్మహత్త్వా

దమమహితతపస్స శ ద్భావసంవేద్యతత్త్వా.

449

గ ద్య ము.

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్రై కొమ్మనామాత్యపుత్రై బుధా

రాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతం బైన శ్రీమహః

భారతంబున శాంతిపర్వంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

తెనాలి
ఆంధ్రముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రితము.

శ్రీరామ.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము.

శాంతిపర్వము పృథ్వీసాస్వసము.

అ ఘో వి వ రణ ము.

ఈపర్వమునందు భారతి యుద్ధరంగమున జ్ఞాని, గురు, పుత్రుల
చిధచే వ్యాకులముగు ధర్మజుని చిత్తమునకు శాంతి గలుగుటకై భీష్మచార్యు
లచే నొనరింపఁ బడిన ధర్మోపన్యాసము వర్ణితము గాన నిభాగమున
కీనామ మనవర్ణము.

జయశ్రీసమాలింగితుండగు యుధిష్ఠిరుని సంతోషపచనంబుల గార
వింప ఋషులు విచ్చేసిరి. నారమండు గుళలప్రశ్నముసేయ “మది గలం
చుచున్నది” యని ధర్మజుఁడు నిర్వేదమును బ్రకటిం చెను, అంత దమ్ములు
చ్రౌపది సమాగత ఋషిబృందముచు నుచితవచనంబుల నాంత్విసము
జేసిరి. పారాశర్యులు బహువిధ వచన రచనలచే బూర్వరాజచరిత
ములఁ బొందుపఱచి ధర్మాధర్మముల నెఱింగించె, దానఁ బాండవా
గ్రజుఁడు చిత్తంబు కలంక జేటి రాజ్యభారనిర్వహణోత్సాహంబులగురింప
ఋషులవలన వసుమతీవహనానుజ్ఞయు వివిధాకీర్వాదంబులగు బడిసి
ప్రాప్త సామ్రాజ్యుండయ్యె. ఇది యీ యాశ్వాసమున వర్ణితమయిన
శాంతి నిరూపణము తత్ఫలముచు నయి యున్నది.

[2] కృష్ణ, నిజ అనుజ = చ్రౌపది, తన తమ్ములు

(3) ముఖానలోకనమాత్రిమున యుధిష్ఠిరుని మనోవ్యభును గుర్తించి
నారమండు డాతనికి కల్పిన ముఖకౌరణము నెఱింగియు నాతనిచే
జెప్పింపఁదలంచి భాషగర్భము గాఁబ్రశ్నించుచున్నాఁడు.

పార్శ్వం = అర్జునుడు (రెహగర్హాధిపదము)

“నూర్తి సంశోభి, నూర్తిశోభిల్ల” యని పాతద్వయము.

క్రియావిశేషపాతము సారస్యముగాఁ దోచుచున్నది.

(4) అలపు = బలము, చలము = మాత్సర్యము, ఉమ్మలిక = దుఃఖము.

(5) సౌభద్రుడు = అభిమన్యుడు (సుభద్రకుమారుడు)

(7) మమ్మ, అనిమొనక = యుద్ధమునందు. తాక + మము.

[8] కృతఘ్నత = చేసినమేలు మరిచుట.

[10] ఇట్టిడు = ఇట్టివాడు [అట్టి ఇట్టి ఎట్టి విశేషగుంబులమీది తచ్చ బ్రవకారమునకు లోపంబు విభాషనగు ప్రాధ. సమా 9]

[14] గాండివి = గాండివముకలవాడు అర్జునుడు, విబుధప్రకరంబు = దేవసమూహము,

[15] మార్తాండవందకుడు = నూర్తినికుమారుడు కర్ణుడు.

[16] కన్నియనాడు = వివాహముకొకమునుపు (కన్యాకబ్ధినిము)

యెనిమిది సంవత్సరముల బాలికకు కన్యయని శాస్త్రీయసంస్థ.

వివాహముకొని బాలికాసామాన్యమున కవుల ప్రయోగము.

[18] ధనంజయుడు = అర్జునుడు, ఈసు = ఈర్ష్య.

కుంభసంభవుడు = ద్రోణాచార్యులు.

[19] సాత్రములుగారు = యోగులుకొర, పాత్రులు రూపాస్తరము.

సూక్ష్మబులు మిత్రాదులు విభాషంబులంగతుల్యంబులగు.

(21) ఉత్సంగము = తొడ, మస్తకము = శిరస్సు, క్రీదోడ = క్రిందు + తొడ.

(23) భతలము = అకౌశము, సకతమున = సకౌరణమున, దారుణ, శాప, ప్రతిహతి = కఠినమైన, శాపముయొక్క. అడ్డు.

(24) విలోకన ఆమృతసేకంబున = చూపు ఆనెడి ఆమృతముచే తడవుట చేత, తార్మి = ఓర్పు.

(28) నోహలంబునక = డి త్సాహముతో

29. “నతఁడల్లి యచ్చలాక్షీబో నీకాగిపట్టి రథంబుపైఁ జెట్టఁబనిచి”
 “శ్లో॥ ప్రత్యక్షేధచ్చతాంకన్యామ...—భీష్మద్రోణాపుపాశ్రితః”
 అని సంస్కృతము. కర్ణనిపరాక్రమాతీతయము ప్రకటించునవసరమున నాచిత్యపోషణార్థమివిశేషణము విదుఁబడినదని తోచుచున్నది.

(31) భల్లంబుల్ = బల్లెములు. భూపాలఉత్తమాంగములన్ = కాజుల శిరస్సులను, కుంభిఘటా, రథవ్రజ, హయశ్రేణి, పదాతిప్రతాన ఉల్లాసంబుల = యేనుగుల సమూహము, రథసముదాయము. గుఱ్ఱములవరుస, కాలినడకన యుద్ధముజేయుబంటులగుంపులయొక్క సంతోషమును, అవార్యుఁడు = తప్పకొనుటకు వీలుకొనివాఁడు.

(32) హతశేషులు = చావఁగామిగిలినవారు, కరినగరము = హస్తినాపురము ఎక్కిటిపోరు = ద్వంద్వయుద్ధము.

(33) ఎక్కిటెక్కిటి = ఒండొరులు (పరస్పరము), అగ్గలికలక = పరాక్రమములచే.

(34) రెండుఅవదానంబులు = రెండుచరితములను, నాకలాకపటి = దేవలాకమునకు ప్రభునగు ఇంచుఁడు.

30. విప్రుఁడలిగెన్ = బాణాభ్యాసమయమున విప్రధేనువు బాణగోచరంబైమృతినొంద బ్రాహ్మణుఁడు శాపంబొసంగె. జమదగ్ని సుతుండు శాపమిచ్చె- పరశురాముఁడు తన్నుపరిచించి నందులకు నీవిద్య నిర్వీర్యమగునని నశాపము. మర్రిరాజు అనుచితమాడి— శిష్యుఁడు కర్ణునకు సారధ్యముజేయుచు ధర్మరాజు చెప్పి = రీతినీ కర్ణుని నిరుత్సాహపఱచెను అందున నాతని కాసమయమున పూనిక తగ్గెను, శౌరి = కృష్ణుఁడు.

42. విష్ణుచ్చుఁడు = అజ్ఞుఁడు.

46. సమబుడిఁజూడక = పుత్రుఁడనుపక్షపాతము వదలక ననిభాంము. నిరాకృతికీలుఁడు = తిరస్కరించుట స్వభావముగాకలవాఁడు.

47. కిర్జంబు ఎఱుంగక=కర్తవ్యమును తెలిసికొనక, దరస్మితము=చిఱుంగవు.
49. ఒడమి=ధనము.
51. చుట్టలు=చుట్టములు.
52. తనుకొర్వయుఁడు=శరీరము కృశించియున్నవాఁడు.
55. బలువునకొకైకొని=పరాక్రమముచే దీసికొని. ప్రజాధర్మపరిపాలనాగము హింసయు దానకలిగిన పాపపరిహారమునకై యశ్వమేధముచేయుటయు రాజధర్మము. శ్రీరామమూర్తి రాక్షససాధానంతరము సీతనరణ్యమున విడిచియు సీతాప్రతిమను పత్నిగాజేసికొని యశ్వమేధమొనరించెను. ఆవబృహదుజ్జనమాట్ల యయిన తరువాత జేయఁదగినస్నానము.
71. నలుగాలిలోనకొ=నాలుగుకొల్ల జంతువులలో, పతప్త్తి=పక్షి.
79. తమోమయంబయిన విశ్వముఁ=అజ్ఞానమనెడి చీకటిచే నావరింపఁబడిన ప్రపంచమును వర్ణతతిక=బ్రాహ్మణాది నాలుగుజాతులను, ఆశ్రమకొటిని=బ్రాహ్మచర్య, గృహస్థ, వానప్రస్థ, యత్యాశ్రమములను, నిఖిలకర్మయోగసవిశేషత=సమస్తమగు కర్మములయొక్క విభేదము ఆనగా వర్ణాశ్రమములకు వేరువేరు కర్మములజేప్పట. తదీయకల్పనము + అ=అయ్యాశ్వనుఁడు కల్పించినదియె.
81. సుగతికి + అ=సన్మానమునకై, ఆరిగిరి=వెల్లిరి.
82. నిజ=తనయొక్క, యోగ=పూర్వలేనిదానిం బొందుట, తేమ = సంపాదింపఁబడినదాని రక్షణము, వీనికొఱకు.
83. ఘోటకంబులు=గుట్టములు, కుంజరములు=వీనుఁగులు.
85. వెలివెలివస్తువుల=దాహ్యములగు రాజ్యము మొదలగు వానిని తా. ఆరణ్యమునకేగి యచటవలయు ద్రవ్యములందు మమతగలిగి బైక్షవృత్తిచే శరీరయాత్ర నడపుట కర్మబంధమగును. శారీర

సౌఖ్యములవదలి విహితముగు వంశధర్మమును పాటించి పూర్వ
రాజులగుమన్వాదులమార్గము ననుసరించుట రాజధర్మమనిభావము.

87. వైతధ్యంబు బొరయకుండ=విరుద్ధముగాఁ దలపఁక.

89. సంతత ఉపలాలితయు=ఎల్లప్పుడు బుజ్జగింపఁబడునదియు భద్ర
గజ ప్రతిమానులు=భద్రజాతి యేనుఁగుతో సమానులు, లోచన
రోచులు=నేత్రకాంతులు.

91. లోకపాల అంశ ఉ దితుఁకొక్క=దిక్పతుల అంశములన బుట్టి
నవానిగా.

95. గరనుఁడు=విషమిడువాఁడు.

100. మేలంపుఁజందమునకొ=పరిహాసముగా,

108. వావిరి=క్రమము.

109. చూనాఘనకు + అ, యేల=రాజునకేకాదు

110. కేధ=బ్రహ్మ, భక్త్యముగ=తినుట కుపయుక్తముగా

112. దురమున=యుద్ధమున, పొందుపాలిత ధరావలయుము=పొందు
రాజుచే పాలింపఁబడిన భూభాగము

127. తృష్ణ=ఆశ, మిథిలానగరమగ్ని దగ్ధమయినపుడు జనకమహారాజు
నిస్సృహుఁడగుటవలన „కొలచునాకు నందొక్కతైన” యని
తనవారలకు సమాధానము జెప్పచు నిశ్చలచితుఁడై తనధ్యేయము
నే చింతించు చుండెను. ఈవృత్తాంత మనుసంధేయము.

129. వనట=మృగము, సంస్కృతికేశపరులు=సాంసారిక కష్టములయం
దాసక్తులు.

130. కవ్వడి=రెండు చేతులయందు పెడిగలవాఁడు ఆర్జునుఁడు.

134. త్రైవిద్యులు=వేదముల తెలిసినవారు.

135. అడలువెల్లి=భయమనెడి సముద్రము, సతి=భార్య.

137. పురుషోత పుత్రుడు=ఇంద్రుని కుమారుడు అర్జునుడు.
138. కలుచక్ర=దోషమువలన, నాకము=స్వర్గము.
140. ఎడముడి=భీముడు, అనఁటికంబము= అరఁటి స్తంభము.
144. సమారోహణమునకు=ఎక్కుటకు, సోపానభంగిక=మెట్టులవలె, శమము = బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము, దమము=అంతఃకేంద్రియ నిగ్రహము.
147. ఇంద్రియస్తోమవి మార్గవర్తనము త్రుంచి=ఇంద్రియములయొక్క చెడనడకను తొలగించి (జింతేద్రియుండవై యనుట)
150. సిద్ధి అసిద్ధులకా వికారమునొందక =కార్యముఫలించిన సుతోషమును, ఫలింపమి దుఃఖమును బొందక, (ధీరుడవై యనుట)
156. “అసంతుష్టాద్విజోనవ్యస్సంతుష్టశ్చనుపేషతిః” యన యభ్యయుక్తోక్తి అనికీ ఓహటించుట=యుద్ధమునకు వెనుదీయుట, వేదచోదనా ప్రవీణము=వేదవిధులందు నేర్పుగలది.
160. చాక్ర=ఆచమనముజేసి, మ్రచ్చిమి=దొంగతనము.
162. పృథీవీరులు=చ్వారపాలకులు, దండధాతక ఆగ్రగణ్య=దండి మును ధరించిన వారలలో శ్రేష్ఠుడా? ఇది పాభిప్రాయ మగు విశేషణము.
165. సమృక్ అను భూతదండితండను=బాగుగా పనుభవింపబడిన దండన గలవాడను.
166. విష్కృతి=ప్రాయశ్చిత్తము, శుర,ముని పితృతర్పణములు=దేవ తర్పణ, ఋషితర్పణ, పితృతర్పణముల జేయుము.
170. అరుణకమలములకా తెగడు= ఎఱునిపద్మముల చిరస్మరించు.
174. తురగమేధ అదిక్రతుప్రయుక్తి=అశ్వమేధము మొదలగు యజ్ఞములు జేయుట, నిర్ద్వంద్వవృత్తి=సుఖదుఃఖములు, ప్రియాప్రియము

అటు భేదభావములేక చిత్తమేకాకారముగా ఉండుట. అతిథి పితృవిషయమున నప్పత్రిక్కు—మనుజుఁడు పుట్టుటతో మూఁడు ఋణముల గలిగి యుండును. అతిథి సంతర్పణమున మనుష్య ఋణము, యజ్ఞాదిక రాస్రసుస్థానముచే దేవఋణము పుత్రలాభమునఁ బితృఋణమును నీటించు. ఈ ఋణత్రయమునుండి విడివడక నిష్కర్మయగుట ధర్మపురాము.

176. ఆరి=కప్పము (పన్ను) ఆదాయములో నాణవిపాలు రాజున కిచ్చుట శాస్త్రీయము.

178. క్రమ్యునకే = కీర్తుముగా, సమరజిత ఆవధరణకాలితక్త=యుద్ధము నందు జయింపఁబడిన రాజులు కలుగుటతో, ఒండుధర్మములో.

181. మఖక్రియలో=యజ్ఞములు.

185. బాము=జన్మము, తరము (స్థిరము)

186. తోపిలు=కలువలు.

190. ప్రౌఢ తమవివేకులు=మిక్కుటమగు జ్ఞానము కలవారు,

191. విద్యతో అదరణీయంబులు=పండితులచే నాదరింపఁబడినవి.

194. ద్రౌపదీయులు=పంచపాండవులు.

196. ఆస్మిలిక=ప్రేమముతో, బీభత్సుభిల్లములో=అర్జును బాణములు, అలనుట=చింతి, పరశురాము నోర్చినబల్లిదుండు — భీష్ముఁడు శత్రురాజుల జయించి స్వయంవరలబ్ధులైన అంబ, అంబాలిక, అంబికలమరథాదూఢులజేసి కైకొనివచ్చెను. అంబ సామ్యభూపతిని వరించెను. కాని యాతఁడామె యన్యగృహీతయని నిరాకరించెను. అంత భీష్ముని పాణిగ్రహణము జేసికొనమని పరశురాముచే జేప్పించెను. బ్రహ్మచర్య నిష్ఠుడైన దేవప్రతుఁడామె నొల్లక గురువాక్యము తిరస్కరించె. దానఁగ్రోధావేశుడై బామదగ్గి అమోఘన మొనరించెను. అందు బరశురామునోర్చెను.

207. నీటియందు వ్రాయబడిన యక్షరములవలె నదృశ్యము లగును.
209. ఒడయఁడు=స్వామి.
219. జనన, జరా, మరణ, గ్రాహనిబిడకాలాభిమగ్నము=పుట్టుక, ముసలి తనము, చచ్చుట, యనెడి మొసళ్ళచే దట్టమయిన కాలమనెడి సముద్రమందు మునిగినది.
280. కర్కట, ఝుష, నక్ర, కూర్మ చయముతోడ=ఎండ్రకాయ, చేప, మొసలి, తాచేలు వీనితో, కురుజాంగలము=కురుక్షేత్రము రాజ అగ్ర యజ్ఞముల=రాజులు చేయదగిన యజ్ఞములు.
281. ఊర్జితఅంగకవిలసత్ అజలవికంబులు=పుష్టియైన యవయవము లచే బ్రకౌకించుచున్న మేకలు గొట్టెలు.
288. బాలరమరణం..... మహిమ. రామరాజ్యమున శంబుకుండను కూడ్రుండు తపమాచరించుటచే నధర్మము వాటిల్లె. దాన నొక విపులనకు పుత్రశోకము సంభవించెను ఈయధర్మమును నాతఁడు పృథువునకు విన్నవించెను. అంత రాముండు కూడ్రకుని తపము నెఱిగి నాతని జంపి విప్రకుమారుని జీవింపఁ జేసెను.
284. పూర్వవంశ్యులగావ...బటపి—సగరచక్రవర్తి కుమారులఱువది వేలమంది తండ్రి యశ్వమేధాశ్వరత్నముకై వెడలిరి. ఇంద్రుండు వీరుగానక యశ్వము, గొంపోయి కపిలమహర్షి యాశ్రమముననుంచి వెళ్ళెను. వీరలశ్వమును వెదకుచు భూమిద్రవ్య సాతాలమున నశ్వమునుజూచి కపిలమహర్షి యీయశ్వము దెచ్చి కృత్రిమ తపస్సు జేయుచుండెనని తపోభంగము జేసిరి. అంత నాతఁడు కనువిచ్చిజూడ నాతేజమునకు వారు భస్మమయిరి. వారిపునరుల జేయుటకై యసమంజసుండు మొదలు భగీరథునివఱకు బ్రయత్నించిరి. భగీరథుఁ డాకాశగంగను దెచ్చి భస్మరాసుల దడపి వారి సుత్ర మలొకముల బొందించెను.

236. "జననమాదిగఁ బాకతాసనుకరమునఁ బ్రభవించు నేయును బాలు
ద్రావి — మాంధాతతండి౧ యువనాశ్వండునురాజు చిరకాలము
సంతానములేనివాఁడై యిందునిదేించి తత్ప్రాప్తికై నొక్క
యాగము బ్రారంభించెను. పట్టమహిషిచేఁ ద్రావించుట కొక్క
కలశమున జలమును మంత్రసంస్కారములచేఁ బూతమగుదాని
నుంచిరి. నాటిరాత్రి యువనాశ్వండు దప్పిగొన్నవాఁడై తెలి
యక నాజలమును ద్రావెను. అంత నాతనిగర్భము భిన్నమై
యొక్కశిశువుద్భవమొంది స్తన్యమునకైయేడ్చుచుండ యింద్రుఁ
డేఁతెంచి తనతిర్జునినిది దానబాలుగుడిపి పండ్రిండుదినములు
పోషించెను.
237. అనిమిషసురయుద్ధము = దేవరాక్షసుయుద్ధము, అగ్నిహోమము,
హయమేధము, (అశ్వమేధ) వాజపేయము, అతిరాత్రము, పొండ
రీకము, ఇవియాగవిశేషములు.
242. సత్వచయము = మృగసమూహము.
262. లాల, అశ్రు, స్వేదములు = చొంగ, కన్నీరు, చెమటలు.
268. పురులోడి = వెనుదీసి, ఆఖండలుఁడు = దేవేంద్రుఁడు,
269. వసనేచ్చమెయి = ఉండవలెననుకోరికతో, దంబోలి = పక్షాయు
ధము, వారణఇంద్రసమయాను = మదపుటేనుఁగు నడకతో సమాన
మైననడకగలవాఁడు, దాది = పెంపుడుతల్లి.
271. బలవిరోధి = బలాసురుని శత్రువు ఇంద్రుఁడు.
275. దండములన వేదచోదితకర్మములు రక్షితములగును. వేదవిహిత
కర్మమునశించినఁ బాపమును, వృద్ధిబొందినఁ బుణ్యమును రాజున
కగు. తానరాజ్యముఁ జేయుమని వ్యాసునియుపదేశము.
277. శ్లో॥ శ్రేయాః స్వధర్మోవిగుణః పరధర్మాత్స్వసుషితాత్ | స్వధ

శ్రేణిధనం శ్రేయః పరధర్మో ధయావహః! అనుగీతార్థము బోధించబడినది.

283. జనతా=జనసమూహము.

297. అధికధర్మంబునఁ=ప్రాయశ్చిత్తముచేత.

307. సూతకౌన్నము= పురిటింటియన్నము, వనిత ఉపజీవనశీలుఁడు= స్త్రీధనమువలన జీవింపువాఁడు, సూనరి=కటికవాఁడు.

324. పలలము=మాంసము.

326. యజ్ఞశిష్టము (అమృతము) — నైశ్వదేవాదికర్మముల దేవతలకిడగా మిగిలినద్రవ్యమునకమృతమనిపేరు. “అమృతం విఘ్నసోయజ్ఞశేషభోజనశేషయోః||

331. పుసుక=కపాలము,

337. కరస్థల ఆమలకసన్నికాశంబు=అటచేతియందున్న ఉసిరిగకాయవలె సులభమయినది.

339. కాంతనవుడు=శాంతనుపుత్తుఁడు భీష్ముఁడు.

341. అకృత్రిమసమరశీలి=కపటములేక యుద్ధముచేయు స్వభావముగలవాఁడు.

347. కల్యము=ఉషశ్శకౌలము.

349. కవలు=కవలలగు నమలసూదేవులు, అగ్నిపంచకము= గాఢపత్యము, దక్షిణాగ్ని, ఆహవనియము, సభ్యము, అపసభ్యముననుపైదగులు.

354. నాగనగరము=హస్తినాపురము, క్రమక=పోక,

355. పణ్యపుణ్యాంగనలు = వేళ్ళాస్త్రీలు,

358. లావులు = సామర్థ్యములు, వెరవు = ఉపాయము, తాల్పులు= సహించుటలు.

560. చంద్రోదయమూర్తమానంబు = చంద్రోదయకాలమున స్వనిండు
చుండిన. రోదసి = ధూమ్యాకాశముల మధ్యభాగము.
561. కొంకు = సంజేహము,
568. సుహాశనిప్రహతపాత్రత ఉర్విజనితతణ = గొప్పపిడుగు చెప్పచేరి
బడిన పృథ్వింబువోలే.
571. అభిషేచనికద్రవ్యసయనంబు = అభిషేకమునకు పలయు ద్రవ్య
ములఁ చెచ్చుట.
573. జాతరూపము = బంగారము, కాంచనదామజుష్టము = బంగారు
త్రాటితోఁగూడినది.
589. తేకుపిఁదైర్యము.
593. పుష్కరాక్షండు = తామర పువ్వులవంటి నేత్రములుగలవాఁడు.
595. శాజ్యాంగసప్తకము... 'స్వామ్యమాత్యసుహృతోక్తి రాష్ట్రదుర్గ
బలానిచ'

స్థితిమాన్వాసము సంపూర్ణము.

శాంతిపర్వము ద్వితీయాశ్వాసము.

~~~~~ ల ఘు వి వ రణ ము. ~~~~~

సమధిగతసామ్రాజ్యాడగు ధర్మనందనుండు రాజ్యతంత్రమునకు ధర్మచర్యకుంగల యవిరోధము (అనుకూల్యము) తెలియంగోరి యొక్క నాడు కృష్ణుని మందిరమునకుం జ నెను.

గాంగేయునివలన నీవు ధర్మసందియముల వాయుమని పూర్వము వేదవ్యాసులు చెప్పినరీతిని కృష్ణభగవానులు భీష్ముండు నీకుపదేశాన్ని డెని జెప్పెను. అంత బారిరువురుకలసి భీష్ముపాలికిం జనిరి. పితామహుం డాతని ప్రేమమీర గారవించి నీయడుగందలంచినదాని బ్రక్కింపుమని యెను. భగ్నుజుండు రాజధర్మముల తెజంగు చెప్పవేయన నాతడు ధర్మ ప్రకారముల జెప్పందొడంగె. రాజుచే దండనార్హులు, బాహ్యక్షాత్త్రము లకుంగల పరస్పర సాహాయ్యము, వర్ణాశ్రమధర్మములరీతి, దండనీతి జన్మ ప్రకారము, సమరకూరునకుంగలుగు సుత్తమలోకస్థితి మొదలగువాని పురాణపురుషుల ప్రశ్నిప్రతివచన రూపమగు గాధల బేర్కొనుచు శుభన్య సించిన విషయ మీయాశ్వాసమున బొందుపరుపఁబడినది.

2. రేపకడ=ప్రాతఃకాలము.

3. మొదటిరెండు చరణములందలి విశేషణములు తరువాతి యుపమాన చతుష్టయమునకు యథాక్రమముగా నన్వయించుచు. సూతన, ఉదిత, రవిద్యోతిత, ఉదయగిరి, నిభు=క్రొత్తగా నుదయించిన సూర్యునిచే బ్రకౌశించుచున్న నుదయపర్వతమునంటివాడు, ఈకృబద్ధ ఇంద్రసిలకుల్య=బంగారమునందు గూర్పఁబడిన యింద్రసిలమణితో సమానుఁడు; మణిహేనుపర్యంక, మేరుభాగము

లకు, మేఘు-కృష్ణులకు, నుపమానోపమేయభావము. సురుచిరా
భరణ-నక్షత్రగణములకు, కృష్ణశరీర-గగనములకు సామ్యనిరూపణము.
ఈరీతి నన్నిట నెఱుంగునది.

8. ప్రాణాపానవ్యానోదాన సమాంబులను వాయుపంచకమును
నిగ్రహించి యింద్రియములను మనస్సునందు వానిని మహత్త
త్త్వము (బుద్ధి)నందు నిలపి జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తుల కతిరిక్తమగున
మాధియ నెడి నాలవమార్గంబునం బరమాత్మను ధ్యానించుచున్నా
డని భావము.
9. నివాతనిశ్చలదీప ప్రకారంబునఁ = గాలితేనిచోఁ గదలకనున్న
దీపపుచందమున.
10. త్వరము=నశించుపదార్థము. పురుషోత్తమాభిధానవాచ్యు=పురుషోత్త
ముఁడను (పురుషులలో శ్రేష్ఠుఁడు) పేరుచేఁజెప్పఁబడువాఁడా; విస
మ్రవాత్సల్యకల్య = విధేయులయందు ప్రేమభావముచే నొప్పు
వాఁడా.
11. గోచరత్వసంప్రాప్తంబులు గాఁజేసి = విషయములయందు ప్రసరిం
పజేసియని తా.
12. రాసి=ఎదిరించి, వాఁడి=శౌర్యము.
15. సుధాగభస్తి = అమృతకిరణుఁడు (చంద్రుఁడు), పానుంగుపడు=
నశించు.
19. శాత=వాఁడియైన, క్రేణిసేయు=పరిహసించు (తిరస్కరించు).
20. శుచియును=అగ్నియు, (స్వయముగాను పగసంస్కరమునను కిల్చి
షము నొందనివాఁడు), శుచిషత్తు=నిర్మలమైన యాకాశగతుఁడు.
21. అలఁతులైనవారికంటెనలఁతి=చిన్నవానిలో, చిన్న , అణోరణీ
యాన్మనాతో మహీయాన్
22. నిక్కమురూపగు వాఁడు=సత్యస్వరూపుఁడు.
26. తార్క్ష్యుఁడు=గరుత్మంతుఁడు.

28. సోపానవికారములు — వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలను పంచకర్ణేంద్రియములు, త్వక్చక్షుశ్రోత్రజిహ్వసూక్ష్మములను పంచజ్ఞానేంద్రియములు, ప్రాణాదిపంచవాయువులు అంతఃకరణములు.
31. చరణ, వాళి, శీర్షములు, ధగయు, అంతరిక్షము, నివము, ననియసౌక్రమముగా నన్వయము.
38. మున్న సోమకౌసురుడు వేదములమ్రుచ్చిలి సంద్రమున దాగి కొన విష్ణువు మత్స్యవతారముదాల్చి వేదములనుద్ధరించి దేవతలమన్న సలకుల బాత్రుడయ్యెను.
46. హలము=నాగలి, ముసలము=రోకలి, రాహిణేయు రాము=రోహిణిమారుడగు బలరాముడు, జలదనిధిఅంబరుడు=మేఘముతో సమానమగు (నల్లని) వస్త్రముగలవాడు.
50. హృషీకేశుడు-హృషీకి=ఇంద్రియములకు, ఈశుడు=ప్రభువు(ఇంద్రియాధిస్థానియగు పరమాత్మ) ఆతనీపుష్పనిర్ణ= అవిశపూవుయొక్కకొం వెంటికొంటిగలవాడా;
51. విహంగ మధ్వజుడు=గరుడధ్వజుడు.
52. బ్రహ్మము, సత్యము, ఉదారత, తపము, అనునివినాలుగు.
54. శ్లో॥ అనన్యసాధ్యేస్వాభీష్టే మహావిశ్వాసపూర్వకిం తిరేకోపాయతా యా ఇన్నా ప్రపత్తి శ్శరణాగతిః॥
ఇంతకు పేలుక పాముచే తన కోరిక సాధింపబడనందున గాఢమగు విశ్వాసముకలిగి యనన్యరక్షకుడై యాచించుట శరణాగతియై యున్నది.
55. వాచ్చియఅధ్వరఅర్చితుడు=వాసుల నెడి యాగముచే బూజింపబడినవాడు.
58. వృషాకపి=విష్ణువు. “హరవిష్ణూ వృషాకపి”
64. నేమినినాదము = బండికంటియొక్కధ్వని, ప్రేతపతి అసుభూ

ఉజ్జ్వలంబు = ప్రేతభూభాగాధిపతియగు నీశ్వరునిచే ననుభవింపఁ
బడి విడువఁబడినది.

66. వీకవింశతివారఁబులు = ఇరువదొక్కమాలు.

68. చరువు = హవిస్సు, హవ్యమును విండుటకుపయోగించెడి పాత్రము
నకును వ్యవహారముకలదు.

69. నూదనుఁడు = చంపువాఁడు.

78. సహస్రబాహుఁడు = కొర్రవీర్యాష్టుఁడు.

83. ఉద్ధతరోషపావకఁభాష్యస్థితఁడై = అతిశయమయిన రోషమునెడి
యగ్నిజ్వాలలచేఁ బ్రకౌశించినవాఁడై.

126. విందినసకలౌషధిప్రతతి = వాడిన సమస్తవృక్షజాతులను.

129. ఆదర్శము = ఆదము, వార్చి = నిరీక్షించి.

130. తెలచి = ప్రార్థించి, బలసి = పరివేష్టించి (చుట్టుకొని)

145. బృంహితుఁడు = పెద్దిబొందినవాఁడు.

149. ఉభయజగదుదాత్తత = ఇహపరలోకములయందభివృద్ధి

155. శోణితఅంబుపూరంబు = నెత్తురనెడి యుదకప్రవాహము, కేశజై
వలము = వెంట్రుకలనెడినాచు, అక్కజము = ఆశ్చర్యము.

158. వాగై = కల్గెమునకు విగించుపగ్గము, తనప్రాప్త అ = రాజధర్మము
యొక్క సాహాయ్యము. ధర్మాచరణమునకు నర్థజ్ఞనమునకు కామ
సేవనమునకు రాజధర్మముమూలము. పరమపురుషార్థ సాధనము.
తొల్లి భూపతులు తపోవనభూములఁ గూర్చి మృగముల జేటగొని
యు, ధర్మధ్వంసకుల హింసించి యాగాదికర్మముల నిర్విఘ్నముగ
జరిపించియు పురుషార్థ చతుష్టయముగాపాడిరి.

159. రూపఱు = నశించు. పూర్వరాజమార్గము ననుసరింపనిచో లోక
స్థితివాకులమై నశించునని భా.

160. తరణి=నూర్పుడు.

166. ఓజ=ఉత్సాహము. దైవపారుషములు తెందుచు కలిసి కార్యసాధకములని భా.

178. మావంతుడు=మావటీడు.

179. తమకిగాక=త్వరగతివాడుగాక,

180. మాటొడ్డులు=ప్రతిఘటనములు.

195. ప్రాణగొడ్డము=ప్రాణముల హింసించునది (ప్రాణమట్ట శబ్దభవము.)

211. సాంవత్సరికుడు=జ్యోతిష్కరుడు.

212. కిన్నిరేకుడు=సంబేరుడు, ఈడితసంపన్నుతయు = కొనియాడఁబడిన మహాదైశ్వర్యమును.

214. చిత్తరుజ=మనోవిధ.

215. క్షతాత్త్రాయత ఇతి'' క్షత్రియః । రంజయతీతి రాజా॥ యని వ్యుత్పత్తులు.

224. దశ్యుహింస=శత్రుహింసనము.

231. హవ్యభృగ్భజనంబు=అగ్నిహోత్రోపాసనము.

239 హజ్జ=పాదము.

255. మీలు=చేపలు. నూ. బహువచనంబుపరంబగునపుడు చేన్చుచేరు, మీను, కిబ్దంబుల ను పర్ణంబులోపించు. బేహారము=వ్యాపారము.

284. ఖాణము=గుఱ్ఱము మొదలగువాని భక్ష్యము.

301. ఆత్మగుణవిహీనమైన కర్మాచ్యుతము. నిష్ఫలమని భా.

320. ఈయుపాఖ్యానమువలన బ్రాహ్మత్వత్త్రములు పరస్పరసాపేక్షములనియు దేవభూదేవులు లోకస్థితికి మూలములనియు తెలియఁబడుచున్నది.

343. స్వవర్ణోచితమగు జీవగోపాయములేనిచోఁ బరధర్మాశ్రయము

కర్తవ్యమని పూర్వము సామాన్యముగా జెప్పబడియె. అదియు
తనకవ్యవహితవర్ణధర్మమనియు దాననునశక్తుండగువాఁడు తరువాతి
వాని ధర్మమని నీవిధమగు క్రమము దీనసూచితము.

349. మేనిప్రన్నదనముశరీరముయొక్క మనోజ్ఞత.

353. కేలని మహీశ్వరుఁడు=పార్శ్వగతుఁడగురాజు, ప్రేగు=భయము.

363. ఆయతీకొఁడు=ధనము నార్జించువాఁడు, తోక + అనధాయ
కుండై=అనధానముకలవాఁడై.

364. త్రైకాల్యవేది=మాతృభవిష్యద్వర్తమానములఁ దెలిసినది, పులఁ
గు=పక్షి. వీడుపట్టు=నివాసము. (వీఁడు) ఇతఁడను నర్థమర్థాను
స్వారసహితరూపమున గలుగు.

366. సాభిజ్ఞానంబుగా=గుఱుతుతోఁగూడినటుల

378. దూతనుదండించుటయు సంగవికలునిజేయుట మొదలగుకవిధర్మ
కాస్త్రములయందు గలదుగాని దూతవధులు నిషిద్ధమనివిభీషణుఁడు
రావణునకుపదేశించెను. దీనిరామాయణముందర కొండమున విపుల
ముగాగాననగు.

380. చిన్నసువు=నేర్పు.

387. కువలయుము=భూచక్రము. నానా-కలువ.

393. ధనధాన్యోత్పత్తిస్థానములు వృద్ధిబొందునుపాయముచేయకయవాని
వలన బండ్లారము వృద్ధిబొందింపనెంచుట పులికూనల దినుటవలన
దానిపంశము నశించినవిధమగును. కొన జలగబాధగలిగింపక రక్త
ముద్రావినటుల ప్రజలకభివృద్ధి జూపుచు తాను కోశమును వృద్ధి
పొందింపవలెనని భా.

395 396 దండనార్హులదండించి వారివలన ద్రవ్యముగొని కోశమును
బెంపొందింపనగుగాని సిరిగలచోటుల ననూయచే బాధింపజనదు.

406. కొనిచయిదములు=కూడనిపనులు.

418. తనశక్తు ప్రకీరువురు పరస్పరము పోరుచుండినదా నుపేక్షాపరుడు
కౌలయును.

421. చిల్ల=శల్యము.

435. పరేతభూమి=శ్రీకానము.

438. ఉబ్బు=ఉత్సాహము, దైత్యధ్వజిని=రాక్షససైన్యము.

440. బాహుసముల్లాసిత ఘనరుచిర ఆనీప్రభా భాసురుండు=హస్తము
నందు ప్రకౌకించుచున్న గొప్పఖడ్గముయొక్క కౌంతులచే వెలు
గుచున్నవాడు.

443. సమరము యజ్ఞముగాఁబోల్పఁబడినది. యాగ మొనరించి యవ
బృథన్నాతుఁడై యెట్టిస్వర్గమలంకరించునో సమరాంగణము
నమ్మతినొందినవాడెట్టి పదవినొందునని భా.

రణరంగమునందలి వస్తుజాతము యజ్ఞసాధనములతో నభేదముగా
వింపఁబడినది. పురోడాశము = సూక్ష్మాకౌరముగా జేయబడిన
హవిస్సు. మస్తీష్కకర్దమ=మెదడ నెడు బురదగలది, సుల్లో
కుండు=మంచికీర్తికలవాడు.

“నమ్మమి మృత్యువుపెద్దయు, నమ్మటయుపమృత్యువగుట నరపతి
నమ్మినమ్మక పనిగొనునది ని, త్యమ్మను నూత్నమతి దాను నరయంగవల
యున్”

ఈపద్యమున (351) “మిత్రుక్ నమ్మిపనులుగొనునది” యని
పాఠాంతరముగలదు. ఇందు మొదటిపాఠము పూర్వవాక్యసందర్భమునకు
మూలమునకు ననుసారియని తోచెడిది. చూడుడు సంస్కృత భారతము.

శ్లో॥ తస్మాత్ప్రధానం యత్కార్యం ప్రత్యక్షం తత్సమాచరేత్॥

* * * * *

తస్మాద్విశ్వసి తవ్యంచ శక్తితవ్యంచ కేఘచిత్॥

-

చివ్రకుల సుబ్బరామయ్య,
సాహిత్య విద్యాప్రకీణ.

ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

-

(శ్రీ)

హరిహరనాథాయనమ..

సీ. ధర్మ తత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని
యథ్యాత్మవిదులు వేదాంతమనియు
సీతివిచక్షణుల్ సీతిశాస్త్రంబని
కవి వృషభులు మహాకావ్యమనియు
లాక్షణికులు సర్వలక్షణం బనియు
నైతిహాసికు లితిహాసమనియుఁ
బరమ పౌరాణికుల్ బహు పురాణ సముచ్ఛ
యంబని మహిమ గొనియాడుచుండ

వివిధ తత్త్వవేది వేదవ్యాసుఁ
డాదిముని పరాశరాత్మజుండు
విష్ణు సన్నిభుండు విశ్వజనీనమై
పరఁగుచుండఁ జేసె భారతంబు.

సన్నయ.

